tribuna

LJUBLJANA, letnik XXIX, 27. maj 1980 Številka 19–20

ŠTUDENTSKI ČASOPIS Cena 5 DIN

BITI MORAMO TAKO

O JAVNI TRIBUNI V ŠTUDENTSKEM CENTRU

JAVNA TRIBUNA V NASELJU NI IN NE SME BITI ZADNJA BESEDA O POMENU IN VLOGI ŠTUDENTSKEGA CENTRA V NAŠI DRUŽBI. KONEC KONCEV TUDI ZATO, KER JAVNA TRIBUNA NI BILA "NIKAKRŠNA BESEDA". DEZORGANIZIRANA, NEPRIPRAVLJENA IN LE S S TRENUTNIMI PREBLISKI POSAMEZNIKOV, KI SO SKUŠALI POSTAVLJATI PRAVA VPRAŠANJA, JE ZVODENELO KAPITULIRALA PRED PRILOŽNOSTJO, KI SE JI JE PONUJALA.

V TEJ ŠTEVILKI OBJAVLJANO NEKATERA STALIŠČA POSAMEZNIH ŠTUDENTOV IN UK ZSMS, V NASLEDNJI ŠTEVILKI PA BOMO O TEJ PROBLEMATIKI PRIPRAVILI VEČ MATERIALA.

TRIBUNA BO PRAV TAKO PO TEM, KO BO S D K IZDAL POROČILO, PUBLICIRALA ŠE NEKATERE DOKUMENTE VKLJUČNO S PRVIM IN S TEM NOVIM POROČILOM S D K.

DO TEDAJ PA VAS POZIVAMO K SODELOVANJU ZA OBLIKOVANJE NASLEDNJIH DVEH ŠTEVILK, KI BOSTA V NAJVEČJI MERI ODMERILI PROSTOR PRAV PROBLEMATIKI ŠTUDENTSKEGA CENTRA.

NA NASLEDNJO JAVNO TRIBUNO MORAMO BITI PRIPRAVLJENI !!!

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA !!!

Smenice za reševanje in spreminjanje stanja v ŠC:

I. Širši družbeni okviri, ki določajo položaj ŠC:

1) Socialno-ekonomski in družbeni položaj študenta:

a) Socialna struktura študentov (tudi v domovih) je neprimerna. Eden bistvenih momentov, ki umetno vzdržujejo to stanje, so ekonomski pritiski – predvsem stanarine.

b) Celotni vzgojno-izobraževalni sistem se z nekaterimi preveč poudarjenimi elementi svobodne menjave dela (neposredna menjava) preveč razceplja. Ne gre niti za ločeno, razparcelirano Univerzo, niti za neko kvazi svobodno, neodvisno Univerzo. Gre za Univerzo, ki je vsebinsko povezana z združenim delom in kjer je osnovno vodilo graditi skozi vzgojno-izobraževalni proces nove odnose (predvsem tiste družbeno-ekonomske odnose, ki so opredeljeni v smeri našega razvoja) (primerjava s procesom delovnega povezovanja v združenem delu)

c) Posledica teh odnosov je štipendijska politika, ki v sedanji fazi še zmeraj ne pomeni, da dovolj dobro izpolnjuje svojo socialno (in s tem razredno) vlogo.

d) Stanovanjsko vprašanje študentov, ki je še v veliki meri nerešeno, še vedno predstavlja enega od socialnih selekcijskih mehanizmov.

2) Ko rešujemo in spreminjamo stanje v ŠC, vprašanje višine stanarin v smislu poslovanja ni in ne more biti bistveno. To vprašanje izhaja iz drugih, že prej omenjenih.

II. Področja v ŠC, ki jih je treba reševati:

1) Urediti je treba protislovja med ekonomskim poslovanjem ŠC, štipendijsko politiko in študijskim procesom in pri tem nujno upoštevati posebni družbeni interes do ŠC.

2)

a) samoupravljanje v ŠC: povečati je treba odgovornost DPO v ŠC, tako da bo samoupravljanje delovalo (predvsem samoupravno odločanje) tudi v kritičnih trenutkih. To zahteva popolno informiranost samoupravljalcev o vsem, kar se v ŠC dogaja.

b) način poslovanja ŠC: na podlagi poročila SDK je treba takoj narediti stabilizacijski načrt. Ta mora biti učinkovit in zagotavljati tudi učinkovito poslovanje.

c) sanacija in investicijsko vzdrževanje: glede na dotrajanost nekaterih objektov, naprav so potrebna ogromna sredstva za sanacijo. Vendar je za vsako takšno stvar potreben konkreten predračun in način poslovanja po sanaciji. Gre predvsem za DE restavracijo (kuhinja) in sistem ogrevanja.

d) pospešiti je treba gradnjo novih objektov, kar mora biti nujno vključeno v srednjeročni plan 1981–1985 kot ena izmed prioritetnih nalog.

3) Sredstva ŠC (ostanek, kar ustvarijo študentje) so načeloma namenjena za obštudijsko dejavnost (izjema le še v letu 80) nujne konkretne akcije in sklepi v tej smeri:

1) stanarine v letu 1980 naj zvišajo (glede na sedanje kalkulacije) za 25,2 % (kot štipendije), ostalo, kolikor bo potrebno, prispeva ŠS. V kolikor pride do ostanka sredstev iz stanarin, se te prelijejo v poslovni sklad in se v enaki količini črpajo za iste namene v naslednjem letu.

2) samouprava: poleg že prej omenjenih stvari okoli samouprave je treba razčistiti sestavo in način dela samoupravnih organov (udeležba študentov) predvsem tistih, ki zastopajo ŠC navzven. Ti bi morali delovati na podlagi sklepov in stališč, sprejetih na svetu ŠC.

3) razčiščevanje glede štipendijske politike in odnosov ter smernic v procesu vzgoje in izobraževanja bo UK ZSMS do začetka oktobra pripravila analizo o materialnem položaju študentov, podobno analizo bo potrebno narediti tudi za vse mlade, ki so vključeni v ta proces. Do konca novembra 1980 morajo biti sprejeta skupna stališča do vsebine teh problemov (idejno politično) in načina reševanja skupaj s KMVI in KMD pri RK ZSMS, takoj nato pa sprožiti angažirano akcijo na RK SZDL in ZSS.

4) Urediti bo potrebno še v tem letu način sprejemanja študentov v domove. Zato bo potrebno ustanoviti posebno delovno skupino z jasnimi idejnimi izhodišči v skladu z namenom delovanja ŠC.

5) V okviru stabilizacijskega načrta ŠC je do jeseni potrebno opraviti novo sistematizacijo delovnih mest v ŠC in njihovo vrednotenje ter skozi to reševati tudi probleme v dohodkovnih odnosih.

6) Opredeliti se je treba do položaja študentov iz drugih republik v ŠC na podlagi analize, ki naj jo opravijo DPO v ŠC.

Ljubljana, 19. maja 1980

UK ZSMS

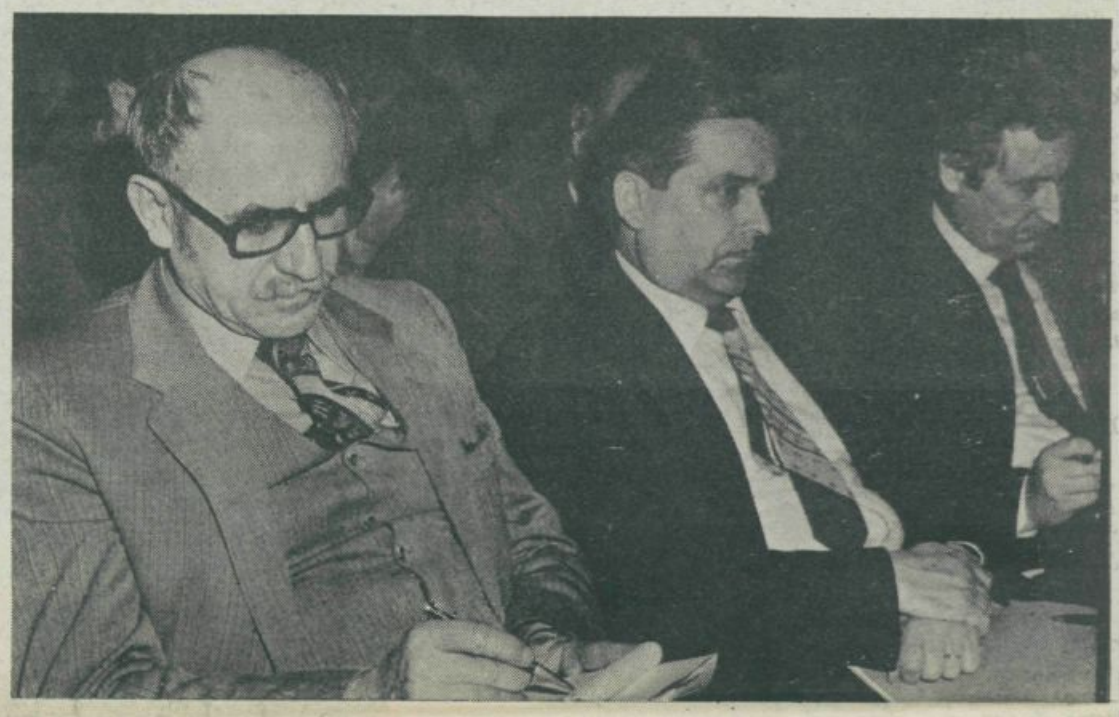

RADIKALNI KOT RESNIČNOST

BRECHT

Študent pred menzo:

Kdo je organiziral javno tribuno in zakaj je bila organizirana?

Organiziral jo je iniciativni odbor zaradi problemov v Študentskem centru.

Kaj si pričakoval od javne tribune?

Pričakoval sem, da se bodo stvari razjasnile: zakaj so takšni problemi okrog Študentskega centra, da bodo povedali kako je s štipendijami – skratka da se bodo določene stvari razčistile.

Misliš, da je tribuna dosegla svoj namen?

Ne vem, če so sprejeli kakšne smernice. Veliko so povedali in če je bil to namen – potem je bil dosežen.

V kolikšni meri pa se je izpolnilo tvoje pričakovanje?

Kakšnih posebnih predstav o tem, kaj se bo na javni tribuni delalo, nisem imel. Na začetku so povedali ogromno podatkov, ki jih človek ne more preverjati in potem sem lahko samo slepo poslušal, o čemer so govorili. Na primer o štipendijah – o tistih 4066 din, kolikor naj bi imel vsak zagotovljenih, tega nisem še nikoli slišal.

So bila tvoja stališča tudi izražena na javni tribuni?

Ne bi mogel reči, da so bila prav moja osebna. O štipendijah (imam občinsko štipendijo in ta se zviša samo v septembru) ni bilo rečeno nič posebnega.

Kaj pa glede izgube v Študentskem centru?

Stvar je bila precej čudna. Tisti, ki je prebral poročilo, SDK o finančnem poslovanju je upravičeno opozoril, da je stvar „mutna". Res je vprašanje, kako se držijo dobrega in pravilnega gospodarjenja.

JOŽE iz II. bloka

Zakaj je bila organizirana javna tribuna in kdo jo je organiziral?

Javna tribuna je bila po mojem organizirana zaradi problema, ki je nastal v Študentskem centru in tudi zaradi problema štipendiranja. Organizirali so jo študentje in povabili tudi goste iz občine Vič–Rudnik in iz Ljubljane.

Kaj si pričakoval od javne tribune?

Od nje nisem imel kaj dosti pričakovati, kajti to je bila v glavnem le razprava, ne pa nekaj takega, kar bi se res uresničilo.

Misliš, da je javna tribuna dosegla svoj namen?

V neki meri ga je, ampak da bi ga v celoti – to pa ne.

Kje pa misliš, da ga ni?

Glede problema štipendiranja bi se lahko več naredilo. Tudi problem SDK v Študentskem naselju je kritičen.

Koliko, misliš, da je javna tribuna pripomogla k reševanju te problematike?

Ne vem – to se bo še videlo v kratkem, kaj od tega se bo uresničilo.

Kaj pa tisto, kar si ti pričakoval od javne tribune?

Kolikor toliko se je že. Nekaj malega se je razpravljalo o štipendijah, to sem tudi pričakoval. Ravno tako tudi problem SDK.

Ali so bila na javni tribuni izražena tudi tvoja stališča?

Ne, tega pa ni bilo.

Kakšna pa so tvoja stališča do teh problemov, do SDK, do štipendiranja, do Študentskega servisa?

Po mojem je problem štipendiranja res „enkraten" – premajhne štipendije itd. S tem se študent težko preživlja, še celo pa takšni kot jaz, ki nimam staršev. Imam solidarnostno in kadrovsko štipendijo, vsega skupaj 240 jurjev. Glede Študentskega servisa smo dobili poročilo tu, na javni tribuni, in se je pokazalo, da zelo dobro posluje.

Kako pa gledaš na to, da se izgubo Študentskega centra krije s sredstvi Študentskega servisa?

Po eni strani bi bilo to skoraj prav, ker tista sredstva ustvarijo študentje – čeprav niso vsi iz Študentskega naselja. Do neke mere bi se to dalo urediti.

VALTER iz IV. bloka:

Zakaj je bila organizirana javna tribuna?

Zato da bi se razjasnili pereči problemi, ki so nastali v zadnjem času v Študentskem centru. Predvsem problem odnosov v Študentskem centru, odnosov med študenti in upravo oz. delavci Študentskega centra.

Kdo je organiziral javno tribuno?

Univerzitetna konferenca ZSMS.

Kaj si pričakoval od nje?

Pričakoval sem, da bodo družbeno politični možje skušali odgovarjati in osvetliti situacijo in da bodo študentje dobili res kvaliteten odgovor na vse nevšečnosti, ki so nastale, ter kakšne so možnosti, kdaj in kako se bo vse to razrešilo.

Misliš, da je javna tribuna dosegla svoj namen?

Mislim, da ga ni. Tisti, ki bi morali povedati in odgovarjati na vprašanja študentov in ostalih prisotnih, tega niso storili. V glavnem je odgovarjal vodja javne tribune in mislim, da ni bil namen, da bi on odgovarjal. Odgovarjal naj bi tisti, ki bi bil kompetenten za konkretna vprašanja, ne pa da tiho čaka. In predvsem, da se vsakemu dovoli, da pove svoje mnenje, zato je pa javna tribuna. Ne pa da se jemlje besedo in pojasnjuje stvari, ki so bolj obrobnega pomena. Pomembno je predvsem to, da stanovalci študentskih domov nastopajo proti takim odnosom v Študentskem centru, odnosom med delavci in študenti, med študenti in upravo itd, ki omogočajo pojavljanje raznih informacij oziroma dezinformacij. Prihajale so različne informacije do študentov, različne do delavcev. Samo parcialne – ni bilo pa celovitega informiranja, tako da bi se dobilo pregled nad celotnim delovanjem in nad problemi, ki nastajajo.

Misliš, da je javna tribuna kaj prispevala k reševanju problematike v naselju?

Javna tribuna ni dosegla svojega cilja zato, ker je Univerzitetna konferenca stala na svojih stališčih, študentje – stanovalci študentskih domov na svojih, mogoče Tribuna spet na svojih . . . gre pa za to, da je.

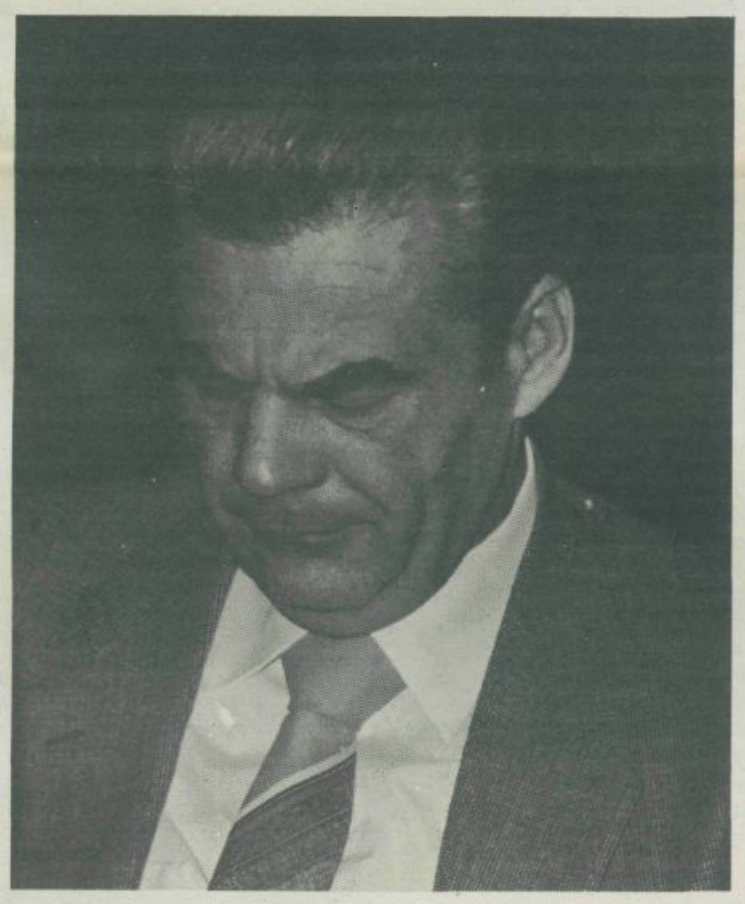

Treba je ustvariti človeku ustrezne pogoje in to tistemu človeku, ki to potrebuje. Ne pa samo, da se zagotovijo sredstva za obštudijsko dejavnost. Gre za konkreten problem, problem goljufanja družbe, kakor sem hotel povedati že na sami javni tribuni.

VESNA iz IX. bloka

Zakaj je bila organizirana javna tribuna?

Zaradi problema v Študentskem centru, ki je že star, to pomlad pajeponovno izbruhnil, zaradi predvidenih kalkulacij in povišanja za 53 % ter zaradi zaključnega računa, ki konec maja še ni sprejet. Še zdaj ne vemo, kako se bo razdelilo tistih 75 milijonov, zato je ta situacija zelo razburila stanovalce naselja. Mislim pa, da je to star problem, ki se je zdaj pokazal v zaostreni obliki.

Kdo je organiziral javno tribuno?

Pobuda za javno tribuno je prišla na delegatski konferenci, kjer so bili zbrani tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij. Precejšen del organizacije so prevzeli sami študenti s pomočjo Tribune in Univerzitetne konference ZSMS.

Kaj si pričakovala od javne tribune?

Same priprave na javno tribuno so pospešile akcijo. SDK, da je začela preverjati poslovanje ŠC. K temu so pripomogla vabila na javno tribuno, ki so bila razposlana. Na občinskem komiteju ZK Vič je bila formirana delovna skupina za pregled situacije v ŠC ravno zaradi perečih problemov in opozarjanj nanje. Ta javna tribuna je delovala kot nekakšna grožnja.

Kaj si pričakovala od javne tribune?

Informiranje samih študentov, ki očitno ni bilo prej zadosti učinkovito; informiranje širše družbene javnosti z nakazanimi smernicami za rešitev teh problemov. Mislim, da je to skoraj uspelo.

V čem je javna tribuna dosegla svoj namen?

Predvsem v tem opozarjanju na situacijo, v tem je bil namen dosežen. Medtem pa glede štipendijske politike – študentje nismo dovolj opozarjali na prenizke štipendije; v debati se je izkazalo, da sistemsko sicer urejeno štipendiranje v konkretnih situacijah le ni tako zelo urejeno.

V čem pa ni dosegla svojega namena?

Nekoliko bolj nam je jasno, kaj pomeni organizacija posebnega družbenega pomena. Potrebno pa bo ta posebni družbeni pomen uveljaviti v konkretnih situacijah, oživeti študentsko samoupravo, povečati kontrolo širše družbene skupnosti. Nismo popolnoma razčistili dolgoročnega financiranja Študentskega centra. Tudi razprave o gradnji študentskih domov v naslednjem obdobju ni bilo.

Kaj je bilo na javni tribuni nepotrebnega?

Preveč podatkov v posameznih referatih, pa Tomaž, ki je vodil diskusijo, je odgovarjal na vprašanja, ki so bila postavljena drugim.

Kakšnih vsebinskih pripomb na to nimaš?

Večina študentov je bila pasivna. Problemov, s katerimi se srečujemo, nismo načenjali. Poleg tega posamezniki niso posredovali dokumentiranih podatkov o nepravilnem poslovanju ŠC – čeprav jih imajo.

Misliš, da je javna tribuna kaj pripomogla k reševanju problematike v Študentskem naselju?

Gotovo je – če ne drugega, je vsaj opozorila same delavce na neurejen odnos delavec–študent, naslednji dan se je namreč izkazalo, da vodilnim delavcem o tem „baje" ni bilo nič znanega.

So bila na javni tribuni zastopana tvoja stališča?

Seveda so bila. V stališčih Univerzitetne konference so bila izražena tudi stališča posameznih zborov stanovalcev in preko njih tudi moja.

Toda to, da smo si stanovalci lanskoletni dohodek Študentskega servisa prisvajali, se mi ne zdi upravičeno.

Ste si ga vi prisvajali ali si ga je kdo drug?

Delno smo si ga mi – s tistimi 14 % lanskoletne neplačane stanarine, ko smo šli na to, da se stanarine dvignejo samo toliko kot štipendije.

Ali misliš, da ste vi dolžni pokrivati stroške ŠC?

Torej: dolžni smo, toda naj se enkrat za vselej razjasni, koliko so stroški, kot nam jih prikazujejo, realni, koliko pa ne. Na javni tribuni je bilo tudi jasno rečeno, da je treba narediti stabilizacijski načrt in ga upoštevati. To bo po mojem mnenju bistveno znižalo stroške stanarine. Pa nova sistematizacija delovnih mest – kar je bilo poudarjeno tudi na vseh zborih stanovalcev. Pa sama organizacija poslovanja, ki v lanskem letu ni bila „najboljša" – upamo, da se bo zdaj situacija uredila. Če se ne bo, se bomo morali v to pa še na drugačen način spuščati.

Zakaj se študentje borijo za višje štipendije?

Ja – zato ker so prenizke!

A študentje potrebujejo štipendije?

V to ne dvomim. Se posebno pa študentje z delavskim in kmečkim poreklom. Po podatkih izpred dveh let se odstotek teh študentov občutno znižuje. Kaj to pomeni vemo!

Pogovore pripravil: DUŠAN TURK

1950

O DELAVSKEM UPRAVLJANJU V GOSPODARSKIH PODJETJIH

Tovariši in tovarišice ljudski poslanci!

Ljudska skupščina bo danes obravnavala načrt enega izmed najpomembnejših zakonov socialistične Jugoslavije — načrt zakona o upravljanju državnih gospodarskih podjetij in višjih gospodarskih združenj po delovnih kolektivih. Sprejetje tega zakona bo najpomembnejše zgodovinsko dejanje ljudske skupščine, odkar je bil sprejet zakon o nacionalizaciji proizvajalnih sredstev. S prevzemom proizvajalnih sredstev v državne roke še ni bila uresničena akcijska parola delavskega gibanja „Tovarne delavcem", ni nikaka abstraktna propagandistična parola, temveč parola, ki ima v sebi globok vsebinski smisel. Saj vsebuje cel program socialističnih odnosov v proizvodnji: glede družbene lastnine, glede pravic in dolžnosti delovnih ljudi in — potemtakem ga moremo in moramo uresničiti, ako hočemo resnično zgraditi socializem.

Ta naš zakon o izročitvi tovarn, podjetij itd. v upravljanje delovnim kolektivom je logična posledica razvoja socialistične izgradnje naše države. Je dosledno nadaljevanje v vrsti ukrepov, ki jih izdaja naša ljudska oblast na svoji nezadržni poti v socializem. Pogoji za to so deloma že dozoreli. Naši delovni kolektivi dokazujejo vsak dan svojo zrelost, svojo visoko zavest, ki prihaja do izraza v herojskih naporih za izpolnitev njihovih planskih nalog.

Od kod ta polet in požrtvovalnost naših delovnih ljudi pri tekmovanju in izpolnjevanju planskih nalog pred rokom? Od tod, ker so naši delovni ljudje spoznali, da je zgraditev socializma v naši državi odvisna samo od njih samih, prav tako pa tudi, da bodo sadovi njihovih naporov koristili njim samim. Naši delovni ljudje so se že doslej lahko prepričali, da uživajo popolno zaupanje naše ljudske oblasti in da jim ta posveča vso skrb. Na drugi strani pa dokazujejo naši delovni ljudje z dejanji, da so pripravljeni premagati tudi največje težave pri svojem delu. Ali potemtakem ti delovni ljudje, ki opravljajo svoje delo s tako velikimi napori, ki si s tolikim poletom in požrtvovalnostjo prizadevajo proizvesti čim več raznih proizvodov, ki s tolikšno energijo gradijo nove tovarne, nova poslopja, nove železnice in drugo, ki dokazujajo ljubezen do teh svojih tovarn s tem, da si z vsemi silami prizadevajo s pomočjo novatorstva izpopolniti orodja za proizvodnjo — ali torej ti delovni ljudje niso zmožni sami upravljati te svoje tovarne? Naravno je, da so jih zmožni upravljati. Novi delavci pa, ki bodo prihajali v tovarne, rudnike in druga podjetja, se bodo tega naučili od svojih tovarišev.

Morda kdo misli, da bo ta zakon preuranjen, da delavci ne bodo mogli obvladati zapletene tehnike upravljanja tovarn in drugih podjetij. Kdor tako misli, se moti. Tako gledanje na to vprašanje bi pomenilo, da nimamo zaupanja v naše delovne ljudi, da ne vidimo, kakšne ogromne ustvarjalne sile bo razvilo v naših delovnih ljudeh prav to upravljanje, kajti ta zakon bo našim delovnim ljudem še bolj odprl perspektivo njihove bodočnosti, bodočnosti vse naše skupnosti. Zato to samoupravljanje ne samo da ni preuranjeno, ampak je prišlo celo z nekolikšno zamudo. Razloge za to zamudo pa moremo pojasniti s tem, da je gojila naša Partija vse do sprejetja zloglasne resolucije Informbiroja prevelike iluzije in premalo kritično sprejemala in presajala k nam vse, kar se je delalo in kakor se je delalo v Sovjetski zvezi, in celo tisto, kar se ni skladalo z našimi specifičnimi razmerami niti z duhom znanosti marksizma—leninizma. Hoteli so gotove recepte, ki so nam jih vsiljevali ali pa smo si jih sami želeli. Pojavile so se tendence, da bi hodili po liniji manjšega odpora.

Toda danes sami gradimo socializem v naši državi, ne uporabljamo več šablon, temveč se ravnamo po marksistični znanosti ter hodimo svojo pot, upoštevajoč specifične razmere v naši državi. Šablone so nam do danes prizadejale mnogo težav in še vedno čutimo njihove hude posledice, ker so naravnost stihijsko prehajale v prakso naših ljudi, ki se jih sedaj le s težavo osvobajajo, čeprav si to sami želijo. V zadnjem času smo na vseh področjih uveljavili ukrepe, da bi taka praksa prenehala. Zaradi tega dosezamo vsak dan večje uspehe pri naši graditvi. Ta uspešna ostvaritev marksistične znanosti v naši praksi nam omogoča tudi uspešno borbo zoper revizionizem v tej znanosti in za zmago resnice o naši socialistični državi. Praksa v naši državi nas je prepričala, kako močno in globoko osvetljuje ta znanost tudi najbolj zamotana vprašanja: kdor želi, in kdor jo je zmožen spoznati in razumeti njenega duha, temu niso potrebne nikakršne druge avtoritete, nikakršni varuhi, nikakršni nadomestki marksistične znanosti, ki ga lahko samo odvračajo s pravilne socialistične poti na pot revizionizma.

Marxovi, Engelsovi in Leninovi spisi vsebujejo v glavnem odgovore na vsa načelna vprašanja. Ta načela pa lahko razčlenijo in uporabijo v vsaki državi posebej samo tisti, ki so zrasli iz neder ljudstva svoje države, ki poznajo probleme svoje države, ki poznajo njeno zgodovino, njene običaje, njene slabosti in pozitivne lastnosti, ki lahko na mestu samem budno spremljajo vse pojave in ki istočasno poznajo marksistično znanost, to je, razumejo njenega duha, jo spretno uporabljajo in uveljavljajo v praksi. In danes, v jeku politične in gospodarske zmede na svetu, v času idejne in politične zmede v državah, ki imajo pogoje za zgraditev socializma, a jih pri tem od zunaj ovirajo, bi bilo bolj važno kakor kdaj koli prej, da se ne bi oddaljevali od temeljnih načel in duha te znanosti. Bilo bi važno, da bi se ta znanost resnično uporabljala v praksi v državah, ki imajo za to že pogoje. Še prav posebno pa bi bilo važno, da bi se praktično uporabljala v odnosih med socialističnimi državami, ne pa da se zlorablja v namene, ki so nasprotni socializmu, kakor je to primer s svojetskimi voditelji in vladami, ki so pod njihovim vplivom, kar se tiče nesocialističnih odnosov do Jugoslavije.

Razumljivo je, tovariši in tovarišice, da s to svojo obrazložitvijo nimam namena, samo odbiti razne obtožbe in kritizirati Sovjetsko zvezo in druge vzhodne države, temveč bom poskušal v zvezi s sprejetjem tega zakona v najbolj grobih potezah pojasniti, da se naša pot v socializem sklada z marksistično znanostjo in pokazati na uspehe, ki smo jih dosegli na podlagi njenega nauka, in na perspektive našega nadaljnjega razvoja. Kolikor se bom dotikal klevetanja naše socialistične države po Informbiroju z voditelji Sovjetske zveze na čelu, bom storil to samo v zvezi s teoretskim pačenjem te znanosti in s praktičnim uveljavljanjem revizionizma pri njih samih in v odnosih med socialističnimi državami. To bom storil zaradi tega, ker se je pri nas, kakor sem rekel, utrdilo mišljenje, da je vse, kar delajo v Sovjetski zvezi, najboljše in edino pravilno in da je treba to samo prenesti k nam in uveljaviti v naši praksi, pa naj nastane iz tega kar koli. Vendar smo tako nemarksistično pojmovanje pri nas pravočasno opazili in krenili po svoji poti.

Kadar govorim o naših uspehih, delam to zaradi tega, da jih primerjam z uspehi Sovjetske zveze, kajti Sovjetska zveza je brez dvoma dosegla v prvih 15—20 letih velike uspehe v svojem gospodarskem razvoju (toda za socializem to še ni vse); to delam zaradi tega, da odbijem nelojalno, nepošteno ter skoz in skoz netočno kritiko in propagando, ki hoče preslepiti svet, da ne bi zvedel, kaj se v naši državi dogaja. Tovariši in tovarišice! Do danes smo izdali množico raznih ukrepov in zakonov, na podlagi katerih gradimo socializem, toda o tem nismo mnogo niti pisali niti govorili, ker se nam je to zdelo samo ob sebi razumljivo. Toda pokazalo se je, da nam je to samo škodovalo, ker nismo vsega tega v inozemstvu dovolj popularizirali. Vemo, da je svet danes omamljen od silnega vpitja tiska in radijskih oddaj Informbiroja, katerega edini namen je, zanikati dejstva o naši državi.

Tovariši in tovarišice! Voditelji Sovjetske zveze in z njimi vsi poslušni voditelji drugih komunističnih partij nam danes ne priznavajo naše revolucije, naše hude borbe, ne zanikajo samo tega, da smo marksisti in da gradimo socializem, marveč celo pravijo, da smo fašisti. Ni je take umazanije, ki je še ne bi bili zalučali v nas. Toda to je samo navadna nemoralna propaganda, vredna fašističnih propagandistov Gobbelsovega tipa in podobnih. Razumljivo je, da povzroča precejšnjo zmedo v državah, v katerih se širi, in po svetu, kjer dejstva o naši stvarnosti še niso dovolj ali pa sploh niso znana. Vendar pa ta propaganda ne more spremeniti naše stvarnosti. Tega ne more zaradi tega, ker ni odvisno od nje, ali bomo mi to, kar nismo in kar si ona želi. Z njo ne bodo nikoli dosegli, da bi se izneverili samim sebi, da bi zavrgli nauk velikih mislecev Marxa, Engelsa in Lenina. Da ne bi kdo mislil, da se branimo le z golimi besedami, bom navedel samo nekatera izmed najvažnejših dejstev, ki nam bodo povedala, kaj smo doslej naredili, kakšna je naša država in kam gremo.

Prvič. Še med osvobodilno borbo smo uničili stari državni stroj, to silo za zatiranje, in sicer: a) administracijo; b) policijo in žandarmerijo, na katero se je opirala vladajoča buržoazija, in c) ostanek vojne organizacije emigrantske vlade v osebi četnika Draže Mihailovića, Pavelićevo ustaško vojno organizacijo in Rupnikovo vojno organizacijo, tako imenovano belo gardo. Ta revolucionarni posel smo izvršili dosledno, v duhu principov, ki so jih postavili klasiki marksizma, kajti njihov nauk smo uporabili v vsem obsegu. Naša armada je popolnoma nova, od oficirjev do vojakov, sestavljajo jo delavci in kmetje, ki so se oborožili med osvobodilno borbo, med ljudsko revolucijo. Njen komandni sestav tvorijo — od podoficirjev do generalov — delavci, kmetje in ljudska inteligenca, ki so se udeležili vojne, ljudske revolucije. Milico in varnostne organe sestavljajo isti elementi. Državno administracijo sestavljajo delavci, kmetje in ljudska inteligenca, posebno vodilni kader. Vodilna mesta v gospodarstvu zavzemajo prav tako večinoma preizkušeni

ljudje iz vrst ljudske inteligence, iz vrst delavcev in kmetov, tako da resnično lahko rečemo, da ima vso oblast v svojih rokah delovno ljudstvo naše države.

Na to bodo informbirojevci prav gotovo odgovorili, da to ni res, temveč da nas je osvobodila Rdeča armada. Kaj hočemo, dejstva govore drugače. Dejstva govore, da so med vojno prav oni ovirali naše revolucionarno delo, da bi uresničili pridobitve osvobodilne borbe naših narodov. Dejstva govore, da smo postavili temelje ljudske oblasti že 1941. leta, ko so nas ločili tisoči kilometrov od Rdeče armade, ki se je tedaj umikala. Dejstva govore, da smo, ne s podporo, temveč v nasprotju s politiko naših kritikov, med vojno uničevali in sami uničili vojno silo vladajočega razreda, to je, profašističnega reakcionarnega buržoaznega razreda Jugoslavije. Dejstva govore da smo bili že sami, pred prihodom Rdeče armade na našo mejo v jeseni 1944. leta, uničili stari državni stroj. Dejstva govore, da so se narodi naše države med borbo sami oborožili in tako ustvarili svojo oboroženo silo, ki je štela nad 700.000 oboroženih delavcev in kmetov. Dejstva govore, da je v tej borbi na življenje in smrt padlo na sto in sto tisoče naših državljanov, ki so se borili zoper okupatorje in domače izdajalce.

Drugič. Brž ko se je končala vojna, smo proglasili Jugoslavijo za demokratsko federativno ljudsko republiko. Dejstva govore, da smo že med vojno rešili narodnostno vprašanje in tako odpravili v naši državi narodnostno zatiranje. To smo dosegli z ustanovitvijo Ljudske republike Makedonije, Ljudske republike Črne gore, Ljudske republike Hrvatske, Ljudske republike Bosne in Hercegovine, Ljudske republike Slovenije in Ljudske republike Srbije. To je bilo delo naše Komunistične partije, ki se je nad dvajset let borila za uresničenje tega smotra. Mi smo tako temeljito rešili narodnostno vprašanje, da lahko resnično služi za zgled ne samo državam z nerešenim narodnostnim vprašanjem, temveč tudi sami Sovjetski zvezi. Kajti pri nas si narodi resnično vladajo sami sebi in tako imenovana vodilna narodnost jim ne vsiljuje nekih tujih voditeljev, in to iz preprostega razloga, ker zanikamo obstoj neke vodilne narodnosti. Brž ko bi dopustili obstoj neke vodilne narodnosti, bi močnejša narodnost, ki bi imela pri vodstvu monopol, že samo zaradi tega neogibno začela druge narode narodnostno zatirati in gospodarsko izkoriščati. To je tako preprosta stvar, da o njej res ni potrebno mnogo govoriti, kajti danes lahko vidimo iz prakse v Sovjetski zvezi, kaj pomeni vodilna narodnost za razne narodnosti, kakšne strašne posledice ima takšna

praksa za posamezne narode, ki jih s silo in v celoti preseljujejo ne s stoletnih, temveč s tisočletnih ognjišč v kraje, v katerih vladajo zanje uničujoče klimatske in druge razmere. Potemtakem si mi z vso pravico lastimo čast, da smo edini izmed vseh socialističnih držav, ki smo pravilno rešili narodnostno vprašanje, to je, v duhu marksistične znanosti, kajti nesocialistično ravnanje z raznimi narodi v ZSSR in nepravilno ravnanje z narodnimi manjšinami v Bolgariji, na Madržarskem, v Romuniji itd. to potrjuje. Zato naj se vsak, ako želi, na kraju samem prepriča, pa ne samo pri nas, ampak tudi v zgoraj omenjenih državah, kje so elementi rasizma in nacionalizma (da ne rečem fašizma) — ali pri nas ali pri tistih, ki nam prilepljajo take nazive.

Tretjič. Takoj po proglasitvi republike in sprejetju ustave smo izvršili najpomembnejše zgodovinsko dejanje — položili smo temelje za likvidacijo izkoriščanja človeka po človeku. Proizvajalna sredstva smo prevzeli iz rok zasebnih kapitalistov v državne roke, podržavili smo vse tovarne, rudnike in druga podjetja, transportna sredstva na vodi in na kopnem, veleposestva in trgovino (ne samo veliko, temveč sploh vso), hotele, sanatorije itd. itd. To smo izvršili kar najbolj temeljito in danes ni pri nas niti enega podjetja ali rudnika ali kake druge ustanove splošnega pomena, ki bi bila v rokah tujega ali domačega kapitalista. Čenčanje informbirojevcev o nekem dozdevnem infiltriranju tujih kapitalistov v našo državo ni nič drugega kakor navadna predrzna izmišljotina in zlohotna kleveta. Ko v tem domu sedaj sklepamo o udeležbi delavskih kolektivov pri upravljanju tovarn, rudnikov, železnic in drugem, je to dokončen in najprepričljivejši odgovor vsem klevetnikom. Vsi delovni ljudje naše države bodo v bodoče odgovarjali na njihove klevete s še večjim ustvarjalnim poletom, ki se bo razvijal v tovarnah in podjetjih, ki jih upravljajo. Oni sami bodo govorili, čigava so ta podjetja, tovarne, rudniki itd.

Četrtič. Mi smo tako temeljito izvedli agrarno reformo, da smo pustili v rokah bogatih kmetov največ do 25 hektarov zemlje. Okoli 700.000 hektarov smo razdelili med brezzemljaše in siromašne kmete, in sicer iz fonda podržavljene zemlje, veleposestev in zemlje, ki smo jo na temelju agrarne reforme vzeli bogatim kmetom in cerkvi.

Petič. Zavedajoč se dejstva, da ni mogoče graditi socializma v industrijsko zaostali državi, kakršna je naša, ne da bi za to prej ustvarili tudi materialne pogoje, smo se lotili po vojni, potem ko smo prevzeli v svoje roke oblast in proizvajalna sredstva, ustvarjanja pogojev za zmago socializma v naši državi: sprejeli smo petletni plan industrializacije in elektrifikacije naše države. To je pravzaprav naša najtežja naloga, ki jo pa vendar z uspehom izpolnjujemo, o čemer pričajo stotine naših tovarn in podjetij, nove železnice, moderne ceste, nove šole, razne znanstvene ustanove itd.

O čem govori vse to? Ali o fašizmu ali o socializmu? O čem govore tudi drugi naši zakoni, kot so zakon o prepovedi izzivanja narodnostne, plemenske in verske mržnje in razdora, po katerem se kršilci tega zakona strogo kaznujejo. Ali je imela, ali ima katera koli fašistična država tak zakon? Dalje, o čem govori zakon o zaplembi vojnega dobička, pridobljenega med sovražno okupacijo, zakon o podržavljenju zasebnih gospodarskih podjetij, zakon o prehodu sovražnikove imovine v državno lastnino, ta sovražnik pa ni bil samo sodelavec okupatorjev, temveč tudi razredni sovražnik, pa zakon o zaplembi sovražnikove imovine in o izvršitvi zaplembe, temeljni zakon o razlastitvi, temeljni zakon o zadružništu — zakon o prehodu na socialistično gospodarstvo na vasi, zakon o agrarni reformi in kolonizaciji, zakon o dokončni likvidaciji kmečkih dolgov, dalje, zakon o zavarovanju delavcev in uslužbencev ter njihovih družin, s katerim je država prevzela njihovo zavarovanje; dalje, zakon o ljudskih odborih, ki so temelj ljudske oblasti, nato zakon o petletnem planu, katerega izpolnitev pomeni prvi pogoj za izgraditev socializma v naši državi. V tem duhu so bili sprejeti bolj ali manj vsi naši zakoni, ki jih sedaj uveljavljamo v življenju. Ali dajejo ti zakoni naši državi socialistično obeležje tudi s pravnega stališča? To se razume, da ga dajejo, istočasno pa kot dejstva dobijajo vse klevete in napade na našo državo.

Glejte, to je nekoliko najvažnejših zgodovinskih dejstev, ki popolnoma osvetljujejo pomen naše revolucije, pomen naše družbene preureditve. Ta dejstva dokazujejo, da je naša pot v skladu z marksistično znanostjo, da je uspešna in zmagovita.

Ko pravim, da je naša pot v skladu z marksistično znanostjo, ne mislim s tem reči, da je to edina pot v socializem in da morajo v vseh državah delati prav tako, kakor smo mi delali in kakor še delamo v Jugoslaviji. Ne, mi mislimo, da je to edina pot samo za nas v Jugoslaviji. Različne gospodarske, kulturne in druge razmere v raznih državah zahtevajo tudi različne oblike dela. V tem smislu niso priporočljivi prav nikaki recepti ali šablone. Za temelj nam služi marksistična znanost, po njej se moramo znati ravnati v praksi, tako da uresničujemo njenega duha, njen smisel.

Izkušnje, ki si jih pridobivamo na podlagi te znanosti, so najboljša šola; seveda, tako izkušnjo lahko uporabljajo tudi drugi, toda ne do vseh podrobnosti. Paziti je treba na pozitivne rezultate, ki so bili doseženi neki socialistični državi, nato pa poiskati najustreznejšo metodo za dosego enakih uspehov. Prav tako je važno videti tudi negativne pojave in rezultate v neki socialistični državi ter si jih prizadevati, da jih ne bi uporabljali v svoji državi, pač pa da bi iskali boljši način in boljšo rešitev. Na drugi strani, kadar komunisti kritizirajo slabosti in pomanjkljivosti kake druge socialistične države, mora ta kritika v prvi vrsti temeljiti na posebnih razmerah, ki so v tisti državi, ne pa na razmerah, ki vladajo v njihovi lastni državi. Videti morajo korenine takšnih slabosti, ločiti subjektivne od objektivnih slabosti in pomanjkljivosti in napak. To sem omenil zaradi tega, da ne bi tudi mi zagrešili istih napak, kakor to delajo danes vodilni komunisti v mnogih državah, in to ne samo izhodnih, temveč po vsem svetu.

Največja tragedija, ne samo za delavski razred, marveč za vse napredno gibanje na svetu sploh, je v tem, da je uspelo voditeljem ene partije, to je VKP(b), okovati možgane vodilnih ljudi drugih partij. To jim je uspelo zaradi tega, ker so izrabili avtoriteto velike oktobrske revolucije — delo velikega Lenina. Razumljivo je, da je k temu pripomogel še drug vzrok, namreč dolgoletna kriza, ki je vladala že pred vojno in traja še danes v delavskih gibanjih mnogih držav sveta. Toda nikomur od teh ljudi ne pride na misel, da bi poiskal korenine te krize. Zaradi slabosti v delavskih gibanjih gledajo vodilni ljudje z vedno večjim spoštovanjem na vse, kar govorijo in delajo vodilni ljudje Sovjetske zveze, si ustvarjajo neotrešljive avtoritete in božanstva, prav tako kakor so nekdaj delala primitivna ljudstva, ki niso poznala prirodnih zakonov, temveč so v vsakem dobrem in zlu videla roko nekega božanstva, seveda s to razliko, da so bila ta božanstva tedaj nevidna, medtem ko današnja lahko vidiš in slišiš. Od teh avtoritet pričakujejjo pomoč, ki bi jo prinesle na bajonetih. Če bi začeli pogumno preiskovati oziroma iskati izvore teh slabosti, bi prav gotovo vodile mnoge niti do tistih, ki si prizadevajo biti nezmotljivi. Prav gotovo bi dokazali, da je bilo komandiranje in šabloniziranje v preteklosti in danes poglavitni razlog za razne slabosti v naprednih gibanjih na svetu. Glejte, prav takšne „nezmotljive" avtoritete so zavora, ki zadržuje pravilni razvoj naprednega sveta sploh ter odvrača ljudi v komunističnih gibanjih na pot revizionizma, kar ima za posledico slabljenje delavskega gibanja na svetu.

Vzemimo za primer naše izkustvo. Dokler je naša Partija od zunaj dobivala direktive, kaj in kako je treba delati, smo imeli šibko, maloštevilno partijo, ki so jo razjedale notranje frakcionaške borbe, ločeno ne samo od širokih ljudskih množic, temveč tudi od večine delavskega razreda. Toda čim manj direktiv smo po letu 1936 prejemali od zunaj, tem hitreje se je naša Partija razvijala in postajala voditelj širokih delovnih ljudskih množic. Ko smo pripravljali upor, nismo dobili direktive od zunaj, temveč smo delali na svojo roko, na podlagi lastne ocene položaja — in v tem se nismo zmotili. Nikogar nismo vprašali, ali bi začeli ali ne bi začeli vstaje zoper fašiste, temveč smo se uprli — na podlagi lastne ocene — brž ko smo spoznali, da je prišel čas. Ko smo že 1941. leta začeli v Užicu uresničevati našo ljudsko oblast, na srečo nismo imeli nobenih vezi z Moskvo, tako da smo lahko neovirano postavili prve temelje naše ljudske oblasti, na katerih sedaj gradimo socializem.

Ko smo začeli po umiku iz Srbije leta 1941 ustanavljati prve proletarske brigade, nismo nikogar vprašali za dovoljenje (pa tudi nismo mogli, ker nismo imeli zvez). Toda kakor hitro nam je bilo mogoče o tem obvestiti voditelje v Moskvi, so nas ti takoj napadli in kritizirali, ker smo to naredili. Niso hoteli razumeti, da smo ustanovili proletarske brigade tedaj, ko je bil upor v najvažnejših krajih v nevarnosti, niso hoteli razumeti, da smo s tem hoteli močneje poudariti sodelovanje delavskega razreda in vlogo Komunistične partije v vstaji, ker smo se v praksi prepričali, da brez množičnega sodelovanja delavskega razreda in njegovega požrtvovalnega prizadevanja upor ne bi uspel. Prav v teh proletarskih brigadah je bilo največ delavcev, komunistov in mladine. Delavski razred je videl v njih svoje udarne odrede, ki rešujejo skupaj s kmeti tudi vprašanje bodočnosti delavskega razreda. In namesto da bi to naše narode preplašilo, kakor so oni mislili, se je zgodilo nasprotno: to je še bolj dvignilo zaupanje ljudstva v Komunistično partijo Jugoslavije, še bolj je zbližalo Partijo in ljudstvo v skupnem trpljenju. Kritike nismo vzeli na znanje in — kakor se je pozneje pokazalo — smo prav storili, da je nismo. Ko smo pripravljali drugo zasedanje AVNOJ v Jajcu, nismo nikogar vprašali za dovoljenje, ker smo vedeli, da bi nam delali razne ovire — in nismo se zmotili. Ko pa je bilo vse končano, smo jih obvestili o izvršenih dejstvih. Odgovorili so nam, da smo jim s tem zasadili nož v hrbet. Mi smo torej uresničili zgodovinsko dejanje naših narodov, dejanje, ki je bilo rezultat nadčloveških borb naših narodov zoper okupatorje in domače izdajalske vladajoče kroge, to je, zoper reakcionarno buržoazijo in s tem zagotovili zmago ljudstva v vojni in uresničenje pridobitev osvobodilne borbe, oni pa pravijo, da smo jim zasadili nož v hrbet. Takšnih in podobnih stvari je bilo tudi pozneje, vendar smo vsa važnejša dejanja izvršili na podlagi lastne ocene položaja in smotrnosti.

Bilo bi popolnoma zgrešeno, ako bi iz tega sklepali, da smo skrbeli samo za koristi naše države in da nismo upoštevali tudi koristi krepitve mednarodnega delavskega gibanja. Samo tisti, ki si prizadevajo izmaličiti in po svoje prikazati oziroma zanikati herojsko borbo naših narodov, lahko tako govorijo. Seveda smo jih često tudi poslušali in včasih se je pokazalo, da je bilo to pravilno, včasih pa se nam je to maščevalo, ker smo ravnali na škodo naše socialistične države.

Tovariši in tovarišice! Predvsem želim točno ugotoviti, v čem je bistvo naše poti v socializem. Ali je to nekaj novega, kar zahteva teoretično obrazložitev, kar bi zanikalo pravilnost marksistične znanosti na sedanji stopnji, vsaj v nekaterih vprašanjih? Razumljivo je, da ni. Bistvo naše poti v socializem, ali bolje rečeno, v komunizem, lahko difiniramo z nekaj besedami: naša pot v socializem je v tem, da uveljavljamo marksistično znanost na določeni stopnji v praksi, in sicer kar najbolj v skladu s specifičnimi razmerami v naši državi. Za nas ta znanost ni dogma, temveč sredstvo za vodstvo, sredstvo za orientacijo v vsakem konkretnem položaju, pa naj bi bil še tako zapleten. Prizadevamo si, da bi prepojili vsa naša dejanja z duhom te znanosti, ker smo globoko prepričani, da je to pravilno in ker potrjuje praksa, da so načela te znanosti po zaslugi genialnih znanstvenih predvidevanj naših velikih učiteljev tudi na današnji stopnji mednarodnega dogajanja največjega pomena in da bi pomenil vsakršen odklon od teh načel, s kakršnim koli izgovorom, revizionizem in izdajo ne samo delavskega razreda, temveč tudi vsega naprednega človeštva.

V čem se mi ločimo v teoriji od voditeljev Sovjetske zveze? Da bi mogli vsaj delno odgovoriti na to vprašanje, je potrebno spoznati njihovo in našo prakso v zvezi z znanostjo marksizma—leninizma, in sicer: a) glede vprašanja vloge države v prehodni dobi in glede njenega odmiranja; b) glede nižje faze komunizma ali, kakor se navadno imenuje, socializma in č) glede državne ali socialistične lastnine.

Vzemimo najprej primer naše države. Mi smo, kakor je bilo že prej rečeno, uničili stari državni stroj in ustvarili nov, ljudski državni stroj, brez katerega delovno ljudstvo naše države ne bi moglo obdržati oblasti v svojih rokah in izvršiti razlastitev proizvajalnih sredstev in mnoga druga revolucionarna dejanja, brez katerih si ni mogoče zamisliti zmage socializma v neki državi.

Lenin pravi:

„Proletariat nujno potrebuje državno oblast, centralizirano organizacijo sile, organizacijo nasilja zato, da zatre odpor izkoriščevalcev, kakor tudi zato, da vodi velikansko množico prebivalstva, kmete, malo buržoazijo polproletarce pri ‚urejevanju' socialističnega gospodarstva."

„Toda ni teba pozabiti", pravi Lenin, citirajoč Marxa, „da je proletariatu potrebna samo odmirajoča država."

Tako postavlja stvar Lenin. Kaj pa je potrebno buržoaziji? Buržoaziji, izkoriščevalskemu razredu je potrebna država kot trajna sila za podjarmljenje izkoriščanih razredov, to je, večine ljudstva. Buržoazija ne misli na oslabljenje svojega državnega stroja, a kaj šele na njegovo odmiranje, ker ima svoj sistem, sistem izkoriščanja, za nekaj večnega in popolnegaa. Potemtakem je razlika med buržoazno državo, pa naj se še tako odeva v demokratični plašč, in, recimo, našo državo v tem, da buržoazna država, to je, aparat sile v rokah manjšine oziroma razreda izkoriščevalcev, zatira večino ljudstva ter si prizadeva, da bi se čimbolj okrepil, medtem ko pri nas

država, čeprav je njena naloga, držati v podrejenem položaju manjšino izkoriščevalcev in sovražnikov nove Jugoslavije, postopoma odmira, kajti njene funkcije, najprej gospodarske, prehajajo postopoma v roke delovnih ljudi.

Po marksistični znanosti je država proizvod razrednih spopadov in zato bo odmrla, ko ne bo več razredov, ko ne bo treba nikogar več držati v podrejenem položaju!

Kje je pri nas začetek odmiranja države? Navedel bom samo te primere. Prvič, decentralizacija državne uprave, posebno gospodarstva. Drugič, izročitev tovarn in sploh gospodarskih podjetij v upravljanje delovnim kolektivom itd. Že sama decentralizacija, ne samo gospodarstva, marveč tudi političnega, kulturnega in drugega življenja, nosi v sebi ne samo globok demokratičen pomen, ampak tudi klice odmiranja ne samo centralizma, temveč tudi države sploh kot stroja za prisiljevanje. Glejte, to so dejstva. O njihovi resničnosti se lahko pri nas prepriča vsakdo, ako to želi.

A kako je s to stvarjo v Sovjetski zvezi 33 let po oktobrski revoluciji? Oktobrska revolucija je omogočila, da je država prevzela v svoje roke proizvajalna sredstva. Toda ta sredstva so tudi danes še, po 33 letih, v rokah države. Ali se je tu uresničilo geslo „Tovarne delavcem"? Razumljivo je, da se ni. Delavci še danes niso udeleženi pri upravljanju tovarn, temveč jih upravljajo direktorji, to je, uradniki, ki jih je postavila država. Delavci imajo samo možnost in pravico, da delajo, kar pa se ne razlikuje mnogo od vloge delavcev v kapitalističnih državah. Razlika je samo v tem, da v Sovjetski zvezi ni brezposelnosti — in to je vse. Potemtakem voditelji Sovjetske zveze niso niti do danes izvršili enega od najpomembnejših dejanj za socialistično državo, kakršno je izročitev tovarn in drugih gospodarskih podjetij iz državnih rok v roke delavcev zato, da bi jih upravljali. Ker imajo voditelji ZSSR državno lastnino za najvišjo obliko družbene lastnine, izhaja verjetno to neizročanje proizvajalnih sredstev v delavsko upravljanje prav iz takega pojmovanja državne lastnine. Razen tega se to popolnoma ujema s krepitvijo njihovega državnega stroja. To je dejstvo, o katerem se lahko prav tako vsakdo prepriča, ako želi spoznati resnico.

Poudariti pa moram naslednje: Ko govorimo o 33 letih, odkar je bila izvršena revolucija, nam ne služi za poglavitni element kritike Sovjetske zveze samo počasnost gospodarskega razvoja, počasnost ustvarjanja materialnih pogojev za socializem. Ne, kajti imeti to za poglavitno in ne upoštevati vseh činiteljev, od katerih je odvisen počasnejši ali hitrejši razvoj, bi bilo nepravilno in nepravično. Prvič, vemo, da so klasiki marksizma izhajali iz predpostavke, da bo neogibnost družbene preobrazbe, to je, socializma nastopila v času, ko bodo proizvajalne sile razvite do visoke stopnje, ko bodo industrija, elektrifikacija in drugo na tako visoki stopnji, da bodo nujno zahtevale njihov prehod v družbeno lastnino. Mi vemo tudi to, da je sovjetska oblast podedovala eno izmed industrijsko najbolj zaostalih držav in je torej jasno, da je bilo treba tam ustvariti za socializem materialne pogoje, ki že obstajajo v visoko razvitih kapitalističnih državah, kar pa ni mogoče tako hitro doseči. Na drugi strani pa ni nujno, da drži država vse funkcije, tudi gospodarske, tako dolgo v svojih rokah, dokler ne bo dosežena ta visoka stopnja industrializacije in dokler ne bodo ustvarjeni vsi potrebni materialni in drugi pogoji za socializem. Tako lahko postavljajo stvar samo tisti, ki hočejo revidirati nauk o odmiranju države, ki mislijo, da je mogoče iti v socializem v skokih in da je mogoče točno določiti meje med nižjo in višjo fazo komunizma. Mi kritiziramo predvsem in najbolj nekaj drugega:

1. način upravljanja, ki med drugim ovira hitrejši razvoj gospodarstva v Sovjetski zvezi, kajti, ako bi bil način boljši, bi bili tudi uspehi v gospodarskem razvoju ZSSR do danes večji; 2. način, kako v ZSSR vzgajajo ljudi; 3. njihovo pojmovanje velikega naroda itd.

Kako je z odmiranjem države kot take v Sovjetski zvezi? (Tu ne mislimo na državo kot geografski ali nacionalni pojem, ta ni istovetna z upravljanjem). Ali prihajajo tam do izraza tendence, da bi prenesli državne funkcije, bodisi gospodarske, bodisi politične, navzdol, to je, ali se kažejo znaki decentralizacije ali ne? Razumljivo je, da doslej ni nobenih znakov o vsem tem. Nasprotno, vse gre v vedno bolj togi centralizem, ki je svojstven najizrazitejši buržoazni birokratski centralistični državi. Najmočnejši izraz te centralizacije so: a) koncentracija vseh funkcij, gospodarskih, političnih, kulturnih in drugih v enem središču; b) ogromen birokratski aparat; c) krepitev namesto zmanjšanja oboroženega notranjega državnega aparata, kakor so milica, oborožene sile ministrstva za notranje zadeve, NKVD itd. Pri tem bi pripomnil, da je edina državna funkcija, ki še ne prihaja v poštev za odmiranje — funkcija armade, kajti stopnja njenega slabljenja ali krepitve je odvisna od zunanjih okoliščin, od tega, kolikšna nevarnost grozi neki socialistični državi od zunaj, da bi se preprečila mirna graditev socializma v njej ali pa da bi bil ogrožen njen obstoj. Vendar pa prihaja ta funkcija v poštev samo za obrambo neke socialistične države, nikakor pa ne za napad zoper kogar koli. Kajti država izgubi socialistični in dobi imperialistični značaj, ako hoče osvajati tuja ozemlja in zatirati druge narode.

Tak centralizem je svojstven tudi najizrazitejši centralistični buržoazni državi. Lenin pravi:

„Centralizirana državna oblast, ki je lastna buržoazni družbi, je nastala v dobi razpadanja absolutizma."

Od kod ta centralizem in stagnacija v nadaljnjem razvoju Sovjetske zveze v smeri socializma? Oboje izhaja pri sovjetskih voditeljih iz napačne razlage in napačne praktične uporabe Marxovega in Leninovega nauka o državi. Stalin ima drugačno gledišče o odmiranju države. Marx, Engels in Lenin nas učijo, da začne država odmirati v trenutku, ko se proletariat polasti oblasti. Seveda, gre za to, da pride proletariat v vsakem pogledu zares na oblast. Odmiranje države se začne najprej v „njenih gospodarskih funkcijah", v upravljanju proizvodnje po proizvajalcih, v postopnem prenašanju gospodarskih funkcij z države na delovne kolektive, ne skokoma, naenkrat, temveč postopno, ker bi sicer prišlo do anarhije.

„Kakor hitro ni nobenega družbenega razreda več, ki bi ga bilo treba zatirati, kakor hitro so se z razrednim gospostvom in z bojem za individualni obstoj, bojem, ki temelji v dosedanji proizvodni anarhiji, odstranile tudi iz tega izvirajoče kolizije in ekscesi, ni ničesar več, kar bi bilo trega zatirati, ni ničesar, za kar bi bila potrebna posebna sila za zatiranje, država. Prvo dejanje, ki z njim država v resnici nastopi kot predstavnik vse družbe, — to je, ko se polasti proizvajalnih sredstev v imenu družbe — je hkrati njeno zadnje samostojno dejanje kot države. Poseganje državne oblasti v družbene odnose postaja od področja do področja odveč in zamre potem samo od sebe. Vladanje nad osebami prepusti svoje mesto upravljanju s stvarmi in vodstvu proizvajalnih procesov. Država se ne odpravlja, država odmre.."

Glejte, tako nas učita Marx in Engels. Kako pa je govoril Stalin na XVIII. kongresu VKP(b) 1939. leta? Prvič, vprašanje Engelsovih formulacij o odmiranju države je spravil v odvisnost z dvema pogojema in rekel:

„Ali je pravilna ta Engelsova teza?
Da, pravilna je, toda z enim izmed teh dveh pogojev: a) če proučujemo socialistično državo samo z vidika izključno notranjega razvoja dežele, če že vnaprej abstrahiramo mednarodni faktor ter zaradi lažjega raziskavanja izoliramo deželo in državo od mednarodnega okolja, ali b) če predpostavljamo, da je socializem zmagal že v vseh deželah ali v večini dežel, tako da imamo namesto kapitalistične obkolitve socialistično obkolitev, da ne grozi več nevarnost napada od zunaj, da ni več potrebe za krepitev armade in države."[4]

Takoj zatem pravi, da funkcija države „kot organizatorja gospodarstva" še ostane, da pa ne obstaja funkcija sovjetske države do notranjih odnosov, temveč samo zoper zunanji svet. Rekel je:

„Osnovna naloga tega obdobja (govori o drugi dobi sovjetskega razvoja — J.B.) je bilo organiziranje socialističnega gospodarstva po vsej deželi in uničenje zadnjih ostankov kapitalističnih elementov, organiziranje kulturne revolucije, organiziranje popolnoma sodobne armade za obrambo dežele. V skladu s tem so se spremenile tudi funkcije naše socialistične države. Odpadla je, odmrla je funkcija vojaškega zatiranja znotraj dežele, kajti izkoriščanje je uničeno, izkoriščevalcev ni več in nikogar ni, da bi ga zatirali."[5]

In dalje:

„Kar se tiče naše armade, kazenskih organov in obveščevalne službe, ne obračajo več svoje čete navznotraj, marveč navzven, zoper zunanje sovražnike. ... Ostala je in se v vsem obsegu razvila funkcija gospodarsko-organizatoričnega in kulturno-vzgojnega dela državnih organov." [6]

Tako postavlja Stalin vprašanje odmiranja države ter razlaga stanje v Sovjetski zvezi 1939. leta. Za 1939. leto res lahko rečemo, da je živela Sovjetska zveza v pravem pomenu besede obkoljena od kapitalističnih držav. Toda po drugi svetovni vojni, ko je prav okoli Sovjetske zveze nastala cela vrsta novih socialističnih držav, ne moremo v nobenem primeru govoriti, da jo obkrožajo kapitalistične sile. Govoriti, da so funkcije države kot oborožene sile, ne samo armade, temveč tudi tako imenovanih kazenskih organov, usmerjene samo navzven, pomeni govoriti nekaj, kar resnično ni imelo nobene zveze s stvarnostjo, prav kakor nima zveze z današnjo stvarnostjo v Sovjetski zvezi. Kajti kaj dela ogromni birokratski centralistični aparat? Ali so njegove funkcije usmerjene navzven? Kaj delata NKVD in milica? Ali so njune funkcije usmerjene navzven? Kdo in s čigavo pomočjo deportira milijone državljanov raznih narodnosti v Sibirijo in na Daljni sever? Nemara ne bodo trdili, da so to ukrepi zoper razrednega sovražnika, menda ne bodo rekli, da so celi narodi razred, ki ga je treba uničiti? Kdo ovira in onemogoča borbo mišljenja v Sovjetski zvezi? Ali ne dela vsega tega najbolj centralizirani, najbolj birokratski državni aparat, ki prav v ničemer ni podoben državnemu stroju, ki odmira? V eni stvari pa ima Stalin prav, ako se ta uporabi za današnji čas, in sicer, da so tu res tudi funkcije državnega stroja, ki so usmerjene navzven. Toda dodati je treba še to, da so usmerjene tja, kjer je to potrebno in kjer ni potrebno. Usmerjene so tudi na vmešavanje v notranje zadeve drugih držav in proti volji narodov teh držav. Potemtakem niso to niti najmanj funkcije neke socialistične odmirajoče države, marveč so bolj podobne funkcijam nekega imperialističnega državnega stroja, ki se bori za vplivna področja in podjarmljenje drugih narodov.

Dalje, kako postavlja Stalin vprašanje o vlogi partije v odnosu do države? V svojih delih ni nikjer določil vloge partije v prvi fazi komunizma, to je, v socializmu. Vlogo partije je omejil na vodstvo državnega aparata, ki še nosi obeležje razredne družbe. Potemtakem ni nič čudnega, da se partija v Sovjetski zvezi vedno bolj birokratizira in zrašča z birokratskim državnim aparatom v eno celoto, to je, istoveti se z njim, postaja tudi sama del birokratskega aparata ter tako izgublja zvezo z ljudstvom in z vsem tistim, kar bi bila zares njena dolžnost. To pa je: dolžnost organizatorja in najaktivnejšega soudeleženca v vseh političnih, kulturnih in gospodarskih akcijah, dolžnost organizatorja množične kontrole in neposrednega sodelovanja na vseh področjih družbene dejavnosti, dolžnost, da s svojim zgledom dviga polet v ustvarjalnih množicah. Omejiti partijo in njeno vlogo na birokratski aparat, na del državnega stroja za prisiljevanje, za izvajanje raznih prisilnih ukrepov — to nasprotuje Leninovemu nauku o vlogi partije v prvi, prehodni fazi, ki je ta, da vodi in vzgaja, ne pa, da ljudi prisiljuje h kakšni stvari. Ta šablona se je bila začela prakticirati že tudi pri nas, toda ukrenili smo vse potrebno in strogo se bomo varovali enake prakse pri nas.

Kako pa sodijo sovjetski voditelji o razvoju v komunizem? V marksistični znanosti se nikjer ne govori o prehodu v komunizem v skokih, čeprav se govori o dveh fazah, o nižji in višji fazi komunizma, ki predstavljata eno celoto, v kateri postopoma prehaja nižja faza v komunizem. Govori se o postopnem razvoju v višjo fazo komunizma, potem ko se bo proletariat polastil oblasti. Kljub temu pa postavljajo sovjetski voditelji stvar tako, kakor da bi mogli oni določiti, kdaj se lahko misli, da se je izvršil prehod v višjo fazo komunizma. To ni nobena šala, temveč žalostna resnica, saj je vsem znano, da je Stalin že 1939. leta objavil, da je socialistična družba že zgrajena, Molotov pa je 1948. leta proglasil prehod v višjo fazo komunizma.

Poglejte, kako je Marx definiral prehod v višjo fazo:

„V višji fazi komunistične družbe, ko izgine zasužnjujoče podrejanje posameznikov delitvi dela in s tem tudi nasprotje med duševnim in telesnim delom: ko delo ni več zgolj življenjsko sredstvo, marveč postane samo prva življenjska potreba: ko z vsestranskim razvojem posameznikov narastejo tudi proizvajalne sile in ko vsi viri družbenega bogastva polneje tečejo — šele tedaj bo mogoče popolnoma prekoračiti ozko obzorje buržoaznega prava in bo družba lahko zapisala na svojo zastavo: Vsak po svojih sposobnostih, vsakemu po njegovih potrebah." [7]

Glejte, tako je z višjo fazo komunizma, od tega pa so v Sovjetski zvezi še zelo daleč, in mi seveda tudi.

Nekateri ljudje so mislili, in nekateri še vedno mislijo, da je bilo upravljanje s proizvajalnimi sredstvi rešeno s tem, da so bili postavljeni za direktorje ali upravitelje najboljši delavci. To je dobra stvar, kajti tako pridejo na taka mesta ljudje, ki jim lahko zaupamo, ki jim zaupa država delovnega ljudstva. Preko delavca — direktorja, ki je sam izšel iz vrst delovnih ljudi, ima z ene strani ljudska država boljšo kontrolo nad poslovanjem, na drugi strani pa tak direktor bolje razume razne potrebe delavcev ter bolje skrbi za delavce in za državo, to je, ljudsko lastnino. Sicer je bil to najnujnejši ukrep ob prevzemu proizvajalnih sredstev v državne roke, vendar je razumljivo, da tako ne more ostati, ako se hočemo izogniti mnogim neprijetnostim, ki bi v daljši dobi zaradi tega lahko nastale. To je eno, drugo pa je, da tako še ne bi uresničili parole „Tovarne delavcem" in prav tako ne bi mogli ostvariti ideje o odmiranju državnih funkcij v gospodarstvu.

Kakor sem že prej omenil, je zakonski načrt, ki bi ga morali sprejeti, izredno važen za nadaljnji pravilni razvoj naše socialistične države, čeprav tega vprašanja še ne rešuje popolnoma, ker pomeni samo korak dalje v komunizem. Pri upravljanju gospodarstva državne funkcije še ne bodo popolnoma prenehale, toda niso več izključne. Slabele bodo zaradi tega, ker bomo k upravljanju pritegnili delovne ljudi. Ti bodo svoje pravice, da bi kot proizvajalci tudi upravljali proizvodnjo, dobili postopoma, ne naenkrat, v celoti. Zakaj dobivajo delovni ljudje svoje pravice postopoma in ne naenkrat? Ali bo to trajalo dolgo in kako dolgo? Ni mogoče odgovoriti, kako dolgo bo to trajalo, ker je odvisno od raznih okoliščin. Odvisno je od tega, kako hitro bo napredoval kulturni razvoj, to je, vsestranska izobrazba delavcev, da bi bili v vsakem pogledu sposobni za uspešno upravljanje tovarn, rudnikov, transporta itd. v korist skupnosti, kajti brez tega delavci ne bi mogli voditi evidence in opravljati kontrole. Brez kulturnega dviga delavci ne bodo mogli popolnoma obvladati tehnike upravljanja. To je, dalje, odvisno od tempa razvoja proizvajalnih sil itd.

Kulturno dviganje delovnih ljudi je tem važnejše za nas ter je eden izmed najtežjih problemov zaradi tega, ker je bila naša država glede stopnje proizvajalnih sil med najbolj zaostalimi državami v Evropi. Naša industrija se je začela šele sedaj razvijati s polnim zagonom. Potemtakem je pri nas odvisno hitrejše ali počasnejše prenašanje vseh funkcij gospodarskega upravljanja na delovne ljudi tudi od hitrejšega ali počasnejšega razvoja proizvajalnih sil. To je v prvi vrsti odvisno od delavcev samih, od njihove prizadevnosti, da bi izdelali čimprej in čimveč potrošnih dobrin, od njihovega smisla za varčevanje, ne pa za razsipavanje itd. Lenin pravi:

„Komunizem se začenja tam, kjer se pojavlja samopožrtvovalna skrb navadnih delavcev, skrb, ki je močnejša kot težave dela za to, da bi povečali storlnost dela, da bi ohranili vsak pud žita, premoga, železa in drugih proizvodov, ki jih ne dobivajo delavci osebno niti njihovi ‚bližnji', temveč oni ‚daljni", to je, družba v celoti."[8]

Zakaj poudarjam na prvem mestu nujnost kulturnega razvoja? Ako pogledamo, kolikšno je bilo število industrijskih delavcev v stari Jugoslaviji in kolikšno je danes in kolikšno še bo, potem ni težko uganiti, za kaj gre. Kdo prihaja danes v industrijska in druga podjetja? Kmetje. Ogromno število kmetov oziroma polkmetov in poldelavcev prihaja v podjetja in te je treba najprej izučiti za delavce, šele nato pa vzgajati za delavce—upravitelje. To ni kratkotrajen in lahek posel, lotiti se ga je treba z resnostjo in požrtvovalnostjo ter ga energično obvladati. Pri vzgoji teh novih delavcev bomo imeli pri velikem delu delavcev, tudi danes ga imamo, nemalo opravka s tujimi pojmovanji o njihovi dolžnosti kot delavcev, o njihovem odnosu do države in ljudske lastnine itd.

Vzemimo za primer dejstvo, da mnoge objekte, pa celo nekatere največje tovarne, rudnike in drugo gradimo in odpiramo prav v najbolj zaostalih krajih, kakor so najbolj zaostali predeli Bosne, Sandžak, Makedonija, Kosovo in Metohija, Lika, Črna gora itd., torej povsod tam, kjer je bilo doslej zelo malo ali skoraj nič industrije. Kdo pa bo delal v teh tovarnah, rudnikih in drugih podjetjih? Kmetje iz teh zaostalih krajev. Siromašni kmetje iz teh zaostalih krajev morajo priti in tudi bodo prišli v te tovarne in rudnike. Iz siromašnih kmetov katerih generacije so cela stoletja životarile na najnižji stopnji kulturnega in življenjskega standarda, morajo postati zavedni delavci, graditelji boljšega življenja zase in za vso socialistično skupnost. To ne bo lahek in hiter proces. Tega se zavedamo, ker imamo že danes precej izkušenj o tem, kako težko je vzgojiti iz polkmeta, poldelavca zavednega in disciplinirnega industrijskega delavca. Da bi to dosegli, so potrebni veliki napori, potrebno je vztrajno dokazovanje tem poldelavcem, da bodo postali v naši socialistični državi ne samo proizvajalci v industriji, rudarstvu itd., temveč tudi lastniki proizvajalnih sredstev. Treba jim je dokazati, da so z vstopom v tovarne, rudnike in druga podjetja postali njihovi lastniki. Ne tisti košček nerodovitne zemlje, ki jim nikoli ni nudil možnosti za življenje, vredno človeka,

temveč tovarne, rudniki in drugo jim lahko zagotovijo boljše življenje, kakor so ga imeli oni in njihovi predniki! Čemu je potrebno, da postanejo ti polkmetje — poldelavci zavedni industrijski delavci? To je v prvi vrsti potrebno zaradi tega, ker gradimo številne tovarne in podjetja, odpiramo vedno nove rudnike, skratka, industrializiramo našo socialistično državo, da bi jo naredili bogatejšo, da bi bila neizkoriščena bogastva dostopna vsem državljanom naše države, da bi se mogli ljudje s tem bogastvom okoriščati itd. Da bi mogle te tovarne, rudniki itd. obratovati, so potrebni delavci, ki bodo obvladali novo, sodobno tehniko in jo spravili v pogon. To sodobno tehniko ne bo mogel upravljati polkmet, ki bo mislil na svoj košček nerodovitne zemlje kakor na sodobna proizvajalna sredstva, ki sedaj pri nas niso več zasebna, kapitalistična, temveč družbena lastnina vse naše skupnosti. Teh ne upravljajo več kapitalisti ali njihovi dobro plačani, zvesti uradniki, birokracija, ki je skrbela samo za koristi kapitalistov, to je, za to, da so iz delavca iztisnili čimveč profita za kapitalistični žep, od česar je dobila drobtinico tudi ta birokracija.

Danes bodo pri nas upravljali te tovarne, rudnike in drugo sami delavci. Oni sami bodo odločali, kako in koliko bodo delali, oni bodo vedeli, čemu delajo in zakaj bodo uporabljali uspehe svojega dela. Da bi to dosegli povsod v naši državi, tudi v najbolj zaostalih krajih, moramo vztrajno premagovati zaostalost, moramo dvigniti polkmete na stopnjo zavednih industrijskih delavcev, ki bodo razumeli i svoje dolžnosti i svoje pravice graditeljev socializma.

Iz navedenega vidimo, da so na poti graditve komunizma v neki zaostali državi, kakršna je na primer naša, izredno velike težave. Toda kaj sedaj? Ali bomo čakali, da bodo vsi delavci enako pametni in sposobni za upravljanje podjetij? Razumljivo je, da ne, ker bi morali v tem primeru neskončno dolgo čakati. Prav v procesu upravljanja, v neprekinjenem procesu dela in upravljanja si bodo delavci pridobili potrebno izkustvo. Spoznali bodo ne samo proces dela, temveč tudi vse probleme svojega podjetja. Delovni ljudje se bodo mogli samo v praksi naučiti uporabljati evidenco, poznavati, koliko materiala smejo porabiti in koliko ga morajo prihraniti, spoznati, za kaj vse se porabi njihovo delo, to je, kam gre njihov presežek dela in za kaj se uporablja. Spoznali bodo, kolikšna mora biti akumulacija njihovega podjetja kot dela splošne planske akumulacije in do katere višine lahko povečajo s preostalim presežkom proizvodov, svoj življenjski standard. Seznaniti se morajo, s kolikšnim in kakšnim tempom morajo povečati storilnost dela itd. Brezpogojno se morajo seznaniti z delovno disciplino, kajti od trenutka, ko prevzamejo delovni ljudje odgovornost za odelovanje pri upravljanju gospodarstva, je vprašanje delovne discipline njihova prva dolžnost.

Zelo važna stvar za svete delovnih kolektivov bo, da bodo vplivali na to, da bo delovna sila čimbolj racionalno razporejena, da ne bodo dovoljevali, da bi se v njihovih podjetjih vgnezdila nepotrebna, neproduktivna delovna sila oziroma odvečna birokracija v administraciji, ker se bodo tako samo povečali proizvodni stroški in zmanjšala rentabilnost njihovih podjetij, kar bo šlo na škodo vsega kolektiva. Treba je znati razlikovati potrebo po specialistih od odvečnega administrativnega neproduktivnega aparata.

Izročitev tovarn, rudnikov itd. v upravljanje delovnim kolektivom bo onemogočila, da bi se v našem gospodarstvu vgnezdila nezdružljiva bolezen, ki ji je ime birokratizem. Ta bolezen se nevarno lahko in hitro prenaša z buržoazne družbe in je nevarna v prehodni dobi, ker kakor polip s svojimi lovkami zapleta in ovira pravilni in hitri razvojni proces. Birokratizem spada med največje sovražnike socializma prav zaradi tega, ker se neopazno vtihotaplja vse pore družbene dejavnosti, ne da bi se ljudje v začetku tega sploh zavedali. Zgrešeno bi bilo misliti, da birokratizem ni začel poganjati korenin tudi pri nas. Tudi pri nas se je začel vtihotapljati razne ustanove, v državni aparat in gospodarstvo, toda mi se tega zavedamo in smo izdali celo vrsto ukrepov, da bi ga onemogočili. Ne zadostujejo kampanjski ukrepi, marveč neprekinjena borba vzgoja ljudi.

Lenin pravi, da sta kulturna in tehnična zaostalost najugodnejša tla, da se v njih zakorenini birokratizem. Hkrati pa tudi pove, kako se je najlaže oziroma edino mogoče z uspehom boriti zoper njega.

„Boriti se zoper birokratizem do konca, do popolne zmage nad njim, je možno samo tedaj, ako bo sodelovalo pri upravljanju ves prebivalstvo. V buržoaznih republikah je bilo to ne samo nemogoče, to je preprečeval celo sam zakon. Najboljše buržoazne republike, pa naj so še tako demokratične, imajo na tisoče zakonskih ovir, ki preprečujejo delovnim ljudem, da bi sodelovali pri upravljanju. Storili smo, da takih ovir pri nas ne bo, toda doslej nismo dosegli, da bi mogle pri nas delovne množice sodelovati pri upravljanju, — razen zakonov je treba upoštevati tudi kulturno raven, ki je ne moreš podrediti nobenemu zakonu. Ta raven je vzrok, da so sovjeti, ki bi morali biti na podlagi svojega programa organi upravljanja po delovnih ljudeh, dejansko organi upravljanja za delovne ljudi preko najnaprednejšega sloja proletariata, ne pa delovnih množic."9

To je zaradi kulturne zaostalosti, o kateri govori Lenin, in v tem nevarnost, da se upravljanje birokratizira.

Iz Leninovih besed spoznamo, da cvete birokratizem posebno tam, kjer je zaostalost večja, kar najbolj jasno govori, kje moramo iskati korenine birokratizma. Ali nam to ne dokazuje, da cvete birokratizem prav tam, kjer se ljudje še ne zavedajo, da je birokratizem škodljiv pojav za socializem, ki ga ni mogoče izkoreniniti samo z dekreti od zgoraj, temveč se mora boriti zoper njega v vsakdanji praksi sleherni zavedni človek. Pri tem ni treba misliti, da lahko zavlada birokratizem samo v visokih ustanovah in da je to spodaj teže. Ne, tudi navzdol do najnižjih državnih in gospodarskih administrativnih ustanov prodira birokratizem, če se ne borimo zoper njega. Razumljivo je, da je tragično za socialistično državo, ako se v njej utrdi birokratizem od najvišjih do najnižjih ustanov, ako vrhovi ne vidijo ali nočejo videti njegove škodljivosti. Da bi birokratizem uspešno pobijali, ni dovolj, da ukrepamo zoper njega samo zgoraj, v najvišjih uradih, medtem ko spodaj mislijo, da baje ni nevaren. Pa še kako je nevaren tudi spodaj. To je pri nas pokazala tudi praksa. Potemtakem je birokratizem nevaren tudi v administraciji republik, v administraciji oblasti, v administraciji okrajev in krajevnih organov, v administraciji raznih trgovskih in drugih gospodarskih ustanov in nujno je, da se s podporo najširših množic borimo zoper njega in ne dovolimo, da bi se ta za socializem škodljivi pojav razširil.

Danes, ko ima ljudstvo v svojih rokah ne samo državno administracijo, temveč celotno gospodarstvo, je ljudstvo tudi kompetentno, da budno nadzira delo tistih, ki so v administraciji zato, da opravljajo svoje dolžnosti v korist socialistične skupnosti. Delovni kolektivi in njihovi sveti, ki bodo upravljali tovarne, rudnike itd., bodo imeli zelo važno nalogo, namreč, da onemogočijo birokratske metode v upravljanju.

Vloga sindikatov

Vprašanje vloge sindikatov v novih pogojih, v pogojih sodelovanja delovnih ljudi pri upravljanju gospodarstva, se do neke mere spremeni, ker je funkcija sindikatov sedaj v glavnem usmerjena v to, kar je v delu sindikatov najvažneje — na vzgojo, na vsestransko kulturno dviganje delovnih ljudi. Delo sindikatov usmerjamo na to, da se novodošli delavci, to je bivši kmetje, s pomočjo vztrajnega dela sindikatov in pod vodstvom Partije čimprej otresejo drobnolastninskih navad, da se čimprej dvignejo na stopnjo najzavednejših industrijskih delavcev, delavcev z novim, socialističnim odnosom do proizvajalnih sredstev, do tovarn, do rudnikov, do družbene lastnine, do dela. Te nove delavce je treba čimprej vzgojiti, da bodo neutrudni in požrtvovalni graditelji komunistične družbe, to je, lepšega in srečnejšega življenja vseh delovnih ljudi.

V zvezi s sodelovanjem delavcev pri upravljanju podjetij oziroma proizvodnje sploh, slabi tista naloga sindikatov, ki so jo imeli v zvezi z zaščito delavskih koristi, kajti sedaj rešujejo to stvar delavci sami po svojih svetih oziroma upravnih odborih v proizvodnji. S tem se istočasno olajšuje dvojna vloga sindikatov, ki so morali na eni strani ščititi delavske koristi, na drugi strani pa so morali prav tako upoštevati koristi ljudske države, koristi celote, koristi vse skupnosti. S tem da bodo seznanjali delavce med samim upravljanjem proizvodnje z vsemi problemi: z akumulacijo, s proizvodnimi stroški, z raznimi številnimi težkočami, s katerimi so se morali doslej boriti samo direktorji oziroma dosedanje uprave in sindikati, bo v tem pogledu olajšano tudi delo sindikatov. To bo vsekakor mnogo prispevalo k utrditvi delovne discipline v tovarnah, rudnikih in drugih podjetjih.

Iz načrta zakona vidimo, da delovni ljudje na najbolj demokratičen način prevzemajo svoje funkcije pri upravljanju. Delavske svete volijo neposredno s tajnim glasovanjem delavci in uslužbenci po tovarnah, rudnikih in podjetjih sploh. Ti delavski sveti in upravni odbori, ki jih izvolijo člani sveta iz svoje srede, morajo uživati vsestransko podporo sindikatov. Da bi bilo to mogoče, vstopijo v upravne odbore tudi člani delavskih in nameščenskih sindikatov v tem podjetju, ki tako prevzamejo svoj del odgovornosti pri upravljanju, namesto da bi bili samo posvetovalni organi brez posebne odgovornosti oziroma brez odgovorne dolžnosti.

Ta zakon je eden izmed najbolj demokratičnih dejanj, ki smo jih do danes izvršili. V njegovi vsebini se kaže naša socialistična stvarnost. Poglejmo samo dolžnosti in pravice delavskih svetov. 23. člen se glasi:

Delavski svet podjetja:
— odobrava temeljne načrte in zaključni račun podjetja;
— sklepa o upravljanju podjetja in o izpolnjevanju gospodarskega plana;
— voli, razrešuje in odstavlja upravni odbor podjetja ali posamezne njegove člane;
— izdaja pravila podjetja z odobrenjem upravnega odbora višjega gospodarskega združenja oziroma nadrejenega državnega organa;
— razpravlja o poročilih o delu upravnega odbora in sklepa o odobritvi njegovega dela;
— razpravlja o posameznih ukrepih upravnega odbora in sklepa o njih;
— razdeljuje tisti del akumulacije, ki ostane na razpolago podjetju oziroma delovnemu kolektivu.

Dalje, 27. člen govori o dolžnostih upravnega odbora v podjetju, in sicer:

Upravni odbor podjetja:
— sestavlja predloge za temeljne plane podjetja;
— sprejema mesečne operativne plane;
— skrbi za pravilno poslovanje podjetja;
— sestavlja predloge za notranjo organizacijo podjetja in predloge za sistematizacijo delovnih mest;
— sestavlja predloge za pravila o delovnem redu v podjetju in izdaja ukrepe za utrditev delovne discipline;
— sklepa o postavljanju uslužbencev na vodilna mesta v podjetju;
— sklepa o pritožbah delavcev in uslužbencev zaradi odpovedi in zaradi notranje delovne razporeditve;
— izdaja ukrepe za pospeševanje proizvodnje, posebno pa za njeno racionalizacijo, za povečanje storilnosti dela, za znižanje proizvodnih stroškov, za izboljšanje kakovosti proizvodov, za varčevanje, za zmanjšanje odpadkov in izvrženega blaga;
— sklepa o vprašanjih delovnih norm v podjetju;
— sklepa o proglašanju udarnikov in o racionalizatorskih in novatorskih predlogih;
— izdaja ukrepe za strokovno dviganje delavcev in uslužbencev v podjetju, o plačah, o mezdah in napredovanju delavcev in uslužbencev, o zaščiti dela in socialnem zavarovanju kakor tudi o izboljšanju življenjskih razmer delavcev in uslužbencev v podjetju;
— sprejema načrt o izkoriščanju letnega dopusta delavcev in uslužbencev v podjetju;
— izdaja ukrepe za zaščito in pravilno uporabo splošne ljudske lastnine, ki jo upravlja podjetje, in ukrepe za odkrivanje, preprečevanje in odstranjevanje škodljivih pojavov, razsipavanja in drugih oblik brezvestnih odnosov do splošnoljudske imovine.

Upravni odbor podjetja je odgovoren za izpolnitev plana in za pravilno poslovanje podjetja.

Ta dva člena govorita o tem, katere funkcije v naši proizvodnji, ki jih je doslej imela in opravljala država sama preko svojih predstavnikov ob sodelovanju sindikatov, prenašamo na delovne kolektive.

Odslej bo državna lastnina proizvajalnih sredstev, tovarn, rudnikov, železnic, postopoma prehajala v višjo obliko socialistične lastnine. Državna lastnina je najnižja oblika družbene lastnine, ne pa najvišja, kakor mislijo voditelji ZSSR.

Glej, v tem je naša pot v socializem in to edino pravilna pot, ko gre za odmiranje državnih funkcij v gospodarstvu.

Naj si informbirojevci zapomnijo, da njihovo klevetniško vpitje ne more potemniti naše svetle poti graditve socializma.

Na drugi strani je ta naš zakon o sodelovanju delovnih kolektivov, to je, naših delovnih ljudi, pri upravljanju državnega gospodarstva, najkrepkejši odgovor na vprašanje, kje je resnična demokracija: ali tukaj pri nas ali tam pri tisti tako hvaljeni in opevani zahodni demokraciji. Pri nas je demokracija utemeljena na materialni bazi za najširše množice delovnih ljudi. Njo občutijo množice, uporabljajo jo za uresničenje lepše in srečnejše bodočnosti za vse delovne ljudi naše države. To je odgovor tistim na Zahodu, ki toliko govore, da pri nas ni prave demokracije, da je naša država policijska država itd., ki tako radi govorijo o pomanjkanju pri nas, da nimamo tega in onega itd. Da, pri nas res še primanjkuje marsičesa, ker še ne moremo ustvariti dovolj sredstev, dovolj raznih potrošnih predmetov, dovolj vsega tistega, s čimer bi si ljudje olepšali življenje, dvignili svoj življenjski standard. Toda sedaj smo na pravi poti, da to ustvarimo in ustvarili bomo to za vse in ne samo za manjšino ljudi kakor je to na Zahodu. Kaj koristi, če so na Zahodu vsa skladišča polna vsega, kar si človek lahko poželi? Kdo more danes tam ustreči svoji želji, da bi si to nabavil? Razumljivo je, da samo zelo omejen sloj ljudi. Vladajoči razred se lahko zadovolji, ne pa ogromna večina delovnih ljudi. To je potemtakem demokracija za manjšino, ker delovni ljudje, ki zaslužijo komaj toliko, da životarijo, ali pa brezposelni delavci in uradniki nimajo ničesar od take demokracije, ki jim jemlje sadove njihovega dela, nje same pa vzdržuje samo zato, da bi druge, dejansko sposobne, vzdrževali, to je, jim zagotovili bogate življenjske razmere. Medtem pa si mi prizadevamo, da bi uživali sadove svojega dela tisti, ki delajo, in v tem je materialno bistvo naše demokracije.

Zavedamo se, da se bomo morali še zelo mučiti, preden bodo naši delavci premagali vse težave, ki izvirajo iz naše zaostalosti. Toda bodimo prepričani, da bodo naši delovni ljudje zmagovito prebrodili vse težave, ker se zavedajo, da je vprašanje zgraditve socializma njihova lastna stvar, da ga bodo mogli uresničiti samo s svojim lastnim, vztrajnim, požrtvovalnim, ustvarjalnim poletom.

Naša ljudska oblast je že od vsega začetka skrbela in tudi danes zelo skrbi za delovne ljudi, za ljudi naše države, ker ne bi bila ljudska, če ne bi tako ravnala. Vse, kar se pri nas dela in gradi, ima edini namen: osrečiti naše delovne ljudi, ustvariti jim boljše življenjske razmere.

Sami delovni ljudje iz mest in vasi so gospodarji svoje sedanjosti in svoje srečne prihodnosti. Kako hitro bodo dočakali srečno prihodnost, ko se ljudem ne bo več treba toliko truditi, je odvisno od samih delovnih ljudi v mestih in na vasi, je odvisno od njihove vztrajnosti, požrtvovalnosti in potrpežljivosti, od njihove prizadevnosti, od tega, da bo čim manj tistih, ki stoje ob strani, da vsakdo žrtvuje vse v vsakdanji borbi za izpolnitev petletnega plana, za povečanje storilnosti dela, za proizvodnjo čim več in čim boljših potrošnih predmetov za potrebe državljanov naše socialistične države.

Delavci v zadrugah, ki jih sami upravljajo, in delavci v tovarnah, ki jih bodo odslej sami upravljali, imajo danes svojo usodo resnično v svojih lastnih rokah.

2 Lenin, Izbrana dela, III. zveze, str. 197.
3 Engels, „Anti—Duhring", str. 324, Cankarjeva založba 1948.
4 Stalin, „Vprašanja leninizma", str. 659, CZ 1948.
5 Prav tam str. 662 — 663.
6 Prav tam str. 663.
7 „Marx, „Kritika gotskega programa", Izbrana dela, II. zv., str. 20. CZ 1951.
8 Lenin, Dela, tom XXIV, str. 342, III. ruska izdaja.
1 Lenin, Izbrana dela, III. zvezek, str. 194, Cankarjeva založba, Ljubljana 1949.
9 Lenin, Dela, XXI, stran 145, III, ruska izdaja.

ZNANSTVENA POLITIKA

PETER BACHMAIER

ZA ČASA HRUŠČOVA IN BREŽNJEVA

ZAČETKI REFORME ZNANOSTI PRI HRUŠČEVU

Po koncu Stalinove ere ter po spremembi osnovnih potez politike na XX. kongresu KP SZ leta 1956 se je enotni centralni plan zrahljal, s tem pa je prišlo do neenakomernega razvoja posameznih področij nacionalnega gospodarstva in posameznih obratov ali turistov znotraj nekega sektorja.

Eno teh protislovij, ki bi ga lahko pojasnili z raznovrstnimi interesi posameznih področij, trustov in obratov, je bilo protislovje med različnimi usmeritvami sovjetske znanosti in „produkcije", predvsem industrijskimi ministrstvi.

Tako kot so začele posamezne enote v gospodarstvu upoštevati svoje lastne interese in so s tem sprožale konflikte, so se tudi znanstveniki čedalje bolj usmerjali k svojim „znanstveno trasatim" ciljem in kazali malo zanimanja, da bi svoje delo usmerjali glede na potrebe gospodarstva, da bi „produkcijsko usmerjeno" raziskovali. Posamezni inštituti so dobili večjo svobodo, zlasti pa so svoje pravice lahko razširili direktorji. Znanstveno raziskovanje v mnogih inštitutih se je čedalje bolj ločevalo od produkcijske prakse in družbenih potreb, tako da so vedno manj rezultatov njihovega raziskovalnega dela mogli uporabiti za nadaljnjo obnovo gospodarstva in družbe.

Problemi, ki so s tem nastopili, so se z imanentnim razvojem znanosti, z zastavljeno znanstveno–tehnično revolucijo v petdesetih letih še bolj zaostrili. Novi razvoj se je kazal v silno naraslih finančnih dotacijah za znanost: medtem ko so leta 1950 v SZ dali za znanost nič več kot 874 milijonov rubljev, so leta 1960 dali že 3,2 milijarde in leta 1965 6,9 milijard rubljev. Odsleta 1950 se je število raziskovalcev potrojilo, leta 1965 jih je bilo že 660.000. Število raziskovalnih inštitutov se je bilo leta 1965 zvišalo na 4.800, t.j. dvakrat več kot leta 1950. Pri diplomah za inženirje, ki so jih v SZ leta 1950 podelili 37.000 in v ZDA 61.000, se je odnos leta 1965 popolnoma preokrenil (41.000 v ZDA in 170.000 v SZ).[1]

Kljub vsemu pa je tehnološka vrzel med SZ in Zahodom postala očitna in je zadevala predvsem stroke, s katerimi določamo napredek v avtomatizaciji. Ti problemi so dosegli točko, na kateri se je sovjetska vlada morala ukvarjati z reorganizavacijo znanosti ter bila prisiljena določiti enotno nacionalno znanstveno politiko.

Glede na to so bile že na XXI. kongresu KP SZ leta 1959 postavljene zahteve po zbliževanju znanosti in produkcije ter po ustanovitvi znanstvenih inštitutov v obratih samih. Nekaj delegatov je zahtevalo centralno planiranje raziskovalnega dela, saj bi bilo tako mogoče dobiti natančne informacije o rezultatih znanstvenih del, mogoče pa bi bilo tudi odstraniti t.i. paralelno raziskovanje, dvojne iznajdbe (Doppelerfindungen). Aprila 1961 je bilo odločilno zasedanje centralnega komiteja, ki ga lahko označimo za pravi začetek znanstvene politike SZ, saj se od takrat dalje gleda na izvajanje enotne nacionalne politike na področju znanosti kot na novo funkcijo države. Zasedanje CK je odločilo, da ustanovijo poseben državni komite za znanost in tehniko, ki naj bi imel nalogo voditi znanstveno raziskovanje v SZ in ga kontrolirati ter da skrbeti za prenos raziskovalnih izsledkov v produkcijo.

Poučno za primerjavo je, da so skupno državno planiranje in koordinacijo raziskovanja zastavili v zahodni Evropi skoraj v istem času: npr. v ZRN so leta 1957 ustanovili znanstveni svet in leta 1961 zvezno ministrstvo za znanstvena raziskovanja.

Z uvedbo CK KP SZ so aprila 1961 preko ustanovitve državnega komiteja za koordinacijo znanstvenega raziskovanja (od 1965 dalje Državni komite za znanost in tehniko) ustvarili centralno vodenje znanstvene dejavnosti.[2] Uredba opozarja, da bi se znanost morala približati produkciji in da bi morali zagotoviti hiter prenos znanstvenih izsledkov v nacionalno gospodarstvo. Da bi te naloge izvedli, bi morali temeljno spremeniti dotedanjo organizacijo, ki je znanost često vodila v nepotreben paralelizem dela. Uredba poudarja, da sta v sedanji etapi znanstveno-tehničnega napredka pridobila odločujoč pomen koordinacija in planiranje. Nedvomno so izrazili dotedanjo nezadovoljivost organizacijskih oblik in zahtevali njihovo spremembo.

Med znanstvenimi ustanovami v SZ posebno pozornost posvečajo Akademiji znanosti ZSSR. Z uredbo so njene naloge radikalno omejili: v prihodnosti naj bi se koncentrirala na temeljno raziskovanje in rešitve dolgoročnih znanstvenih problemov, medtem ko bo celotno uporabno raziskovanje podrejeno enotnemu vodstvu ministrstev posameznih panog. Pomanjkljivosti v delu Akademije znanosti ZSSR in drugih znanstvenih ustanov nastajajo predvsem zaradi napak centralnega upravljalskega organa, ki je delo koordiniral. Da bi zagotovili to centralno vodenje in koordinacijo vseh znanstvenih del, izboljšali planiranje in pospešili prenos znanstvenih dosežkov v produkcijo, so oblikovali državni komite za koordinacijo znanstvenega raziskovanja.

Koordinacijo znanstvenega raziskovanja, ki nima „medpanožnega" karakterja, izvajajo ministrstva in narodnogospodarski sveti. Naposled so ustanovili strokovni svet državnega komiteja za znanost in tehniko, ki razpravlja o najpomembnejših problemih, ki so v zvezi z razvojem znanosti in tehnike, sestavljajo pa ga ugledni znanstveniki vseh strok in vodje vodilnih znanstvenih ustanov. Ta strokovni svet ima nalogo, da presoja najvažnejše probleme, ki so povezani z razvojem znanosti in tehnike, ter da določa temeljne smeri znanstvenega raziskovanja v SZ.

V teh ukrepih je mogoče razbrati jasno težnjo po preseganju sektorske in regionalne razdrobljenosti znanosti, po podreditvi znanstvenih del enotnemu centralnemu planu in orientacijo v učinkovitost v produkciji, kar je razvidno tudi iz podrejenosti uporabnega raziskovanja ministrstvom posameznih panog.

Odprta interesna nasprotja so očitno prišla na dan na skupni konferenci med predstavniki znanosti in partijskimi ter državnimi funkcionarji v Kremlju. Kosigin je znanstvenikom očital, da so leta 1960 od 891 projektov, predvidenih v državnem planu, v polnem obsegu izvedli le 573 ali 64 %, medtem ko se 54 projektov sploh niso lotili.[3]

Projekti mnogih inštitutov niso imeli niti teoretičnega niti praktičnega pomena, je kritiziral Kosigin. Znanstvenike je pozval, da kritično analizirajo svoja dela in potegnejo iz tega potrebne konsekvence.

S tem je Kosigin kritiziral težnjo sovjetske znanosti, v začetku tridesetih let še tradicionalno in po ostrem boju odstranjeno, namreč nagnjenje akademskih avtoritet k „znanosti zaradi znanosti", k prosti izbiri raziskovalnih tem, ne ozirajoč se pri tem na interese države in družbe. To naravnanost so zadušili z vključitvijo inštitutov v državni plan in z dosedanjim izvajanjem planskega principa.

Za časa Hruščova je ta težnja zopet prišla do izraza in postala relativno, če ne tudi antagonistično, nasprotje državnemu vodstvu, ki takrat ni več nastopilo s političnim bojem, ampak je skušalo podreditev znanosti interesom države in posebej produkcije doseči z organizacijskimi ukrepi, predvsem s sistemom materialnih spodbud.

Zato je Kosigin predstavnike znanosti pozval, da privolijo v reformo sistema znanosti in posebej v njeno logiko na osnovi aprilske uredbe 1961 ter da sklepe spremenijo v dejanja.

Po reformi 1961 najdemo v SZ tri organizacijsko ločena področja, kjer se ukvarjajo z znanostjo in raziskovanjem:

- akademija znanosti, ki se ukvarja skoraj izključno s temeljnim raziskovanjem,
- inštituti industrijskih ministrstev, ki se ukvarjajo z uporabnim raziskovanjem in razvojem,
- visoke šole in univerze, ki se bolj kot prej ukvarjajo z raziskovanjem.

K temu lahko štejemo še četrto področje, ki je pravzaprav podrejeno industrijskim ministrstvom, napreč lastno raziskovanje, ki pa do danes znaša le 7 % vseh raziskovalnih del.

EKONOMIZACIJA ZNANOSTI

Nova politika premostiti prepada med znanostjo in produkcijo z ekonomskimi vzpodbujevalci, „ekonomiziranja znanosti", je postala pomembna predvsem po gospodarski reformi leta 1965, ki je bila Kosiginovo delo. Z gospodarsko reformo so se spremenili principi sovjetskega gospodarskega sistema. Reforma je radikalno omejila števila planskih postavk od okoli 40 do 50 na 8, povečala samostojnost podjetij in pravice direktorja, dvignila obseg realizirane produkcije ter s tem dobiček povzdignila v odločujoč kriterij. Osnovno vodilo reforme je bilo, da z razširitvijo blagovno-denarnih odnosov in materialnega vzpodbujanja doseže dvig efektivnosti proizvodnje.

Ni bil cilj reforme dati podjetjem dejansko neodvisnost in zopet vpeljati prosto tržno gospodarstvo. Kapital naj bi tudi v novem ekonomskem sistemu dotekal pretežno od države, vendar naj bi od sedaj nosil „ščit cene" (Preisschild): „Ena pot k rešitvi tega problema je v tem, da preidemo od svobodnega dodeljevanja sredstev za investicije k dolgoročnim kreditom" (Kosigin, septembra 1965).

Država nikakor ni izgubila svoje dominirajoče funkcije, marveč se je pojavila v vlogi finančnega kapitala, ki bi rad iz obratov, v katere je investiral, v obliki kreditov iztisnil maksimum dobička. Država ohrani kontrolo nad dobički in delovno silo, toda spremenila se je notranja gonilna moč gospodarstva. Z reformo 1965 znanost zopet podvržejo „Verwertungsbedinungen der Kapitals" (Marx), zopet naj služi temu, da producira maksimum presežne vrednosti.

Te spremenjene usmeritve v gospodarstvu tudi za znanost niso bile brez pomena. Sovjetski ekonomist L. Gatovskij je v referatu pred Akademijo znanosti SZ 29. 11. 1965 pokazal odočilen pomen znanstveno-tehničnega napredka za dviganje delovne produktivnosti ter predlagal uvajanje principov gospodarske reforme v znanost, predvsem uvedbo učinkovitega ekonomskega mehanizma za povišanje znanstvene efektivnosti.[4]

Konkretni predlog Gatovskega, ki so ga kasneje delno, toda ne v celoti uresničili, je bil v uporabi sistema gospodarskega računovodstva, torej v preureditvi znanstvenih inštitutov v ekonomsko samostojnost in uporabi dela glede na principe dobička.

Predlogi Gatovskega za reorganizacijo sovjetske znanosti so v sovjetski javnosti sprožili diskusijo, ki je naposled privedla k naslednjemu odločilnemu koraku reforme sovjetske znanosti. Z uredbo CK KP SZ in ministrskega sveta ZSSR oktobra 1968[5] naj bi poizkusili uporabiti principe gospodarske reforme na področju znanosti tako, da bi centralni problem, povezavo znanosti in produkcije, rešili z uvedbo ekonomskih metod upravljanja. Uredba odprto kritizira znanost, češ da svoje naloge, torej zvišanje delovne produktivnosti v gospodarstvu, dosedaj ni izvršila ter da se ni osredotočila na reševanje najvažnejših znanstvenih problemov. Ta kritika je nadaljnjo opozorilo na latentni konflikt med znanostjo in produkcijo, saj odločilen očitek ni usmerjen proti pomanjkanju nivoja sovjetske znanosti, marveč proti njeni orientaciji, proti izboru tem njenega raziskovanja. Znanstveniki se često ukvarjajo s temami, ki ne ustrezajo vedno zviševanju delovne produktivnosti v gospodarstvu.

Jedro preureditve je v novi orientiranosti znanstvenih inštitutov, v spremembi kriterijev za znanstveno delo, ki se sedaj presoja po ekonomskem učinku doseženem s prenosom znanstvenih izsledkov v produkcijo. Z materialno udeležbo znanstvenih inštitutov v ekonomskem učinku njihovih del se začenja počasna – za sovjetsko industrijo vsekakor še vedno nezadostno občutna – sprememba inštitutov v podjetja, usmerjena k dobičku.[6]

Medtem ko je reforma leta 1961 spremenila organizacijsko strukturo znanosti in poskusila prvo približevanje produkciji, so se sedaj, tudi z uvajanjem ekonomskih upravljalskih metod, spremenili kriteriji za presojanje znanstvene dejavnosti. Reforma naj bi pomagala preseči velik prepad med znanostjo in produkcijo ter problem prenosa, vendar ne vidi v tem političnega problema, marveč skuša rešiti problem s pomočjo ekonomskih metod, z metodami materialnega vzpodbujanja in udeležbe pri dobičku.

Nove ekonomske metode upravljanja, ki jih je predvidela uredba oktobra 1968, so prvič uvedli 1. januarja 1969 v obliki eksperimenta na področju ministrstva za elektrotehnično industrijo. Ta novi sistem predvideva v vseh raziskovalnih in samostojnih inštitutih ekonomsko stimulacijo za uvajanje nove tehnologije, ki v bistvu temelji na odtegljajih od dobička, doseženega kot rezultat uporabe nove tehnologije. Novi sistem si je zadal za cilj, da naredi ekonomsko stimulacijo znanstvenih delavcev neposredno odvisno od dejanske ekonomske učinkovitosti njihovega dela. Tako so znanstveno-tehnično raziskovanje tendenciozno osredotočili na take oblike tehničnega napredka, ki obljublja največ dobička.

V inštitutih ministrstva za elektrotehnično industrijo so dotedanje plačilne izvore omejili na dva: na centralni enotni fond za razvoj znanosti in tehnike panoge, ki je v ministrstvu oblikovan kot račun na državni banki, ter na gospodarske pogodbe za izvedbo naročil. Preko enotnega sklada ministrstvo ne financira več znanstvenih inštitutov, marveč dokončane dele nekega projekta.[7]

Sistem financiranja v elektrotehnični industriji so medtem uvedli tudi v drugih ministrstvih – 1. julija 1975 v raziskovalne inštitute ministrstva za kemijsko industrijo, traktorje in poljedelske stroje in tudi v inštitute in projektivne biroje ministrstva za morsko floto.[8] V ustreznih odredbah sovjetske vlade je danes princip pogodbenega raziskovanja določen, okrepljena je vloga kreditov, ki jih raziskovalna organizacija dobi z določenimi predpostavkami, vračajo pa jih z obrestmi iz dobička. Neposredno centralno financiranje inštitutov čedalje močneje nadomešča plačevanje posameznih projektov preko pogodb. Danes je tri četrtine raziskovalnih del inštitutov industrijskih ministrstev plačanih s pogodbami, t.j. predvsem iz lastnih sredstev ministrstev in obratov ter nič več iz državnega proračuna. S tem se uveljavlja načelo, ki znanosti na zahodu ni neznano, da namreč ni več plačan znanstvenikov delovni čas, marveč njegov produkt.

FINANCIRANJE ZNANOSTI

Potrošnja za znanost v ZSSR iz državnega proračuna in drugih virov je zrasla od 22 milijard rubljev za petletko 1961 do 1965 na 46.6. milijard rubljev v letih 1966 do 1970, delež teh sredstev se je v narodnem dohodku povečal od 2.6 na 3.6 odstotka.[9] Leta 1975 so znašali izdatki za znanost 17.4 milijard rubljev ali 4.4 odstotka narodnega dohodka, t.j. za 40.1 odstotkov več kot leta 1970. V letih devete petletke 1971 do 1975 je skupna vsota izdatkov dosegla 65.5 milijard rubljev.[10]

Tabela 1: Razvoj stroškov za znanost v ZSSR, 1940–11975[11]
Stroški za znanost iz državnega proračuna in iz drugih virov+

Leto s	Skupaj (v milijardah rubljev	Odstotek od narodnega dohodka	Odstotek od investicij
1940	0.3	0.9	5.4
1950	1.0	2.2	3.2
1960	3.9	2.7	10.1
1965	6.9	3.5	14.6
1970	11.7	4.1	14.4
1971	12.9	4.27	14.5
1972	13.2	4.29	14.6
1973	15.5	4.3	14.9
1974	16.4	4.4	15.7
1975	17.4	4.4	

+ V tej razpredelnici niso vsebovani podatki o lastni raziskovalni organizaciji. Obseg teh stroškov je po Bašinu 14 do 15 odstotkov vseh stroškov za znanost.

Na začetku leta 1967 je sovjetska vlada sprejela uredbo „O spremembi reda za planiranje za raziskovalno delo z razširitvijo pravic voditeljev raziskovalnih ustanov". Ta uredba daje voditeljem pravico, da v okvirih raziskovalnega inštituta izdelajo ter potrdijo strukturo in službene plane, da določijo in spremenijo plače delavcev v okvirih plačilnega sklada, da znotraj

skupnega proračuna določijo višino izdatkov za posamezne postavke plana in da opravijo spremembe v planu stroškov[12]. Uredba naj bi povezala centralno državno planiranje z iniciativo raziskovanih inštitutov in s tem povišala delovno storilnost inštitutov. Ta namen je imela že uvedba znanstvenega računovodstva (samofinanciranje) v raziskovalne inštitute leta 1961.

Raziskovalno delo plačujejo v SZ iz državnih financ, iz lastnih sredstev obratov in iz kreditov državne banke (slednje vsekakor še malo uporabljajo). Kot kriterij za določitev višine teh stroškov danes služijo raziskovalni projekti, ki naj bi jih izvedli v planskem obdobju. Plani za projekte so dejansko osnove za izdelavo finančnih planov.

Od leta 1962 izdelujejo finančne plane znanstvenih ustanov v okvirih plana za narodno gospodarstvo in državnih financ. To kaže okrepljeno vlogo država pri določanju raziskovalne politike, ki se odraža v sistemu financiranja in v ustanovitvi državnega komiteja za znanost in tehniko in tudi drugih državnih organov.

Nerešen problem sovjetske raziskovalne politike je optimalizacija odnosov med izdatki glede na etape znanstvenega dela: temeljno raziskovanje (teoretično), uporabno raziskovanje in razvoj.

V ZDA obstaja tendenca k povečanju stroškov za teoretične raziskave od 6.5 % leta 1957 na 12.4 % leta 1965[13].

Tabela 2: Izdatki vlade ZDA za raziskovanje

Podatki v odstotkih

Karakter del	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Raziskovanje (skupaj(	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Teoretično	6.5	7.2	7.2	7.3	8.8	10.6	10.9	11.2	12.4
Uporabno	17.8s	16.2	14.4	17.4	20.4	21.6	21.7	20.1	21.5
Poiskusna in konstrukcijska dela	75.7	76.7	78.7	75.3	70.3	67.8	67.4	68.7	66.1

Absolutna višina izdatkov za teoretična raziskovalna dela v Akademiji znanosti ZSSR ne presega 400 mil. rubljev, medtem ko znaša v ZDA preko 2 milijardi dolarjev (obe številki ne vsebujeta investicij)[14].

Podatki o porazdelitvi potrošnje za Sovjetsko zvezo glede na etape znanosti so skrajno redki. Informacije o porazdelitvi izdatkov po podatkih Inštituta za konkretne socialne raziskave Akademija znanosti ZSSR so navedeni v tabeli 3[15].

Tabela 3: Izdatki za znanost v SZ

	Izdatki v odstotkih 1967	1968
Izdatki za znanost brez investicij za razvoj znanosti	100	100
od tega		
Temeljne znanosti	12.7	12.9
Znanstveno-tehnična (uporabna) raziskovanja	60.0	60.5
Razvojna dela	27.3	26.6

Iz zgornjega izhaja, da ZSSR, za razliko od ZDA, pretežni del svojih izdatkov za znanost porabi za uporabno raziskovanje, pri čemer se je ta delež leta 1968 v primerjavi z letom 1967 povečal za 0.5 % in se je delež za razvojno delo zmanjšal celo za 0.7,%. Le približno četrtina sovjetske potrošnje za znanost odpade na razvojno delo, v ZDA pa dve tretjini.

Kot v drugih deželah tudi v SZ obstaja tendenca k hitrejšemu stopnjevanju izdatkov za opremo raziskovalnih inštitutov in izdatkov za plačilni sklad (Tabela 4)[16]. Vendar SZ glede na opremo raziskovalnih inštitutov zaostaja za nekaterimi deželami. (Tabela 5)[17]

Tabela 4: Delež različnih skladov v rasti izdatkov za znanost

Karakter stroškov	Izdatki v odstotkih 1965	1958	Poprečni letni dvig stroškov v odstotkih
Za znanost, brez investicij za gradnjo objektov znanosti	100	136.8	11,0
Plačilni skladi	100	131.0	9.4
Oprema, naprave, modeli, materiali in drugi izdatki za znanstvene namene	100	140.2	11.9

Tabela 5: MATERIALNA OPREMA RAZISKOVALNIH DEL na znanstvenika, v rubljih)

	Izdatki na znanstvenika glede na plače (v rubljih)	Tehnična opremljenost (v rubljih)
SZ	10.000	5.000
Akademija znanosti SZ	7.650	3.820
ZDA (1965)	41.000	11.070
Anglija (1964)	22.200	6.120
Francija (1965)	39.150	10.575
ZRN (1964)	32.720	5.760
Japonska (1963)	7.080	1.972

Stroški za raziskovanje na raziskovalca na področju kemije so v SZ bistvenembno manjši kot v ZDA. Ti izdatki so zrasli v obdobju 1957–1963 za 28 %, v SZ pa po najbolj znanih preračunavanjih le za 17 %[18].

PONOVNO UVAJANJE PATENTOV IN LICENC

Patent je ekonomska kategorija, povezana s privatno lastnino in tržnim gospodarstvom: lastnik patenta posreduje izključno pravico do iznajdbe in jo tudi lahko proda. Zategadelj so ga teoretiki vedno imeli za nezdružljivega s socializmom, kjer se mora napredno izkustvo nezadržno širiti.

V SZ so zastopali v preteklosti mnenje, da niti posameznik niti kolektiv ne moreta imeti monopola nad znanstveno-tehničnimi dosežki, niti v obliki lastnine niti v obliki objekta užitka. Za iznajdbe in odkritja so izdajali diplome in avtorska spričevala, ki za razliko od patenta nimajo izključne pravice do lastnine iznajdbe. Na notranjem trgu v SZ ni bilo nakupa ali prodaje licenc.

Vendar v zadnjih letih, po gospodarski reformi 1965, lahko opazujemo v povezavi z uvajanjem novih metod, predvsem krepitvijo materialnih sistemov spodbud in blagovno-denarnih odnosov, tendence k ponovni uvedbi sistema licenčnega dohodka in plačevanja licenc. Po mnenju sovjetskih ekonomov L. Eljachmana, N. Simulina in M. Kotajeva bi z uvedbo licenc odpravili „niveliranje" v presoji dejavnosti znanstvenih inštitutov in jih zainteresirali predvsem za taka dela, ki so potrebna obratom. Prodaja licenc naj bi dovoljevala, da bi v inštitutih in konstrukcijskih birojih uvedli popolno samofinanciranje, saj bi sredstva za kritje raziskovanja izvirala iz prodaje licenc. Del teh sredstev bi mogli uporabiti za razrešitev inštitutov in nagrajevanje sodelavcev[19].

Proti očitku, češ da so licence kategorije kapitalističnega gospodarstva, zagovorniki licenčništva odgovarjajo, da so v SZ vsi znanstveni rezultati državna lastnina in da zato s tem ni povezana nobena nevarnost oživitve kapitalističnih odnosov.

L. Rožneva opozarja na to, da je od gospodarske reforme naprej zakonitost blagovno-denarnih odnosov med obrati praktično in teoretično priznana in zategadelj ne obstaja noben argument, da takih odnosov ne bi razširili tudi na odnose med znanstvenimi inštituti in obrati.[20]

Dejansko taki odnosi obstajajo že, kot dokazuje Rožneva, med inštituti in obrati elektrotehnične industrije, pa tudi v nekaterih drugih industrijskih panogah, ki so temu eksperimentu sledile. Po pravni obliki ne gre za licenčne odnose, ker ni nobenih pogodb o nakupu in prodaji licenc. Pristojbine, ki jih obrati plačujejo inštitutom in konstrukcijskim birojem za uporabo znanstvenih izsledkov, pa so vendar licenčne pristojbine, saj so delež v dobičku, ki je dosežen z uporabo znanstvenih izsledkov v produkciji. Tudi izračunavanje višine teh pristojbin je podobno izračunu višine licenčnih pristojbin: tako tukaj kot tam je višina dobička odvisna od enote produkta, ki ga dobijo na temelju znanstvenega izsledka, pa tudi od množice produktov, od trajanja njihove produkcije in od stopnje novosti. Rezultati raziskovalnih del, ki so nastali na iniciativo inštituta, naj bi bili, kot predlaga L. Rožneva, predmet svobodnega razpolaganja inštituta. V tem primeru naj bi inštituti imeli pravico, da licence za stroje, opremo, aparate, instrumente in tehnološke procese prodajo[21]

Sovjetska ekonomistka dodaja, da bi uvajanje patentov in licenc za znanstvene iznajdbe lahko omejilo merila uporabe teh iznajdb v produkciji in zavrlo tehnični napredek obratov. Vendar na to odgovarja, če bodo podjetja prisiljena licence kupovati, bodo ravno tako močno prisiljena, da produkcijo licenc organizirajo sama.

„Tako se krepi materilna zainteresiranost inštitutov in konstrukcijskih birojev za take pridobitve znanosti in tehnike, za katere je možno pridobiti patent ali prodati licenco ter tako pokriti stroške raziskovanja ter ustvariti dobiček[22]".

Tam, kjer izvajajo znanstveno produkcijo preko pogodb, jo prodajajo po individualnih cenah in je naročniku na razpolago. Zato je pričakovati, da bo SZ po eksperimentih v raziskovalnih organizacijah elektrotehniške industrije, nekaterih drugih panog in tudi na temelju predlogov znanih sovjetskih ekonomov prešla k popolni uvedbi patentov in licenc.

Licenčni odnosi pa se ne razvijajo le znotraj SZ, marveč tudi med deželami SEV. Menjava znanstveno-tehničnih dosežkov med temi deželami je dosedaj uspevala v bistvu na nekomercialni bazi. Sofijski dogovor, ki so ga sklenili v interesu vzajemne pomoči, o brezplačni izmenjavi znanstveno-tehničnih dosežkov (dokumentacij) med deželami SEV, je bil dolga leta bistvenega pomena za preseganje znatnih razlik znanstveno-tehničnih nivojev. Medtem pa so se s političnimi in gospodarskimi reformami pogoji v posameznih nacionalnih gospodarstvih temeljno spremenili. Materialna zainteresiranost obratov, pa tudi posameznih nacionalnih gospodarstev je navsezadnje naravnana na to, da se doseže čim višjo ekonomsko korist z uporabnimi raziskovalnimi sredstvi. Pri brezplačni menjavi znanstvenih dokumentacij komajda obstaja ekonomska nuja in ekonomska spodbuda za hitro izmenjavo raziskovalnih dosežkov. Zategadelj je bila menjava raziskovalnih izsledkov med deželami SEV delno zvezana z velikimi časovnimi zamudami. Do danes so znotraj SEV dosegli daljnosežno soglasje, da začnejo tudi plačljivo izmenjavo[23].

KONCENTRACIJA IN CENTRALIZACIJA ZNANOSTI

V zadnjih desetih do petnajstih letih je v sovjetski industriji prišlo do procesa koncentracije produkcije, izraženem tudi v izoblikovanju monopolističnih organizacij (produkcijskih združenj), ki obsegajo več obratov hkrati.

Delež obratov z več kot 1000 zaposlenimi v splošnem obsegu industrijske bruto produkcije se je v zadnjih 12 letih zvišal od 53 na 61 %. Rasel je tudi pomen „industrijskih gigantov", t.j. obratov z obsegom produkcije večjim od 10 mil. rubljev. Danes štejemo k takim enega od sto obratov, njihov delež v bruto produktu industrije pa znaša eno tretjino[24].

V zadnjih letih so najpogostejša oblika koncentracije proizvodnje postala produkcijska združenja, ki jih lahko primerjamo z zahodnjaškimi trusti. Leta 1973 je bilo v SZ 4500 takih združenj, od teh v leningrajskem predelu 105, medtem ko jih je leta 1962 tam bilo le 9[25].

Združenje prevzame vrsto ekonomskih in produkcijskih funkcij, ki so jih podjetja prej izvajala samostojno. Tako združenje si podredi sklade posameznih obratov in tudi raziskovalnih inštitutov in konstrukcijskih birojev.

Ta proces koncentracije produkcije so bistveno pospešili tudi s patentništvom oz. z odpravljanjem različnih oblik, ki so utesnjevale neovirano širjenje znanstvenih iznajdb.

Hkrati z izoblikovanjem monopolom podobnih organizacij v sovjetski industriji – produkcijskih združenj – je prišlo do procesa koncentracije znanstvenih inštitutov, kar se v zadnjih letih izraža v ustanavljanju znanstvenih centrov (veleraziskovalni centri). Po sovjetskem mnenju je kompleksni znanstveni center najbolj učinkovita oblika za regionalno znanstveno politko[26].

Tak center je del skupne državne mreže znanstvenih centrov, ki obsega raziskovalne ustanove, projektivne in konstrukcijske organizacije in visoke šole.

Po predstavah, ki jih ima sovjetska „znanost znanosti" (Dobrov), je kompeksen znanstveni center „regionalna skupina organizacij, ki imajo skupne znanstvene cilje in so združeni z informacijsko, organizacijsko in ekonomsko zvezo[27]".

G.M. Dobrov posreduje razvidno podobo koncentracije znanosti v različnih regijah Ukrajine z analizo števila znanstvenikov na 10000 prebivalcev in s t.i. lokalizacijskim indeksom. Zadnja postavka označuje odnos med deležem regije glede na število znanstvenikov (v odstotkih, glede na Ukrajino) in deležem te regije glede na število oseb, zaposlenih v ljudskem gospodarstvu (v odstotkih). Sovjetske oblasti si prizadevajo predvsem zvišati lokalizacijske indice za vsak rajon, kjer naj bi osnovali industrijske komplekse in produkcijske stroke, ki zahtevajo okrepljeno znanstveno preskrbo.

S tega vidika kažejo najmanjšo stopnjo uporabe znanosti surovinske produkcijske panoge, najvišjo pa panoge, ki zaključujejo celoten produkcijski ciklus, še posebej tiste, v katerih temelji tehnologija in končni izdelki neposredno na najnovejših rezultatih znanosti.[28]

Dobrova analiza kaže, da lokalizacijski indeks – odnos števila v znanosti zaposlenih oseb do števila diplomiranih znanstvenikov doseže najvišjo vrednost v Kijevu in na področjih: Harkov, Odese, Lvov, Dnepropetrovsk in Krim.

Najpomembnejši del ukrajinskih znanstvenikov je koncentriran v Kijevu, kjer dela 28 % vseh v znanstvenih inštitutih zaposlenih in 35,2 % vseh tituliranih znanstvenikov republike (od teh 3,44 % kandidatov znanosti in 42.7 % doktorjev!)[29]

Kijev je kljub razširitvi znanosti na druga področja republike okrepil svoj položaj vodečega centra raziskovalnih del Ukrajine in ga bo očitno tudi v prihodnosti obdržal.

Tabela 6: Delež znanstvenikov v Kijevu (v odstotkih glede na Ukrajino)[30]

Leto	znanstveni sodelavci	kandidati znanosti	doktorji znanosti
1955	26.0	30.0	36.4
1959	27.0	32.0	37.0
1967	27.4	34.7	42.0
1968	27.8	34.6	42.0
1969	28.0	34.4	42.7

V 14 letih se je delež le-teh glede na vse znanstvenike v Ukrajini povečal za 20 %, delež kandidatov znanosti za 4.4 % in delež doktorjev znanosti za 6.3 %.

V celotnem znanstvenem potencialu republike raste tudi, nekoliko počasneje, delež industrijskih centrov Doneck in Dnepropetrovsk. V zadnjih letih pa ugotavljamo padajoči delež področij Harkov in Lvov tako pri znanstvenikih kot tudi pri tituliranih znanstvenikih. Ta tendenca postane še razločnejša, če primerjamo podatke za obdobje 1955–1969. Pri tem ugotavljamo posebej hiter padec števila visokokvalificiranih znanstvenikov, ki delajo v harkovskih znanstvenih ustanovah. Število tituliranih znanstvenikov se je v omenjenem času zmanjšalo od 21.5. na 14.8 % pri čemer samo v zadnjih letih od 16.1 na 14.8 %. Na področju Lvova je ta delež padel od 7.8 na 7.2 %.

Tabela 7: Delež znanstvenikov v Harkovu in Lvovu[31]

	Področja Harkov	Ukrajine Lvov
Znanstveniki–skupaj	18.8	6.75
Titulirani znanstveniki–1966	16.1	7.8
Znastveniki–skupaj	18.4	6.5
Titulirani znanstveniki–1967	15.2	7.5
Znanstveniki–skupaj	17.6	6.6
Titulirani znanstveniki–1969	14.8	7.2

Te tendence so v medsebojni zvezi s procesom koncentracije in monopolizacije sovjetske industrije in se bodo zategadelj okrepljene nadaljevale tudi v prihodnosti.

Za posebno „progresivno" obliko organizacije znanosti imajo ustvarjanje kompleksnih znanstveno–izobraževalnih centrov (naučnoučebnye centry) – v Novosibirsku, daljnovzhodnem, severnokavkaškem in doneškem centru. Ti centri obsegajo enoten kompeks univerz, visokih šol, znanstvenih inštitutov, projektivnih in konstrukcijskih birojev in tehnoloških organizacij. Tu opravljajo teoretično in uporabno raziskovanje, izobražujejo tehnike, inženirje in znanstvenike z ustrezajočo specializacijo, da so sposobni obvladati cel cikel „znanost–produkcija" do serijske dovršitve.

Drugo smer, v katero se bo verjetno razvijala sovjetska znanstvena politika, je ustanavljanje obratov lastnega raziskovanja in razvoja. Že danes imajo velika podjetja kot „Elektrosila" (Leningrad), „Uzalmaš" (Sverdlovsk) in tovarna dvigal „Dinamo" (Moskva) svoje znanstvene inštitute in laboratorije. Raziskovanje, ki ga izvajajo tukaj, je po sovjetskih vesteh ekonomsko učinkovitejše od tistega, ki ga opravljajo v inštitutih določenih panog.

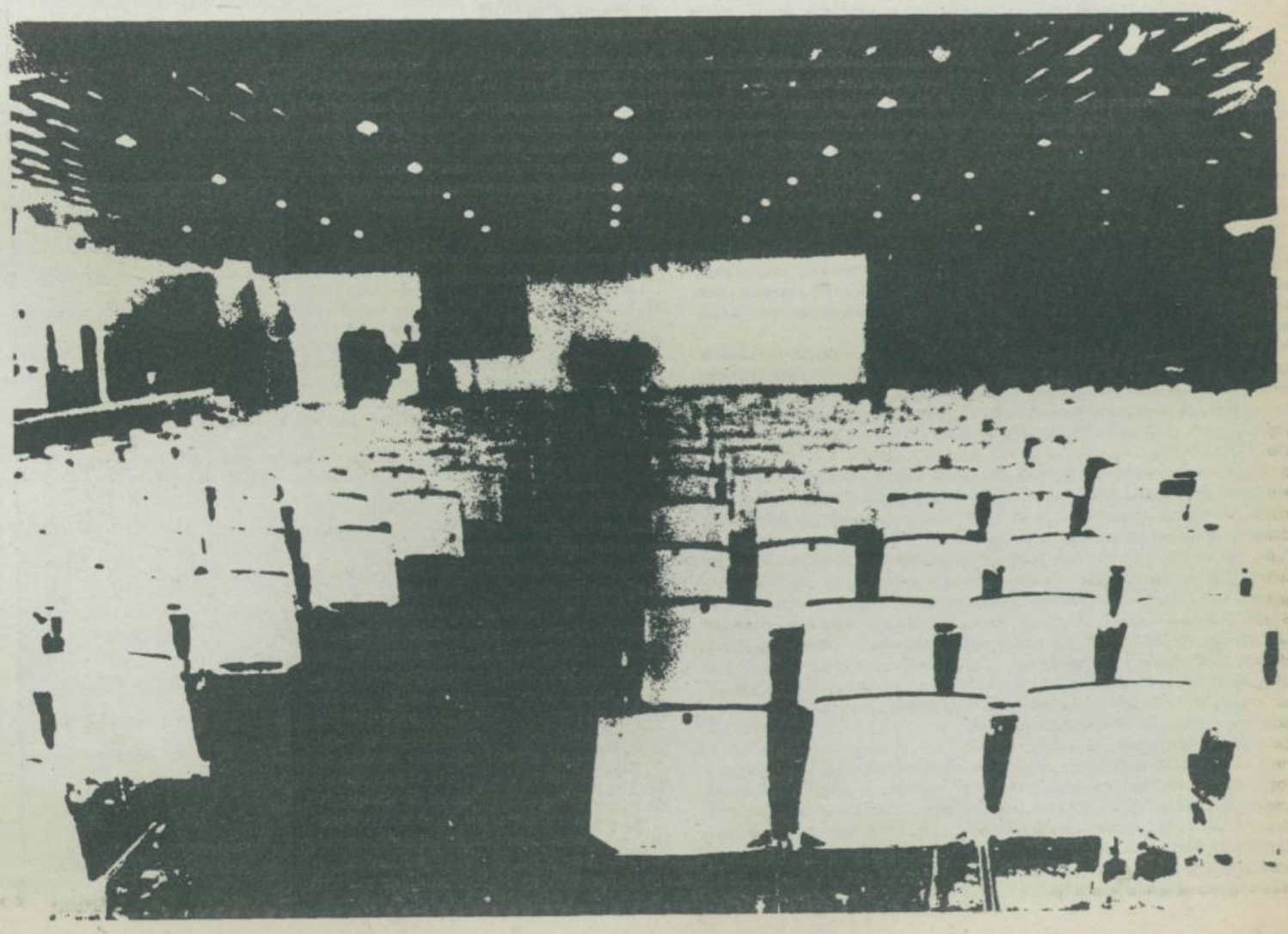

Potreba po velikih raziskovalnih inštitutih in projektivnih ter konstrukcijskih birojih znotraj velikih podjetij in združenj je verjetno smer, v kateri se bo še naprej razvijala organizacija uporabnega raziskovanja in razvoja.

Birokratske omejitve, ki danes obstajajo v SZ med posameznimi sektorji nacionalnega gospodarstva, med ministrstvi, kombinati in obrati, pa tudi med znanstvenimi ustanovami, vodijo k nezadovoljivemu pristopu k znanstvenim informacijam ter s tem k naraščajočemu številu ponovitev in dvojnih iznajdb. Sovjetski sistemski teoretik Dobrov, utemeljitelj sovjetske „znanosti znanosti", opozarja na to, da je bilo število ponovljenih del na področju tehnike leta 1960 v ZDA 10–20 odstotno, kar pomeni izgubo milijarde dolarjev. V SZ pa se je povzpelo število ponovitev in dvojnih iznajdb (Doppelergindungen) od 40 % leta 1946 na 85 % leta 1961. Od 1000 iznajdb, za katere uporabijo avtorsko pravico, ni povprečno le 240 do 280 duplikatov.[33]

Omejen dostop do informacij, ki je tudi v zvezi z uvedbo patentništva in licenc, je vodil skupaj z drugimi faktorji k intenziviranju centripetalnih tendenc v organizacijski strukturi sovjetske znanosti in h koncentraciji raziskovalnih inštitutov in laboratorijev na obrobja nekaj velikih mest, predvsem na področju Moskve, Leningrada Kijeva in Novosibirska.

Moskva in moskovsko področje razpolagata z 92, Leningrad z 39 in Kijev z 22 od vseh 805 višjih učilišč SZ, v Moskvi se torej nahaja več kot ena desetina vseh visokih šol.[34]

Pri raziskovalnih inštitutih je ta koncentracija na redke regije, predvsem v Ruski federaciji in v Ukrajini, šes očitnejša. Tri četrtine vseh tehničnih znanstvenikov v SZ pa je le nekaj nad polovico (54 %). Ruska federacija in Ukrajina razpolagata skupaj z 90 % vsega osebja v tehničnih znanostih, čeprav je njun delež le 70 % vsega prebivalstva SZ. Samo 10 % znanstvenikov tehnikov pride iz ostalih 13 republik, pa čeprav imajo 30 % vsega prebivalstva. Pri doktorjih tehničnih znanosti je neenakost še večja: samo na RSFSR odpade 78 % vseh doktorjev, medtem ko ostalim 14 republikam (47 % prebivalstva) ostane le 22 %.[35]

Po poročilu sovjetskega biologa Medvedova je samo na moskovskem področju 70 % vseh znanstveno pomembnih inštitutov s področja biologije, genetike, embriologije in biofizike. V okolici Moskve so naredili vrsto znanstvenih mest – satelitov, npr. Dubno, Puščino, Obninsk, Černogolovko, Krjukovi idr. 85 % članov in dopisnih članov Akademije znanosti ZSSR živi torej v Moskvi ali na moskovskem področju.[36]

TEORIJA ZNANSTVENO–TEHNIČNE REVOLUCIJE

Kakovostne in količinske spremembe sovjetske znanosti in s tem znanstvene politike je danes pojasnila t.i. znanstveno–tehnična revolucija in jih opravičila.

Že leta 1955 so v dokumentih julijskega plenuma CK KP SZ uporabili definicijo za celoto novih pojavov in procesov, ki so v zvezi z rezultati napredka znanosti in tehnike, definicijo pojma znanstveno–tehnične revolucije. Obširno karakteristiko vsebine znanstveno–tehnične revolucije je dal program KP SZ, sprejet na 22. kongresu leta 1951.[37].

Za teorije znanstveno–tehnične revolucije je napredek znanosti in tehnologije univerzalno sredstvo za preseganje vseh protislovij družbe. Značilno je poniževanje vloge pravih „producentov", delovnega prebivalstva in pretiravanja ter preabsolutizacija pomena znanosti in tehnologije v družbenem razvoju, njihova predstavitev kot samostojnega in odločujočega faktorja moderne zgodovine, kot dejavniki, ki stoji nad družbo.

Ta preabsolutizacija vloge znanosti v posebni obliki odraža nezaupanje sovjetskih sociologov v sposobnost človeka in družbe, da se doseže kontrolo nad produkcijo in družbo. Z razširitvijo teh tez se razširjajo občutki nezavednosti človeka v „tehnični civilizaciji", češ da družbena gibanja, boj za preseganje, nimajo perspektiv.

„Znanstveno–tehnična revolucije kot močna spodbuda napredku produktivnih sil ustvarja globalno možnost za zagotavljanje materialnega blagostanja, izpopolnitev socialne strukture družbe, izboljšanje delovnih in življenjskih pogojev, vsestranski razvoj osebnosti in sanacijo človekovega okolja. Uspeh materialne produkcije ustvarja predpostavke za razširitev sfere duhovne kulture, za nove oblike preživljanja prostega časa, za rast intelektualnega potenciala vsakega člana človeške družbe.[38].

Ta fetišizacija znanstveno–tehnične revolucije v sovjetski misli sedanjosti je poučna paralela k določenim zahodnim teorijam „tehnološkega veka" ali „postindustrijske družbe", po katerih nameravata znanost in tehnologija za vedno izpeljati konec vseh ideologij in odstraniti antagonistična protislovja v družbi.

Po Radovanu Rihti, najbolj znanem teoretiku znanstveno–tehnične revolucije, je samo vprašanje časa, kdaj bo napredek znanosti in tehnologije, „druga industrijska revolucija", kot jo imenuje, „revolucionirala celotno družbo" in oblikovala „novo civilizacijo"[39].

„Resnično nova družba, komunizem", pravi Rihta, „more biti graditev samo, če je tradicionalni industrijski sistem nadomeščen z novo bazo znanstvene, tehnične civilizacije. Rihta govori o „novi civilizaciji", o „civilizacijskem procesu novega tipa" in hoče s tem povedati, da so zakoni razrednega boja in historičnega materializma, ki jih je razvil Karel Marx, izgubili svojo veljavo[40].

Teorija znanstveno–tehnične revolucije izraža odpravo ločitve političnih in tehničnih avtoritet, ki so prej veljale v SZ. Kaže, da je med državami in partijskimi voditelji danes tehnična izobrazba zamenjala politično orientiranost za kriterij članstva v partiji.[41].

Po teoriji znanstveno–tehnične revolucije so le redki profesionalni „eksperti" poklicani za vladanje, medtem ko je velika množica vseh, ki ne razpolagajo z „visoko specialno izobrazbo", izključeno iz demokracije.

Znanstveno–tehnična revolucija sproži tudi nove probleme glede razumevanja in razvoja demokracije. Uporaba najnovejših spoznanj znanosti in tehnike v vodenju zahteva visoko specialistično izobrazbo in potemtakem vedno večjo profesionalizacijo.[42]

Vodenje in nadaljnji napredek družbe sta odvisna samo še od tistih, ki so v sferi znanosti in tehnike, znanstveno–tehnične inteligence. Ta ideologija naj opraviči vodečo vlogo tega sloja, njegovo zahtevo po vladanju in njegove priviligije ter reflektira njihovo popolno ločenost od produkcije in delovnega prebivalstva. Reflektira njihovo nezaupanje v ustvarjalno moč človeka, njihov strah, da bi prebudili iniciativo ljudstva in se razkriva kot ideologija vladanja v prvotnem smislu besede.

POVZETEK

Pričujoča raziskava izhaja iz tega, da znanost ni avtonomna sila, ki sega preko socialnih pojavov, temveč je posebno področje intelektualne dejavnosti človeka, ki na svoj lasten način izraža socialno-ekonomski razvoj in njegova protislovja.

Funkcija znanosti v SZ danes izhaja iz narave razredne družbe vzpostavljene v SZ. Po novem je znanost v SZ podvržena pogojem zakona vrednosti, ki so ga ponovno vpeljali v gospodarstvo; znanost je postala eden najpomebmenjših instrumentov sovjetske oblasti. Znanstveniki sami so postali poseben, delno priviligiran sloj, ki dela ločeno od ljudstva v zaprtih raziskovalnih centrih.

Potem ko je oblast prevzel H. S, Hruščov in po temeljnih političnih premembah je bila leta 1961 izpeljana reforma znanstvenega sistema, ki je temeljila na reformi izobraževanja iz leta 1958. Ta reforma, ki je vodila k ustanovitvi državnega komiteja za znanost in tehniko, naj bi primerno pogojem oblasti vpeljala enotno, centralizirano znanstveno politiko. Sistem ekonomskih vzpodbud naj bi rešil problem prenosa znanstvenih izsledkov v produkcijo in usmeril znanstveno raziskovanje v take projekte, ki obljubljajo maksimalno učinkovitost. Vpeljava kategorij cen in dobička v sistem financiranja je vodila k omejitvi neposrednega državnega financiranja in k naraščanju pogodbenega financiranja iz sredstev ministrstev in podjetij. Danes je 35–60 % vseh takih raziskovalnih stroškov in takih pogodb. Vendar pa ta sprememba ni vodilo k pravi decemtralizaciji, marveč k podreditvi znanstvenega raziskovanja neposrednim potrebam gospodarstva, k „ekonomizaciji" znanosti.

Nova politika premoščanja prepada med znanostjo in produkcijo z gospodarskimi vzpodbudami, ekonomiziranja znanosti, je posebej pomensko pridobila po gospodarski reformi 1965. Leta 1968 se je začela vrsta eksperimentov, s katerimi so hoteli postaviti znanstveno-produkcijske kompleksne, ki vsebujejo vse faze ciklusa: raziskovanje–razvoj–produkcija. Najpomembnejši je poskus v elektrotehnični industriji, kjer so poskusili materialno stimulacijo preko udeležbe v dobičku.

Rezultat konflikta med znanostjo in produkcijo je naraščajoča dispariteta dotacij za temeljno, uporabno in razvojno raziskovanje. Medtem ko je porazdelitev teh področij v ZDA okrog 1:2:4, je v SZ 1:5:2, kar pomeni, da komaj četrtina vseh izdatkov za znanost odpade na delo s področja razvoja.

Posledica reforme v SZ so priprave za ponovno uvedbo leta 1919 odstranjenega patentništva in licenčništva, da bi vzpodbudili znanstveno iznajditeljstvo. Leta 1975 je bil z uredbo ministrskega sveta ustanovljen patentni urad. Licenčni odnosi se razvijajo tudi med deželami SEV: medtem ko je bila na osnovi sofijskega dogovora izmenjava znanstveno-tehnične dokumentacije brezplačna, so s kompleksnim programom SEV leta 1971 uveljavili princip plačljive izmenjave.

Proces koncentracije v sovjetski industriji, ki je prišel do izraza v izoblikovanju monopolom podobnih organizacij (produkcijskih združenj), se čedalje bolj izraža v visoki stopnji koncentracije in centralizacije v nekaj centrih, npr. Moskvi, Leningradu, Kijevu, Novosibirsku idr. Samo v Ruski federaciji in v Ukrajini dela 90 % vseh raziskovalcev s področja tehničnih znanosti. V bližini velikih industrijskih kompleksov so ustanovili veleraziskovalne centre pa tudi raziskovalne in izobraževalne centre.

Razvoj sovjetske znanstvene politike so opravičili s teorijo t.i. znanstveno-tehnične revolucije, ki znanor pojmuje kot daljnosežno, od družbe neodvisno, atonomno silo, ki je univerzalno sredstvo za preseganje vseh protislovij v družbi. Ta teorija pretirano poudarja vlogo znanosti in služi temu, da prikriva ustvarjalno vlogo pravih „producentov," delovnega prebivalstva. Priznava le še vodstvo tistih, ki razpolagajo z znanostjo in tehnologijo ter se tako razkriva kot ideologija vladanja v prvotnem smislu besede.

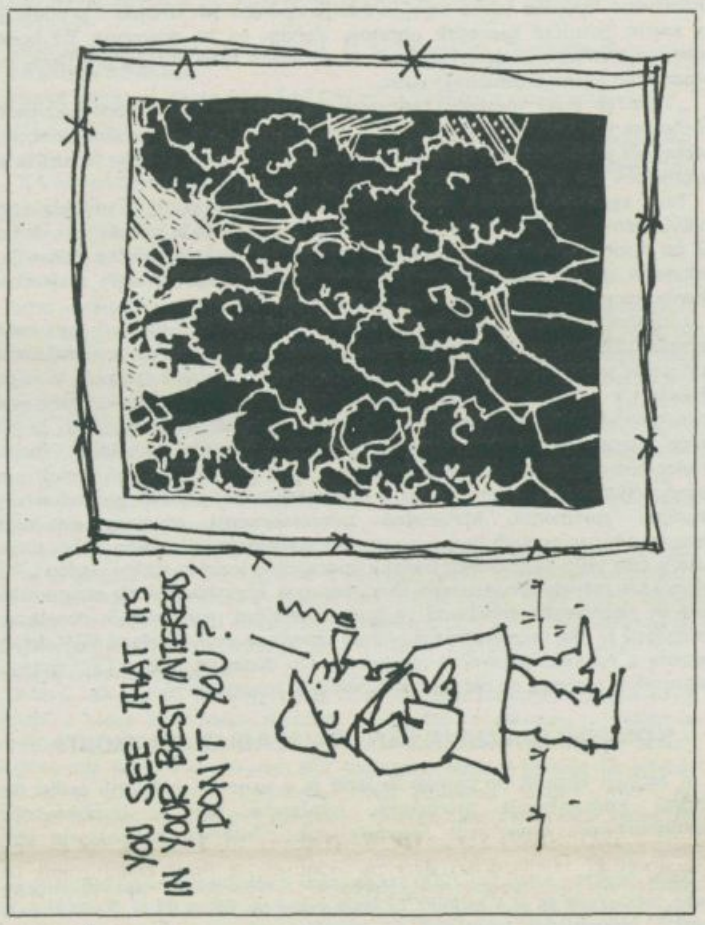

Opombe

1 Narodnoe chozjastvo SSSR v 1975 g. Moskva 1976.
2 Postanovlenie CK KPSS: O merach po uluščeniju koordinacii naučnoissledovatel'skich rabot v strane i dejatel'nosti Akademii nauk SSSR. Pravda, 12. 4. 1961.
3 Zestesnuju svjaz' nauki s žiznju: Reč' A. N. Kosygina. Vestnik AN SSSR, 1961, 7. S. 95.
4 L. Gatovskij: Ekonomičeskaja nauka i nekotorye problemy techničeskogo progressa. Voprosy ekonomiki 1965, 12. S. 3–20.
5 Postanovlenie CK KPSS: „O meroprijatijach po povyšeniju effektivnosti raboty naučnych organizacij i uskoreniju ispol'zovanija v narodnom chozjastve dostiženij nauki i techniki". Pravda, 23. 10. 1968.
6 Pravda, 23. 10. 1968
7 Eksperiment v elektrotechničeskoj promyšlennosti. Ekonomičeskaja gazeta, 1970, 27. S. 11–14.
8 Rešenija partii i pravitel'stva po shozjanstvennym voprosam. 1973–1975. Moskva 1976. S. 249,409,417.
9 M. L. Bašin: Effektivnost' fundamentalnych issledovanij. Moskva 1974. S. 84.
10 Pravda, 5. 6. 1976.
11 Po M. L. Bašinu, op. cit., S. 90, und Narodnoe chozjajstvo SSR v 1975 g. Moskva 1976.
12 G. M. Dobrov (Hg.): Leitung der Wissenschaft. Berlin 1974, S. 102.
13 Reviews of National Science Policy. Unites States. Paris 1968 (OECD) Cit. po G. M. Dobrov, op. cit., S. 104 f.
14 G. M. Dobrov, op. cit., S. 105.
15 G. M. Dobrov, op. cit., S. 106
16 G. M. Dobrov, op. cit., S. 110.
17 G. M. Dobrov, op. cit., S. 110
18 G. M. Dobrov, op. cit., S. 110.
19 L. Bljachman: K polnomu chozrašcetu. V: Reforma stavit problemy. Moskva 1968. S. 55; M. Kotanjan: Patenty, licenzij i naučno-techničeskij progress. Planovoe chozjastvo 1971, 8. S. 75.
20 L. Rožneva: Osobennosti cenoobrazovanija na produkciju prikladnych issledovanij i razrabotok. Leningrad 1974. S. 93.
21 L. Rožneva: Osobennosti cenoobrazovanija na produkciju prikladnych issledovanij i razrabotok. Leningrad 1974. S. 94.
22 L. Rožneva: Osobennosti cenoobrazovanija na produkciju prikladnych issledovanij i razrabotok. Leningrad 1974. S. 94.
23 Komplexprogramm fur die weitere Vetiefung und Vervollkommung der Zusammenarbeit und Entwicklung der sozialistischen okonomischen Integration der Mitgliedslander des RGW. Dokumente RGW. Berlin 1971. S. 44.
24 N. I. Jašen'kin: Socialističeskoe obobščestvlenie proizvodstva i uskorenie naučno-techničeskogo progressa. Leningrad 1975. S. 23.
25 isto, str. 27
26 G. M. Dobrov, op. cit., S. 177 ff.
27 isto, str. 178
28 isto, str. 179
29 isto, str. 180
30 isto, str. 180
31 isto, str. 182
32 isto, str. 120
33 isto, str. 95
34 Obrazovanie i nauka v. SSSR. Moskva 1973.
35 Preračunano po: Narodnoe obrazovanie, nauka i kul'tura SSSR, statističeskij sbornik, Moskva 1971. S. 254 – 269.
36 Ž. Medvedev: Meždunarodnoe sotrudničestvo učenych i nacional'nye granicy. London 1972. S. 126.
37 P. Fedossejew: Die soziale Bedeutung der wissenschaftlich–technischen Revolution. Gesellschaftswissenschaften 1975, 3. S. 93
38 isto, str. 99 (podčrtal P. B.)
39 R. Richta und Kollektiv: Technischer Fortschritt und industrielle Gesellschaft. Frankfurt a. M. 1972. S. 42
40 isto, str. 47
41 T. H. Rigby: Communist Party Membership in the USSR, 1917 – 1967. Princeton 1968. S. 275.
42 P. Fedossejew, op. cit., S. 101.

TOPLE GREDE KRIMINALA IN OSTALE PATOLOGIJE

(napoved oranžne eksplozije)

Čas, pogoje, ki si jih je ustvarila družba v zdajšnosti je čutiti v stanovanjski politiki, v nenehnem dotoku v mesta in z ekonomskega vidika opravičljivih nastankov „betonskih mravljišč". Z dotekanjem množic s podeželja, posebej to velja za prvo povojno obdobje, ko so nastala barakarska naselja v katerih prebivajo socialno najšibjekše družine. Širša družba hoče rešiti omenjene probleme na manifestativne načine solidarnostnih stanovanj, zgrajenih iz sredstev vseh delovnih ljudi. Vse se gleda skozi dinar in tako namesto barakarskih naselij zrastejo nova betonska naselja z enakim negativnimi predpostavkami, z enako ugodnimi pogoji kot prej v barakah, da postanejo žarišče vseh vrst družbene patologije.

Urejene bivalne razmere so pogoj za nemoteno opravljanje vseh ostalih potreb, ki jih ljudje potrebujemo. Urejeno stanovanje zagotavlja zadovoljitev vseh bioloških in socialnih potreb. Neprimerni premajhni prostori z nezadovoljevanjem otežkočajo, do neke mere tudi onemogočajo zadovoljevanje za človeka pomembne potrebe, in se manifestirajo kot negativna oblika vedenja.

Poznamo:

1. Primerne stanovanjske razmere omogočajo vsem družinskim članom nemoteno zadovoljevanje vseh potreb, ki so vezane za bivanje.

2. Neprimerne stanovanjske razmere ne dajejo možnost celotne zadovoljitve potreb v zadostni meri. Tudi tu gre za potrebe, ki so v soodvisnosti s stanovanjskimi razmerami.

3, Ogrožujoče stanovanjske razmere otežujejo in onemogočajo zadovoljevanje bioloških in socialnih potreb, vseh družinskih članov. Če temu dodamo neugodne ali celo ogrožene socialno ekonomske razmere, nizko kulturno raven, vse to na človeka zlasti na otroka vpliva preko temeljnih potreb kakor so: obleka, hrana, izobraževanje, vzgoja in prosti čas.

In to vse skupaj koncetrirajmo na majhen prostor, v naselje solidarnostnih stanovanj, ki z vsemi naštetimi komponentami dajejo izvrstne pogoje, toplo gredo za nastanek kriminala in vseh vrst družbene patologije.

Edino opravičilo početja, načrtovanje, takšnih gradenj je ekonomski vidik, ki je važnejši od vsega; vendar tudi ta pozitivnost(?) zgubi materialno(?) prednost.

Poglejmo v stvarno življenje, ki se v prvih oblikah naštete stvari tudi kažejo.

Imamo Štepanjsko naselje, kjer pravladujejo prej zapisane komponente, kjer prevladujejo socialno šibke družine; mnoge med njimi so prej živele v barakah. Pisan sklop, množina negativnih pogojev že daje delo vsem vrstam strokovnjakov od sociologov, psihologov pa vse do operativne UJV. Opravljene so in bodo takšne in drugačne raziskave, vključene so vse vrste preventivnih služb; vendar prepozno, čeravno se je večina posledic takšnega urejanja bivanja vedela pred gradnjo. To v primeri s prihodnostjo niso velike težave, počakajmo da se posebej mladi rod formira, dobi občutke pripadnosti in pojavile se bodo prve delikventne klape. Njih starši bodo pridno praznili čašice v bližnjih lokalih, matere pa bodo dolgočasne brkljale doma. Počakajmo, da se samomori, umori, kraje, posilstva, nasilje in alkoholizem razvije v večji meri in pokaže v vsej svoji krasoti.

POGOJI ZA TO SO DANI!

Na drugi strani si lahko kot primer ogledamo BS3. Arhitektonsko drugače grajena več zelenja, igrišč, manjša gostota naseljenosti v nasprotju s Štepanjskim naseljem visoke socialno-ekonomske razmere saj prevladujejo lastniška stanovanja, visoka kulturna raven in kljub temu družbena patologija. Samo v veliko manjši meri. Pojavlja se odtujitev posameznika, spalno naselje ter ostale sociološko znane novotvorbe.

Tu je enako moč organizirati uspešno delo KS in sosesk, ki lahko v mnogih področjih spremene prebivanje v mestni „džungli" v znosne okvire.

Rešitve komajda so, toča je padla, zdaj lahko na teren stopijo omenjene službe. Psihologi bodo raziskali soodvisnost neurejenih družinskih razmer z motenostjo otrok, socialni delavci bodo priskrbeli nove podpore, milica pa bo poskrbela za ekstreme. Spet bo nov samoprispevek za solidarnostna stanovanja, gradbinci se bodo vsedli, izkalkulirali najnižjo ceno kvadratnega metra. Življenja, ljudje pa kakor, da niso važni.

Dodatek

V imenu humanosti

V humani naravnanosti nekaterih služb prihaja do mnogih komaj dojemljivih absurdov. Tako bi lahko rekli za „krpanje družin". Zakoncema, ki sta v velikih primerih to samo formalno, se uredi solidarnostno stanovanje. Vzamejo se otroci, ki so v največ primerih pri rejniških družinah, kjer zadovoljivo žive; in jih vernemo nazaj k roditeljem, ki to so zgolj formalno in jih puste vsem vrstam maltretiranja. Kajpak skupnost imenovana družina, lahko, da krasen „proizvod"; problematičnega, motenega mladostnika.

Obratno pa mlada zakonca, ki pričakujeta naraščaj, prosita, z nerojenim otrokom izsilita stanovanje. Zaživita skupaj, vendar ne gre. Otroka so prisiljeni dati v rejniško družino, zakonca se spreta, žena se odseli, mož dobi podnajemnike itd.

Stanovanj ni nikoli dovolj, kdo jih poseduje in zakaj. Kako je možno, da dobi človek zraven zgrajene hiše, prepisane sicer na sorodnika, še solidarnostno stanovanje, ki za debele denarje oddaja. Kje človeški odnos, notranji občutek in kje je družbena kontrola, ki bi preprečevala ali vsaj omilila opisana stanja?

Frančič Franjo

SPOMENKA HRIBAR

KANALIZIRANJE SOVRAŠTVA – ALI RAZREŠEVANJE DEJANSKIH PROTISLOVIJ?

Že v svojem prvem članku KONFRONTACIJA ALI DIALOG? , ki sem ga poslala Tribuni 15. decembra 1979 (objavljen je bil 4. 2. 1980), sem opozorila na demagogijo, ki se v Tribuni razrašča. Le da tedaj še ni bilo jasno, če se bo razraščala naprej, še manj pa, kam se bo dejansko usmerila. Tedaj je bilo videti, da bo šla v smeri napadov na cerkev oziroma v potenciranje in poglabljanje razlik med cerkvijo in državo (s tem pa na določen način tudi v poglabljanje razlik med vernimi in nevernimi); zdaj pa se je preusmerila v napad na nekatere kulturne delavce. Delno sem to preusmeritev izzvala jaz sama s tem, da sem se v pogovor s Tribunaši sploh spustila. Če bi se v pogovor z njimi spustila cerkev, bi se sovraštvo usmerilo proti njej – le da je gotovo, da bi se vsa zgodba tudi preje končala. Prestrigla pač.

Vprašanja, ki se zdaj postavljajo ob vsem tem, so naslednja: kaj pomeni ta demagogija? Kanaliziran pogrom proti nekaterih kulturnikom? In od kod demagogija? Seveda nimam niti namena niti sposobnosti zdajle podati izčrpnejšo analizo. Postavljam le vprašanja, od kod ta demagogija in kaj pomeni? Oziroma: ali bomo demagogijo samo kanalizirali ali pa bomo razreševali dejanske vzroke demagogije?

Če si ogledamo vsebino te demagogije na verbalnem nivoju, potem se izkaže, da je zanjo osnovno vztrajanje na nekaterih kategorijah; kot da so samoumevne in povsem neproblematične. Kaj je pravzaprav z razredi v socializmu? Vi to že veste! Da jaz v delavski razred ne spadam, to vam je a priori jasno. Jasno, ker vas kriteriji razrednosti v resnici sploh ne zanimajo. In ker niti ene kategorije, npr. kategorije „presežna vrednost" niste sposobni teoretsko opredeliti. To samo na sebi seveda ni nič hudega, vendar pa kategorij, ki jih teoretsko niti ne poskušate opredeliti, ne bi smeli uporabljati za politično diskvalifikacijo in denunciacijo ljudi. To je demagogija najslabše vrste.

Kako se dejansko razvija razredna borba v socializmu? To po mnenju te demagogije sploh ni vprašanje, kajti delavskemu razredu nasprotni pol mora postati neimenovan – le tako se v kateremkoli trenutku lahko kogarkoli (pač glede na trenutne potrebe ali na hoteno usmerjanje pozornosti) proglasi za razrednega sovražnika. In medtem ko se npr. o birokratu govori vedno le kot o Birokratu, ki nikdar nima imena, se ta pomanjkljivost in nedorečenost vedno doreče na področje kulture. Tu so „razredni sovražniki", živi in mrtvi, vedno imenovani. Ne nazadnje tudi zato, ker se v kulturi pač ni mogoče skrivati za anonimnostjo.

Takšen razredni boj seveda nima nič opraviti z dejanskimi razrednimi spopadi. Takšen razredni boj, ki je čisto subjektivistično iskanje grešnega kozla, pomeni v resnici onemogočanje razreševanja dejanskih protislovij, obenem pa tudi onemogočanje vsakršnega razvoja znanosti, saj vsak strokovni konflikt že vnaprej zvede na ideološki konflikt. Takšen razredni boj se največkrat pretvori v čisto osebno obračunavanje s čisto osebnimi „sovražniki"; osebno obračunavanje in povzpetništvo se skrivata za načelnostjo in zgodovinsko odgovornostjo in kaj vem, za čem še vse. Enako pa je tudi s kanaliziranjem dejanskih nasprotstev socializma v nereflektirano sovraštvo proti kulturi. Predvsem pa z bojem proti tistim, ki to preverzno igro spregledajo.

V takšni demagogiji so vse diference zabrisane. Onemogočena je vsaka analiza. Vse izjave se berejo enodimenzionalno, ideološko. Tako je tudi z mojim vprašanjem in odgovorom: „Kdo pa je še danes proti socializmu? Nihče!" Moje vprašanje in odgovor govorita pač o primarnem sprejetju in dojetju socializma za svojega in ne o političnem pristajanju! Na vasi živim, naj govorim s komerkoli s starejšimi še posebej), vsakdo pravi, da tako dobro, kot je zdaj, še nikoli ni bilo. Ta osnovni konsens, TO OSNOVNO SPREJETJE SOCIALIZMA je porok, da se Slovenci ne bomo več pobijali med seboj. To in tako osnovno dojetje in sprejetje socializma za NAŠEGA je tisto, na osnovi česar moremo in moramo graditi naprej to NAŠO družbo. To osnovno sprejetje socializma za vrednoto, če hočete, je razvidno celo iz take izjave: ‚ali je to sploh kakšen socializem?', saj je iz izjave jasno razvidno, da je socializem tu postavljen kot pozitivna vrednota nasproti nečemu negativnemu. Ta dimenzija našega doživljanja in pristajanja na socializem ni neka politično artikulirana manifestacija, temveč je „pred" njo, „pod" njo; je humus za vsako možno diferenciranje med nami. Malokdaj se ta plast, ta dimenzija človekovega doživetja kot taka sploh pokaže. Morda je daleč najočitneje prišla na dan ob smrti predsednika Tita; v dostojanstvenem in tihem slovesu od njega v Ljubljani. O tej dimenziji doživljanja našega časa sem govorila v svojem omenjenem tekstu.

Ali, gledano z druge ravni, komu in čemu služi oživljanje sovraštva do belogardizma? Na vasi, kjer živim in ki je še posebej veliko prestala prav od belogardizma, rane šesniso zaceljene. Spomin je živ, tudi mržnja še tli, a ljudje so pripravljeni na medsebojno sodelovanje tudi s potomci krivcev. Na medsebojno sodelovanje. Ne zato, da bi se „zlizali" med seboj temveč, da bi sploh mogli živeti in preživeti.

Samo ta osnovni konsens (in ne primerjajte ga, prosim, s „konsensom", ki ga je Stalin dosegel s skrajnim terorjem!) more biti humus za samoupravljanje. Za samoupravljanje, ki naj zbira ljudi v skupne odločitve VSEH. Če samoupravljanje ni zbirajoče, potem je zgolj „samoupravljanje" nekaterih, tj. upravljanje z drugimi. Upravljanje z ljudmi torej. Zato je trenutačno terjanje poostrenega razrednega boja in dejanskega samoupravljanja čisti nesmisel. Namreč na isti ravni. Psevdodialektično prešanje ravni pelje v zagrinjanje specifičnih razlik med kapitalizmom in socializmom. Če samoupravljanje ne prerašča razrednega boja – kaj potem sploh je? – In kje šele je „pluralizem samoupravnih interesov", ki ga v svoji zagnanosti ne omenjate niti enkrat!?

Osnovni konsens, osnovno pristajanje na socializem, na naš socializem, pa seveda v nobenem primeru ne izključuje tega, da so ljudje nezadovoljni. Ljudje so na določen način celo zelo nezadovoljni. Danes bolj kot včeraj. Ne toliko zaradi pomanjkanja materialnih dobrin, kolikor zaradi tega, ker drugega razen pehanja za materialnimi dobrinami skorajda ne vidijo. Utopljenost v potrošništvo je hujša in usodnejša, kot je videti na površju. Nezadovoljstvo, ki se ob večjem pomanjkanju materialnih dobrin utegne stopnjevati, se namreč ne bo stopnjevalo toliko zaradi samega pomanjkanja (navsezadnje človek malo rabi za življenjski minimum), kolikor zaradi tega, ker se je potrošništvo pretvorilo v nadomestek za skoraj vse druge vrednote. Toliko absurdneje pa je seveda ob tem to, da so se danes študentje znašli v korekoč na ekonomskem dnu družbe! Da se dejansko bore za svoj eksistenčni minimum! In da se z reševanjem njihovega dejanskega eksistenčnega položaja odlaša toliko časa, da vse skupaj zadobi takšne demagoške poteze! Tako se zgodi, da postane poostreni razredni boj vrednota, ki da naj bi nas potegnila iz potrošništva–pomeščanjenja. Res bi šlo, toda ne naprej, marveč nazaj. Razredni boj „na nivoju produkcijske sfere družbe, svetovne ekonomije kot totalitete (Tribuna 17. 3. 1980)," nas lahko pripelje le v Afganistan. Kdor danes zahteva razredni boj na nivoju totalitete, terja totalitarizem. Zahteva, naj se ta planet čimpreje razleti. Vse po enotnem vodilnem centru. Da tu neuvrščeno gibanje nima kaj početi, je jasno. Kakor so seveda tisti, ki za osnovo naroda postavljajo razredni boj, pozabili na razliko med kapitalistično nacijo in narodom. Itd.

Demagogija, ki pozablja oziroma izrecno negira diferenciranost mišljenja, more tudi takšno izjavo: „Če je v slovenski kulturi kdo zatiran, odrinjen, neprivilegiran, je to v prvi vrsti marksizem (Tribuna 30. 4. 1980)" Kakšen marksizem! Biti v vseh organih in komisijah, sedeti v vseh laičnih založbah kot cenzent (beri: cenzor) ali urednik, ki vestno pazi, da ja ne bo izšlo kaj nepravovernega, imeti dejansko vse možnosti za izdajanje svojih pravovernih spotvorov, obenem pa javkati, da si zapostavljen, odrivan, zatiran! Smešno! Takšni so ti pravoverni marksisti, ki so na oblasti, hkrati pa se grejo v anonimnega revolucionarja zoper to isto oblast?

No, seveda ne gre za to. Gre za to, da se opraviči – z izgovorom odsotnosti – svojo lastno neustvarjalnost (praznino): miselno, idejno, človeško. Samozvani pravoverni marksisti lahko pri nas izdajajo kar hočejo in kolikor hočejo in to kljub stabilizacijskim ukrepom. Toda po tej poti do oživljanja marksizma kajpada ne bo prišlo. Prihajalo bo pač do tega, do česar prihaja. Da se marksistične knjige sicer kupujejo na metre, nimajo pa želenega učinka. Skrivnost oživljanja marksizma je samo ena in ta je: oživljanje mišljenja sploh! Različnih ravni mišljenja. Kdaj je bila na Slovenskem izdana zadnja strokovna ali filozofska knjiga, ki bi zares razburila mišljenje? Kdaj je bila na Slovenskem zadnja strokovna polemika, ki bi razburila duhove? Že zelo zelo dolgo ne. In zakaj ne? Zato, ker samozvani marksisti budno pazijo, da se ja ne bi pokazala njihova miselna revščina.

Kako naj bo marksizem živ, če se ne izpostavlja? Kako naj se izpostavlja, ne da bi se podpisal? Ja, seveda, Tribuna je tu. Tribuno bomo poslali v „konfrontacijo", potem, ko bo šla predaleč, pa se bomo še od nje distancirali. Tako je to, Tribunaši, če tega še ne veste! Da se to ne bi zgodilo in da se to ne bi dogajalo, sem se spustila tako daleč v pogovor z vami. Kajti za pogovor je šlo, (z moje strani seveda), če naj ta beseda sploh kaj pomeni. Kaj mislite, da se z vami pogovarja tisti, ki vas pifla revolucijo, sam pa se kot zajec skrije za prvi grm vsakič, ko se besede učencev začnejo obračati v dejanja? – Seveda pa zaradi napada na kulturnike ne boste imeli težav. Tu je lov vedno dovoljen, celo dobrodošel: Tribuna gre res predaleč, ampak to, da napada Pirjevčevo skupino, je pa čisto prav!?

V takem vzdušju kot je danes, je možno, da se s človekom še po smrti poljubno manipulira. Živ si liberalist, po smrti si lahko stalinist. Zdaj si abstraktni humanist, jutri boš nenadoma fašist. Do včeraj si bil nacionalni nihilist, danes si nacionalni socialist. Takc ste na skrajno podel način napadli pokojnega dr. Dušana Pirjevca, skupaj z njegovim „sedanjim spremstvom". Zgodilo se je tisto, do česar lahko pripelje le popolnoma slepo, a kanalizirano sovraštvo. Prvega vodjo protifašističnih borbenih grup mestnega komiteja Ljubljane zmerjate za fašista! Enega prvih partizanskih politkomisarjev proglašate za nacista. Seveda na perfiden, namigovalski način. Saj ne govorite o nacionalnem socializmu, kajne? Pišete (samo) o narodnem socializmu. Saj ne govorite o „Gefolgschaft", kajne? Pišete le o „spremstvu"; in narekovaji so kar tako.

Dušan Pirjevec je bil moj prijatelj. Ponosna sem, da lahko to zapišem. Reči moram, da v zadnjih desetih letih, kolikor sem ga pač poznala, ni niti enkrat samkrat (niti v pivski družbi) ničesar izjavil proti partizanstvu ali kateremukoli svojemu bivšemu tovarišu. Ta njegova zvestoba, ki je resnično trajala do groba, mi je vzbujala še posebno spoštovanje do njega. Toliko bolj sem bila začudena nad tem, da se zdaj, po njegovi smrti, zliva nanj gnojnica nedokazanih obtožb, laži, sprevračanj. Dokler je bil živ, je bil zmerjan za nacionalnega nihilista, zdaj po smrti pa je postal narodni socialist! SRAMOTA! Organizatorja odpomiškega gibanja na Primorskem in Koroškem, po vojni pa borca proti nacionalizmom vseh vrst, zmerjati na tak način! In ne najde se niti en sam partizan, ki bi kaj rekel na vse to! Ne zato, ker je bil ravno Pirjevec, temveč preprosto zato, KER JE BIL PARTIZAN! Ker je štiri leta nosil svojo lastno glavo na prodaj! Sramota za partizane in Slovence! Kam smo prišli, da je to sploh možno (Ne: dovoljeno, temveč sploh možno) takšno ravnanje; da so takšni odnosi med nami postali nekaj samoumevnega. No, seveda, ko pa niso važne stične točke med nami, temveč razlike! In zaradi miselnih razlik se bomo žalili med seboj, bomo pokopali sleherno človeško dostojanstvo, se bomo onemogočali do „dokončnega uničenja", teptali dostojanstvo živih in mrtvih. Takšno sektašenje samoumevno spregleda, da tam, kjer je blateno in izničeno dostojanstvo enega samega človeka, nima dostojanstva nihče. NIHČE! Ker pač samoumevno velja: kdor ni z nami, je proti nam, ali: „pogine naj pes!"Pa četudi je že mrtev. – Ob vsem tem se sprašujem, kdo se boji (mrtvega) Dušana Pirjevca? Vprašujem tudi, kdaj se bo odprl njegov arhivski dosje? Komu in zakaj je do tega, da se ne odpro arhivski dokumenti? Verjemite, Tribunaši, jaz jih nimam. Arhive bo moral odpreti tisti, ki jih pač ima.

Seveda pa vse to ne pomeni, da teoretsko, mišljenjsko obravnavanje misli Dušana Pirjevca ni potrebno! Nasprotno! Z njegovo mislijo se je treba ukvarjati, ker je misli o bistvenih stvareh. Vsekakor je to naloga, ki še čaka in ki zavezuje v mišljenje, ne pa v politično in človeško diskvalifikacijo!

Ob vsem tem se sprašujem, so takšni odnosi, ki jih inicira Tribuna oziroma tisti izza nje, res tisto, za kar je šlo ljudem v NOB in teh petintrideset le po vojni? Vprašujem – je res takšen način obnašanja med nami, ljudmi, tisto, za kar je šlo? Za kar nam gre? Je to rezultat vseh naporov? Če se bodo takšni odnosi nadaljevali in uveljavili kot dominirajoči, potem, so upravičena vprašanja: KJE SMO PRAVZAPRAV? KAJ SMO DOSEGLI? KAM GREMO? Kdaj bo nastopil ta veliki preobrat, ki bo dovoljeval in dopuščal človeško dostojanstvo? Prek rastočega „razrednega" sovraštva nikdar! Kar je razvidno tudi iz trditve v članku PROTI NARODNEMU SOCIALIZMU (Tribuna 30. 3. 1980), češ da smo (del slovenske inteligencije) sicer za socializem, a proti komunizmu! Le čemu: če nam je že zdaj dobro, nam bo v komunizmu toliko bolje: vsakdo po svojih sposobnostih – vsakemu po njegovih potrebah! Mar ne? Ali pa bo tudi komunizem – po vašem mnenju – samo za nekatere? Kaj se takšen boj ne perpetuira v princip (arhe) zgodovine? Se ne prenaša v vsako prihodnost? Le za kaj potem sploh gre?

Kako sem sploh prišla do tega, da me zmerjajo vsi mogoči ljudje z vsem mogočim? Mi podtikajo vse mogoče, me „ljubkovalno" trepljajo, me smešijo z revolucionarnostjo Brechtove Ivane iz klavnice? Sami pa so varno anonimno skriti za npr. podpisanim uredništvom? In kdo je bil sploh prvi, ki me je proglasil za nezaželen element te družbe? Ne vem. NE VEM! Gotovo pa je bil anonimen kot narekovalci Tribune – sicer bi se ga spominjala. Sicer bi se bila branila! Jaz pa – kot vi, Tribunaši! – nisem noben pritepen pes, jaz sem tu doma. JAZ SEM TU DOMA! V tem socializmu sem zrasla – kot vi – subjektivni in objektivni produkt te družbe sem (če že ne razumete drugačnega jezika). In ker sem tu doma, zahtevam, ZAHTEVAM v imenu dostojanstva, ki ga ima vsak človek, da se mi to dostojanstvo pusti! – Ha, kdo pa si, da bi lahko kaj zahtevala? Kdor bi me rad kaj takega vprašal, naj se zaveda, da ima takšno vprašanje za osnovno samoumevno predpostavko, kako človek pri nas nima možnosti, da bi se obranil ideološkemu in vsakemu drugemu klasificiranju, ravnanju kot z mrtvo stvarjo. Jaz tako (še) ne mislim, zato se tudi oglašam. Sprašujem se le, kdaj bo tega konec? Nisem in NOČEM BITI TUJEC V SVOJI LASTNI DOMOVINI! Ne tujec in NE TUJEK! Naj grem med desidente, ali kaj? NE! Tu sem doma, tu so moje korenine, tu je moja resnica in zgodovina!

Socializma, še manj pa komunizma, ne vidim in ne morem videti BREZ PRIZNANJA ČLOVEŠKEGA DOSTOJANSTVA VSAKEMU ČLOVEKU! Kjer človekovo dostojanstvo ni nekaj svetega in nedotakljivega, je dotakljivo in razpoložljivo čisto vse. Je človek povsem razpoložljiv, na razpolago zdaj tej zdaj oni ideji, projektu, usmeritvi itd. KJER NI ČLOVEŠKEGA DOSTOJANSTVA, NI SOCIALIZMA! Kjer se blati žive in mrtve, je malo upanja, če sploh je, za spremembo družbe. Se socializmu s človeškim obrazom ne obeta nič dobrega.

In kako se kaže ta kanalizirana demagogija?

„V kulturi ima slovenska buržoazija najmočnejše pozicije. Kultura je priviligirano mesto buržoaznega razrednega boja. Da bi si te pozicije obdržala, pošilja svoje ideologe v sveto vojno proti razrednemu boju. Zagotoviti je treba, da razredni boj vsaj v kulturo ne bi segel. To je uspelo ravno stalinizmu in to je centralna točka Mao Zedongove kritike Stalina." (Tribuna 30. 4. 1080) Da, ker je bil Stalin za Mao Zedonga na tem področju premalo stalinist. In to kljub temu, da je Stalin v desetletju (1927–1937) pospešenega razrednega boja, s „perspektivo dokončnega zgodovinskega uničenja", pobil na tistoče kulturnikov in teoretikov. Kajpada tudi delavcev in kmetov.

Gre torej za kulturno revolucijo Mao Zedongovega tipa? In koga je treba „skupaj z vsemi svobodnimi strelci in z vso mlajšo, srednjo in staro generacijo buržoaznih krošnjarjev (Tribuna, prav tam)" najprej uničiti na Slovenskem? Kdo je osrednji razredni sovražnik? Da sem to jaz, o tem ni nobenega dvoma, ampak kdo je še zraven? To so intelektualci „srednje generacije", pri reviji Problemi, ki da so se „instalirali vanjo" tedaj, ko je menda „liberalistična politika likvidirala rdeče Probleme" in „ko je bila iz revije odstranjena marksistična usmeritev (prav tam)". Te izmišljotine bi bile seveda čista laž, če ne bi bile že same plod poprejšnjega in namernega dezinformiranja. Bes, ki je vezan na izmišljeno zgodbo o usodi „rdečih Problemov!, prav gotovo ni bes sedanje generacije Tribunašev. Ta je v času „rdečih Problemov" (1967) hodila v osnovno šolo.

Da Tribuna „perspektivo dokončnega zgodovinskega uničenja" tistih, ki se jih – po potrebi – psuje zdaj za „nacionalne nihiliste" zdaj za „slovenske narodne socialiste" itd., izenačuje s „perspektivo komunizma", se zdi sicer smešno, a na žalost je pri nas marsikaj nič manj smešnega dobilo resne poteze. Ko svoje fantome objektiviraš in jih kot etikete prilepiš na konkretne ljudi, se ne boriš več s svojimi fantomi, marveč preganjaš ljudi, ki si jih zaznamoval. Ali morda ne vemo za posledice kulturne revolucije? Ne veste, da se je močna stalinistična tendenca v francoski komunistični partiji skrila za Mao Zedongovo ime, da se ji ne bi bilo potrebno sklicevati neposredno na Stalina?

Zvezo komunistov pozivate, naj se zopet pretvori v partijo razrednega boja in razrednega sovraštva. Toda vedeti je treba, da je bistvo partije v formiranju partijske linije, ki jo partija kot partija vzpostavlja prek nenehnih čistk, prek nenehnega likvidiranja t.im. „levih" in „desnih" odklonov. (In če je to razumljivo in nujno v obdobju prvih korakov revolucije, je takšno klicanje danes čisti anahronizem!) Vedeti je treba, da bi se tedaj vsi (skupaj z vami), ki mislimo nekoliko po svoje, znašli v skupni grupi „sovražnikov ljudstva". Vedeti je treba, da s Stalinovo likvidacijo razrednega sovražnika in s proglasitvijo zmage v razrednem boju sovraštva ni bilo konec, marveč se je širilo z nezmanjšano močjo. Tega sovraštva, ki je vse drugače misleče pretvorilo v „izmečke človeškega rodu", jih porinilo v „eno samo skupno bando sovražnikov ljudstva (Zgodovina VKP–b, str. 334)", ne smemo nikdar pozabiti.

Komur je razredno sovraštvo le maska za veliko globlje sovraštvo, si bo sovražnika vselej našel tudi tam, kjer ga ni.

Ob akciji širjenja dezinformacij, čistih laži in gonje zoper t.im. „srednjo generacijo" me zanima: ali poteka ta akcija pod okriljem zveze komunistov? Ali gre za poskus privatnega obračuna ali pa smo na pragu (od določenih struktur) v zvezi komunistov hotene gonje proti kulturnim delavcem? – Za mene je to vprašanje nadvse važno. Kajti: če gre za privatni obračun, potem naj se ta, ki bi ga rad, neha skrivati! Če pa gre pri vsem tem za akcijo, ki bi jo Zveza komunistov podpirala, potem – naj se to sliši jasno in glasno – JAZ NE BI IMELA VEČ KAJ POČETI V ZVEZI KOMUNISTOV! In to ne zato, ker ta pogrom zadeva tudi mene, temveč zato, KER SEM NAČELNO ZOPER VSAKO POGROMAŠTVO! Ne samo zoper pogrome v Tribuni, preko Tribune in nad Tribuno! S „partijo", ki bi danes skozi zadnja vrata skušala uveljaviti nedemokratične metode, nimam nič skupnega in nočem imeti nič skupnega. Nočem deliti nobene odgovornosti in nobene krivde. Toliko manj, ker pogoji in stopnja demokratizacije tega danes pri nas nikakor ne terjajo več.

Ustvarjalnost in pogromaštvo se izključujeta. Pa tudi resnica in program. Osnovni vzorec vsakega pogromaštva je, da je kriv tisti, ki resnico pove, ne pa tisti, ki je zares kriv. Tako se do vzrokov neljube resnice sploh ne pride. In tako tudi do razreševanja dejanskih protislovij ne.

Zato ostaja odprto vprašanje: kanaliziranje v demagogijo – ali razreševanje dejanskih protislovij?

ADUTI SO RDEČI

PROTI INTELIGENTSKI PORNOGRAFIJI

Na članek PROTI NARODNEMU SOCIALIZMU so se vse poljavne, četrtjavne in sploh privatne reakcije, vse kuloarske govorice, ugibanja, natolcevanja in obtoževanja skrčila v en sam javni odgovor. Ko ga objavljamo, ne nasedamo njegovim napeljevanjem, ki hočejo cel spopad diskreditirati na nivo osebnih obračunavanj. Ne gre niti za osebni obračun s kulturnico, ki se tako rada in tako zanosno imenuje in podpisuje, niti z „nekaterimi kulturnimi delavci", kakor se jim ni nerodno imenovati, kot osebami. Ti osebki so po eni strani tako obsedeni s svojo domnevno pomembnostjo („v kulturi se pač ni mogoče skrivati za anonimnostjo"), po drugi pa tako malenkostni, da vse zvajajo na osebni imenovalec in ime (kaj je buržuju bolj lastnega od imena?), da vse razlagajo z osebnimi razlogi in nagibi.

V svoji praktični dejavnosti so obrekovalci in politikanti. V svojih literarnih nastopih so demagogi. Ni je gnusnejše in podlejše demagogije od kulturniškega obsojanja demagogije. Vse, prav vse, kar narodnosocialistični politikanti prinesejo na idejni trg, je demagogija, ki se skuša zakriti tako, da druge, svoje nasprotnike, zmerja za demagoge. To pa ne kaže samo njihove demagoškosti, marveč tudi njihovo omejenost. S stvarmi hočejo opraviti „na verbalnem nivoju". To je meščanski pristop v najvišji meri. Ni bolj tipične in bolj radikalno meščanske pozicije od tiste, ki operira „na verbalnem nivoju". Vsa njihova stvar je v tem, da stvari ni. Poigravajo se samo s kategorijami, dejanska družbena razmerja jih ne zanimajo, oziroma zanimajo jih le toliko, kolikor jih je treba skrivati in prikrivati in priznavati lastnim razrednim interesom.

Kolikor svoje politikantske interese prevajajo v „znanost" ali „filozofijo", tj.: kolikor se jih trudijo upesniti, se demagogija samo preobleče, samo prekobali v žargon. So samo v demagogiji in žargonu (v „žargonu pravšnjosti"), so samo sama demagogija in žargon. Ničesar drugega ni, nobenega „racionalnega jedra", nobenega „zrna resnice".

En sam kunšten čvek, ki hoče vse živo in mrtvo zaplesti v svoje mreže. So nad stvarmi, vedno že vse vejo, vedno so najpametnejši, zmeraj je že vse v njih — in pod njimi, suvereno vse odrejajo in prirejajo, sprejemajo in izobčajo, se ližejo in sektašijo. Neslani kakor so, se imajo za sol zemlje, pa so samo pena na mrtvi vodi.

Nobenega problemov, ki jih je zastavil članek proti narodnim socialistom, niso analitično obdelali, nobene ugotovitve ali ocene, ki je bila postavljena ali nakazana, niso argumentirano zavrnili in niti niso imeli in očitno tudi nimajo ne interesa ne namena (ne sposobnosti?), da bi kaj takega storili, pa so se vseeno prijavili k besedi. Samo zato, da bi izlili na papir svojo razbolelo dušo, da bi razlili po mizi svojo kašo srca z možgančki. Da bi demagoško diskvalificirali nasprotnike. Da bi v „slovenski javnosti" ustvarili pogojni refleks, ko jo vedno znova trapijo z istimi fiksnimi idejami, z istimi prikaznimi, z istimi izkrivljanji in potvorbami. Da bi svoje lastne razredne ideološke predstave instalirali kot naravne družbene predstave. In da bi prali v javnosti umazano perilo svojih starih sporov in sovraštev. Ženejo jih najbolj malenkostne in najbolj mrzke strasti človeške narave, furije privatnega interesa. Če želijo obračunavati z dr. Debenjakom (saj se ni treba sprenevedati, na koga cikajo), ki ni za Tribunine tekste ne kriv ne dolžen, naj se z njim spoprimejo javno, politično, če hočejo, in teoretsko, namesto da ga obžirajo v polmraku svojih salonov in kmečkem zraku svojih obmestnih postojank, namesto da ga denuncirajo po hodnikih določenih institucij ter zlorabljajo za podtikanja (proti)nam in za diskvalificiranje našega pisanja (kot da mora vedno kdo voditi roko, ki drži pero). Vaša zoologija revolucionarnih in kontrarevolucionarnih bojev na Slovenskem nas ne zanima: ali se res ne da povzpeti nad nivo, kjer nastopajo samo zajci, svinje, psi itn.? In kakšno perverzno zadovoljstvo neki je to, da se karte toliko pridvigne, da se vidijo črni asi, na mizo pa se jih ne vrže (da jih ne bi štihal kak rdeč adut?)? Gospoda, ravnajte se sami po principih, ki jih deklarirate!

Razen novih podtikanj in stare demagogije novi kulturniški „diskusijski prispevek ne prinaša nič novega. Zato bi lahko tu končali, a je vendarle treba — in bo, izgleda, spet in spet treba — opozoriti še na nekatere stvari.

1. Razredni boj v kulturi je sestavni del razrednega boja za nadaljnji prodor delavskega samoupravljanja, za takšen položaj delavskega razreda, ki mu bo omogočil organiziranje, upravljanje in kontroliranje celotne družbene produkcije. V tem boju se proletariat v Jugoslaviji spopada s svojimi buržoazno-razrednimi nasprotniki, to je z birokracijo in tehnokracijo. Slovenska tehnokracija pa že od nekdaj maha z zastavo nacionalizma. Svoj prvi koncentrirani napad vedno začne v kulturi. Tako tudi sedaj. Sedaj v obliki nove, NADRAZREDNE postavitve „na-roda", kar ne pomeni nič drugega kot proletariatu izbiti iz rok vodilno zgodovinsko pozicijo, ni nič drugega kot ponovno obujanje tistih časov, ko se je „narodno-gospodarsko" „pozabilo" na VODILNI samoupravni položaj delavca, delavskega razreda, in so trombe in citre igrale pesmi o „družbenem napredku", o „človeku", o „Sloveniji kot Švici" itd. (primer takega nostalgičnega obujanja si lahko ogledate v Telexu, kjer slovenska O. Fallaci v intervjuju z znanim slovenskim politikom J. Vilfanom, privatno sicer navdušenim ljubiteljem filozofije K. Jaspersa, vzdihuje in jadikuje nad časi liberalizma in desničarskih „perspektiv"). Zgodovinsko dokazljivo je, da je idejna platforma, ki jo napadamo, nastala v času liberalizma, in da je svoje pozicije ohranila. Kar se sedaj dogaja, je le to, da so narodni socialisti zagrabili kriznega bika za roge in pokazali, da so še vedno pri moči, da duh tehnokracije še ni umrl in da ima svojo „naravno" osnovo v „SLOVENSTVU".

Da se predstavniki te idejne platforme niti ne morejo niti nočejo prikazovati v razrednih relacijah, je seveda metoda žargona, ki predpostavlja malomeščansko intelektualistično igrico „JAZ sem-to in obenem JAZ nisem -to", je pa seveda tudi rezultat razrednega boja, v katerem ti najnovejši mučenci v krščanski zgodovini „SLOVENSTVA" ob svojih zmagah prirejajo triumfe, ob svojih porazih pa vsi skupaj ali pa posamič potujejo proti Golgoti, kamor jim nikoli ne uspe priti, kajti njihova Golgota je vedno senčni tihi mir njihovih vil ob robu Ljubljane, kjer pa so na križ pribite samo lesene Kristusove figurice.

2. Kampanjo proti potrošništvu je seveda treba poprijeti, saj bi težko našli bolj značilno malomeščansko ideološko kampanjo. Po eni strani se zavida onim, ki imajo več, po drugi pa — in to je bistveno! — skuša na račun znižanja vrednosti oziroma cene delovne sile (banalno rečeno: manj kot delavec individualno troši, manj producirane vrednosti „potrebuje"), na račun delavskega razreda povišati stopnjo akumulacije. Pri tem se perfidno podrsa po tistih strunah, ki so prav zdaj tako boleče napete: „študentje so se danes znašli takorekoč na ekonomskem dnu družbe," pravijo. Iz zaostrenih interesnih spopadov, kjer so močno angažirana tudi čustva, se skuša skovati kaj v prid lastnemu interesu. Politizirati tu ni treba, študentje so že sami spolitizirani. Takšen poskus je tipično politikantstvo, ki išče oporo in bazo za svoj program. Zato tudi govori nasplošno in prikriva konkretno resnico (in resnica je vedno konkretna!): samo del študentov je na „ekonomskem dnu družbe", medtem ko drugi del (buržoazija na univerzi) nima eksistenčnih skrbi in ga zato kvečjemu eksistencialistično srbi, tretji del (in tu gre predvsem za otroke delavcev in kmetov) pa sploh ne more študirati. Tisti del študentov, ki je na „ekonomskem dnu družbe", se zaveda in izpričuje, da se zaveda, da so njegovi interesi skladni interesom delavskega razreda in da je njegov boj povezan z bojem delavskega razreda. Zadnji dogodki v študentskem naselju so pokazali, da študentje ne potrebujejo nobenih narodnosocialističnih dušebrižnikov in govornikov, da bodo vrgli — kot samoupravljalci — takšne paternalistične politikante čez prag.

Glede konstrukcije, da je razredni boj vrednota, ki da naj nas potegne iz „potrošništva—pomeščanjenja" in ki da rezultira iz odlašanja rešitve eksistenčnega vprašanja oz. položaja študentov, pa tole: prvič, konstrukcija je tak in tako usran psihologizem, da bi se zanj našlo prostor samo na kakšnem oddelku za psihologijo (tudi na ljubljanski FF); drugič, razredni boj se potuhnjeno zvleče na področje etičnega (kjer sicer delujejo tisti, ki si dovoljujejo „Spomenko" „ljubkovalno trepljati", če razkrije njihove umazane igrice z Marxom!), da bi se zameglilo realno organizacijsko in teoretsko vprašanje, vprašanje realnega boja tj. organiziranega boja za delavsko samoupravljanje; tretjič, razrednega boja se študentje zavestno oprijemajo ne zato, ker jim drugi (kdo?) nočejo urediti položaja, marveč zato, ker jim nihče drugi ne more urediti njihovega položaja namesto njih: Osvoboditev delavskega razreda mora biti delo delavskega razreda samega!

3. Kolikokrat bo še treba povedati, da pri nas ne gre za nobeno kulturniško opozicijo, marveč za kulturniško pozicijo. In da je ta kulturniška pozicija pozicija oblasti. Tisti slovenski kulturniki, ki najbolj vpijejo, da pri nas ni svobode in da jih oblast zatira, tisti slovenski kulturniki, ki se najbolj igrajo disidente, tega ne delajo zato, ker bi dejansko ne imeli svobode ali ker bi jih oblast dejansko zatirala, marveč zato, ker so dejansko na oblasti in ker imajo dejansko svobodo oblasti. Zahtevajo pa absolutno svobodo, tj. definitivno abdiciranje diktature proletariata, odpoved vsakemu poskusu, da bi se interesi delavskega razreda uveljavljali tudi nasproti njim. Zahtevajo, naj se ZK, kolikor si je niso prisvojili, dokončno odpove vsakemu poseganju v sfero kulture, v kraljestvo svobodnih besed, vsakemu poskusu dejansko in konkretno razredno usmerjati tudi kulturno politiko. Njihovo neskončno javkanje, naj se vendar dopusti „človeško dostojanstvo" je samo mistificirana zahteva, naj se jim dopusti njihovo razredno privilegiranost in privilegije.

Nasproti tej kulturniški oblasti in pod to kulturniško oblastjo je marksizem pri nas v resnici berač, ki živi od miloščine in dobre volje „odgovornih", ki se ga tolerira. Marksistična teorija je pri nas relativno slabo razvita ne zato, ker bi ne bilo intelektualno sposobnih marksistov, pač pa zato, ker ti nimajo pogojev in možnosti resnega in poglobljenega teoretskega dela. Nasprotno kakšnim narodnosocialističnim in sploh samo narodnim profesorjem in mislecem ni treba delati ničesar drugega kot študirati. Tudi ZK je dolgo časa vse preveč zanemarjala temeljno teoretsko delo (spomnimo se samo nenehnih Titovih opozoril in zahtev, da je treba več študirati, več teoretsko delati). Da niti ne govorimo o vseh tistih točkah na univerzi, kjer je študentom dano vedeti, da je bolje, da ne šarijo z Marxom, še manj pa z Leninom. In kamor se spusti Marxa (če že ne gre drugače) potem samo razrezanega na citate in t.i. „glavne misli" in izpranega v stupidne kompendije in obnove.

4. Skrivnost oživljanja marksizma" seveda ni „oživljanje mišljenja sploh". Če bomo zdaj razpredali o problemu smrti, o jogi ipd., če bomo dialogizirali s teologi itn., ne bo marksizem s tem napredoval niti za peč. Nasprotno: spodneslo mu bo tla, na katerih stoji. Edini dejanski pogoj in temelj napredovanja marksizma je dejansko napredovanje oblasti delavskega razreda.

5. Dušanu Pirjevcu—Ahacu je Tribuna izrekla vse priznanje, ki mu ga lahko izreče. Namreč partizanu Ahacu. Brez pridržkov mu je bilo priznano mesto v zgodovini slovenskega delavskega gibanja, vloga v NOB in socialistični revoluciji — mesto, na katerega smo najbolj ponosni. Profesor pa s to zgodovino in s tem gibanjem ni imel nobene objektivne zveze več in mu je s svojo teorijo samo zapiral pot. Prav na to teorijo pa navezujejo narodnosocialistični ideologi in prav proti tej teoriji smo nastopili mi.

Najpodlejše podtikanje in hujskaška demagogija pa je, da zdaj nek kulturniški osebek, ki je vložil vso svojo energijo v to, da bi zakopal v pozabo slovensko partizanstvo, obtožuje Tribuno klevetanja partizanstva. Prav Tribuna se je, proti protirevolucionarnemu ideološkemu napadu, z vso odločnostjo postavila v bran naše revolucionarne zgodovine, pokazala je na življenjski pomen jasne zgodovinske razredne zavesti za današnji proces revolucioniranja družbenih razmerij, opozorila, da je NOB kristal razrednih bojev na Slovenskem, brez katerega so sedanji razredni boji za delavski razred izgubljeni.

Kako pomemben je ta razredni kristal za aktualne razredne boje, nam pove tudi izkušnja nacionalističnih pogromov v začetku sedemdesetih let, kjer se je tudi jahalo na „spravi in pozabljenju". Objavljamo tekst hrvaške emigracije, kot ga je navedel S. Šuvar v knjigi Nacionalno i nacionalističko (Split 1974). Če bo podobnost spodbijanja na spolzkem terenu „na-rodnih" razlik med slovenskimi in hrvaškimi nacionalisti, bomo objavili tudi značilne tekste belogardističnih ideologov, nekdanjih in sedanjih,in borcev za „narodno spravo":

„U današnje vrijeme nije više realno dijeliti Hrvate na suprotne tabore komunista i antikomunista, kao što je to bio slučaj za vrijeme drugog svjetskog rata i u razdoblju odmah nakon toga velikog sukoba. Takva podjela Hrvata više ne odgovara stvarnosti već i zato, što je od rata prošlo gotovo četvrt stoljeća. Vrijeme je pokosilo mnoge učesnike s obje strane barikada, a one, koje još nije pokosilo, vrijeme je više ili manje izmijenilo. A naravno, tu je već i čitava jedna nova generacija, koja je izmijenila naličje našeg naroda, i u domovini i u iseljenoj Hrvatskoj. " ...

„Nas ovdje posebno zanimaju hrvatski komunisti. Savez komunista je danas već jedna historijska organizacija, koja je u mnogim pogledima jedan ostatak prošlosti, u smislu u kojem je talijanski sociolog Pareto upotrebljavao taj koncept. Komunistička partija je svakako stvarnost kao organizacija i nosilac političke vlasti u Hrvatskoj. Ali ona je već odumrla kao misaoni predvodnik u borbi za ostvarenje jednog idilički zamišljenog ljudskog poretka." ...

„Uzevši u obzir stvarni odnos snaga na terenu, nacionalno svijesni elementi unutar samog Saveza komunista Hrvatske zalažu se za transformaciju centralističke jugoslavenske države u konfederaciju autonomnih republika. Ideološko i teoretsko opravdanje za preobražavanje države ti elementi nalaze u principu samoupravljanja, koje je proklamirano kao temeljni princip, na kojem se izgrađuje jugoslovensko socialističko društvo."

6. Vseh obtožb, da smo stalinisti, nam ne bo treba resno jemati vse dotlej, dokler narodni socialisti ne bodo imeli o stalinizmu kaj resnega povedati. Če je vse, kar vedo o stalinizmu utemeljeno in povzeto v nekem članku proti Althusserju, je bolje, da so o tej zadevi do nadaljnjega tiho in se ne smešijo več. Ali pa bomo njihove psovke sprejemali kot komplimente.

Mao Zedonga lahko odpravi z enim stavkom samo vzvišeni puhloglavec in buržuj po profesiji, medtem ko je treba glede „tendenc v francoski komunistični partiji" reči, da je stalinizem dejansko doma predvsem v njenem desnem, disidentskem krilu (ki pa je seveda deležno vse pozornosti in simpatij našega žurnalizma in kulturništva sploh). O tem bi seveda morali spregovoriti tovariši, ki so tudi pri Problemih, če se niso odločili, da se jih ne tiče, če jim kdo serje na glavo. In če ni razredni boj v neki konstelaciji res samo fraza.

7. Odklanjamo vsako identificiranje z ideologi slovenske buržoazije, češ da „vsi mislimo nekoliko po svoje". Na te limance nas ne boste dobili. Mi ne mislimo „nekoliko po svoje", temveč mislimo marksistično. In ker mislimo marksistično, mislimo drugače od buržoazne kulturniške srenje.

Zahvaljujemo se za vsako skrb in za vse nasvete, za vse skrajno dobronamerne nasvete in opozorila, ki nam jih delijo kulturniški ideologi. Kulturnik pač mora biti malce nad drugimi in učiteljski kompleks, dobršna mera pedagoškosti spada že v njegovo definicijo. Nobenega poučujočega dušebrižništva in paternalizma ne potrebujemo. Dokler bo naša revolucija živa (in za to se borimo), se bomo učili pri njej in v njej ter na izkušnjah svetovnega delavskega gibanja.

8. *Ker sta bila Marx in Engels leninista, in ker sta bila leninista tudi Tito in Kardelj*, se bomo držali temeljnega Leninovega vodila, da je samo na osnovi ostre in jasne idejne in politične diferenciacije možno nujno sodelovanje. Sodelovanje na kakršnikoli drugačni osnovi lahko pripelje samo do hitre ali počasne smrti komunizma. Kot leninisti se bomo borili za dejanskost in moč marksizma in, še posebej, za dejanskost in moč Kardeljevega in Titovega dela, ki ga nekateri ideološki nastopači že zdaj želijo prikazati za „passe", pokopati (spomnimo se samo nedavnega Bilandićevega predavanja na FSPN).

Zgodovinski kontekst aktualnih razrednih bojev je socialistično samoupravljanje. Ker zaradi odnosov sil v naši družbi protikomunistične sile ne morejo nastopati frontalno proti socialističnemu samoupravljanju, ki je sistem, v katerem niso vsi enaki, temveč mora imeti vodilno vlogo delavski razred, razred, ki je zgodovinsko utemeljen kot tisti subjekt, ki osvobaja sebe in s tem vse, ga poskušajo zreducirati. Poskus takšnega reduciranja socialističnega samoupravljanja je tudi zvajanje Kardeljevega dela na razvoju političnega sistema na „pluralizem samoupravnih interesov", s povsem jasnim ciljem, da se iz tega pluralizma izloči vodilni zgodovinski interes proletariata in da se ga nadomesti s „pluralističnimi" interesi slovenske tehnokracije. To je pot od napada na proletarsko demokracijo k vzpostavitvi buržoazne demokracije. Prav tako se bomo borili proti izkrivljanju koncepta neuvrščenosti, proti dezinterpretiranju pluralizma samoupravnih interesov v smislu buržoaznega demokratizma (pluralizma buržoaznih interesov), proti vsajanju Tita v „humus" narodnosocialistične ideologije. In proti poskusom revizije Programa ZKJ.

Kličejo, naj se ob Tribuni preveri, če bo ona še hotela ostati v ZKJ. To seveda ni nič drugega kot hujskanje k čistki na Tribuni (kulturniki se zavedajo svoje moči!). Ali mi ali Tribuna, kajne? Dileme na tej relaciji seveda ne bo mogoče rešiti, marveč v razmerju do Programa ZKJ. V programu so odgovori na vprašanja, ki žulijo samozvano svobodoljubne kulturnike. Tudi na vprašanje, kako je z razrednim bojem in diktaturo proletariata pri nas:

LJUDSKA OBLAST KOT OBLIKA DIKTATURE PROLETARIATA

Družbeno bistvo diktature proletariata

Razredno-politično bistvo ljudske oblasti v Jugoslaviji je diktatura proletariata, to se pravi oblast specifične zveze delavskega razreda, kot vodilne družbene sile z drugimi delovnimi ljudmi. Politične oblike oblasti delovnega ljudstva, ki so zrasle iz lastnih pogojev, ustrezajo pogledom jugoslovanskih delovnih ljudi. Te oblike se bodo razvijale tudi v prihodnosti in se spreminjale v skladu z notranjim razvojem proizvajalnih sil in socialistične družbene zavesti.

Pod diktaturo proletariata ne razumemo takšne ali drugačne zunanje oblike države in tudi ne določene metode ali organizacije političnega sistema v prehodni dobi iz kapitalizma v socializem oz. komunizem, ampak njeno družbeno oz. razredno-politično vsebino. Oblike, metode in organizacija političnega sistema rastejo iz določene družbene sredine in morajo biti v raznih deželah in razdobjih in neizogibno tudi so, zelo različne. Diktatura proletariata je družbeno bistvo take oblasti in takšnega političnega sistema, v katerem ima neizpodbitno vodilno vlogo delavski razred. Vendar pa pod neizpodbitno vodilno vlogo delavskega razreda v tem smislu ne moremo razumeti gole navzočnosti neke delavske stranke v vladi, ampak takšne odnose razrednih in političnih sil v neki deželi, v okviru katerih so delavski razred in njegove vodilne socialistične sile v zvezi z drugimi delovnimi ljudmi zmožne spremeniti družbene odnose v skladu s svojimi družbenoekonomskimi interesi in jih dejansko tudi spreminjajo.

Nujnost in zakonitost takšnega političnega sistema v prehodni dobi izhaja — ob velikem bogastvu njegovih demokratičnih oblik — iz zgodovinske vloge delavskega razreda, kot najbolj progresivnega družbenega faktorja v sodobni družbi. Vloga delavskega razreda je politični izraz dejstva, da pomeni družbenoekonomski interes neposrednih proizvajalcev — če ga vzamemo v celoti kot interes vsega delavskega razreda, ne glede na politično zavest vsakega posameznega proizvajalca — najnaprednejšo materialno pobudo družbenemu gibanju tako v privatnokapitalistični proizvodnji kakor v proizvodnji s sredstvi, ki so družbena lastnina. Napredna vloga delavskega razreda izhaja tudi iz dejstva, da se delavski razred ne more osvoboditi izkoriščanja, če pri tem tudi vse družbe ne osvobodi zgodovinsko preživelega kapitalističnega sistema in slehernega izkoriščanja in zatiranja. Zato mora delavski razred nujno spremeniti ne samo razredno strukturo družbe, ampak tudi družbene odnose, v katerih obstoja kot razred.

V pogojih diktature proletariata in družbene lastnine proizvajalnih sredstev ne more delavski razred uresničevati svojih lastnih materialnih interesov in svoje zgodovinske vloge, če se hkrati ne bori za razvoj proizvajalnih sil za osvoboditev vseh ustvarjalnih ekonomskih in političnih faktorjev družbe izpod pritiska protisocialističnih sil: malolastniške stihije, birokratizma konservatizma in raznih oblik pačenja socialističnih odnosov in socialističnega razvoja. V tem smislu je diktatura proletariata vsak tisti politični sistem prehodne dobe, v katerem so neposredni in prihodnji ekonomski in drugi interesi delavskega razreda — se pravi proizvajalcev, ki delajo z družbenimi proizvajalnimi sredstvi — vodilno načelo njegove celotne politične, ekonomske in družbene aktivnosti. To je politični sistem, ki „pomeni samo prehod k odpravi vseh razredov in k brezrazredni družbi" (Marx).

Nujnost različnih oblik diktature proletariata

Različne politične oblike diktature proletariata izhajajo nujno iz različnosti zgodovinskega razvoja posameznih narodov, iz različne družbenoekonomske strukture, različnih ekonomskih, političnih in kulturnih pogojev, različnih političnih, posebno demokratičnih tradicij, običajev, naziranj in drugih posebnosti itd. kakor tudi iz različnega izhodišča in različnih poti, po katerih so potekale družbene preobrazbe.

Tako je diktatura proletariata dobila svojo obliko v Jugoslaviji, kjer je proletariat z revolucionarnimi sredstvi izbojeval vodilne politične pozicije, toda v katerih je šele moral izbojevati odločilno zmago nad splošno zaostalostjo, ki daje hrano reakcionarnim silam. V bistveno drugačnih pogojih nastajajo politične oblike diktature proletariata v deželah, ki so razvite, v katerih ima socializem močno ekonomsko podlago, delavski razred pa že izbojevane socialne pridobitve. V deželi, v kateri je delavski razred postal vodilni družbeni faktor s postopnim osvajanjem in krepitvijo pozicij v sistemu oblasti, ne more imeti diktatura proletariata takšne oblike kot v deželi v kateri je zaradi skrajne zaostrenosti z revolucionarnim preobratom, ki je kakor vihar burno in do temeljev uničil stari osovraženi politični sistem in uvedel red odkrite revolucionarne diktature ter monopolne oblasti vodilnih revolucionarnih sil.

Nenehna krepitev socialističnih sil v svetovnem merilu in naraščanje njihovega vpliva na splošno družbeno gibanje v svetu bo pripomoglo, da bo v prihodnosti še veliko več različnih političnih oblik diktature proletariata — od revoluconarne diktature do parlamentarne vlade z odločilnim vplivom delavskega razreda in njegovih družbenoekonomskih interesov. Možno je, da bo razvoj razrednega boja na poti k diktaturi proletariata še povečal obilico različnih političnih form z raznimi prehodnimi političnimi oblikami specifičnega dvovladja in kompromisa iz katerih bo odseval zmerom večji vpliv interesov delvskega razreda — dokler ne bo ta vpliv sčasoma popolnoma prevladal v politični obliki, ki bo izšla iz konkretnih pogojev razrednega boja.

Če ob tem jasnem stališču Programa ZKJ kakšna gospoda še dvomi o razrednem značaju naše družbene ureditve in o razrednem značaju ZKJ, ji zares ostane samo en izhod.

ZA SAMOUPRAVLJANJE DELAVSKEGA RAZREDA !

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA !

UREDNIŠTVO

PROTI NARODNEMU SOCIALIZMU –

POJASNILO IN POPRAVKI

Prva zamisel o članku PROTI NARODNEMU SOCIALIZMU je bila oblikovana na izletu k eni znanih postojank našega delavskega in komunističnega gibanja. Sledilo je skupinsko delo' : številne dolge in poglobljene diskusije od začetnih določitev smeri spopada ter taktičnih in strateških točk razrednega boja v kulturi preko delovnih sestankov v času pisanja teksta in konzultacij med posameznimi avtorji do končnega usklajevanja in konstrukcije delnih tekstov v enega skupnega, ob čemer so se sprožala razpravljanja, polna revolucionarne strasti, o vsakem stavku in odstavku, o vsaki misli in namigu, pretehtavali so se izrazi, brusile formulacije, pretipkavali so se že napisani pasusi, napisani so bili mnogi novi, prevodi odlomkov iz del klasikov marksizma so se preverjali po originalih . . .. Zavedajoč se pomena spopada in revolucionarne odgovornosti so bili tovariši, ki so članek napisali, nepopustljivi v teh svojih prizadevanjih, tako da teksta niso in niso hoteli dati iz rok in so ga še pozno v noč (skoraj do rdečega sončnega vzhoda) pred dokončno zadnjim rokom tiskarne predelovali in dodelovali, da so ga lahko zgodaj zjutraj — takrat, ko hodijo delavci na šiht in kulturniki spijo — oddali. Ker pa je bil tekst oddan resnično zadnjo minuto in je bil stavljen, ko je bila številka sicer že postavljena, ni bilo mogoče opraviti korektur. Od tod množica drobnih in večjih napak v tiskanem tekstu. Opozoriti želimo samo na napake, ki izkrivljajo ali onemogočajo razumevanje teksta. Sicerčnje tiskovne napake, predvsem množico manjkajočih ali na nepravem mestu postavljenih vejic (kar kakšnega „ušivega asistenta" narodnega socializma tako iritira), lahko iztrebi vsak vesten bralec sam.

Str. 8, I. stolpec: Odstavek na dnu strani bi ne smel biti stavljen v petitu — v petitu je tiskan samo Pirjevčev tekst, tako da branje bralca tudi fizično uničuje.

Za stavkom „namenilo se je desakralizirati ideologije, pa podtika svojo sakralno ideologijo"; (14. v. od spodaj) mora slediti „žene ga, da bi bilo poezija . . ." do „. . .pa takšno poetično filozofiranje ali filozofsko poetiziranje skazi proza politikanstva", temu pa (7. v. od spodaj) stavek „ne želi biti politično, nepripravljeno dopustiti človeku biti človek, izdati se želi itd.".

Za stavkom „Kajti ‚vse je tu napisano'" (4. v. od spodaj) je izpadel stavek: „To je kaša, kaša srca."

Str. 8., II. stolpec: 11. v. po citatu iz Pirjevca: pravilno v „zgodovinskem miljeju";

21. in 22. v. po istem citatu: „z družbenimi procesi razlaščanja malih in srednjih kmetov ter cerkvenih zemljišč . . ."

5. v. od spodaj, stavek se pravilno glasi: „Toda obenem ko teče ta siloviti prvi razmah kapitalizma, inkorporiran v razvito fazo iberskega in deloma še angleškega kolonializma, se tudi sam začasno iztroši, naleti na svojo začetno šibkost, na svojo itd."

Str. 9, I. stolpec : 18. v. po citatu iz P.: pravilno: „ko se zgodovino kapitalizma pojmuje s pozicije in z logiko kapitala samega."

20. v. po cit. iz P.: pravilno: „Ta obrat razkrijemo v tem itd."

28. v. po cit. iz P.: ne „neosvobodna", pač pa (pravilno) „nesvobodna pritiklina"

Str. 9, III. stolpec: 10. v. po cit. iz Pirjevca: stavek se pravilno glasi:

„Samo znotraj tega boja lahko določimo ali njen osvobajajoč značaj, povezan z osvobajajočo potenco proletariata, ali pa itd."

10. v. od spodaj: rdeči tiskarski škrat je iz „mislecev pomišljajev" naredil „misleče pomišljaje" — lahko ostane tudi tako!

8. v. od spodaj: pravilno: „slovenske buržoazije, katere ideološki predstavniki so".

Str. 10, I. stolpec: 13. v. od zgoraj: pravilno: „glasniki vsi—smo—za—socializma";

19. v. od zgoraj: pravilno: „vzvišenost, ki se izdaja za trpečo";

25. v. od zgoraj: pravilno „če je itd."

Str. 10, II. stolpec: 17. v. od zgoraj: „Na mesto razrednega boja v teoriji";

48. v. od zgoraj: „Socializem je namreč družba dveh politik itd.";

53. v. od zgoraj: „komunistična politika" (z malo začetnico);

55. v. od zgoraj: „Ta prihodnost gibanja je formiranje (ne „formuliranje) brezrazredne družbe itd.";

23. v. od spodaj: „nareja nepotrebno tudi samo sebe, da bi končno postavila družbo itn.";

16. v. od spodaj: „revolucionarnega procesa, ki ga določajo in usmerjajo neposredni in dolgoročni zgodovinski interesi delavskega razreda itn.".

Str. 10, III. stolpec: 27. v. od zgoraj: „razredni boj buržoazije cilja na ohromitev (ne „ohranitev"!), na demobilizacijo proletarskega razrednega boja";

44. v. od zgoraj: „kakšno obče stališče, dvignjeno nad razredne malenkosti itn.";

43. v. od spodaj: „in ga podredilo buržoaznemu razrednemu gospodarstvu in družbenim razmerjem eksploatacije itd.";

37. v. od spodaj: „element ohranjanja in perpetuiranja buržoaznega razrednega gospodarstva.";

34. v. od spodaj: „praksa delavske oblasti";

14/15. v. od spodaj: „Tako svobodoljubna gosposka, ki vsakogar, ki si v tej deželi še upa na glas marksistično misliti in ki komunizma ne šteje v privatni inventar, itn."

Str. 11, stolpecI.: 29. v. od spodaj: „ostane vendar razlika itn.";

11. v. od spodaj: „izžene razrede, se izžene hkrati itn.";

7. v. od spodaj: „Narodnemu socializmu ne gre le za to, da razredni boj oslepi itn.".

Str. 12, II. stolpec: 2. v. od zgoraj: „onemogočana", ne „onemogočena;

27. v. od spodaj: „Moledovanje, naj se prizanesljivo in ljubeče odpusti in dopusti itd."

4. v. od spodaj: „Z zborom mednarodnega antikomunizma pojejo, da je Marx mrtev."

Str. 11, III. stolpec: Zadnja vrstica pred podpisom: bodite prepričani, da ni napačna! Pri tem se tiskarji ne zmotijo:

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA !

PROGRAMSKO - VOLILNA KONFERENCA UK ZSMS

22. maja je bila **programsko-volilna konferenca** UK ZSMS, ki bi morala biti že teden prej, vendar je bila preložena zaradi nesklepčnosti.

Dnevni red konference (bil ie soglasno sprejet) je bil:

1. izvolitev organov konference
2. poročilo o delu predsedstva za obdobje december — maj 1980 — in razprava
3. finančno poročilo za leto 1979 in finančni plan UK ZSMS za leto 1980 — in razprava
4. razrešitev dosedanjega vodstva UK ZSMS in volitve novega
5. smernice za nadaljnje delo UK ZSMS — maj december — in razprava
6. razno

To poročilo ne namerava biti skrajšani zapisnik, niti ne poglobljena problemska osvetlitev dela UK ZSMS. Dotaknili se bomo le bistvenih ugotovitev, ki so bile izrečene na konferenci. Pripomniti pa moramo, da je problematika, ki je bila obravnavana na konferenci, premalo prisotna ne le v Tribuni temveč tudi v drugih medijih, kar ima za posledico neobveščenost „javnosti" o teh problemih, kar je potem vzrok neosveščenosti in potem tudi nezanimanju za reševanje teh problemov. Skratka, več je potrebno posvetiti prostora osveščanju o načinih reševanja študentskih problemov, ki jih „rešuje" UK ZSMS.

I. V poročilu in razpravi o delu predsedstva v preteklem obdobju (razprava je bila zelo borna) je bilo govora predvsem o forumskem delu predsedstva UK ZSMS in njegovi nepovezanosti z OO ZSMS. Predsedstvo se neprenehoma ukvarja s kadrovskimi problemi saj nima dovolj članov v svojih organih. Predsedstvo ne more zadovoljivo reševati „splošnih" — (širših) — problemov (štipendije, študentski center . . .), torej tistih problemov, ki presegajo okvire ene komisije, saj je predsedstvo sestavljeno iz predsednikov komisij, ki za širša področja dela niso dovolj usposobljeni in ne morejo veliko pripomoči pri reševanju določenih problemov.

Tako nastane paradoks: predsedstvo se trudi reševati problematiko za reševanje katere ni dovolj usposobljeno (in je tako tudi ne more rešiti), hkrati pa zanemarja svoje delo — to je delo komisij! Predsedstvo se zaveda svojih pomanjkljivosti in napak, zato je skušalo to pomanjkljivost odpraviti z ustanavljanjem posebnih delovnih skupin, ki so se strokovno in zavzeto lotile določenih problemov. Ta način dela se je pokazal kot uspešen pri organizaciji javne razprave o usmerjenem izobraževanju in sedaj pri reševanju problematike Študetskega centra. Delovne skupine bodo pomembna oblika dela tudi v prihodnje.

Predsedstvo je v tem času oživilo idejno-politično delo, aktivno je poseglo v razpravo o varstvu okolja, ustanovljen je bil center za obveščanje in propagando, soc. ekonomska komisija je uspela izoblikovati oceno študentske košarice, posveti predsednikov so postali stalna oblika izmenjavanja mnenj in informacij in prav ta oblika dela bo morala še bolj zaživeti in pripomoči k povezovanju OO in predsedstva UK ZSMS.

Predsedstvo pa ni uspelo izpeljati nekaj pomembnih nalog, ki si jih je zadalo v decembru. Tako ni uspelo izpeljati analizo delegatskih odnosov na univerzi, nadalje ni ocenilo marksistične naravnanosti študija (razen na FSPN), delovala ni kulturna komisija, urejena ni bila evidenca članstva . . .

Tudi poročili o delu koordinativnega odbora za mednarodno izmenjavo študentskih praks in kluba zamejskih študentov sta pokazali, da predsedstvo ne more reševati vsega kar se mu „naprti"!!!

Pri obravnavanju finančnega poročila in plava se je ponovno izpostavil problem neurejenega financiranja obštudijske dejavnosti, radi Študent, Tribune, OO ZSMS . . ..

II. Volitve novih organov UK ZSMS so razgalile naslednjo slabost dela UK. Delegata iz OO ZSMS FNT — KEMIJA namreč nista poznala nove članice predsedstva, ki je iz njune fakultete. Ko je bivši predsednik kadrovske komisije obrazložil kandidaturo, se je pokazalo, da je ta članica aktivna v krajevni skupnosti; pokazal pa se je način „pridobivanja" novih članov predsedstva. Sistem delegiranja je tu popolnoma odpovedal — razpis za novo vodstvo UK ZSMS je bil prvič poslan v OO ZSMS že v februarju vendar je bil odziv OO ZSMS minimalen. Razpis je bil potem šesvečkrat ponovljen, bili so razgovori s predsedniki OO ZSMS, vendar tudi tako ni bilo moč dobiti dovolj „aktivistov"!! Prav zaradi tega so dosedanji člani individualno „nabirali" nove člane predsedstva.

Tako se ne bomo mogli čuditi, če novo predsedstvo ne bo zadovoljivo opravljajo svoje naloge. Že tu je eden izmed razlogov forumskega dela in odtujenosti predsedstva UK od osnovnih organizacij. Hkrati pa to kaže tudi na odtujenost vodstev OO ZSMS od svoje baze. Torej vsepovsod forumsko delo, ne pa široka množična in dobro organizirana akcija.!

III. Seveda pa to stanje ni nepremostljivo. Kako spremeniti to stanje, je novo vodstvo UK ZSMS obrazložilo v smernicah za nadaljnje delo. Tu ni odveč povedati, da OOZSMS niso dobile akcijskega programa, ker predsedstvo UK ZSMS nima papirja za razmnoževanje in ga tudi ni moč dobiti!!!!

Vsebina dela v prihodnjem „mandatu" ne bo bistveno drugačna od dosedanje. Naloge UK so:

- zagotoviti študentom ustrezne življenjske pogoje
- oceniti delegatske odnose na univerzi
- urediti razmere v študentskem centru
- urediti financiranje obštudijske dejavnosti
- izboljšati idejno-politično usposabljanje
- zagotoviti boljše vključevanje brucov v OO in UK ZSMS
- zagotoviti povezavo med članom — OO — UK ZSMS
- izpeljati oceno marksistične naravnanosti študija

Oblike dela UK (in tudi v OO ZSMS) bo potrebno precej spremeniti. Posveti predsednikov morajo postati stalna oblika povezave med OO ZSMS in UK ZSMS. Nadalje bo velik poudarek aktivnosti na delovnih skupinah, ki bodo sestavljene iz članov OO. Razviti je potrebno stalne informacije o delu UK, OO, društev . . .. Zagotoviti je potrebno boljše in aktivnejše sodelovanje osnovnega članstva pri širših akcijah, organizirati je potrebno problemske konference.

V razpravi je bilo rečenih precej kritičnih pripomb na programske smernice. Predsednik MK ZSMS Igor Ivančič je bij kritičen do forumskega dela, dejal je da je potrebna nadaljnja reorganizacija velikih OO ZSMS, predvsem komunisti se morajo aktivneje vključiti v delo mladinske organizacije. Tovariš Ivančič je izrazil potrebo po tesnejšem sodelovanju med OK ZSMS in UK ZSMS, saj tega sodelovanja do sedaj ni bilo (ZA MDA predvsem!)

Sekretar UK ZKS Danijel Pučko je podprl smernice, vendar je opozoril na to, da se predsedstvo in UK ne bi preveč preokupiralo z nekaterimi nalogami, zanemaril pa bi ostale probleme. Nadalje je opozoril na „problematično pisanje" v TRIBUNI, ter izrazil pomanjkljivost, ker konferenca ne obravnava Tribune in Radia Študent. Konferenca je sprejela sklep, da bo v bodoče obravnavala Tribuno in Radio študent na konferencah.

Potem se je konferenca končala — po dobrih treh urah. Na koncu je bila konferenca nesklepčna, saj so mnogi delegati že mnogo prej zapustili sejo. Vprašanje je tudi, kje so bili zadržani delegati iz 18 OO ZSMS, ki niso bili prisotni na konferenci. Konferenca je ponovno razgalila razmere na Univerzi, in potrebno bo še veliko napora in odgovornosti, da bomo znali in zmogli preseči to!!!?

za Predsedstvo UK ZSMS
SAMO HRIBAR

Na uredništvo Tribune je prispelo aninimno pisemce, v beli kuverti, odposlano iz Ljubljane. Spisatelju se zahvaljujemo za njegovo dušebrižništvo in sploh za vse moralne in ostale poduke in obvestila. Sporočamo mu, da je v popolni zmoti — torej je'situacija nekoliko težja". Sporočamo mu tudi, da ni ostal tako anonimen,kot si je želela njegova malomeščanska duša. Analiza teksta je pokazala, da kot spisatelji tega prostega spisa pridejo v poštev trije buržujčki med katerimi eden posebej izstopa. Ime tega "tovariša" lahko izveste na uredništvu Tribune,kjer si lahko ogledate tudi njegov "teoretski" prispevek !!

ZAKULISJA GLEDALIŠČA SENC

Ni naš namen prikazovati zgodovino in genezo ljubljanske univerze kot specifične institucije v procesu produkcije in reprodukcije delovne sile in toto. Omejili se bomo le na nekaj punktiranj njenega drobovja, ki sicer še ne odkrivajo vzrokov bolezni, zato pa naj tem bolj razgalijo njene gnijoče simptome.

Univerza ni nekakšna brezkonfliktna institucija, zastrta z zaveso akademske sivine, čeprav se morda skuša kot takšna predstavljati. Njen, seveda „akademski" molk, ni molk tistega, ki ve, to je molk tistega, ki ostaja, medtem ko vse teče dalje. To je latentni molk zastrtih konfliktov, ki le redko planejo na svetlo, to je molk senc, ki se spreletavajo po zaslonu, ne da bi lahko videli njihova resnična gibala.

Vse večja vpetost univerze v materialno produkcijo družbenega življenja, ki jo diktira kapital, jo po eni strani vleče iz kraljestva duha, spodmika se ji temelj „nebeškega kraljestva", ki ga sama ustvarja. Po drugi strani se začenja ugrezati v „kraljestvo tostranskih profanosti", kjer prevladujoč način vrednotenja njenega dela vse bolj postaja utilitarizem, kot ideologija razvitega kapitalizma. Takšna univerza še zmeraj ni dovolj sposobna izdelati lastnega programa za razvoj različnih disciplin, ki jih goji še manj pa ga v praksi uresničevati, že preprosto zaradi tega, ker se ne zaveda in nima celovite predstave o pomenu lastne dejavnosti, o pomenu lastnega obstoja.

Zato lahko le sledi razvoju razmer, ki jo določajo in krojijo od zunaj. Na takšno skrpucalo brez lastne bistvenosti in opredeljevano od zunaj se lepi kot njen lažni „raison d'etre" emblem slovenstva, tiste zaplotniške ideologije slovenske malomeščanščine, ki v imenu majhnosti slovenskega naroda nastopa proti vsemu, kar skuša to majhnost preseči. Slovenska univerza pri tem nastopa kot govorni kamen, s katerega pridiga.

Univerzo danes opredeljuje vrsta protislovnih trendov, ki še dokončno zabijajo pečat na njenih vratih. Prvi trend, ki prevladuje, je pragmatizem, za katerega se družbena praksa reducira na prakso družbenih institucij, izobrazba pa na nekakšno servisno službo gospodarstva.

Drugi trend je socialni ekskluzivizem, ki hoče univerzo ohraniti pred „izvirnim grehom" njenih družbenih angažmajev. Preseljuje jo na otok, povzdignjen nad vse družbene antagonizme, s katerega naj izreka svojo „Resnico".

Spontana posledica teh trendov je ekskluzivizem kompetenc, „strokovni ali področni fevdalizem", ki forsira zapiranje strok med visoke zidove samozvanih avtoritet. Spontana posledica je konec tudi problem regeneracije univerze (oziroma dejansko degeneracije univerze), kjer prevladuje vprašanje asistentov, kriterijev (oz. razlage teh kriterijev) za habilitiranje in postopkov ter malverzacij s tem v zvezi, ki jih v največji meri opredeljujejo osebni odnosi, arbitarne ideološke ocene, namigovanja in podtikanja. Takšni postopki nastopajo kot nekakšen filter za deklarirano „problematične" ljudi in kot skrajno perverzna demontaža vseh znanstvenih in strokovnih kriterijev.

O teh protislovnih trendih na slovenski univerzi pričata tudi objavljena prispevka.

NAJ ŽIVI DELAVSKO SAMOUPRAVLJANJE!
NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA! *Uredništvo*

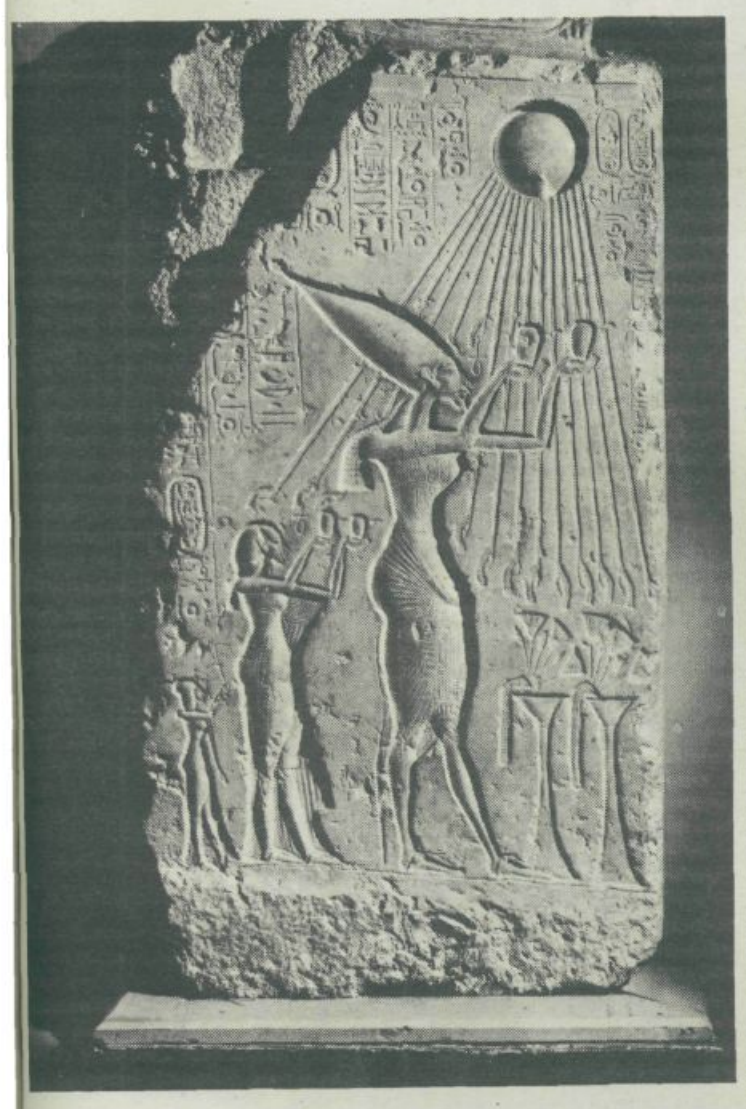

ZADEVA:

HABILITACIJA

HLAPEC JERNEJ IN UNIVERZA V LJUBLJANI
Ali v poduk vsakemu, ki se bo upiral nezakonitostim in še čemu drugemu na Univerzi v Ljubljani

„Če je treba kaj žrtvovati, potem to v nobenem primeru ne sme biti pravica in resnica... Zato bomo, tovariši in tovarišice, tudi poslej vztrajali na svojem dosedanjem stališču in bomo rekli resnici, da je resnica, laži pa, da je laž. In nikoli ne bomo dopustili, da bi se morali odreči tem najboljšim lastnostim, ki resnično krase komunista..."

Tito, 15. oktobra 1948

„Ne bojte se kritizirati, če vidite, da kaj ni v redu. Zdrava konstruktivna kritika je lahko le v pomoč. In tisti, ki ga zadeva, se ne bo jezil, če je pošten in pravičen, marveč mu bo to kažipot, da bo pravilno delal, da bo pravilno vodil stvar ljudstva. Tisti, ki ga zdrava kritika ljudstva žali, ni vaš prijatelj, ni prijatelj ljudstva..."

Tito, 28. januarja 1945

Titova misel mi je vselej bila vodilo. Zato sem to moje štiriletno obdobje, ki se je začelo 24. 2. 1976. leta in zaključilo 15. maja 1980 ob 19. uri, ko sem prejel Odločbo sodišča združenega dela SR Slovenije, pričel z njo. V njej je poglavitni odgovor, zakaj sem vztrajal v tem neenakopravnem boju z mlini na veter in zakaj tudi to pot, grenkobo štiriletnih izkušenj in spoznanj, iznašam pred javnost. V navadi ni, da bi se objavljale razsodbe sodišča, ki jih je sodišče rešilo negativno. V ta korak pred javnostjo pa grem zato, ker sem trdno prepričan, da pravici ni zadoščeno in se s tem omogočajo stvari, ki so tuje naši socialistični družbi.

Z odločbo Sodišča združenega dela v Ljubljani in nato odločbo Sodišča združenega dela SR Slovenije je uzakonjena neka politika na Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani, ki je daleč od načel in interesov naše socialistične družbe in tudi od tistega, za kar je živel in delal človek, katerega ime danes nosi. Tu ni moj namen kritizirati odločitve sodišča. Ne. Iz vsega predloženega bo razvidna neka miselna klima, ki ponekod vlada na Univerzi v Ljubljani. Nima smisla polemizirati s stališči sodišča. Pripomnimo pa lahko, da je sodišče šlo po liniji najmanjšega odpora s svojo čarobno ugotovitvijo, da ni sodnega varstva. Za to čarobno formulo je potrebovalo dve leti. (Znova poudarjam, da gre za zmotne ugotovitve dejanskega stanja in napačno uporabo materialnega prava). Sodišče je svoje povedalo. Žal je s to svojo odločitvijo uzakonilo nezakonitosti postopkov, ki so tekli pred organi Univerze v Ljubljani. S tem so vse te nezakonitosti dobile zakonsko osnovo. Vse to pa je daleč od koristi in interesov naše družbe. In pri vsej tej stvari teh štirih let je to najhujše spoznanje. Ob moji pritožbi na odločbo Sodišča združenega dela v Ljubljani sem izvedel, da so se sodni spisi založili. Založeni spisi so se nato nadomestili od strani pravne službe, kljub temu pa so manjkali zapisniki razprav.

Nato je odločalo sodišče združenega dela SR Slovenije in pri tem potrdilo ugotovitve in sklepe Sodišča združenega dela v Ljubljani. S tem so dokončno vse nepravilnosti, nezakonitosti, nehumana ravnanja posameznikov na Univerzi dobila zakonsko osnovo.

S tem je uzakonjena politika nasilja nad posameznikom ponekod na Univerzi v cilju nekih osebnih interesov posameznikov, ki imajo moč odločanja. Vse to pa je tuje naši socialistični skupnosti in opredelitvi ter socialističnemu samoupravljanju. Po tej logiki sem štiri leta čakal, da se je zame našla tema za magistrsko nalogo, čeprav sem vse izpite opravil že pred dvemi leti. In to večino z odliko. Nekateri pri tem niso imeli in nimajo nobenih težav. Še in še bi lahko našteval. Pa pustimo to raje pri miru, ker načenjamo nove boleče rane!

O zadevi naj spregovorijo dokumenti sami, ki so razvrščeni kronološko. Posebej pa opozarjam na moj odgovor na odgovor na predlog, kjer je podana kronologija poteka dogodkov.

VID GREGORAČ

I.

Del pogovora z rektorjem Univerze v Ljubljani prof. dr. E. Prelogom

Spoštovani tovariš rektor,

smatral sem za potrebno, da vam odvzamem malo od vašega o[illegible]enega časa in vas seznanim z mojim primerom. Upoštevajoč vaš čas nimam možnosti, da vam iznesem vse področobnosti v zvezi z obravnavano stvarjo, ker bi to bilo predolgo in sem zaradi tega prinesel s seboj vso dokumentacijo, ter vas prosim v kolikor najdete za potrebno, da jo pregledate in si ustvarite svoje mnenje o obravnavanem primeru.

Prišel sem k vam spoštovani tovariš rektor samo zaradi ene reči in sicer zato, da pred Vami iznesem svoje mnenje, da celotna zadeva ima takšne dimenzije in značaj, da predstavlja klasičen primer, kako se ne sme postopati z mladimi ljudmi oz. kako se ne sme postopati sploh.

Tovariš rektor jaz sem se, čez nekaj dni bo že eno leto tega prijavil na razpisano mesto asistenta na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo na odseku za geologijo. Ali bom to postal ne vem pa tudi v trenutni nastali situaciji to ni pommebno.

Moj interes v sedanjem stanju tega mojega konkretnega primera je, da vam razložim, ter da se spoznate z metodo, za katero smatram, da ni v skladu s pravilnim postopanjem napram mladim kadrom in socialistično moralo sploh, kot, pa da bi z pomočjo vaše intervencije omogočil sebi zasedbo mesta! Prosim vas, da žrtvujete malo svojega časa ter pregledate dokumentacijo in je kakršna koli napaka, v moji strokovnosti bodisi postopkih je to treba pripisati ljubezni mladega človeka do znanosti in dela, in ne eni metodi kot je to razvidno iz dokumentacije. Lahko bi ovrgel vse obtožbe in očitke, ki me bremenijo vendar ne želim vam s tem jemati vaš dragoceni čas, ker si boste lahko sami, če se spoznate z dokumentacijo ustvarili svoje mnenje.

Najlepša hvala tovariš rektor, ker ste me sprejeli in poslušali.

V Ljubljani, dne 11. 2. 1977; ob 11. uri.

II.

SODIŠČE ZDRUŽENEGA DELA V LJUBLJANI

Predlagatelj: Gregorač Vid, Ljubljana

Udeleženci:
1. Univerza v Ljubljani
2. Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo TOTP oddelek za montanistiko, Ljubljana

Predlog
na uvedbo postopka zaradi izvolitve v naziv asistent in sprejem na delo

I.

Predlagatelj je v letu 1976 diplomiral na oddelku za montanistiko nasprotnega udeleženca – odsek za geologijo z odličnim uspehom, za dipl. delo pa je prejel Prešernovo nagrado – priznanje. Prav v času, ko je diplomiral je nasprotni udeleženec v Uradne listu SRS objavil prosto delovno mesto asistenta, na katerega se je dne 24. 2. 1976 prijavil, ker je izpolnjeval razpisne pogoje. Strokovna komisija nasprotnega udeleženca je podala v juniju istega leta o predlagatelju mnenje, da je bilo žaljivo, pristransko in v katerem je bila ocena predlagateljeve strokovne sposobnosti negativna. To mnenje je predlagatelj prejel šele v decembru istega leta in se nanj seveda pritožil. Ista strokovna komisija je v januarja leta 1977 svoje mnenje spremenila in napisala novo mnenje, ki je ustrezalo dejanskemu stanju, vendar je odgovor, ki ga je na omenjeno pritožbo predlagatelj prejel, bil ponovno žaljiv. Od tedaj dalje pa do konca aprila 1977 so tekli razgovori in korespondenca ter intervencije v zvezi z negativno oceno predlagatelja, za katero v resnici ni bilo prav nobene osnove in je končno dne 26. 4. 1977 odbor za kadrovska vprašanja VTO podal mnenje, ki ugotavlja, da predlagatelj ustreza pogojem za izvolitev v naziv asistenta ter ga predlagal za izvolitev v ta naziv za področje geologije.
Dokaz:
ocene strokovne komisije,
dopisi,
mnenje z dne 26. 4. 1977,
zaslišanje predlagatelja.

II.

Kljub zgoraj opisanemu postopku oz. mnenju odbora za kadrovska vprašanja predlagatelj ni bil izvoljen v naziv asistent; odsek za geologijo je namreč na seji 13. 6. 1977 potrdil pet področij za naziv asistenta, vendar je sklenil, da je za vse (razen za paleontologijo) potrebna 12-mesečna praksa. Predlagatelju je bilo svetovano naj vloži prošnjo za izvolitev v naziv asistenta, pri čemer naj ne omenja razpisa za to delovno mesto, češ, da gre za dva ločena postopka, to je za izvolitev v naziv in za sprejem v delovno razmerje. V oktobru istega leta je že omenjeni odbor za kadrovska vprašanja VTO montanistika ugotovil, da predlagatelj nima ustrezne prakse, ki jo zahteva odsek za geologijo (že omenjenih 12 mesecev) da predlagatelj ne ustreza pogojem. Na predlagateljeve nadaljnje prošnje, vloge in drugo je dne 7. 3. 1978 prejel stališče Habilitacijske komisije Univerze v Ljubljani z dne 13. 2. 1978, ki ugotavlja, da predlagatelj ne izpolnjuje z zakonom določenih meril za izvolitev v naziv asistenta. V čem naj bi ne izpolnjeval z zakonom določenih meril oz. katerega ne izpolnjuje, v stališču ni bilo obrazloženo. Ker je predlagatelj smatral, da je upravičen vložiti pritožbo glede na dvoinstančnost vsakega postopka, tudi zoper mnenje habilitacijske komisije, je vložil le-to na svet, vendar ni prejel doslej nikakršnega odgovora.
Dokaz:
zapisnik seje odbora za kadrovska vprašanja z dne 26. 4. 1977,
zapisnik seje istega odbora z dne 11. 10. 1977,
stališče Habilitacijske komisije z dne 13. 2. 1978,
predlagateljeva pritožba,
po potrebi drugi dokazi.

III.

V Zakonu o visokem šolstvu je določeno, da je za izvolitev v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev potrebna; strokovna usposobljenost, pedagoška sposobnost, zavzetost in družbena aktivnost pri uveljavljanju socialn. samoupravnega sistema; te zakonite pogoje je določal tudi razpis nasprotnega udeleženca objavljen v Uradnem listu SRS z dne 28. 1. 1976; te pogoje po svojem trdnem prepričanju izpolnjuje predlagatelj, vendar kljub temu ni bil izvoljen v naziv asistent, niti sprejet na razpisano prosto delovno mesto asistenta. Še več, predlagatelj do danes na svojo pismeno prijavo na prosto delovno mesto ni prejel nikakršnega odgovora, zlasti ne, ali je kdo bil sprejet na podlagi razpisa, oz. kdo je bil sprejet; pri tem pa ponovno poudarja, da mu doslej v postopku za izvolitev v naziv (asistenta) še nihče konkretno ni povedal katerega od zakonitih pogojev ne izpolnjuje. Predlagatelj je glede strokovnosti navedel, da je ta pogoj z diplomo na II. stopnji (z odliko) izpolnil. Glede prakse zahteva v razpisu ni bila postavljena in, kolikor je znano, le-to samoupravni akti ne zahtevajo, naknadno sprejet sklep o 12-mesečni praksi pa v tej zadevi oz. postopku je irelevanten, saj ga v razpisu ni bilo. V ostalem pa predlagatelj trdi, da izpolnjuje pogoje po razpisu oz. zakonu o visokem šolstvu, še zlasti, ki zadevajo moralno politične kvalitete, saj je že kot mlad vstopil v Zvezo komunistov in je družbenopolitično angažiran. Ker predlagatelj torej ne le smatra, temveč trdi, da izpolnjuje pogoje za izvolitev v naziv asistent in tudi za sprejem v delovno razmerje za delovno mesto asistent v odseku za geologijo iz neznanih razlogov pa se oboje odklanja, je prisiljen uveljavljati pravico do dela pred sodiščem združenega dela.
Dokaz:
kot pod I. in II.
Statut in drugi samoupravni akti, ki naj jih predloži nasprotni udeleženec,
po potrebi še drugi dokazi,
zaslišanje predlagatelja.

Glede na povedano predlagatelj predlaga, da naslovno sodišče po opravljenem postopku izda naslednjo

ODLOČBO

1. Razveljavi se skl. oz. stališče Habilitacijske komisije pri Univerzi v Ljubljani z dne 13. 2. 1978, glede ugotovitve, da predlagatelj Vid Gregorač ne izpolnjuje pogojev in meril za izvolitev v naziv asistent.
2. Ugotovi se, da predlagatelj izpolnjuje z zakonom določene pogoje za naziv asistent.
3. nasprotni udeleženec Fakultete za naravoslovje in tehnologijo – TOZD oddelek za montanistiko iz Ljubljane je dolžan opraviti izbiro po razpisu štev. 115/1–76 za prosto delovno mesto asistenta pri odseku za geologijo, objavljenem v uradnem listu SRS z dne 28. 1. 1976 upoštevajoč vse prijavljene kandidate, vključno s predlagateljem.
4. Nasprotni udeleženec je dolžan povrniti predlagatelju stroške postopka, vse v 15 dneh pod izvržbo.

Ljubljana, dne 19. 5. 1978 Gregorač VID

III.

SODIŠČE ZDRUŽENEGA DELA LJUBLJANA

Odgovor na predlog

Udeleženec prereka vse navedbe v predlogu, v kolikor jih izrecno ne priznava, ter še navaja:

1)

Predlagatelj je zaprosil na podlagi razpisa samo za izvolitev v naziv asistent, ni pa zaprosil za delovno mesto asistenta. Naziv asistenta mu je bil 2 tedna po vložitvi predloga priznan. Izbire po razpisu pa udeleženec ne more opraviti, ker predlagatelj ni vložil predloga za delovno mesto asistenta v smislu določil statuta in zakona o visokem šolstvu. Udeleženec nima sistemizacije za delovno mesto asistenta. Če bo nov razpis na podlagi sistemizacije, lahko predlagatelj zaprosi za delovno mesto asistenta na podlagi naziva asistenta, po 3 letih pa mora zopet prositi za naziv. Delovnega mesta asistenta pri udeležencu ni in ga ni nihče zasedel.
Dokaz:
statut, ki se prilaga
korespondenca, ki naj jo predloži predlagatelj Zato naj se predlog na izdajo odločbe zavrne.

Ljubljana, 7. 12. 1978
Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo v Ljubljani

IV.

SODIŠČE ZDRUŽENEGA DELA LJUBLJANA

Predlagatelj: Gregorač Vid, Ljubljana
Udeleženca:
1) Univerza v Ljubljani
2) Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo, TOZD oddelek za montanistiko, Ljubljana

Odgovor na odgovor na predlog

Preden bom odgovoril in z dokaznim gradivom, ki je priloženo mojemu odgovoru postavil na laž postavke v obravnavanem odgovoru na predlog na katere se sklicuje udeleženec bom Sodišče združenega dela, za lažje razumevanje mojega odgovora, seznanil z potekom dogajanj v pričujoči zadevi.

Sodišče združenega dela v Ljubljani seznanjam s sledečim:

A.

1. Diplomiral sem dne 3. 2. 1976 leta na II. stopnji odseka za geologijo smer praktična geologija z odličnim uspehom. Za diplomsko delo sem dne 8. 2. 1977 prejel Prešernovo priznanje.
2. Dne 24. 2. 1976 leta sem se prijavil na prosto delovno mesto asistenta v TOZD oddelek za montanistiko pri odseku za geologijo, razpisano v Uradnem listu SR Slovenije z dne 28. 1. 1976. Razpis je bil sledeče vsebine: „. . . asistenta v TOZD oddelek za montanistiko pri odseku za geologijo.
   Pogoji za izvolitev v naziv ter za pridobitev lastnosti delavca v združenem delu morajo kandidati izpolnjevati določila zakona o visokem šolstvu (69/1,2,3. člen, 70/1 člen, opomba V. G.), ter biti diplomirani inženirji geologije. Prošnji za izvolitev v naziv, kolkovani s kolkom za 2 din je treba priložiti: dokazilo o strokovni usposobljenosti, življenjepis, prijavo za pridobitev lastnosti delavca, morebitno bibliografijo z odtisi del . . ."
   V času razpisa veljavni statut je v 98. členu navajal za izvolitev asistentov sledeče določilo: „Za fakultetnega asistenta je lahko izvoljen kandidat, ki ima diplomo visokošolske izobrazbe ustrezne smeri, se odlikuje po strokovni usposobljenosti za znanstveno delo ter zanimanje za pedagoško delo in ki pasivno obvlada dva tuja jezika, ki sta za stroko pomembna." V skladu z razpisom v Uradnem listu, zakonom o visokem šolstvu in takrat veljavnim statutom sem kadrovski službi FNT dne 24. 2. 1976 vložil prošnjo za izvolitev rednega fakultetnega sodelavca-asistenta na odseku za geologijo. Obenem se v isti prošnji prijavljam na „delovno mesto rednega fakultetnega sodelavca–asistenta v TOZD oddelek za montanistiko, odsek za geologijo . . ." Prošnji sem priložil, potrdilo o opravljeni diplomi, kratek življenjepis, pregled od leta 1967 do 1975 objavljenih člankov in predavanj od leta 1972 do 1975, objavljene članke (mimogrede naj povem, da se jih nihče ni pritaknil) in prijavo za pridobitev lastnosti v kateri piše: „V primeru ugodno rešene prošnje za izvolitev v naziv asistenta . . ., prosim za pridobitev lastnosti delavca."
   Vse v skladu z raspisom.
3. Strokovna komisija v sestavi prof. dr. Anton Ramovš, prof. dr. Mario Pleničar in prof. dr. Rajko Pavlovec je šele 23. 6. 1976 leta izdala strokovno mnenje, v katerem je bila ocena moje strokovnosti in osebnosti podana neustrezno, skrajno žaljivo in pristransko. S tem mi je bila storjena velika moralna škoda, ki je skrajno škodljiva tudi za prihodnost.
   Dokaz:
   Prvo strokovno mnenje, Pritožba na strokovno mnenje . . . od dne 20. 12. 1976.
   V svojem strokovnem mnenju se je strokovna komisija opredeljevala med drugim za razpisano mesto asistenta, kar sploh ni v njeni pristojnosti, temveč je to v pristojnosti odbora za medsebojna delovna razmerja, ko kandidati dobe naziv asistent. Tu je bil kršen 141. člen, ki pravi „Strokovna komisija mora biti imenovana najpozneje v enem mesecu po vložitvi prošnje . . ." in 143. člen, ki pravi da „. . .strokovna komisija mora izdelati strokovno poročilo . . . ., najkasneje v dveh mesecih . . ."
   Vsi ti roki so bili prekoračeni saj je mnenje bilo izdano šele 23. 6. 1976, dobil pa sem ga v roke šele 17. 12. 1976.
4. Na to strokovno mnenje strokovne komisije, ki sem ga dobil v roke šele po mojem nastopu na sestanku OOZK TOZD montanistika z dne 16. 12. 1976, le tega sem dobil v roke 17. 12. 1976, sem se pritožil dne 20. 12. 1976. V pritožbi sem podal moje ugovore in stališča.
   Odbor za kadrovska vprašanja, katerega predsednik je takrat bil prof. dr. Anton Podgornik, ki je obravnaval strokovno mnenje je napravil dve napaki in sicer:
   – kršil je 147. člen statuta po katerem bi me moral odbor za kadrovska vprašanja obvestiti o negativnem mnenju in mi dati možnost, da podam izjavo,
   – minilo je sedem mesecev, preden je odbor za kadrovska vprašanja obravnaval strokovno mnenje in pri tem kršil 154. člen statuta, ki pravi, da „postopek za izvolitev v naziv mora biti končan najkasneje v šestih mesecih od razpisa."
5. Odsek za geologijo je na 18. sejo januarja 1977 leta, to je eno leto po razpisu obravnaval pojem „praktične izkušnje v stroki" in spremenil še takrat veljaven statut, ki v 98. členu tega ne zahteva. Razpis pri tem ni bil preklican, sklep pa ne more imeti učinka za nazaj.
6. Po moji pritožbi je ista strokovna komisija izdala dne 14. 1. 1977 novo mnenje v katerem ugotavlja da izpolnjujem strokovne in pedagoške pogoje za naziv asistenta za področje geologije.
7. Dne 8. 2. 1977 sem dobil od strokovne komisije odgovor na mojo pritožbo od dne 20. 12. 1976 na strokovno mnenje. V tem odgovoru me je ista strokovna komisija znova žalila in mi z nehumanimi insinuacijami podtikala reči, ki jih nisem nikoli zagrešil. Znova mi je naredila veliko moralno škodo in mi jemala čast in dobro ime

   Dokaz: korespondenca
8. V želji, da bi rešil nastali spor med člani strokovne komisije in menoj sem o zadevi seznanil tovariša rektorja Univerze v Ljubljani prof. dr. Ervina Preloga. Sprejel sem njegov predlog, naj bi se na sestanku člani strokovne komisije in mene pomenili o vseh vprašljivih in zame skrajno žaljivih točkah. Željo tovariša rektorja sem sporočil članom strokovne komisije.
9. Strokovna komisija mi je z dopisom od dne 17. 3. 1977 sporočila, da predlog tovariša rektorja zavrača češ, da ji ni jasno o čem naj bi se pogovarjali.
10. Na 20. seji odseka za geologijo, ki je bila 11. 2. 1977, sta prof. dr. Valerija Osterc, dipl. ing. in asist. Dragica Strmole, dipl. ing. geol. k odgovoru strokovne komisije na mojo pritožbo podali več tehtnih in zame pomembnih pripomb, ki so priložene k zapisniku 20. seje odseka za geologijo.
    Glej: Pripombe k odgovoru strokovne komisije . . .
11. Upoštevajoč pripombe prof. dr. Valerije Osterc in asist. Dragice Strmole, dipl. ing. geol. in dopis s strani strokovne komisije s katerim zavrača predlog tovariša rektorja sem dne 30. 3. 1977 odboru za kadrovska vprašanja poslal pojasnilo ter ga seznanil z mojim stališčem do navedenega odgovora od dne 8. 2. 1977, da ne bi žaljivi in neresnični očitki in obtožbe ostali v mojo škodo odprti in nepojasnjeni.
12. Dne 26. 4. 1977 je Odbor za kadrovska vprašanja VTO montanistika podal mnenje, v katerem ugotavlja, da ustrezam pogojem za izvolitev v naziv asistenta in me predlagal za izvolitev v naziv asistenta za področje geologije.
13. Dne 11. 5. 1977 sem dobil dopisnico, v kateri mi vodja skupnih služb Helena Dietz sporoča, da napišem prošnjo, za izvolitev v naziv asistenta na odseku za geologijo. V tej prošnji naj ne omenjam razpisa na delovno mesto, ker sta postopka za izvolitev v naziv in postopek za pridobitev lastnosti delavca ločena.
14. Na osnovi tega dopisa sem ponovno dal prošnjo za izvolitev v naziv, postopek pa je že tekel 16 mesecev! Prošnjo sem dal dne 12. 5. 1977.
15. Na 7. redni seji odbora za kadrovska vprašanja VTO–montanistika, dne 11. 10. 1977, torej zopet 6 mesecev kasneje, na osnovi dopisa geološkega odseka v zvezi s prakso kandidatov za naziv asistenta (znova samovoljno spreminjanje statutne določbe oziroma spreminjanje 98. člena!) ugotovil, da nimam ustrezne praksé, ki jo zahteva odsek za geologijo, oziroma ne ustrezam pogojem. Torej je svoj prejšnji pozitivni sklep spremenil v negativnega in ga posredoval habilitacijski komisiji.
    Tudi o tem negativnem mnenju me Odbor za kadrovska vprašanja ni obvestil in s tem znova kršil 147. člen.
    Dve leti po razpisu smo tako dobili, prvič negativno, nato pozitivno in končno zopet negativno mnenje, ne da bi pri tem spremenili razpis in uveljavljali v tistem času veljaven statut.
16. Dne 7. 3. 1978 sem dobil v roke stališče habilitacijske komisije pri Univerzi v Ljubljani od dne 13. 2. 1978, ki ugotavlja, da ne izpolnjujem z zakonom določenih meril za izvolitev v naziv asistent. Omenjena komisija podaja svoje stališče brez kakršnega koli pojasnila oziroma utemeljitev zakonskih določb.
17. Dne 27. 3. 1978 sem poslal prošnjo habilitacijski komisiji pri Univerzi v Ljubljani za ponovno obravnavo moje vloge za izvolitev v naziv asistent za področje Hidrogeologije in inženirske geologije ter Fizikalne geologije.
18. Dne 14. 4. 1978 sem prejel dopis predsednika habilitacijske komisije s katerim mi sporoča, da je habilitacijska komisija mojo vlogo od dne 27. 3. 1978, odstopila v obravnavo svetu VTO montanistika.
19. Dne 20. 5. 1978 je moja odvetnica vložila tožbo na Sodišču združenega dela v Ljubljani.
20. Na sestanku osnovne organizacije Zveze komunistov TOZD montanistika, ki je bil dne 24. 5. 1978, je novi predsednik, odbora za kadrovska vprašanja prof. dr. Drago Ocepek, dipl. ing. rud. (od 14. 3. 1978 dalje) podal kratke sklepne ugotovitve o mojem primeru. V petih točkah je ugotovil številne hude nepravilnosti in pomanjkljivosti, ki jih tu ne bom ponavljal. Edino k njegovi prvi točki v kateri ugotavlja, da sem „prosil za delovno mesto rednega fakultetnega delavca – asistenta in ne za pridobitev naziva asistent, kar je predpogoj" bi pripomnil, kar je razvidno iz točke A 2. tega odgovora, da sem prosil za naziv in delovno mesto. Svoja izvajanja je sklenil, da je „Ves postopek je bil nepravilen, še manj nepristranski. Odgovornost leži na odboru za kadrovska vprašanja VTO, na strokovni komisiji in deloma tudi na habilitacijski komisiji . . ." To je bilo prvič po več kot dveh letih, da je kdo na VTO montanistika razen prof. dr. V. Osterc in asist. D. Strmole dipl. ing. geol. (Glej A 10), analiziral celoten potek dogajanj in javno spregovoril o nepravilnostih in nezakonitostih v postopku.
    Glej!:
    Drago Ocepek, Kratke sklepne ugotovitve o primeru tov. V. Gregorača od dne 24. 5. 1978; priloženo zapisniku sestanka OOZK TOZD montanistika od ne 24. 5. 1978.
    Na istem sestanku sem OOZK TOZD montanistika seznanil z dogajanji ob prijavi na delovno mesto asistenta v TOZD oddelek za montanistiko pri odseku za geologijo ter izvolitvi v naziv asistent za področje Hidrogeologije in inženirske geologije ter Fizikalne geologije, kar je priloženo k zapisniku sestanka.
21. Dne 9. 1. 1979 sem dobil od fakultete za naravoslovje in tehnologijo odločbo v kateri mi sporočajo sledeče:
    Na podlagi 72. člena zakona o visokem šolstvu ob soglasju habilitacijske komisije Univerze v Ljubljani ter na podlagi sklepa sveta VTO montanistika fakultete za naravoslovje in tehnologijo z dne 21. 12. 1978 se mi izdaja Odločba, da sem izvoljen v naziv asistenta za področje Geologije, ter da izvolitev velja za dobo treh let od dneva izvolitve.
22. Tako je od vložene prošnje za izvolitev v naziv in delovno mesto minilo polna tri leta!
    S tem mi je s strani Fakultete za naravoslovje in tehnologija TOZD oddelek za montanistiko ter odseka za geologijo povzročena velika moralna škoda zame skrajno škodljiva za prihodnost in materialna škoda ker sem ves ta čas brez službe.

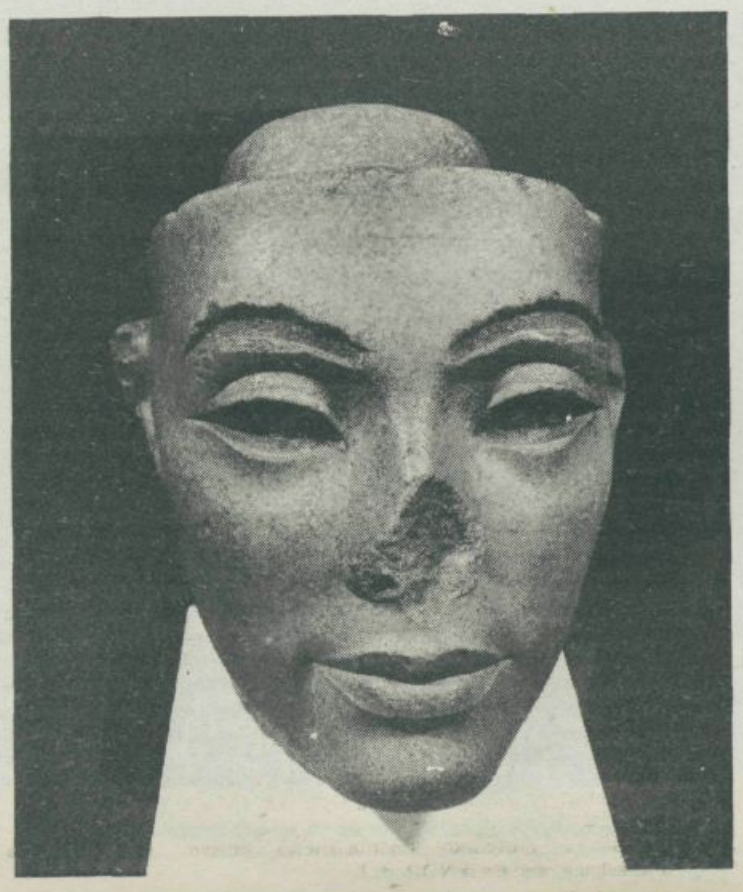

Opombe!:
Ker je udeleženec predložil novi statut in ne v času razpisa veljavnega so zaradi lažjega razumevanja posamezni členi v predlagateljevem dogovoru po novem statutu identični členi statuta veljavnega v času razpisa pa so podani v oklepaju in sicer: 125 (=98), 137 (=147), 141 (=151), 143 (=154), 147 (=159), 154 (=).

B. odgovor na navedbe v odgovoru na predlog
Predlagatelj zanika vse navedbe v odgovoru na predlog, ter še navaja sledeče:

1. Iz A 2. in A. 20. točke predlagateljevega odgovora in dokaznega gradiva je razvidno, da je predlagatelj na podlagi razpisa zaprosil za delovno mesto asistenta in za izvolitev v naziv asistenta.
2. Iz A 2. do A 22. točke predlagateljevega odgovora je razvidno, da je predlagatelju naziv aistenta za področje Geologije priznan in s tem dodeljen šele 9. 1. 1979, to je tri leta po prošnji za izvolitev v naziv in osem mesecev po predlogu.
3. Iz A 2. in A 20. točke predlagateljevega odgovora je razvidno, da je predlagatelj vložil tudi predlog za delovno mesto asistenta v smislu določil statuta in zakona o visokem šolstvu, ter izbire po razpisu udeleženec lahko in mora opraviti.
4. z A . točke predlagateljevega odgovora je razvidno, da udeleženec ima sistematizirano delovno mesto asistenta v TOZD oddelek za montanistiko pri odseku za geologijo sicer ne bi razpisal „. . . prosto delovno mesto asistenta . . ." Torej predlagatelju ni treba znova prositi za delovno mesto asistenta na podlagi novega razpisa ker je predlagatelj zanj že prosil kar je razvidno iz A 2. točke.
5. Medtem ko je cela zadeva trajala tri leta, je na isto delovno mesto, po novem razpisu (?), ne da bi bil razveljavljen stari, nastavljen asist. Vasja Mikuž, dipl. ing. geol. kateremu so za izvolitev v naziv in delovno mesto asistenta „priznali 52 dni terenskega dela in dve leti knjižničarskega dela kot ustrezne praktične izkušnje na delovnem mestu."
    Glej: D. Ocepek, Kratke sklepne ugotovitve . . ., točka A 20.
6. Če „delovnega mesta pri udeležencu ni" kako naj bi ga kdo zasedel? Toda delovno mesto je, še vedno tisto razpisano v Uradnem listu SR Slovenije od dne 28. 1. 1976! (Kam je izginilo?) in ga nihče še ni mogel zasesti. Torej je in je prosto, čaka na tiste, ki so bili udeleženi v razpisu.
7. Udeleženec je kot dokaz predložil nov statut izdan 15. 1. 1977, ki ni bil veljaven v času razpisa in ne tistega, ki je takrat bil veljaven.
    Zato naj udeleženec predloži v času razpisa veljaven statut.

C. Sklep

1. Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo oziroma njena VTO Montanistika in njen odsek za geologijo so mi s svojim neetičnim, nehumanim in protizakonitim ravnanjem, s katerimi bi kot visoka znanstvena ustanova morala biti seznanjena vsaj v načelih etičnega ravnanja do posameznika, storila veliko moralno, zdravstveno in materijalno škodo. Zato prosim sodišče, da na osnovi dokaznega gradiva in povedanega ustrezno ustanovo primerno kaznuje in mi s tem vsaj delno povrne čast in dobro ime, če že ne povzročene materialne škode, ker sem še danes zaradi pričujoče zadeve brez službe, čeprav sem diplomiral z odliko, prejel Prešernovo priznanje, desetkami na tretji stopnji. Pripomnim naj še, da so mi nekateri delavci VTO Montanistika na široko v mojih strokovnih sferah napravili „lepo ime".
2. Odločno izjavljam, da sem si vselej prizadeval nastale nesporazume v moji zadevi urediti na akademskem nivoju in vselej skušal najti s člani strokovne komisije in predsednikom odbora za kadrovska vprašanja ter drugimi v zadevo vmešanimi osebami skupen jezik, ki bi privedel do njenega zadovoljivega sklepa
3. Vselej sem si kot človek in član Zveze komunistov Jugoslavije prizadeval za demokratične človeške odnose, resnično samoupravljanje, branil stališča socializma in marksizma, za spoštovanje tujega in svojega dela ter za osebno delovno in politično odgovornost.
4. Iz mojega primera, ki na Univerzi v Ljubljani ni osamljen je razvidno, da je skrajni čas, da se Univerza na kateri tu in tam vladajo konzervativni elementi s precejšnjo mero klerikalne finosti in zvitosti, kjer so tu in tam oblikovane privatne katedre, ozke grupe, monopol v kadrovski politiki in strah pred mladimi, ki si upajo dvigniti glas zoper monopole in privatništvo in pri tem sigurno tvegati ogroženost lastne eksistence, odpre svojemu narodu kateremu pripada in za čigar napredek naj bi skrbela.

Ljubljana, dne 13. 2. 1979 Asist. Vid Gregorač, dipl. ing. geol.

V.

SKLEP IN ODLOČBA

Sodišče združenega dela v Ljubljani je v senatu pod predsedstvom sodnice Belič Miroslave, v sporni zadevi med predlagateljem Gregorač Vidom iz Ljubljane . . . . in drugim udeležencem Univerza v Ljubljani in Fakulteto za naravoslovje in tehnologijo v Ljubljani, zaradi izvolitve v naziv asistenta in sprejem na delo, na javni ustni obravnavi dne 14. 3. 1979, opravljeni v navzočnosti predlagatelja in njegovega pooblaščenca ter zastopnika drugega udeleženca

sklenilo in odločilo:

Ugotovi se, da v zahtevku predlagatelja za razveljavitev stališča habilitacijske komisije pri Univerzi v Ljubljani z dne 13. 12. 1978, da predlagatelj Gregorač Vid ne izpolnjuje pogojev in umik za izvolitev v naziv asistent in da predlagatelj izpolnjuje določene pogoje za naziv asistent, ni sodnega vastva.

Zahtevek, da je drugi udeleženec dolžan opraviti izbiro po razpisu za prosto delovno mesto asistenta se zavrne.

Vsak udeleženec nosi svoje stroške postopka.

Obrazložitev:

Sporno razmerje med udeležencema je v tem, ker je predlagatelj kandidiral na prosto delovno mesto asistenta, ki je bilo objavljeno v Uradnem listu SRS dne 24. 2. 1976 in za katerega meni, da je izpolnjeval razpisne pogoje. Vendar predlagatelj ni bil izvoljen v naziv asistent niti sprejet na razpisano prosto delovno mesto asistenta.

Predlagatelj navaja, da na pismeno prijavo ni nikoli dobil odgovora in, da mu doslej v postopku za izvolitev v naziv asistent še nihče ni konkretno povedal, katerega od zakonitih pogojev ne izpolnjuje. Dne 7. 5. 1978 je le prejel stališče habilitacijske komisije Univerze v Ljubljani z dne 13. 2. 1978, ki ugotavlja, da ne izpolnjuje z zakonom določenih meril za izvolitev v naziv asistent. V čem naj bi ne izpolnjeval z zakonom določenih meril oziroma katerega ne izpolnjuje, v stališču ni obrazloženo. Na to mnenje je vložil pritožbo na svet, vendar ni prejel doslej nikakršnega odgovora.

Drugi udeleženec pa navaja, da je predlagatelj zaprosil na podlagi razpisa samo za izvolitev v naziv asistent ni pa zaprosil na delovno mesto asistenta. Naziv asistenta pa je bil 2 tedna po vložitvi predloga priznan.

Drugi udeleženec je v republiškem uradnem listu št. 2 z dne 28. 1. 1976 objavil razpis prostega delovnega mesta asistenta v TOZD Oddelek za montanistiko pri odseku za geologijo. V razpisu je navedeno, da za izvolitev v naziv ter za pridobitev lastnosti delavca v združenem delu, morajo kandidati izpolnjevati pogoje po določilih zakona o visokem šolstvu ter, da so diplomirani inženirji geologije. Predlagatelj je vložil prošnjo za izvolitev rednega fakultetnega sodelavca – asistenta na odseku za geologijo in prijavo za pridobitev lastnosti delavcev, oboje dne 24. 2. 1978.

Sistem visokega šolstva ureja pri nas zakon o visokem šolstvu (Rep. Uradni list št. 13/75). V smislu člena 79 citiranega zakona se delovna mesta visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev (kamor sodi naziv asistent) zasedajo po javnem razpisu. Lastnost delavca pa pridobi kandidat, ki ima za razpisano delovno mesto določen naziv po tem zakonu.

Na podlagi listin, ki jih je sodišče vpogledalo in zaslišanje predlagatelja, sodišče zaključuje, da si predlagatelj ni pridobil naziva asistent, ker ni imel soglasja habilitacijske komisije. Namreč, prav habilitacijska komisija pri

Univerzi (čl. 30) dajo pred izvolitvijo v nazive stališče o tem, ali so izpolnjene s citiranim zakonom določena merila za izvolitev v naziv. Svet bi lahko izvolil predlagatelja v naziv samo na podlagi pritrdilnega stališča habilitacijske komisije pri univerzi. Habilitacijska komisija univerze v Ljubljani pa je na seji dne 13. 2. 1978 sprejela stitališče, da predlagatelj ne izpolnjuje z zakonom o visokem šolstvu določenih meril za izvolitev v naziv asistenta za področje hidrogeologije in inženirske geologije ter fizikalne geologije.

Tako Sodišče združenega dela v konkretnem primeru, ko gre za spor v postopku za pridobitev visokošolskega naziva, za kar velja Zakon o visokem šolstvu, ne more odločati. Še zlasti pa ne more presojati opravičenost oziroma neopravičenost stališča habilitacijske komisije, ker takih pooblastil citirani zakon sodišču združenega dela ne nudi. Zato je senat glede prvega predlagateljevega zahtevka sklenil, da ni sodnega varstva.

Drugi zahtevek predlagatelja pa je sodišče zavrnilo kot neutemeljen. Namreč, predlagatelju ni uspelo pridobiti naziva, kar je bil predpogoj za kandidiranje na prosto delovno mesto in je druga udeleženka ravnala prav, ker predlagatelja pri izbiri ni upoštevala.

Vsak udeleženec nosi svoje stroške tega postopka.

PRAVNI POUK: Zoper to odločbo je dopustna pritožba na Sodišče združenega dela SRS v Ljubljani v roku 15 dni po prejemu pismenega odpravka te odločbe. Pritožbo je potrebno vložiti pismeno v treh izvodih ali jo podati ustno na zapisnik pri tem sodišču.

Sodišče združenega dela v Ljubljani
z dne 14. 3. 1979

Predsednica senata:
Miroslava Belič

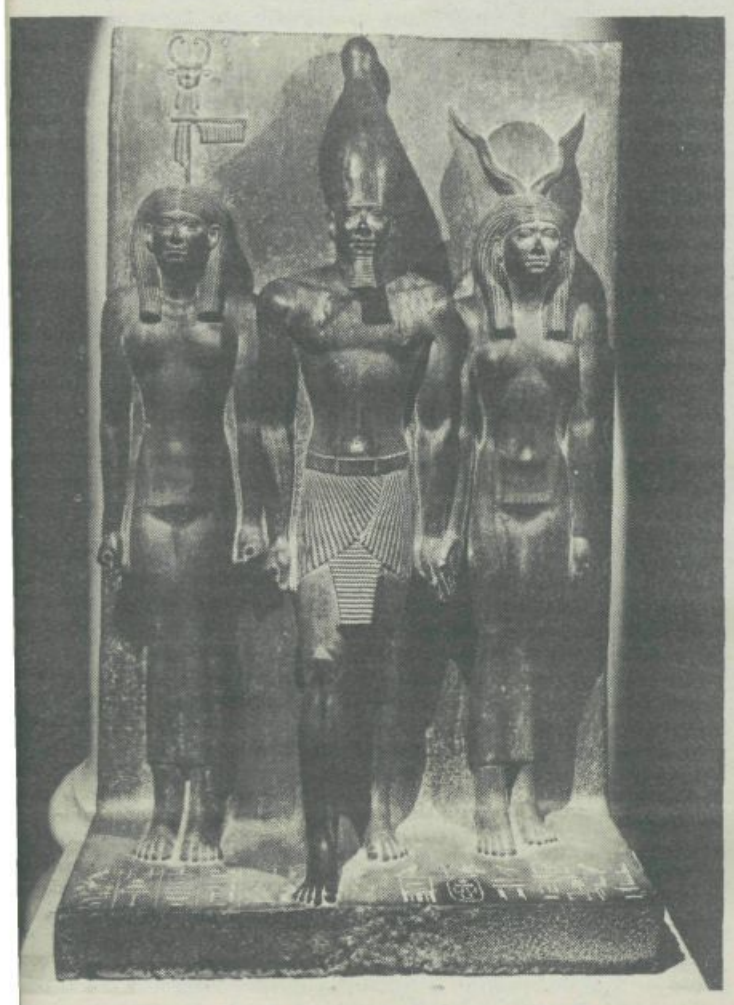

VI.

Sodišče združenega dela v Ljubljani

Predlagatelj:
GREGORAČ VID, Ljubljana
Nasprotni udeleženec:
UNIVERZA V LJUBLJANI
Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo, TOZD Oddelek za montanistiko
zaradi izvolitve v naziv asistent in sprejem na delo
PRITOŽBA
predlagatelja zoper odločbo sodišča združenega dela v Ljubljani štev. 8 551/78 z dne 14. 3. 1979
na
Sodišče združenega dela SRS v Ljubljani

Zoper odločbo Sodišča združenega dela v Ljubljani štev. S 551/78 z dne 14. 3. 1979 vlaga predlagatelj pravočasno pritožbo, uveljavlja pritožbene razloge zmotne ugotovitve dejanskega stanja in zmotno uporabo materialnega prava ter

predlaga,

da Sodišče združenega dela SRS v Ljubljani pritožbi ugodi in napadeno odločbo spremeni tako, da ugodi predlagateljevemu predlogu, podrejeno pa, da izpodbijano odločbo razveljavi in vrne zadevo prvostopnemu sodišču v ponovno obravnavanje in odločanje.

Obrazložitev:

Predlagatelj je v predmetnem sporu uveljavljal troje: ugotovitev, da je v času sprožitve postopka izpolnjeval zakonite pogoje za izvolitev v naziv asistent, razveljavitev stališča habilitacijske komisije, da teh pogojev ne izpolnjuje ter da se naj opravi izbira prijavljenih kandidatov po razpisu za prosto delovno mesto asistenta, upoštevajoč seveda pri tem med kandidati tudi predlagatelja. Sodišče je glede priznanja oz. nepriznanja naslova asistenta enostavno ugotovilo, da za takšen zahtevek ni sodnega varstva, glede razpisa pa je zahtevek oz. predlog zavrnilo, češ, da je predpogoj za kandidiranje (oz. sprejem na delo) pridobljeni naziv. Stališče prvostopnega sodišča je v vsem zmotno; četudi res ne bi bilo sodnega varstva v postopku za pridobitev naziva (v tem primeru bi bila habilitacijska komisija morda edini organ v našem sistemu, zoper katerega odločitev ni možna niti pritožba niti sodna pot, skratka, edini in dokončni organ, ki — katerega odločitev oz. stališča ni mogoče preizkusiti oz. izpodbijati, pa je sodno varstvo za izpodbijanje razpisa oz. rezultatov javnega razpisa, in to prav pred sodiščem združenega dela. Vendar je ta del zahtevka sodišče zavrnilo, ne da bi se spuščalo v ugotavljanje dejanskega stanja, z obrazložitvijo, da je nasprotni udeleženec ravnal prav, ko predlagatelja ni upošteval pri izbiri za prosto delovno mesto. Pri tem je očitno sodišče prve stopnje upoštevalo zadevna *določila še novega statuta, to je statuta, ki je stopil v veljavo 31. 7. 1977* leta, čeprav je predlagatelj začel postopek za pridobitev naziva in za pridobitev lastnosti delavca v združenem delu poprej, v letu 1976. Že iz tega razloga je odločitev sodišča v nasprotju z zakonom, saj je uporabilo predpis, ki v času prijave predlagatelja za razpis oz. v času razpisnega postopka sploh še ni obstojal: ni potrebno posebej navajati, da noben predpis ne more veljati za nazaj. Iz statuta, ki je veljal v času razpisa, to je v letu 1976 ni zaslediti nikakršnega določila, da bi bil pogoj za sprejem na delovno mesto asistenta pogoj predhodna pridobitev naziva. To ni razvidno niti iz razpisa, objavljenega za delovno mesto asistenta, v TOZD oddelek za montanistiko pri odseku za geologijo, objavljenega v Uradnem listu SRS štev. 2 z dne 28. 7. 1977 leta. Pri prijavi na delovno mesto, *torej za sklenitev delovnega razmerja* in pri prijavi za pridobitev naziva gre za dva ločena postopka. Očitno je prezrlo, da po tedaj veljavnem statutu torej pridobljeni naziv ni bil predpogoj za sklenitev delovnega razmerja, prav tako to ni bil pogoj po javno objavljenem razpisu. Glede na dvoje različnih postopkov, bi sodišče moralo ugoditi vsaj zahtevi predlagatelja po tč. 3 predloga, torej glede razpisnega postopka. Pri tem se predlagatelj v izogib ponavljanju sklicuje tudi na ostale že navajane kršitve postopka, tako glede pridobitve oz. nepridobitve naziva, kot glede razpisa, zlasti navedbe v zadnjem pripravljalnem spisu z dne 13. 2. 1979.

Sodišče je povzelo v svoji odločbi netočne trditve nasprotnega udeleženca ter je tako v obrazložitvi navedeno, da je predlagatelju bil priznan naziv asistent 2 tedna po vložitvi predloga, kar nikakor ni res; res je predlagatelju ta naziv sedaj priznan, vendar šele v letošnjem letu. Tudi nikakor ni res, da bi predlagatelj vložil prijavo le za pridobitev naziva, ne pa tudi za pridobitev lastnosti delavca; predlagatelj je sodišču predložil kopijo svojih obeh prijav, ki sta ločeni tako kot *sta ločene in neodvisna drug od drugega* tudi oba postopka (naziv, delovno razmerje). Sodišče je tako povsem nekritično sprejelo vse trditve nasprotnega udeleženca, ki so bile sicer res zelo kratke, zato pa tembolj neresnične in celo neresne. Tako zatrjevanje, da nasprotni udeleženec nima sistemiziranega delovnega mesta asistenta; čemu potemtakem javni razpis, na katerega se je (verjetno poleg drugih) javil tudi predlagatelj.

Dejansko stanje je torej povsem znotno ugotovljeno, zmotno pa je tudi uporabljeno materialno pravo, pri čemer predlagatelj ponovno in izrecno poudarja, da v času njegove prijave ni veljal sedanji statut po katerem je pridobljeni naziv pogoj za nastavitev na delovno mesto asistenta, kar v času spornega razpisa ni bilo; v ostalem pa predlagatelj v celoti vztraja na svojih dosedanjih trditev ter predlaga, da pritožbeno sodišče pritožbi ugodi.

Ljubljana, dne 31. 5. 1979

GREGORAČ VID

VII.

ODLOČBA

Sodišče združenega dela SR Slovenije je v senatu pod predsedstvom sodnika mag. Damjana Mozetiča, ob sodelovanju sodnikov v sporni zadevi, v kateri sta udeležena *Vid Gregorač iz Ljubljane, in Univerza v Ljubljani* Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo, zaradi izvolitve za naziv asistenta in sprejem na delo, v zvezi s pritožbo Vida Gregorača, zoper odločbo Sodišča združenega dela v Ljubljani, št. S 551/78 z dne 14. 3. 1979, na seji dne 23. 4. 1980

odločilo:

Pritožbo se zavrne kot neutemeljena in se potrdi odločba sodišča prve stopnje.

Obrazložitev

Sodišče združenega dela v Ljubljani je z navedeno odločbo ugotovilo, da za zahtevek predlagatelja, glede razveljavitve stališča habilitacijske komisije pri Univerzi v Ljubljani z dne 13. 2. 1978 da niso izpolnjeni pogoji za izvolitev v naziv asistenta in da predlagatelj izpolnjuje pogoje za naziv asistent, ni sodnega varstva. Poleg tega je zavrnilo zahtevek, da je udeleženec dolžan opraviti izbiro po razpisu za prosto delovno *mesto asistenta*.

Zoper takšno odločbo se pritožuje predlagatelj in uveljavlja pritožbena razlaga zmotne ugotovitve dejanskega stanja in napačne uporabe materialnega prava.

Pritožba ni utemeljena.

Pritožbeno sodišče se strinja z bistveno pravilnimi ugotovitvami sodišča prve stopnje tako glede dejanskega stanja kot tudi v pravnem pogledu. V zvezi s pritožbenimi navedbami pa je poudariti sledeče:

V členu 30 Zakona o visokem šolstvu (Ur. l. SRS, št. 13/75) je določeno, da je pri univerzi habilitacijska komisija, ki daje pred izvolitvijo v naziv, stališče o tem, ali so izpolnjena s tem zakonom določena merila za izvolitev v naziv. V čl. 72 cit. zakona pa je določeno da svet visokošolske temeljne organizacije lahko izvoli kandidate v naziv samo na podlagi pritrdilnega stališča habilitacijske komisije pri univerzi.

Ker je bilo stališče habilitacijske komisije glede izvolitve predlagatelja v naziv aistenta negativno, je popolnoma jasno, da do izvolitve v naziv, glede na zakonske določila ni moglo priti. Po mnenju pritožbenega sodišča v postopku za izvolitev v nazive pedagoško znanstvenih delavcev sodna odločba ne more nadomestiti stališča habilitacijske komisije, ravno tako pa sodišče ne more presojati opravičenosti ali neopravičenost stališča, saj za to sodišče združenega dela nima pooblastila niti v Zakonu o sodiščih združenega dela niti v zakonu o visokem šolstvu. Zato je prvostopno sodišče ravnalo prav, ko je takemu zahtevku odreklo sodno varstvo. Glede pritožbeno navedbe, da *v statutu udeleženca ni določeno, da je pogoj* za sprejem na delovno mesto asistenta predhodna pridobitev naziva, pa je potrebno upoštevati določilo čl. 79 citiranega zakona. V njem je določeno, da lastnost delavca v združenem delu v visokošolski delovni organizaciji ne more pridobiti kandidat, ki za razpisna delovna mesta nima določenega naziva po zakonu o visokem šolstu. Ker predlagatelj tega naziva ni imel je prvostopno *sodišče pravilno v tem delu njegov zahtevek* zavrnilo. Glede na vse to je bilo odločiti kot je to razvidno iz izreka odločbe.

Ljubljana, dne 23. aprila 1980

Predsednik senata:
mag. Damjan Mozetič

ZADEVA:

EGIPTOLOGIJA

dr. Bernarda Perc, egiptolog
61000 Ljubljana, Poklukarjeva 56 *Ljubljana, 15. 5. 1980*

Uredništvu „TRIBUNE"
Ljubljana
Trg osvoboditve 1

S priloženim gradivom vas seznanjam z neurejenimi razmerami na področju orientalistike v Sloveniji — Nasprotniki ureditve razmer celo prepovedujejo pisanje.

Predlagam, da objavite informacijo o izvedbi iraške razstave.

V kolikor želite še dodatne informacije, vam je lahko dam.

Tovariški pozdrav!

INFORMACIJA O MEDNARODNI RAZSTAVI IZ EGIPTA „STARI EGIPT" (pripravljeni za 1. 1977)

V okviru prizadevanj za razširitev sodelovanja z deželami v razvoju in neuvrščenimi, v skladu z večkrat izraženimi jugoslovanskimi željami za razstavo in v zvezi z razvojem orientalistike v Sloveniji, je prišlo v SRS od 1. 1972 dalje do priprav za prvo mednarodno razstavo staroegiptovskih spomenikov v Jugoslaviji. — Osnova so bile strokovne priprave egiptologa dr. B. Perc (ki je edina zaključila študij egiptologije v Jugoslaviji), v smislu predpisov Egiptovske spomeniške organizacije in vsklajene z mednarodnim egiptološkim delom.

V Jugoslaviji smo bili zaradi odsotnosti egiptologije odmaknjeni tako od razstavne, raziskovalne in drugih dejavnosti na tem področju. — Posebno v zadnjih letih, po 1. mednarodnem kongresu egiptologov v Kairu l. 1975 (podpisana sodelovala z referatom „Egiptologije v Jugoslaviji") in z ustanovitvijo Mednarodnega združenja egiptologov se je mednarodna dejavnost v tej stroki še razširila. — Na 2. kongresu v Grenoblu je Sekcija F (Muzeji in zbirke) sprejela nadaljnji dogovor glede razstav in izposoje spomenikov. (Podpisana sodelovala z dvema prispevkoma).

Informacije o razstavni dejavnosti lahko dajo Egiptovska spomeniška organizacija, Mednarodno združenje egiptologov, Egiptološki inštitut univerze v Muenchnu, Sklad A. Humboldta, udeleženci mednarodnega znanstvenega simpozija „Problemi starega Egipta I" (Ljubljana, sept. 1978) itd. vse podatke, pravtako so bili neposredno seznanjeni s pripravami razstave „STARI EGIPT".

1. Potek priprav

Zaradi odsotnosti orientalistične inštitucije so priprave stekle v okviru posebnega pripravljalnega odbora (v okviru LKS). Potrjen je bil program in medrepubliško dogovrjen s predvideno otvoritvijo 27. aprila 1977 v Ljubljani in kasneje v drugih republikah:

— Mednarodna razstava „STARI EGIPT" s 100 spomeniki (70 iz Egipta, 28 iz Berlina, NDR, 2 iz SFRJ), namenjena širši javnosti,
— Mednarodni znanstveni simpozij „PROBLEMI STAREGA EGIPTA" z namenom, da se ugotovijo nadaljnje možnosti za vključitev v mednarodne dejavnosti na področju egiptologije.

Dolgotrajne priprave so bile tako v SFRJ kot v Egiptu možne z vsklajenim delom vseh pristojnih služb. Razstava „STARI EGIPT", ki bi bila tako kot 12. egiptovska razstava razstavljena v tujini, je vzbudila predvsem zaradi vrhunskih spomenikov veliko pozornost v tujini.

2. Zakaj ni prišlo do izvedbe in posledice:

A) Do izvedbe ni prišlo iz sledečih razlogov:
— Delo je potekalo v skladu z dogovori do februarja 1977, ko se je skupina v okviru LKS (predvsem M. Rotovnik) dogovorila s skupino arheologov (L. Plesničar, P. Petru, J. Kastelic), da razvrednotijo delo in razstavo tik pred izvedbo 9. 3. in 16. 3. 1977), to se pravi, da proglasijo vrhunske spomenike za nepomembne, kar so tudi storili.
— Nestrokoven in nerealen predlog arheologov za razstavo z dne 27. 5. 1977, ki so ga predložili novembra 1977 celo v Kairu, je bil s strani egiptovskih služb odklonjen. (Nekaj podatkov: spomenik štev. 20 je v New Yorku (!) štev. 19 je kip visok 12 m in s tem največji vzidan spomenik v kairskem muzeju. — Skupini so dali v Egiptu naziv „Narmer palette people" zaradi neprimernega zahtevka za ta spomenik. idr.)
Ponudena razstava „BOGOVI IN FARAONI", ki so jo pripravili nemški egiptologi kot tretjo za ZRN, pa za nas ni bila sprejemljiva, na kar sem pismeno opozorila že l. 1977.

B) Posledice so razsežne:
— Trpel je ugled naše republike in naše države. Jugoslavija je s tem prikrajšana za razstavo staroegiptovskih spomenikov.
— Nastala je materialna škoda, saj je bilo za priprave porabljenih preko 100 milj. S din.
— Posebej so posledice občutne za strokovnjaka—egiptologa: neurejeno delovno razmerje, nadaljnje težave s strani navedenih skupin, arheologi so preprečili raziskovalno nalogo „Egiptološke raziskave v ARE" onemogočanje nadaljnjega egiptološkega dela, idr.
— Nasprotovanje resnemu egiptološkemu delu in nepošteni odnosi so se prenesli v Slovensko orientalistično društvo (razvrednotenje pripravljene razstave iz NDR idr.)

Nadaljnje delo

Z zakrivanjem dejanskega stanja pred družbenimi organi in javnostjo se družbena škoda le nadaljuje. — V okviru *programske in sistemske ureditve* orientalistike v Sloveniji je treba omogočiti nadaljnje delo na področju egiptologije. — Preprečiti je treba posege posameznih skupin (arheologija) na druga področja in prilaščanje tujega dela. — Obe razstavi, tako iz Egipta, kot iz NDR sta v naslednjih letih izvedljivi.

(dr. Bernarda Perc) Ljubljana, 16. 11. 1979

PREDSEDNIK TITO SE JE POSEBEJ ZANIMAL ZA PRIPRAVLJENO RAZSTAVO IZ EGIPTA

Predsednik Tito je obiskal Egipt mendaštirinajstkrat. Seveda se je zanimal tudi za staroegiptovsko kulturo in si ob vsakokratnem obisku ogledoval tudi spomenike in obiskoval muzeje. Ker sem se ob istem času večkrat mudila na študijskih obiskih v Egiptu sem lahko videla, kako je bil priljubljen med ljudmi.

16. februarja 1971 pa sem imela izjemno priliko, da sem mu ob razgovorih, ki jih je imel z Jugoslovani, ki delajo v Kairu, obrazložila priprave za razstavo v Jugoslaviji.

Spominjam se kot da bi bilo danes. Ambasador Mihajlo Javorski je dejal, da bo moj razgovor, kot najprijetnejši ob zaključku.

Ko me je ambasador predstavil, da kot edini egiptolog v Jugoslaviji pripravljam razstavo za Jugoslavijo, sem na kratko obrazložila bistveno, nakar je predsednik dejal: „Kako ste uspjeli, mi smo Nasera molili pa nije išlo! Slovenci su pametni ljudi, ja sam to uvjek kazao." Rekel mi je, da je prebral Mika Waltarijevo knjigo „Egipčan Sinuhe" v slovenščini, ker takrat hrvaškega prevoda še ni bilo. Zaželel mi je še veliko uspehov.

Razgovor je bil drugi dan v vseh dnevnih časopisih v Kairu in potem sem bila pri znancih in kolegih v muzeju in drugod „ona, ki je govorila s Titom". Vse sem morala natančno obrazložiti, kako je bilo. Tudi kakšne čevlje je imel, kakšno kravato, kaj je rekel i.dr.

Kako izjemne možnosti smo imeli in jih še imamo za delo v Egiptu! Vendar se pri nas konča vse na eni skupini (arheologi), ki deset let dogovorjeno preprečuje vsako delo na tem področju in na pristojnih organih za kulturo zaradi nepravilnih ocen situacije. Tako si ob izrednem mednarodnem sodelovanju v Egiptu zaradi stalno prisotnega razvrednotenja dela zapiramo pot v svet. Zato so nam sedaj potrebna obvestila javnosti, da bi prišlo do sprememb.

Lj., 21. 5. 1980

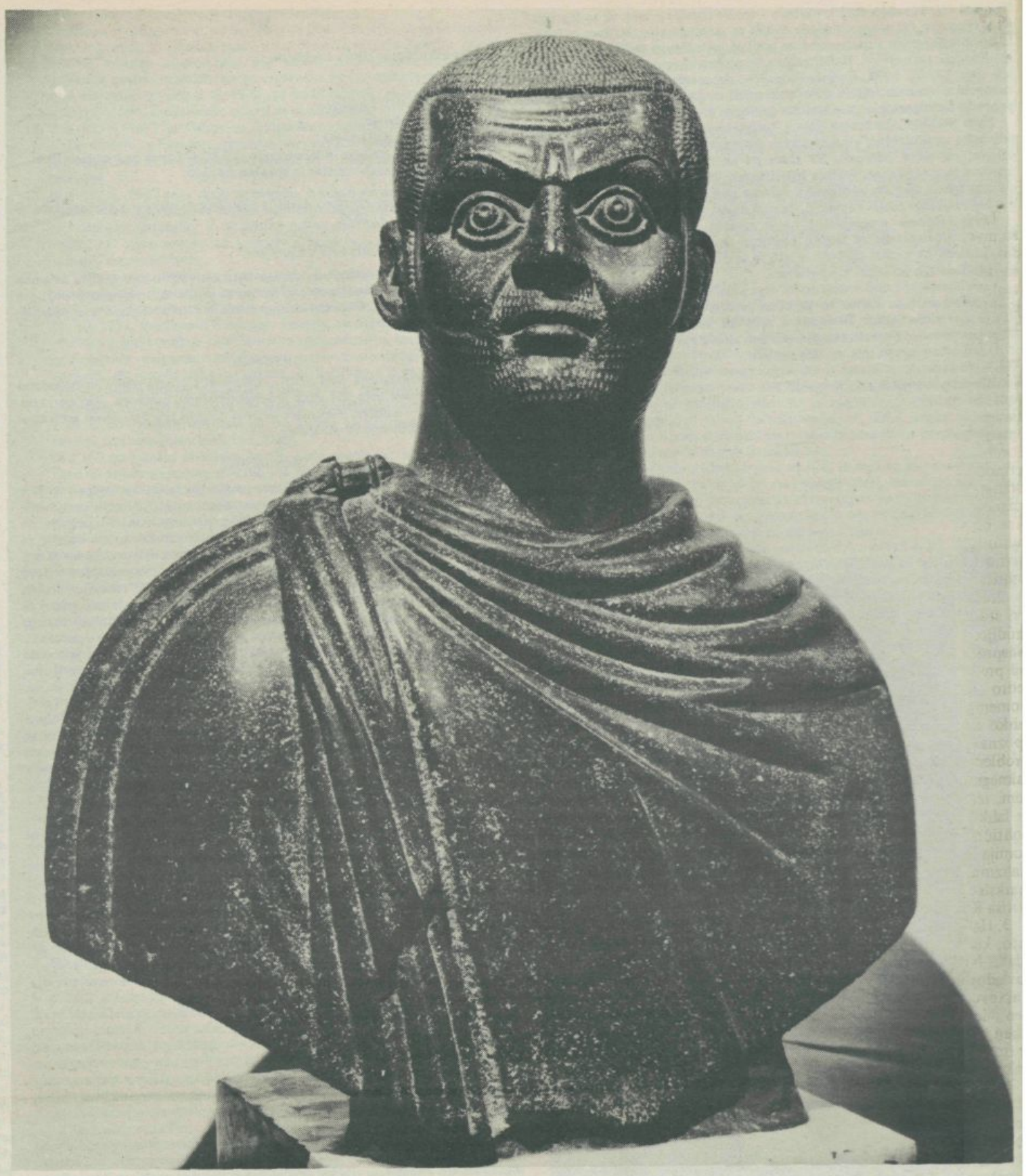

dr. Bernarda Perc, egiptolog
61000 Ljubljana, Poklukarjeva 56 — *Ljubljana, 21. 5. 1980*

Uredništvu „TRIBUNE"
Ljubljana
Trg osvoboditve 1

Žal nimam časa, da bi temeljito pripravila k predvideni objavi še nekaj več podatkov:

Pošiljam še sledeče:

1. *5 fotografij vrhunskih spomenikov, ki jih je Egipt odobril Jugoslaviji. (s kratkimi podatki, nahajajo se v vsaki večji knjigi o eg. umetnosti). Še danes odmeva v strokovnih krogih, da je Jugoslavija odklonila to razstavo kot nepomembno.*
2. *O razstavi je zelo veliko dokumentacije, saj so priprave trajale več let. Porabljenih je bilo preko 100 milj. din. Prilagam še kratko informacijo z dne 16. 11. 1979.*
3. *Nadalje prilagam še dve tuji mnenji, mnenji tujih strokovnjakov o pripravljeni razstavi. Iz tega mnenja lahko objavite nekaj stavkov (rdeče podčrtano). — Ker so skupine razvrednotile razstavo, so številni strokovnjaki dali priporočila, vendar ni pomagalo.*
4. *Predsednik Tito se je za razstavo posebej zanimal. Leta 1971 sem razstavo in ves potek priprav predsedniku ob njegovem obisku v Egiptu podrobno obrazložila (ambasador v Eg.: Mihajlo Javorski, šef kabineta predsednika: Marko Vrhunec). Žal nimam časa, da bi poiskala časopisne izrezke in beležke. Mislim pa, da je bilo februarja; to leto je bil predsednik v Egiptu še oktobra.*

Pri vsem je važno, da sta obe razstavi, tako iz Egipta, kot iz NDR izvedljivi, to lahko tudi omenite.

Drugače pa lep pozdrav in da bi takrat, ko boste pričeli z delom takih odnosov pri nas ne bilo več!

Bernarda Perc

dr. Bernarda Perc, egiptolog
61000 Ljubljana, Poklukarjeva 56 — *Ljubljana, 11. 4. 1980*

REPUBLIŠKI KOMITE ZA KULTURO IN ZNANOST SRS
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA MEDNARODNO SODELOVANJE SRS
LJUBLJANA
ZADEVA:
Neurejene razmere na področju orientalistike (preprečevanje egiptološkega dela s strani arheologov) —
predlog za ugotovitev stanja in ureditev razmer

Proučevanje izvenevropskih kultur (orientalistika v širšem smislu besede), s posebnim poudarkom na neuvrščenih, predstavlja poleg utrjevanja neuvrščenosti tudi prispevek k razumevanju evropskih kultur in je pomemben dejavnik v mednarodnem sodelovanju. — znane so ugotovitve, da kulturno in znanstveno sodelovanje pri nas zaostaja za političnimi in gospodarskimi stiki.

Delo in razvoj posameznih ved v Sloveniji ovirajo neurejene razmere: stanje v ustanovah, nasprotovanja v sosednih vedah (predvsem v arheologiji), odsotnost strokovnjakov, odmaknjenost od dogajanj v strokah v svetu in predvsem odsotnost ustreznih kratkoročnih in dolgoročnih programov.

Tako je pri zaviranju dela na področju egiptologije, vede o proučevanju starega Egipta, nastala doslej tako razsežna družbena škoda in taki medsebojni odnosi, da so potrebni odločni ukrepi pristojnih organov za ugotovitev dejanskega stanja in sprejetja sklepov, na osnovi katerih bi pričeli urejevati razmere na tem področju.

Zato predlagam, da imenujete posebno komisijo, ki naj bi proučila stanje v orientalistiki in sporne zadeve, podala nepristransko oceno in predložila ustrezne ukrepe, ki naj bi prispevali k normalizaciji razmer na tem področju.

Podajam obrazložitev stanja, pregled zadev, ki naj bi jih komisija proučila in predloge potrebnih ukrepov.

Dokumentacijo bom predložila naknadno.

A) OBRAZLOŽITEV STANJA

1. *Kvalifikacija dr. B. Perc in vključitev v mednarodne dejavnosti.*
   V skladu s pozivi pristojnih organov sem se (s priporočilom Arheološkega oddelka Fil. fak.) v šestdesetih letih posvetila študiju egiptologije, kot štipendist vlade ARE v Egiptu, kjer sem študirala izredno 4 semestre na kairski univerzi. Nato sem si z dolgotrajnim rednim študijem egiptologije (kot glavnega predmeta in s stranskimi: arheologija Prednje Azije in hetitologija) in doktoratom znanosti pridobila kvalifikacijo za delo in vključitev v mednarodne dejavnosti v egiptologiji, zaenkrat edina v Jugoslaviji. (Študij je v celoti financiral Sklad A. Humboldta, ZRN, ki je disertacijo sprejel kot raziskovalno nalogo).
   Aktivno delujem v Mednarodnem združenju egiptologov, mednarodnem komiteju za Corpus Antiquitatum Aegyptiacarum, sekciji za muzeje in zbirke, na mednarodnih kongresih, sodelujem s tujimi strokovnimi inštitucijami idr. (Glej poročila v Raziskovalcu: 9(1979) 6, 361-362; 9(1979) 11, 579-580; 10(1980) 3, 221)
2. *Preprečevanje zaposlitve in dela s strani arheologov.*
   Po vrnitvi iz Muechna l. 1968 so arheologi iz strokovne nerazgledanosti in zavisti preprečevali zaposlitev in delo na področju egiptologije, kar traja še danes. Ko sem predlagala delo v okviru akcij, so na področju kulture preprečevali mednarodne razstave, v znanstvenem pogledu pa raziskovalne naloge.
   S tem je nastala razsežna družbena škoda, tudi materialna. Predvsem pa zaradi značaja dela (vključenost v mednarodne dejavnosti) trpi ugled naše države. Ob preprečitvi mednarodne razstave „STARI EGIPT" je nastala materialna škoda celo v viš. S milj. 100. V letu 1979 so se vsa nasprotovanja prenesla v Slovensko orientalistično društvo, kjer so arheologi v sodelovanju s posamezniki iz društva preprečili pripravo mednarodne razstave iz Berlina, NDR; nadalje protizakonito prekinili delovno razmerje B. Perc in delovanje društva, tako da je ostalo delo nezaključeno in ponovna materialna škoda. — In prav tem skupinam sta obe kulturni skupnosti omogočili odločanje v zvezi z razstavo iz Iraka, medtem ko sama kot strokovnjak nisem smela sodelovati.
3. *Preprečitev izvedbe mednarodne razstave „STARI EGIPT" iz Egipta, predvidena za april 1977 v Ljubljani.*
   Glede posegov arheologov—nestrokovnjakov za Egipt naj navedem primer zgoraj navedene razstave. Tik pred izvedbo, po dveletnih pripravah, za katere je bilo potrošenih že 100 S milj. din je skupina arheologov (Plesničar, Petru, Kastelic) skupaj z drugimi razvrednotila spomenike in delo in hotela sama pripraviti drugo razstavo, kar pa kot nestrokovnjaki za Egipt niso mogli.
   Sestavili so seznam spomenikov, med katerimi je bil eden v New Yorku, drugi pa je največji vzidan spomenik v kairskem muzeju. S takimi nastopi so se v Kairu osmešili in škodovali ugledu naše države, o čemer se še danes razpravlja v strokovnih egiptovskih krogih.
   Dejansko stanje se s prepovedmi pisanja zakriva pred javnostjo. Medtem ko je Jugoslavija prikrajšana za to razstavo, sem kot strokovnjak—egiptolog prepuščena, ob sodelovanju posameznikov strokovnih služb obeh kulturnih skupnosti nadaljnjim manipuliranjem teh skupin.
4. *Prekinitev delovanja Slovenskega orientalističnega društva.*
   Ko so arheologi preprečili izvedbo pripravljene egiptovske razstave, je Ljubljanska kulturna skupnost, v okviru katere je potekalo delo za razstavo prekinila najprej protizakonito delovno razmerje, nato pa je s 1. 11. 1960 prešlo na Slovensko orientalistično društvo, ki je prevzelo tudi delovne prostore. S tem pa so prešla v društvo tudi nasprotovanja skupine arheologov za egiptološko in orientalistično delo, ki so se jim priključili tudi člani društva Dolar, Jagodic, Urbanija. Največjo škodo so povzročili skupnosti s preprečitvijo izjemne razstave, ki jo je Egiptovski muzej, Berlin, NDR ponudil Jugoslaviji za Ljubljano.
   Da bi zakrili škodo, ki je nastala glede predvidene egiptovske razstave in da bi onemogočili nadaljnje egiptološko in erientalistično delo, je navedena skupina, v dogovoru z arheologi, predvsem J. Kastelicem prekinila delovno razmerje B. Perc, odpovedala prostore na Celovški 47 in s tem prekinila delo društva. Tako ni zaključen mednarodni znanstveni simpozij idr.
5. *Nestrokovnost v zvezi z mednarodno razstavo iz Iraka*
   O mednarodni razstavi mezopotamskih kultur, ki je prišla za 3 tedne v Ljubljano, je dovolj podatkov v dveh različnih katalogih, ki so jih izdali večji evropski muzeji.
   Namesto, da se omogoči sodelovanje strokovnjaka (saj imam izpit na univerzi v Muenchnu tudi s tega področja), so z razstavo manipulirali prav tisti krogi, ki so povzročili z dolgoletnim nasprotovanjem orientalističnih dejavnosti razsežno škodo (arheologi).
   V katalogu so prispevki nestrokovnjakov, prepisani iz zastarelih priročnikov, kjer manjkajo bistvene značilnosti teh kultur in kronologija. Vzemimo samo naslov: „Asirska, babilonska in mezopotamska umetnost", ki je očiten nesmisel, saj sta asirska in babilonska umetnost prav tako mezopotamski!

B) ZADEVE ZA KOMISIJO

Komisija naj bi poleg seznanitve s širšim pomenom izvenevropskih kultur in stanjem v Sloveniji proučila sledeče:

1. *Strokovno kvalifikacijo egiptologa dr. B. Perc.*
2. *Razloge za preprečevanje zaposlitve dr. B. Perc po zaključenem študiju egoptologije s strani arheologov in dve prekinitvi delovnega razmerja:*
   — l. 1978 v okviru LKS
   — l. 1979 v okviru SOD
3. *Egiptološke akcije s področja kulture in znanosti, ki so jih preprečili arheologi:*
   a) Mednarodna razstava „STARI EGIPT" iz Egipta, predvidena v Ljubljani v aprilu 1977
   b) Mednarodna razstava iz Berlina, NDR, predvidena v sept. 1980 (ob 150-letnici berlinskih muzejev)
   c) Raziskovalna naloga „Egiptologija v Jugoslaviji" v l. 1972
   d) Raziskovalna naloga „Egiptološke raziskave v ARE" l. 1979
   e) Zaključek mednarodnega znanstvenega simpozija „Problemi starega Egipta 1" — tisk zbornika, 2. del.
   idr.
4. *Prekinitev delovanja Slovenskega orientalističnega društva v dec. 1979 s strani posameznikov v društvu in arheologov (Dolar, Jagodic, Kastelic)*
5. *Ponudba egiptoloških knjig iz PZE za arheologijo FF na Češko (J. Kastelic).*
6. *Delovanje nestrokovnjakov v orientalistiki (1. Gostiša, J. Dolar)*
7. *Postopki kulturnih skupnosti (KSS in LKS) v zvezi z orientalistiko (neobjektivnost, podpiranje nestrokovnjakov idr.)*
8. *Nestrokovnost v zvezi z mednarodno razstavo iz Iraka.*
9. *Vplivanje na sredstva javnega obveščanja glede informiranja.*

C) PREDLOGI POTREBNIH UKREPOV

1. *Preprečiti posege delovnih skupin a druga področja, kar velja posebej za arheologijo glede orientalistike, oz. egiptologije. Orientalistika naj se obravnava kot samostojna skupina (npr. paneli v okviru PSS).*
2. *Doseči, da bo osnova za delo v orientalistiki strokovnost, kot je to na drugih področjih. S tem v zvezi je treba v bodoče preprečiti manipulacijè nestrokovnjakov in samovoljo.*
3. *Sistemska ureditev proučevanja izvenevropskih kultur v SRS in razvoj posameznih ved, vsklajen s stanjem v drugih republikah.*
   Podpreti ustanovitev inštitucije, oz. vključitev orientalističnih dejavnosti v eno izmed obstoječih ustanov in sprejeti kratkoročne in dolgoročne programe. (Osnutek predloga pripravljen, B. Perc, jan. 1980)
4. *Podpreti razvoj egiptoloških dejavnosti in ustanoviti katedro za egiptologijo, v smislu predloga akademika prof. dr. Viktor Korošca na mednarodnem znanstvenem simpoziju „Problemi starega Egipta 1", sept. 1978).*
6. *Urediti delovno razmerje egiptologa dr. B. Perc in omogočiti zaključek akcij, ki so jih arheologi prekinili, oz. preprečili (razstave, raziskovalne naloge, simpozij) in omogočiti predlagano delo v l. 1980, ki je vključeno v mednarodne dejavnosti v stroki.*
7. *Urediti razmere v Slovenskem orientalističnem društvu in zaključiti delo.*
   Predvsem pa bi se morali zavzeti za poštene odnose, kjer bo merilo delo, strokovnost in pozitivna prizadevanja za razvoj tega področja pri nas.

Tovariški pozdrav!

V VEDNOST:
Ustanovam, družbeno političnim forumom in posameznikom

W. F. Haug: Kaj je kritika politične ekonomije

Tekst, ki ga objavljamo, je zadnje poglavje Haugovih „Predavanj za uvod v ‚Kapital'". Cela knjiga bo – v prevodu Rada Rihe – te dni izšla pri Čankarjevi založbi. Ko obljavljamo zadnjega od trinajstih Haugovih predavanj, želimo opozoriti na izid knjige in jo toplo in odločno priporočiti v branje, neposredno pa na nekaj problemov, ki jih sproža ta marksistični tekst in še posebej njegov nastop v slovenščini.

1. Gre za prvo delo pri nas, ki sistematično in znanstveno resno uvaja v branje „Kapitala". Tako kot je za kakršenkoli dejanski študij marksizma neobhoden študij „Kapitala", tako je potrebna tudi knjiga, ki bi v takšen študij uvajala in prisiljevala. Odlika Haugovih predavanj je, da branja „Kapitala" noče nadomestiti, ampak se ga trudi olajšati. Kot taka je diametralno nasprotna Borchardtovemu spisu, ki je bil in je pri nas široko propagiran in priporočan – kot nadomestek za branje „Kapitala". V resnici pa branja Kapitala ni mogoče z ničemer nadomestiti, v marksistično znanost ni ne bližnjice ne kraljevske poti, kot je zapisal sam Marx. Vse bližnjice in vsi nadomestki lahko vodijo in morajo pripeljati samo v teoretski primitivizem in znanstveno polpismenost, ki pa ravno kot taka zahtevata, da cel svet poklekne pred njiju, in zamorita vsak razvoj in napredek kritične in revolucionarne teorije.

2. Haugovo delo razkriva centralno pozicijo, ki jo ima „Kapital" pri študiju marksizma, hkrati pa odločno zavrača vse poskuse, ki se trudijo prikazati „Kapital" za zastarelo delo, za relikt 19. stoletja. Nasprotno: „Kapital" je danes prav tako in še bolj aktualen, kot je bil pred 100 leti. Stoji v samem središču in zajema in razkriva samo jedro današnjega zgodovinskega dogajanja. To je toliko bolj pomembno poudariti, ker se tudi pri nas pojavljajo mnenja, da lahko shajamo brez „Kapitala", še huje: da „Kapital" samo ovira spoznavanje naše ekonomske dejanskosti, da je pri ukvarjanju s problemi naše ekonomske ureditve samo v napoto. Predpostavka taknega mnenja je vulgarizacija marksizma, ekonomski redukcionizem, rezultat pa slepi pragmatizem in apologetika. Brez „Kapitala" se lahko odpovemo izgradnji socializma. Brez „Kapitala", kritike politične ekonomije, je mogoča samo buržoazna politična ekonomija in ekonomika, ki razlaga, da je politična ekonomija socializma. Ob tem bi veljalo čim prej pogledati, kako je s študijem marksistične teorije na Ekonomski fakulteti, ki nosi častno ime Borisa Kidriča.

3. Haugova „Predavanja za uvod v ‚Kapital'" so pomembna zato, ker se trudijo oblikovati metodološko zavestno branje „Kapitala". Njihova odlika je, da pomagajo v procesu prisvajanja in obvladovanja Marxove metode, revolucionarno–kritičnega jedra Marxove teorije. Šele ko je to doseženo, postane „Kapital" aktulen, dejansko življenjski, uporaben v vsakdanjem življenju, uporaben v sedanjih zgodovinskih razrednih bojih. Če to ni postorjeno, če torej ni zapopadena in obvladana Marxova metoda, vodi pot lahko samo v dve smeri: ali v dogmatizem ali v revizionizem.

4. Ko tako stopa v naš prostor uvod v branje „Kapitala" se toliko bolj boleče zavedamo, da nam manjka „Kapital" sam. Ne gre le za to, da je izdaja „Kapitala" iz leta 1961 razprodana, gre za to, da je za temeljit, resen, poglobljen, zavesten in ozaveščujoč revolucionaren in kritičen študij neuporabna, da takšnega študija ne omogoča. Zakaj je tako, se da seveda zlahka razložiti, če vemo, kdaj je bil omenjeni prevod pripravljen. Vprašujemo le, kdaj bomo dobili nov prevod, če ga bomo sploh dobili. Prevod, ki bo odgovarjal sedanji stopnji razvoja naše marksistične znanosti, ki je po letu 1961 bistveno napredovala, in ki bo zadovoljeval potrebe današnje revolucionarne prakse. Tak prevod je prevod Haugovih predavanj, za katerega zasluži prevajalec vse priznanje. Nazaj od tega nam ni treba hoditi, moramo pa iti še naprej.

NAJ ŽIVI MARXOVA KRITIKA POLITIČNE EKONOMIJE!

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA TUDI V EKONOMSKI ZNANOSTI!

Tehnično navodilo za branje objavljenega prevoda povzemamo po beležki slovenske redakcije k prevodu Haugovih „Predavanj za uvod v ‚Kapital'":

„Marxova dela so navedena po Marx-Engels Werke, Dietz Verlag, Berlin 1958–69 (MEW) in, kjer je mogoče, po Izbranih delih v petih zvezkih, Cankarjeva založba, Ljubljana 1967–75 (MEID); pri Kapitalu I so citati vzeti iz nove, popravljene in razširjene slovenske izdaje, vendar iz tehničnih razlogov (knjiga še ni v tisku) navajamo strani po prevodu Kapitala iz leta 1961. Prva številka v oklepajih označuje strani v MEW, druga pa v ustreznem slovenskem prevodu."

Gospostvo meščanskega razreda nad delavskim razredom je ekonomsko utemeljeno v izključni posesti produkcijskih sredstev, brez katerih delavec ne more udejanjiti svoje delovne moči, brez katerih torej ne more producirati življenjskih sredstev. Privatna posest produkcijskih sredstev dela le-ta nasproti njihovi ne-posesti za „družbene reči", ki jim kot rečem pripada družbena moč in ekonomska produktivnost.

Da je meščanska družba utemeljena in da je njeno obratovanje vzdrževano z neposrednim ekonomskim nasiljem, s pritiskom nuje in z golimi rečmi, se izraža v gospostvu tega, kar smo v toku teh predavanj izdelali kot ekonomske formne določitve na primeru „ekonomske celične forme", blagovne ali vrednostne forme. Prodrli smo do točke, na kateri kaže Marx, na to, da so objektivne miselne forme, običajne miselne forme, ki spontano izvirajo iz ekonomskih form in se v zavesti same od sebe reproducirajo, da so torej one tiste, ki tvorijo kategorije meščanske ekonomije in ki si jih je bila klasična ekonomija deloma sposodila iz vsakdanjega življenja brez nadaljnje kritike. Ko sklenjamo, se je treba zdaj vprašati, v čem je tedaj pravzaprav svojstvenost Marxove kritike. Torej, kaj pomeni, kako postopa in za kaj koristi kritika politične ekonomije? Na tem mestu bi se kazalo najprej ustaviti in se sporazumeti o tem, kaj je pravzaprav predmet te kritike.

Kaj je lahko do tu pomenila „politična ekonomija„? Na prvi mah se zdi, da je treba pojem razumeti kot označbo za teoretske zgradbe, ki skušajo znanstveno prikazati to, kar se ekonomsko dogaja v meščanski družbi. Toda če razumemo pojem tako, nam bo težko uskladiti podnaslov Kapitala z njegovo vsebino in zgradbo. V podnaslovu se Kapital, kot je znano, imenuje kritika politične ekonomije. Če bi ta podnaslov razumeli edino kot ‚kritiko nacionalnoekonomskih naukov', bi naznanjal neko vsebino, ki zavzema v delu le podrejen položaj. Marx namreč v prvih treh zvezskih sistematično razvija celokupni proces kapitalistične produkcije in se kvečjemu v ekskurzih, če ne celo samo v opombah, nanaša na nauke meščanskih ekonomov. Vendar bi bilo mogoče te opombe ali ekskurze izpustiti, ne da bi se zaradi tega kakorkoli spremenila zgradba treh knjig ali njihova objektivna spoznavna vrednost. Šele v IV. zvezku Kapitala, katerega prvi osnutek je njegov prvi izdajatelj Kautsky ločil od Kapitala, tako da je postal znan kot samostojno delo z naslovom Theorien Ueber den Mehrwert (Teorije o preseženi vrednosti), (primerjaj k temu MEW 26. 1, stran XV) – se Marx tematično spoprime z meščansko ekonomsko teorijo. Zato imenuje IV. zvezk „kritično literarno revijo" ali „literarno-kritični del" Kapitala. Zato bi bilo preveč ozko, ko bi povezovali pojem politične ekonomije, kot figurira v podnaslovu Kapitala, izključno s teorijo.

Ta sklep podpira še neki argument, in sicer, da so kategorije politične ekonomije najprej pač realne kategorije, objektivne miselne forme, torej niso nič, kar bi izskočilo iz teoretikove glave; po svojem izvoru niso drugega kot „običajne", vselej spontano nastajajoče miselne forme teh določenih socialnih razmerij.

Seveda pa te kategorije same še ne tvorijo znanosti. Poglejmo, kaj pravi Marx (v opombi 32 na strani 95/94) o klasični ekonomiji: „Enkrat za vselej pripominja, da razumem s klasično politično ekonomijo vso ekonomijo od W. Pettyja dalje, ki raziskuje notranjo zvezo meščanskih produkcijskih razmerij, v nasprotju z vulgarno ekonomijo, ki se vrti le v okviru navidezne zveze ter vedno znova prežvekuje material, ki ga je znanstvena ekonomija že zdavnaj obdelala, . ." Očitno je bilo to, kar je bilo doslej rečenega o določitvi politične ekonomije kot znanosti, še nezadostno. Kaj je torej posel klasične politične ekonomije? Po Marxu je zanjo značilno, da skuša, izhajajoč iz „objektivnih miselnih form" kapitalistične družbe, torej iz blagovne forme, denarne forme, kapitalske forme, mezdne forme, forme zemljiške rente, obrestne forme itd., odkriti in pojmovno zajeti neko zakonito zvezo med temi kategorijami, ki so razbrane na empirični dejanskosti. Pri tem opravilu, ki je predstavljalo delo generacij znanstvenikov, je meščanska znanost prodrla bolj ali manj do notranje zveze, do notranjega ustroja svoje družbe.

Če bi danes opravili ustrezno anketo med levimi študenti, bi po vsej verjetnosti odkrili, da veljajo mnoga spoznanja, ki jih je meščanska znanost pridobila že dolgo pred Marxom, za njegova odkritja, še zlasti npr. sprevid substance, na katero se da zvesti vrednost najraznovrstnejših form. Produkta klasične meščanske ekonomije sta tako teorija o vrednosti dela kot pojmovanje presežne vrednosti kot „obče kategorije – medtem ko sta pravi profit iz zemljiška renta le njeni razvejitvi" (MEW 26., 1, stran 53) – četudi z odločilno omejitvijo, da „presežne vrednosti kot take ni kot posebne kategorije ločila od posebnih form, ki jih zadobi v profitu in zemljiški renti" (prav tam). Toda zapomniti si moramo: „Velika zasluga klasične ekonomije je, da je razrešila ta napačni videz in prevaro, to medsebojno osamosvojitev in kostenitev različnih družbenih elementov . . ." (MEW 25, stran 838. slov. prev. stran 925).

Toda kaj potem pravzaprav ostane kot specifičnost Marxove kritike, če je toliko bistvenih odkritij že delo klasične meščanske ekonomije? Če preiščemo, kako Marx uporablja pojem kritike politične ekonomije, tedaj še bolj osupnemo, saj si ga ne pridrži izključno za svoje delo. Tako npr. razlikuje v delu Adama Smitha dve vrsti teorije. Prva sestoji v tem, da „zvezo", kot je na videz dana v pojavih konkurence in kot se torej prikazuje neznanstvenemu opazovalcu . . . samo opisuje, katalogizira, pripoveduje in zvaja pod shematizirajoče pojme . . ." (MEW 26. 2, stran 162). Saj je tudi v resnici pri analizi meščanske družbe šlo za to, „da se deloma šele opiše njene vnanje, prikazujoče se življenjskee forme . . . in da se deloma za te pojave še odkrije nomenklaturo in ustrezne razumske pojme, da se jih torej deloma šele reproducira v jeziku in (v) miselnem procesu" (prav tam).

Druga vrsta teorije, ki jo odkrije Marx pri A. Smithu, je povsem drugačna od prve. Kajti v njej se Smith ne zadovolji s kategorijami, kakršne se gotove prikazujejo, marveč skuša razkriti njihovo notranjo zvezo. – Ricarda, ki je dovršil Smithovo šolo, pa Marx celo izredno hvali za to, da je površnosti takratne znanosti Smithovih naslednikov zaklical odločen Stoj! Ricardo zahteva od politične ekonomije, da prikaže „ves meščanski sistem kot podvržen temeljnim zakonom". In sam tudi faktično tako postopa, kot mu to priznava Marx, „zbirajoč iz raztrosenosti in raznoterosti pojavov kvintescenco" (MEW 26. 2, stran 166). Temeljni zakon in kvintescenca pa je pri Ricardu določanje vrednosti z delom. V poglavitnih odlomkih njegovega dela so „razvita meščanska produkcijska razmerja, torej tudi razvite kategorije politične ekonomije, konfrontirana s svojim principom, z določitvijo vrednosti, in izprašana glede tega, koliko mu neposredno ustrezajo, ali kaj z navideznimi odkloni . . ." (prav tam). Nato pa gre Marx tako daleč, da imenuje ta Ricardov dosežek „njegovo kritiko dosedanje politične ekonomije" (prav tam). Po drugi strani pa Marx zopet podvrže Ricardova teoretska polovičarstva ostri kritiki.

Pregrada med kritiko in ne-kritiko potemtakem še zdaleč ne poteka tako enoznačno med Marxom in klasično meščansko ekonomijo, kot se je to morda zdelo na prvi pogled. V čem pa je tedaj znanstvenozgodovinsko pregrada, ob katero so trčili meščanski ekonomi? Za Ricardove učence pravi Marx (stran 539): „Ti meščanski ekonomi so imeli res pravilen instint, da je precej nevarno preveč globoko razgljabljati o žgočih vprašanjih po izvoru presežne vrednosti". Zakaj je to tako nevarno? In mar bi z znanstvenikovega stališča pravzaprav ne moralo biti vseeno, ali je „meščan" ali ne? Moralo bi vendar zadoščati, da je znanstvenik da hoče le dovolj brezobzirno izslediti dejanskost kapitalistične družbe. Vsekakor. Toda, kdor vzame brezobzirnost raziskovanja resno, ta naleti v zasledovanju „žgočega vprašanja po izvoru presežne vrednosti" na nevarno „skrivnost", da je bistveno razmerje meščanske družbe izkoriščanje delavskega razreda po meščanskem razredu. Objaviti to skrivnost – celo samo vedenje, ki bi lahko posredno podpiralo spoznanje razrednih razmerij – se kaže zastopnikom razredov in slojev, ki imajo od izkoriščanja profit, kot uporniška agitacija v tistem trenutku, ko grozi, da se bo na spoznanju o izkoriščevalskem značaju tega na videz menjalno-pravičnega socialnega reda utemeljila zahteva izkoriščanih razredov po razpolaganju z njihovimi lastnimi produkti.

Odgovor na vprašanje po omejitvi politične ekonomije v meščanski družbi nam torej daje zgodovina razrednih bojev. Razkritje „notranje zveze" kapitalistične ekonomije, torej to, kar je bilo za znanstveno častihlepje Ricarda še samoumevni program, postane kritično v tej meri, v kateri nastopi organizirano delavsko gibanje, ki si prilašča rezultate znanosti in utemeljuje na njih svoje terjatve.

V predgovoru k prvi izdaji Kapitala (stran 16/12) poimenuje Marx omejitev znanosti s privatno lastnino za to, kar je:

– „Na področju politične ekonomije se svobodno znanstveno raziskovanje ne sooča le z istim nasprotnikom kot na vseh drugih področjih. Svojevrstna narava snovi, ki jo obravnava, kliče proti njemu na bojišče najhujše, najbolj malenkostne in najbolj zlobne strasti človeške narave, furije privatnega interesa. Anglikanska visoka cerkev npr. rajši odpusti napad na 38 od svojih 39 verskih členov kakor na 1/39 svojega denarnega dohodka. Dandanašnji je celo ateizem culpa levis (mali greh) v primeri s kritiko tradicionalnih lastninskih razmerij."

Tako je znanost v meščanski družbi zaprečena z neko pregrado, ki ne izvira iz nje kot znanosti in ob kateri si je prenekateri meščanski znanstvenik razbil glavo. Znanost je omejena v tej meri, kot ostajajo njeni zastopniki zavezani razrednim interesom in kot svojim privatnim interesom podrejajo svojo znanost ali kot jih z neposredno ali posredno prisilo držijo v teh pregradah. Kadarkoli meščanski znanstvenik zaide v ta konflikt, je postavljen pred odločitev, ali naj vztraja pri svoji znanstvenosti ali pri svojem razrednem stališču. Kolikor je finančno odvisen, bo nenehno oškodovan v poklicnem napredovanju ali pa ogrožen s takšno ali drugačno obliko „Berufsverbot". In res so že Ricarda, čeprav je bil strasten privrženec kapitalizma – čeprav le takšnega, ki bi bil stiliziran v najproduktivnejši družbeni red – obsojali kot agitatorja, demagoškega hujskača in ideologa.

Pregrado meščanske znanosti je treba izpeljati torej iz razrednega nasprotja in njegovega razvoja, ne pa, denimo, iz neke mistične kvalitete meščanskosti. Kot znanost najprej historično naredi ogromen korak naprej na poti raziskovanja kapitalizma. Njena naloga je pojasniti „napačen videz", razkritje povezanosti tega, kar se neposredno pojavlja samostojno in nepovezano. Njeni predstavniki se nato zgroženo umaknejo, ko jih nadaljnje sledenje te poti privede v konflikt z zunajznanstvenimi interesi glede dohodka ali ko bi moral znanstvenik za relativiranje „objektivnih miselnih form" jasno pritegniti v razmislek historično mejo meščanske družbe. Takrat v rastoči meri, in to je mogoče zelo jasno opazovati predvsem od leta 1848 dalje, stopa na mesto meščanske ekonomije vulgarna ekonomija; njej se pridružujejo specializirane panoge, ki skušajo matematično zajeti določena sovisja, odpovedujejo pa se teoretski razjasnitvi celokupnega sklopa.

Kot kaže, vendarle ni tako lahko ugotoviti specifičnosti kritike politične ekonomije nasproti klasični ekonomiji. Kaj je pravzaprav tista specifična kritičnost v Marxovi teoriji? Vsekakor sodi k njej, da se Marx ne prestraši boja s „furijami privatnega interesa". A s tem smo označili le neki vnaprejšnji pogoj; kar nas še čaka, je karakterizacija znanstvene izpeljave. Toda opirajoč se na celoto doslej razvitega, je zdaj vendarle mogoče relativno enostavno povzeti znanstvenoteoretski in metodološki pomen kritike. Najprej bom povedal, kaj ona ni, za kar pa jo pogosto imajo: kritika tu na noben način ne pomeni moralne kritike ali kakršnekoli kritike, ki prihaja od zunaj. To je doslej verjetno že jasno. Kritika niti ne pomeni v glavnem kritike ideologije, tudi demistifikacije ali „znanosti dešifriranja" ne, kot to nekateri razumejo. Saj tu pač še zdaleč ne gre za kritiziranje napačne zavesti v prid pravilne zavesti, karkoli naj že to pomeni. Kritika tudi ne pomeni samo spoznavne kritike določenih „pojavov", pa tudi kritiziranja določenih naukov o bistvu teh pojavov ne. Pač pa je kritika politične ekonomije temeljna znanost v dvojnem pomenu, da dojame tako družbeno realnost z njenimi poglavitnimi „pojavi" v njenem nastajanju, v njenem „notranjem ustroju" in njenem „življenju", kot tudi, da hkrati s tem izpelje njene objektivne miselne forme. To se pravi, ne le da razvija predmet od njegovih začetkov dalje in da iz analize zakonov njegovih form in njegovega funkcioniranja vnovično izvede njegovo genezo, tako kot iz njegovega genetičnega razvoja zopet izpelje njegovo logično zgradbo, marveč s tem razvije in analizira tudi forme, v katerih se tega predmeta ozavemo. Njen prispevek k analizi razmerja med bitjo in zavestjo bo predstavljal predmet posebnega raziskovanja, ki se navezuje na to predavanje.

V povezavi logične analize in genetičnega razvoja predmeta vidi nujno pot kritike že neki zelo zgodnji Marxov spis, njegov osnutek za kritiko Heglovega državnega prava, nastal poleti 1843. Marx se obrača v njem zoper „dogmatično kritiko, ki se bojuje s svojim predmetom, kakor so nekoč denimo, spodbijali dogmo o sveti Trojici s protislovjem med ena in tri", torej z zavračanjem ki prihaja od zunaj in ugotavlja na površini predmeta zapažene, vnanje razbrane protislovnosti, ter meni, da je s predmetom tako opravilo. Znanstveno edino veljavna kritika mora postopati drugače.

„Resnična kritika pa kaže notranjo genezo svete Trojice v človeških možganih. Opisuje njen rojstni akt. Tako zares filozofska kritika zdajšnje državne ustave ne kaže le, da protislovja so, (ampak) jih pojasnjuje, zapopada njihovo genezo, njihovo nujnost. Jemlje jih v njihovem svojskem pomenu. To zapopadenje pa ni, kot misli Hegel, v tem, da se vsepovsod prepoznajo opredelitve logičnega pojma, ampak da se dojame svojska logika svojskega predmeta". (MEW 1, stran 296, MEID I, stran 115.)

Ali ni ta program hkrati uresničen in s tem tudi kot program pojasnjen v kritiki politične ekonomije? Kritika torej ne pomeni – ali pa vsaj ne pomeni

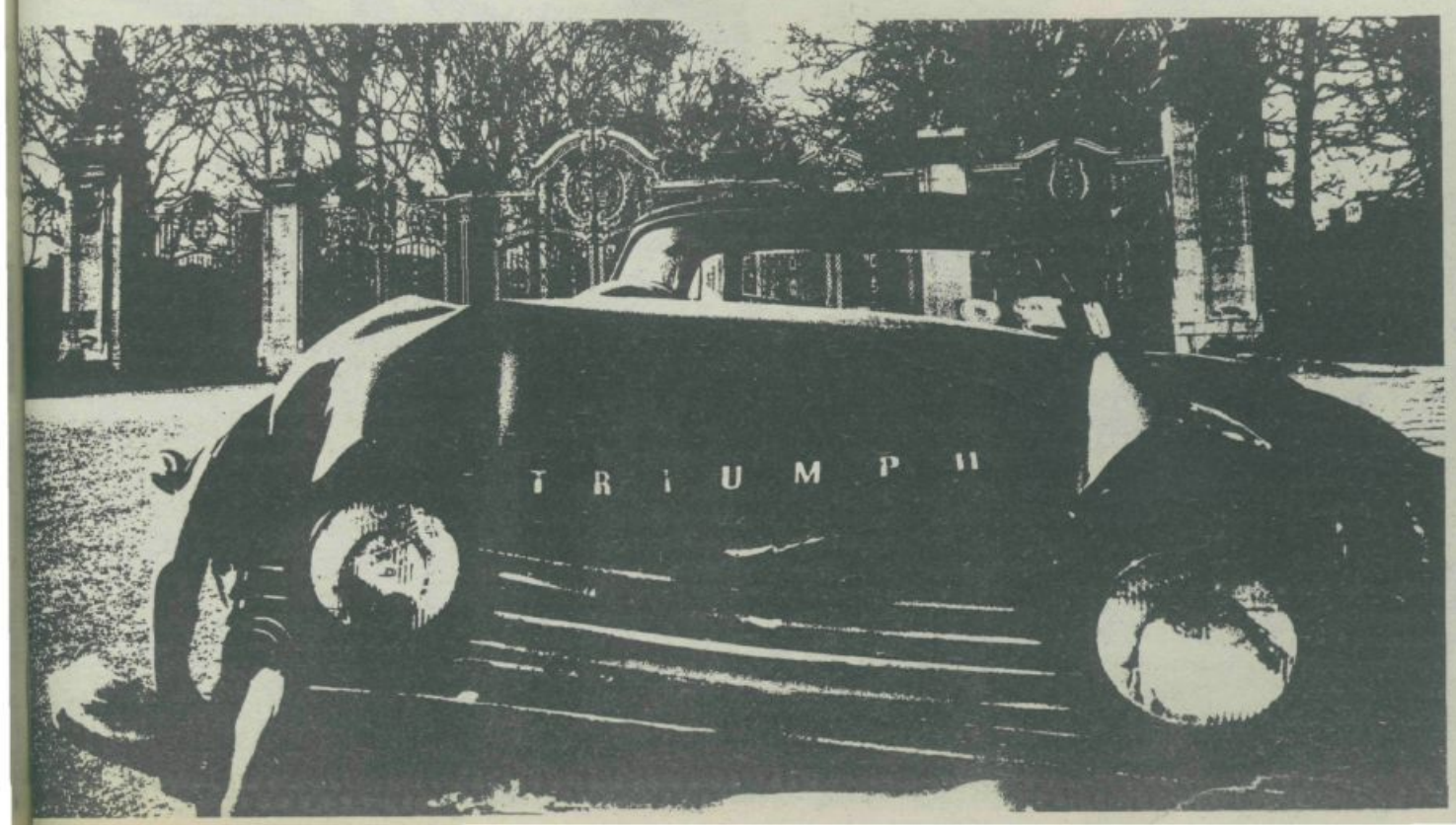

samo — očitanje napak politično-ekonomski teoriji. Pač pa pomeni, razrešujoč in dvigajoč s tem na višjo stopnjo neki pojem kritike, ki ga je razvila klasična meščanska filozofija: pojmovanje predmeta — in sicer dejanskega predmeta, ne zgolj njegovega „pojava" — iz njegove konstitucije, iz dejanskega produkcijskega procesa. Iz konstitucije predmeta sem je hkrati z njim zajeto tudi človeštvo, ki je v njegovih formah v praktično-družbenem odnosu, se v njih aktivira in razvija, s tem pa je obenem z „nujnostjo" predmeta sorazvita njegova spontana „mislivost".

Kritika politične ekonomije pomeni torej izpeljavo in razvitje ekonomskih form in dejavnostnih sklopov meščanske družbe. Prepričajmo se še, ne vem katerič že, o tem! Kako razvije svoj predmet? Ob koncu našega raziskovanja prvega poglavja je mogoče močno poenostavljeno, kolikor za zdaj še puščamo ob strani veliko vprašanj glede celokupne zgradbe, ki zahtevajo bolj kompliciran odgovor, reči: razvija ga ravno tako, da, začenjajoč pri tem, kar je logično elementarno, pri najenostavnejšem, ki je hkrati genetično prvo, proizvede iz njegove razčlenitve zakonitost — ker praktično nujnost — po kateri se to najenostavnejše razvija naprej v sestavljene forme. In kritika politične ekonomije je sukcesivno vzpenjanje od tega začetno-najenostavnejšega k sestavljenemu, od abstraktno-občega h konkretno-posebnemu. V abstrakciji od vseh posebnih form preostaneta kot obča temeljna forma meščanske družbe blagovna forma delovnega produkta in forma dela kot vrednotvornega dela. Kar torej kritika politične ekonomije doseže z razvijajočim vzpenjanjem od najenostavnejšega k sestavljenemu, je prav brezvrzelna izpeljava vseh form vrednosti. Od blaga se stopi k delu, producirajočem blagu; nato razvije iz najenostavnejše vrednostne forme formi kapitala in denarja: iz kapitalske forme sestopi k abstraktno-obči formi dela, kapitalistično producirajočega blago, torej tistega, ki je po bistvu presežno vrednost producirajoče delo, ker je prirastek vrednosti edini smoter, ki navede kapitalista, da nastavi mezdne delavce. Od te še čisto abstraktne, toda temeljne, vsem konkretnim oposebljanjem skupne forme dela, producirajočega presežno vrednost, se kritika deloma genetično, deloma strukturno-analitično „arhitektonsko" vzpenja, spotoma vedno *znova prihajajoč k posamičnim fenomenom naše vsakdanje dejanskosti* v smeri njihovega zaobsegajočega sovisja. Na koncu te rekonstrukcije v mislih dojame to sovisje kot sovisje empiričnih kategorij (katerih temeljno formulo predstavlja „triniteta" zemljišč — zemljiška renta, kapital — obresti in delo — mezda), v katerih živi naša družba.

Prav to vzpenjanje od sprva zgolj razvite, abstraktno-obče forme presežne vrednosti, ki empirično sploh ni dana, k posebnim dohodkovnim formam posedujočega razreda tako vendarle Marxovo kritiko načelno razločuje od vse dotedanje politične ekonomije. Ta razloček je izrečen v motu, ki stoji na začetku Teorij o presežni vrednosti:

„Vsem ekonomom je skupna napaka, da presežne vrednosti ne obravnavajo zgolj kot takšne, marveč v posebnih formah profita in rente. Nujne teoretske zmote, ki so morale iz tega nastati, se bodo pokazale v poglavju III, kjer je analizirana zelo preobražena forma, ki jo privzema presežna vrednost kot profit." (MEW 26, 1, stran 6.)

Če zastavimo zdaj vprašanje, zakaj so „vsi ekonomi" pred Marxom šli po tej napačni poti in kaj je Marxu omogočilo, da je odkril pot, ki je vodila dalje, postane jasno, da ob obravnavanju pregrad, ki jih postavljajo „furije privatnega interesa", začasno nisem upošteval neke odločilne meje med Marxovo kritiko in vso dotedanjo politično ekonomijo. „Kritika vse dosedanje ekonomije", ki jo Marx pohvalno konstatira v Ricardovem delu, se nanaša le na vsebinske temelje nauka o vrednosti dela. Temeljni zakon, ki bi mu klasična ekonomija na svojem vrhuncu morala podvreči vse pojave, je bil ravno ta zakon določanja vrednosti z delom. V Kapitalu odkrije Marx dostop do čistega pojma presežne vrednosti preko analize in razvitja vrednostne forme — predvsem kapitalske forme in blagovne forme delovne moči — in dela, ki ga ti formi „določata po formi'.'Analiza ekonomskih form — na čelu z analizo vrednostne forme kot abstraktnonajsplošnejše forme — tvori specifičnost Marxove kritike. (Zaradi tega smo analizo vrednostne forme tudi vzeli za predmet tega uvodnega predavanja.)

Toda mar to ne oporeka prej citiranemu Marxovemu stavku, da predstavlja odločilno „jedro" njegovo odkritje dvojnega značaja dela, producirajočega blago? Na drugem mestu poudarja, kako sloni „vsa skrivnost kritične metode" vsanalizi dvojnega značaja dela, producirajočega blago. Tudi proti koncu prvega poglavja, v opombi 31, svojo kritiko temu ustrezno razmeji od dotedanje politične ekonomije:

„Kar pa se tiče vrednosti sploh, klasična ekonomija nikjer izrecno in z jasno zavestjo ne razlikuje dela, ki je podano v vrednosti, od tistega dela, kolikor je podano v uporabni vrednosti svojega produkta. Razliko dela seveda dejansko s tem, da obravnava delo enkrat kvantitativno, drugikrat kvalitativno. Vendar ji ne pride na misel, da že zgolj kvantitativna razlika med deli predpostavlja njihovo kvalitativno enotnost ali enakost, torej njihovo redukcijo na abstraktno človeško delo." (stran 94/93).

Analize forme vrednosti in analize dvojnega značaja dela, producirajočega blaga, ni mogoče odtrgati drugo od druge. Samo vprašati se moramo, kaj ju vselej omogoča in zakaj sta nujni, pa bomo to nazorno uvideli. Uvajanje pojma dvojnega značaja dela temelji najprej na analizi obeh določitev blaga. Marx je iz pojmovne vnovične izvedbe izpolnitve določitve menjalne vrednosti in predvsem iz zapažanja, da je predpostavka udejanjenja menjalne vrednosti abstrakcija od uporabne vrednosti, prišel do reziduuma upredmetenega abstraktno človeškega dela, na katerem je mogoče v čisti nasprotipostavljenosti izdelati obe določitvi dela, producirajočega blaga. V analizi vrednostne forme, ki je nato zopet povzeta, je tako mogoče za natančno dojetje protislovne posebnosti ekvivalentske forme poseči nazaj na dvojni značaj blaga in dela, ki ga producira. Z analizo forme, v katero se tu ne moremo pobliže spuščati, je iz pojma ekvivalentske forme izkazan nadaljnji razvoj preko denarne forme h kapitalski formi. Da bi doumeli, kako lahko kapitalska forma postane normalna forma, mora biti zapopadeno blago delovna moč, kar je mogoče s pomočjo uporabe spoznanj o dvojni določitvi blaga. Na sprevidu dvojnega značaja dela gradi odločilno predvsem analiza dvojne določitve kapitalističnega produkcijskega procesa (poglavje 5) kot delovnega procesa in kot uvrednotevalnega procesa. In kaj je tu od tega odvisno? Nič manj kot novi pojem forme presežne vrednosti, ki je osreden za analizo kapitalizma. Iz analize različnih praktičnih možnosti vplivanja na velikost presežne vrednosti je hkrati z razlikovanjem med absolutno in relativno presežno vrednostjo pridobljen uvid v najpomembnejše zakone in razvojne stopnje kapitalistične produkcije in tako dalje in tako naprej.

Analiza blagovne forme in redukcija dela, producirajočega blago, na abstraktno človeško delo delujeta torej v nerazdružljivi povezanosti. Na njuni enotnosti gradi postopek, ki je ravno nasproten postopku klasične ekonomije. Nje veličina je bila v redukciji ali analizi (torej v zvajajoči razrešitvi) vseh vrednostnih form v njihovo skupno vrednostno substanco, čeprav le-te seveda ni izdelala v čisti obliki. Zato gleda Marx na veličino klasične ekonomije tudi kot na drugo plat njene omejenosti, njene „brutalne zainteresiranosti za snov" (prim. k temu npr. MEW 26. 1, stran 63). — Nasprotno pa izhaja Marx po analizi forme vrednosti in vrednotvornega dela in po pridobitju abstraktno-najsplošnejše kategorije vrednosti iz produkcije presežne vrednosti in zasleduje poglavitne preobrazbe (metamorfoze, spremembe forme), skozi katere gre presežna vrednost.

Ob koncu prvega poglavja izreče Marx to posebnost svoje kritike in načelno omejenost dotedanje ekonomije:

„Politična ekonomija je sicer analizirala vrednost in velikost vrednosti, čeprav nepopolno, ter je odkrila vsebino, ki je skrita v teh formah. Nikdar pa se ni niti vprašala, zakaj privzema ta vsebina takšno formo, zakaj se torej delo upodablja v vrednosti delovnega produkta." (Stran 94/93 sl.)

In v opombi 32 (stran 95/94), katere del sem že citiral, je v neposredni zvezi s tem rečeno:

„Ena temeljnih hib klasične politične ekonomije je ta, da se ji ni nikdar iz analize blaga in še posebej blagovne vrednosti posrečilo, da bi poiskala formo vrednosti, ki jo šele napravi za menjalno vrednost. Prav v svojih najboljših predstavnikih, kakor sta A. Smith in Ricardo, obravnava vrednostno formo kot nekaj popolnoma indiferentnega ali naravi blaga zunanjega. Vzrok ni le v tem, da analiza velikosti vrednosti popolnoma absorbira njeno pozornost. Je globlje. Vrednostna forma delovnega produkta je najbolj abstraktna, pa tudi najbolj obča forma meščanskega produkcijskega načina, ki je s tem karakteriziran kot posebna vrsta družbene produkcije in s tem hkrati historično. Če torej v njem zmotno vidimo večno naravno formo družbene produkcije, potem nujno prezremo tudi specifičnost vrednostne forme, torej blagovne forme, v nadaljnjem razvoju denarne forme, kapitalske forme itd. Zato pri ekonomih, ki se popolnoma strinjajo v tem, da je delovni čas mera za velikost vrednosti, nahajamo najbolj pestre in najbolj nasprotujoče si predstave o denarju, tj. o končni podobi splošnega ekvivalenta."

Da pozorno raziskujemo formo vrednosti, pomeni, da jo zapopademo kot refleks neke historično „posebne vrste družbene produkcije", kot formo prakse neke posebne družbene forme. Vrednostne forme, ki imajo v razviti meščanski družbi „trdnost naravnih oblik družbenega življenja" (stran 90/88), so dojete kot nastale v posebnih razmerjih in kot razvijajoče se na določen način. S formo je historizirana družbena forma. Razvojni zakon forme postane razvojni zakon družbene forme, katere tranzitorično naravo je tako mogoče zajeti. Kritika torej tu hkrati pomeni izkazovanje historičnega značaja kake družbene forme, ki je spotano izkušena, oz. sprejeta kot naravna oblika. To jo postavlja v ostro nasprotje s klasično politično ekonomijo — da sploh ne govorimo o novejši vulgarni ekonomiji. „Formule, ki jim je na čelu zapisano, da pripadajo družbeni formaciji, v kateri produkcijski proces obvladuje človeka, človek pa še ne produkcijskega procesa, veljajo njeni meščanski zavesti že zmerom za prav tako samoumevno naravno nujnost kot produktivno delo samo".(95/94). Kritika pomeni razkrivanje objektivno sprevrnjenega na tej družbeni formaciji, tako da je analiziran njen notranji ustroj.

Če pomeni kritika kritiziranje določenih zavestnih form kot „sprevrnjenih" pa je, treba pojem „sprevrnjenega" razumeti, s poudarkom na *oprijemljivo—realnem pomenu*, prav tako dvoznačno kot pojma razlastitve ali odtujitve. Kot pojem „objektivne sprevrnitve" dojema neko objektivno strukturo. Z golim dojetjem notranjega, dejanskega, ker delujočega sklopa družbe stopi na plan njena „sprevrnjenost". Zdaj je kot potrebna začutena njena preobrnitev. Kajti brezzavesten način narejanja družbenih sklopov se bolj slabo ujema z njihovim ozavedenjem. Zakaj bi zavestno narejenega ne naredili zavestno? To enostavno vprašanje, na katerega bomo le stežka našli razumen odgovor, ki bi spodbijal to zavestno aktivnost, označuje tisto luč, v katero golo dojetje družbenih razmerij iz njihove logične in genetične konstitucije postavlja ta družbena razmerja.

Prav *enotnost logične analize in genetičnega razvoja* je tedaj tisto, kar v bistvu tvori specifičnost kritike politične ekonomije. Naj bodo dosežki kakega Smitha ali kakega Ricarda še tako veličastni, je ta veličastnost omejena na to, da so pojavljajoče se kategorije zvedene nazaj na njihovo skupno vsebnost. Marx postopa obratno. Ne le da reducira, marveč predvsem razvija, ne zvaja samo nazaj, marveč predvsem izpeljuje. Ta metoda razvijajoče izpeljave ima neki povsem oprijemljivo materialističen, revolucionaren pomen. Njen dosežek je izvajanje danih form — predvsem treh bistvenih, mezde, obresti in zemljiške rente, „trinitarne formule" (prim. k temu 48. poglavje v III. zvezku). V tem ko jih Marx izvaja iz lastninskih in menjalnih razmerij in iz produkcije vrednosti ter presežne vrednosti, ko predvsem iz abstraktno-občnega pojma presežne vrednosti, ki neposredno ni empiričen, izvede konkretno-posebne in empirične pojme, kot so to obresti, podjetniški dobiček in zemljiška renta, ne poupodablja nič drugega kot dejanski proces. To izvajanje, to odvajanje lahko namreč razumemo kot „čisto" logično zrcaljenje tega, kar se v družbi tudi dejansko dogaja. Saj to odvajanje tudi ni kakšno odkritje teoretika, temveč je nekaj, kar se vsak dan znova dogaja — čeprav bi v vsakdanjem jeziku rekli temu prej „razvejevanje" — tako kot tudi Marx na nekem mestu, ki smo ga citirali na začetku tega predavanja, označuje profit in zemljiško rento kot „razvejitvi" presežne vrednosti. Vsak dan znova se presežna vrednost razvejuje in odvaja v kanale, seveda ne hoteno, temveč z aktiviranjem ekonomskih formnih določitev samih. Metoda odvajanja torej sama na sebi ne izvira iz kake večne logične *ideje, tudi ne iz kake matematične ali geometrijske praforme vse biti*, marveč je le konkretizacija materialistične zahteve, da je treba teoriji vso energijo vložiti v pravilno zrcaljenje dejanskega procesa, življenja snovi, kot beremo to v Sklepni besedi k 2. izdaji (stran 27/22). Če tedaj odvajanje kategorij predstavlja osrednjo pridobitev kritike politične ekonomije v nasprotju z golo meščansko politično ekonomijo, potem odvajanje pač ne pomeni drugega kot to, da je pot, po kateri dejansko gre presežni produkt, v teoriji člen za členom pojmovno poupodobljena v liku nekega logičnega razvitja. Teoretsko odvajanje zrcali realno ekonomsko odvajanje prihodka posestnikov produkcijskih sredstev od produkta delavskega razreda, razlaščajočo razvejitev presežnega produkta, fiksirano v različnih ekonomskih kategorijah, kot so obresti, podjetniški dobiček, zemljiška renta itd.

Kritični značaj kritike politične ekonomije bomo po bistvu doumeli, če sprevidimo, da je in kako je Marxu uspelo uresničiti „zadnji smoter" tega dela, da namreč „razkrije ekonomski zakon gibanja moderne družbe" (stran 15/12), in sicer ne le kot zakon njenega funkcioniranja, ko je že razvita, temveč kot zakon, po katerem se je razvila iz najenostavnejše forme, kot njen razvojni zakon. To odkritje pa v resnici znanstvenozgodovinsko predstavlja osrednje odkritje, je jedro tega, kar se imenuje dialektični materializem, po njegovi pretenziji pa ga je mogoče prenesti na vsa področja.

Toda ali nas te trditve ne vodijo k temu, da naredimo iz kritike politične ekonomije neko pozitivno, da, celo „pozitivizma" sumljivo znanost? Kako se to pojmovanje kritike razmejuje od golega nauka o funkcioniranju kapitalizma, ali, če že hočete, od razvojnega nauka? Kar tu podajam kot retorični ugovor, je določalo pojmovanja, denimo, Kritične teorije' ali določenih tokov tako imenovanega kritičnega marksizma, in je s tem dolgo časa učinkovalo.

„Pozitivistična" ta teorija zaradi tega ni, ker zapopade „rojstni akt" svojega predmeta v realnosti in ker to sprevidenje geneze sloni na analizi ekonomskih formnih določitev. Kolikor so te vrednostne forme specifične za družbeno formacijo kapitalizma, postane od vsega začetka viden historično-tranzitorni značaj te formacije. V „zakonu gibanja moderne družbe", ki je pridobljen s povezavo analize forme in genetičnega razvoja, je hkrati dojet zakon, po katerem mora biti ta formacija ukinjujoče razrešena (aufgehoben) v naslednjo višjo formacijo. Prvi zvezek Kapitala prodre v sklepnem poglavju o akumulaciji logično-konsekventno do te meje. Polistajmo naprej h koncu 24. poglavja (stran 789/857 sl.). „Igra *imanentnih zakonov kapitalistične produkcije same*" (primerjaj stran 790/859) je tisto, s čimer ta formacija „z nujnostjo naravnega procesa" proizvaja „svojo lastno negacijo" (stran 791/860). In koliko močnejša je ta negacija od zgolj subjektivno-duhovne negacije kakega — pa čeprav še tako totalnega, z mislijo „povsem Drugega" operirajočega — kritičnega pridržka do danih razmer.

Pozitivna znanost in kritika zato po Marxovem razumevanju ne smeta tvoriti nasprotja. V Sklepni besedi k drugi izdaji (na strani 27/22), označi Marx to notranjo povezanost pozitivnosti in negativnosti kot bistveno za dialektiko in njen kritično-revolucionarni pomen:

„V svoji mistificirani formi je postala dialektika nemška moda, ker se je zdelo, da poveličuje obstoječe. V svoji racionalni podobi je meščanstvu in njegovim doktrinarnim besednikom pohujšanje in grozota, ker v pozitivnem razumevanju obstoječega vsebuje hkrati tudi razumevanje njegove negacije, njegovega nujnega propada, pojmuje vsako nastalo formo v toku gibanja, torej tudi po njeni minljivi plati, si ne pusti z ničimer imponirati, je po svojem bistvu kritična in revolucionarna."

Kaj konkretno pomeni: pojmovati vsako nastalo formo v toku njenega gibanja, bi po naših raziskovanjih o analizi vrednostne forme in njenem pomenu za kritiko politične ekonomije ter njeno znanstveno zgradbo medtem že moralo postati jasno.

Če se ozramo zdaj k vprašanjem, postavljenim v prvih predavanjih tega niza, lahko tako odgovorimo na vprašanje, ali začetek Kapitala zadošča občim zahtevam. Z blagom in menjavo je za izhodiščino temo vzeto nekaj, kar „vsakdo ve, četudi sicer nič drugega ne ve"; predpostavljena niso torej nikakršna posebna vnaprejšnja znanja. Iz tega vsakdanjega izhodiščnega vedenja so sukcesivno razviti znanstveni pojmi kritike politične ekonomije, ne da bi se nit razvijanja kdajkoli pretrgala, tako da sta izhodiščno vedenje in napor mišljenja zadostna oprema, da lahko ob hkratni kontroli skupaj prehodimo pot.

Stvar sama to omogoča, in sicer s tem, da ima začetno raziskovanje v vrednostni formi za podlago neki predmet, ki je zares „konstituirajoči element" celo najkompleksnejših ekonomskih form meščanske družbe in ki hkrati upodablja tisto genetično prvo, iz česar se je vse sestavljeno razvilo kot kasnejše. Ne da bi bilo zato potrebno drugačno kot le ilustrativno zasledovanje določenih historičnih potekov, so zakonitosti historičnega razvoja, določene z logiko ekonomskih form — in z dinamiko tega, kar se v teh formah giblje — v abstrakciji od vsega neekonomskega — proizvedene v čisti obliki in hkrati uporabljene kot princip, ki žene naprej tako dejanski razvoj v zgodovini kot tudi prikaz v teoretskem razvitju.

V tem pomenu je kritika politične ekonomije: vnovična izvedba, v abstraktni pojmovni obliki, realnega procesa razvoja meščanske družbe, s tem spominjanje (Erinnerung — ponotranjenje) geneze specifičnih ekonomskih formih določitev in obenem z njimi tudi običajnih miselnih form, ki spontano izvirajo iz njih. Vse te forme so izpeljane iz človeške prakse. Zato je mogoče začeti z nekim „skupnim mestom", na katerem se lahko znajde vsak član meščanske družbe samo in edinole s svojim vsakdanjim običajnim vedenjem. Kajti najenostavnejša in hkrati elementarna forma meščanske družbe, menjalna forma, nastaja — čeprav le kot, bežen obroben fenomen, kot tako rekoč tudi pri odraslih nastopajoče „otročje" vedenje — vedno znova v odnosih vsakdanjosti, da bi nato brez nadaljnjega razvoja zopet izginila. Razvitejše forme, pri katerih gre za logično sestavljene forme, pa nasprotno ne izvirajo neposredno iz vsakdanje prakse. Teoretsko „razvitje" jih posreduje z najenostavnejšo formo, iz katere so se pač tudi realno razvile. V tem ko obravnava Marxova analiza ekonomske forme kot socialne forme prakse, razkrije v njihovih protislovjih gonilno silo, ki žene razvoj naprej.

Skozi ekonomske forme prodre kritika politične ekonomije do družbenih razmerij, ki se gibljejo v njih. Tako lahko povsod razkrije nasprotja interesov in protislovja form, ki ženejo razvoj naprej. S tem naveže po eni strani vse osamosvojene, ločene forme nazaj na temeljno razredno nasprotje in po drugi strani pokaže historični značaj, s tem pa minljivost meščanske družbe. Analizirati ekonomske forme na tak način pomeni, da se osvobajamo samoraslo nastale meščanske družbene formacije, da pripravljamo njeno zameno z zavestno konstituirano formacijo.

„Kolikor taka kritika sploh zastopa kak razred," je rečeno v Sklepni besedi k drugi izdaji Kapitala (stran 22/18), „lahko zastopa samo razred katerega zgodovinski poklic je prevrat kapitalističnega produkcijskega načina in končna odprava razredov — proletariat"'. Bodimo pozorni na formulacijo „kolikor sploh nastopa kak razred" in se varujmo mnenja, da golo zastopanje kakega razreda že nadomešča ogromno delo, ki ga je moral vložiti Marx. Stališče delavskega razreda je sicer edino, na katerem ni nikakršnih socialno-ekonomskih skrivnosti, katerih razglabljanje bi bilo nevarno. Zdaj šele lahko znanost potencialno pride k sebi sami, ko pride k delavskemu razredu. Toda razredno stališče zato še zdaleč ni stališče na kamnu modrih, tako kot tudi tu ni nikakršnega avtomatizma pravilne znanosti; pač pa so s tega stališča postavljene pred znanstvenika toliko večje zahteve, da napne vse svoje moči.

MARX-ENGELS:

CIRKULARNO PISMO

„Cirkularno pismo" Marxa in Engelsa je bilo napisano v dneh 17., 18. ptembra 1870 in ima izraziti značaj notranje-partijskega gradiva. O tem ča tudi Marxovo pismo Sorgeju z dne 19. septembra 1879, kjer pravi, da namenjeno privatni cirkulaciji med nemškimi partijskimi voditelji. Cirkumo pismo ima tri poglavja, od katerih je še danes močno aktualno tretje, nosi naslov Manifest zuriške trojice in ki ga tu objavljamo. Prvikrat je bilo irkularno pismo" objavljeno leta 1931 v Berlinu, v reviji Die Kommunišehe Internationale". 12. letnik 1. polletnik, str. 1012–1024.

Prevod prevzemamo po MED V, str. 103–112.

ndon, 17./18. septembra 1879

Manifest zuriške trojice

Tedaj je prispel Hochbergov „Jahrbuch", v katerem je bil članek etrospektivni pregled socialističnega gibanja v Nemčiji".1 Kakor mi je ročil Hochberg sam, so ta članek napisali trije člani zuriške komisije in je ej verodostojna kritika prejšnjega gibanja izpod peres teh gospodov kakor di verodostojen program novega lista, kolikor določajo ti ljudje smer lista.

Prav na začetku beremo:

„Gibanje, ki mu je Lassalle pripisoval ogromen politični pomen, v erega je pozival ne samo delavce, marveč tudi vse poštene demokrate in ki mu morali biti na čelu neodvisni predstavniki znanosti in vsi tisti, ki jih šinja resnično človekoljubje, je pod vodstvom Johanna Baptista hweitzerja zvodenelo in se spremenilo v enostransko borbo industrijskih avcev za lastne koristi."

Ne bom se ukvarjal z vprašanjem, ali se vse to sklada in koliko se sklada z nico. Tisto posebno, kar tu očitajo Schweitzerju, je v tem, da je hweitzer lassallovstvo, ki ga tu pojmujejo kot meščansko mokratično-človekoljubno gibanje, poplitvil v enostranski interesni boj ustrijskih delavcev, medtem ko je dajansko poglobil njegov značaj rednega boja industrijskih delavcev proti buržoaziji.2 Nadalje mu očitajo, „zavrača buržoazna demokracija v socialnodemokratični stranki? Če jo rijo „pošteni možje", sploh ne bo hotela vstopiti v stranko, če pa vendar e vstopiti, tedaj pač samo za to, da bi delala zgago.

Lassallovski stranki „je bilo ljubše, delati se na najbolj enostranski način delavsko stranko". Gospoda, ki to pišejo, „so sami tudi člani stranke, ki na najbolj enostranski način dela za delavsko stranko, in imajo danes v tej nki položaje in funkcije. V tem je nekaj povsem nezdružljivega. Če ijo, kar pišejo, tedaj morajo izstopiti iz stranke, ali vsaj odložiti svoje kcije. Če tega ne store, tedaj s tem priznavajo, da nameravajo svoje kcije izkoristiti za to, da bi se borili zoper proletarski značaj stranke. anka izdaja torej samo sebe, če pušča te ljudi v njihovih funkcijah.

Socialnodemokratična stranka bi torej po mnenju te gospode ne smela nikakršna enostranska delavska stranka, marveč vsestranska stranka h, od prave ljubezni do človeštva prešinjenih ljudi". To naj bi dokazala dvsem s tem, da bi se odpovedala surovim proletarskim strastem in se za da bi si „pridobila dober okus" in se „naučila lepih manir" (str. 85), tavila pod vodstvo omikanih, človekoljubnih buržujev. Potem se bo tudi vtarski nastop" mnogih voditeljev umaknil častitljivemu „meščanskemu topu". (Kakor da vnanje rovtarski nastop tistih, ki jih imajo v mislih, ne il najmanjši pregrešek, ki jim ga je mogoče očitati!) Potem bodo prišli vilni pristaši iz vrst izobraženih in posedujočih razredov. Te pa je treba pridobiti, če naj . . . agitacija, ki jo stranka dela, doseže očitne uspehe."

Nemški socializem je „dal preveč na to, da pridobi množice in je pri tem udil, delati energično (!) propagando med tako imenovanimi gornjimi tmi družbe". Zakaj „stranki še manjka mož, ki bi bili sposobni, da bi jo topali v državnem zboru". Je pa „želeti in nujno, da se poverijo mandati dem, ki imajo dosti priložnosti in časa, da se temeljito seznanijo z avnim gradivom. Navaden delavec in mali mojster . . . imata za to le moma čas, ki ga je treba za te stvari." Volite torej buržuje!

Skratka: delavski razred sam ni sposoben, da bi se osvobodil. Zato mora piti pod vodstvo „omikanih in posedujočih„ buržujev, ki imajo edini ložnost in čas", da se seznanijo s tem, kar je delavcem v prid. In drugič, kor ni treba, boriti se z buržoazijo, temveč treba jo je z energično pagando – pridobiti.

Če pa hočeš pridobiti gornje plasti družbe ali samo njene dobronamerne i, jih zaboga ne smeš prestrašiti. In glede tega mislijo naši trije možje iz icha, da so odkrili nekaj pomirjujočega:

„Stranka kaže prav sedaj pod pritiskom zakona proti socialistom, da ne nerava hoditi po poti nasilne, krvave revolucije, marveč je odločenena . . . rati pot zakonitosti, se pravi reforme".

Če je torej 500.000 do 600.000 socialnodemokratičnih volivcev, desetina osmina vseh volivcev, vrhu tega še raztresenih širom po vsej državi, tako netnih, da nočejo butati z glavo ob zid in – eden proti desetim –.

– zanetiti „krvave revolucije", tedaj

dokazuje, da si tudi za vso bodočnost prepovedujejo izkoristiti kak velik odek v inozemstvu, kako veliko, iz tega dogodka hipoma nastalo olucionarno vrenje, da, kako zmago ljudstva, doseženo v boju, ki se je l v sporu zaradi takega dogodka! Če bi bil Berlin spet kdaj tako arski, da bi ponovil kak 18. marec,3 tedaj bi morali socialni demokrati, esto da bi se kot „po barikadah hlepeča sodrga" (str. 88) udeležili boja, „izbrati pot zakonitosti", miriti, pospravljati barikade in, če treba, akati s slavno cesarsko armado proti enostranskim, surovim, obraženim množicam. Če pa gospoda trdijo, da niso tako mislili, kaj so j mislili?

Slišali bomo še lepše stvari!

„Kolikor mirneje, stvarneje, preudarneje bo torej (stranka) nastopala v i kritiki obstoječih razmer in v svojih predlogih, da se te razreme menijo, toliko manj bo mogoče ponoviti sedaj (ob uvedbi zakona proti alistom) posrečeno šahovsko potezo, s katero je zavestna reakcija s hom pred rdečim strašilom ugnala buržoazijo v kozji rog." (Str. 88.)

Da bi rešili buržoazijo poslednje trohe strahu, naj bi jasno in jedrnato azali, da je rdeče strašilo zares samo strašilo, da ga torej ni. Kaj pa je vnost rdečega strašila, če ne strah buržoazije pred neogibnim bojem na jenje in smrt med njo in proletariatom? Strah pred neogibno odločitvijo obnega razrednega boja? *Odpravite razredni boj in buržoazija in „vsi odvisni ljudje"* se ne bodo „bali, složno sodelovati s proletarci"! In kdo bi bil opeharjen, če ne proletarci?

Stranka naj torej s ponižnim in pohlevnim nastopom dokaže, da se je za ej otresla „nespodobnosti in izpadov", ki so dali povod za zakon proti alistom. Če iz proste volje obljubi, da se bo gibala samo v mejah zakona ti socialistom, bodo Bismarck in buržuji pač tako dobri, da bodo veljavili ta zakon, ki bo potem postal docela nepotreben!

„Treba nas je prav razumeti", mi nočemo, da bi „se odrekli naši stranki našemu programu, mislimo pa, da imamo dolga leta dovolj dela, če nerimo vse svoje sile, vso svojo energijo na to, da dosežemo neke bližnje je, ki jih moramo vsekakor doseči, preden bo mogoče misliti na nadaljnja smljenja." Potem se nam bodo v množicah pridružili tudi buržuji, lomeščani, ki se „sedaj plaše . . . zaradi daljnosežnih zahtev."

Programu se ni treba odpovedati, le odložiti ga moramo – za nedoločen . Sprejmemo ga, vendar pravzaprav ne zase in za svojo dobo, temveč humno, kot dediščino za otroke in otrok otroke. Medtem pa uporabimo svoje sile in energijo" za vsakovrstne malenkosti in krpanje talističnega družbenega reda, da bi se vendarle zdelo, kakor da se nekaj in da buržoazija ne bo preplašena. Potem mi je že ljubši komunist uel, ki svoje neomajno prepričanje v propad kapitalistične družbe, po ovem neogiben čez nekaj stoletij, izpričuje s tem, da krepko špekulira, peva pošten delež k polomu leta 1873

Druga pregreha zoper dobre manire so bili tudi „pretirani napadi na ustanovitelje", ki so bili „vendar samo otroci svoje dobe"; bilo bi zato bolje, če ne bi bilo . . . zabavljanja čez Strousberga in takšne ljudi". Na žalost so vsi ljudje „le otroci svoje dobe" in če je to zadostno opravičilo, ne smemo nikogar več napadati; vsaka polemika, vsak boj se z naše strani neha; vse brce svojih nasprotnikov bomo mirno sprejemali, ker mi, modrijani, vendar vemo, da so oni „le otroci svoje dobe" in ne morejo delati drugače, kakor delajo. Namesto da bi jim vračali brce s obrestmi, bi jih morali – revčke – pomilovati.

Da smo se zavzeli za Komuno, je imelo vsekakor to škodljivo posledico, „da je odbilo sicer naklonjene nam ljudi in sploh povečalo sovraštvo buržoazije proti nam". In potem stranka tudi „ni povsem brez krivde, da je prišlo do oktobrskega zakona,5 kajti po nepotrebnem je množila proti nam sovraštvo buržoazije."

To vam je program treh cenzorjev iz Züricha. Glede jasnosti mu nimamo kaj oporekati. Najmanj mi, ki poznamo vse to besedovanje še zelo dobro iz leta 1848. To so predstavniki malomeščanstva, ki se oglašajo vsi v strahu, da ne bi proletariat, ki ga sili njegov revolucionarni položaj, „šel predaleč". Namesto odločne opozicijske politike predlagajo splošno pomiritev, namesto boja proti vladi in buržoaziji si ju skušajo pridobiti in pregovoriti, namesto da bi se kljubovalno uprli nasilnostim od zgoraj, se jim ponižno uklanjajo in priznavajo, da je kazen zaslužena. Vse zgodovinsko nujne spore pretvarjajo v nesporazume in vsako diskusijo končajo v zatrjevanjem, da smo si v glavnih vprašanjih vendarle vsi edini. Ljudje, ki so leta 1848 nastopali kot meščanski *demokrati, se sedaj lahko imenujejo socialne demokrate.* Kakor je bila onim demokratična republika, tako je sedaj tem propad kapitalističnega družbenega reda nekaj neskončno daljnega in nima zato za politično prakso sedanjosti sploh nobenega pomena; mogoče je mešetariti, kompromisariti, človekoljubiti, kolikor komu srce poželi. Prav tako je z razrednim bojem med proletariatom in buržoazijo. Na papirju ga priznavajo, ker ga kar tako ni mogoče zanikati, v praksi pa ga zatajujejo, vodenijo, gasijo. Socialnodemokratična stranka ne sme biti delavska stranka, ne sme si nakopavati sovraštva buržoazije niti kogar koli. Predvsem med buržoazijo naj dela energično propagando. Namesto da bi pripisovala važnost daljnim, buržoazijo plašečim in naši generaciji vendar nedosegljivim ciljem, naj raje vse svoje sile in energije uporabi za tiste malomeščanske drobtinčarske reforme, ki dajejo staremu družbenemu redu novih opor in ki bi utegnile končno katastrofo morda vendarle spremeniti v postopno in kolikor mogoče miroljubno razpadanje po drobcih. To so isti ljudje, ki z videzom neutrudne dejavnosti ne le sami nič drugega ne delajo, kakor besedičijo, marceč skušajo tudi druge ovirati, da bi se sploh kaj naredilo; isti ljudje, katerih strah pred slehernim dejanjem je leta 1848 in 1849 zaviral gibanje na vsakem koraku in ga je končno onemogočil; isti ljudje, ki nikoli ne vidijo reakcije in so nato vsi začudeni, da so zašli v slepo ulico, kjer ni mogoč ne boj ne beg, isti ljudje, ki bi radi ukrenili zgodovino v svoje ozko malomeščansko obzorje in preko katerih zgodovina vselej preide na dnevni red.

Kar zadeva njihovo socialistično vsebino, je ta dovolj kritizirana v „Manifestu", v poglavju „Nemški ali pravi socializem". Kjer se razredni boj odriva kot neprijetna, „surova" stvar, tam ne preostane za osnovo socializma nič drugega ko „pravo človekoljubje" in prazno besedičenje o „pravičnosti".

V razvoju utemeljen, neogiben pojav je, da se borečemu se proletariatu pridružujejo tudi ljudje iz doslej vladajočega razreda in mu dovajajo izobrazbeno osnovo. To smo jasno povedali že v „Manifestu". Treba pa je k temu pripomniti še dvoje:

Prvič: da bi proletarskemu razredu koristili, morajo biti ti ljudje resnično izobraženi. To pa velika večina nemških buržoaznih spreobrnjencev ni. Niti „Die Zukunft" niti „Die Neue Gesellschaft"6 nista prispevali ničesar, kar bi bilo premaknilo gibanje za korak naprej. V njih ni prav nobene resnične, stvarne ali teoretične snovi za izobrazbo. Namesto tega skušajo površno prisvojene socialistične misli spraviti v sklad z najrazličnejšimi teoretičnimi *stališči, ki so jih ta gospoda prinesli z univerze ali od drugod, in od katerih je* zaradi razkroja, v katerem so danes ostanki nemške filozofije, eno bolj zmedeno od drugega. Namesto da bi novo znanost najprej sami temeljito predelali, si jo je vsak prikrojil po svojih poprej pridobljenih nazorih; vsak si je kratkomalo ustvaril svojo posebno znanost in takoj nastopil z zahtevo, da jo bo poučeval. Zato je med to gospodo približno toliko stališč kolikor glav. Namesto da bi karkoli razjasnili, so naredili samo hudo zmedo – na srečo skoraj edino le sami med seboj. Take izobražene ljudi, katerih prvo načelo je, poučevati, česar se sami niso učili, stranka prav lahko pogreša.

Drugič: če se taki ljudje iz drugih razredov pridružijo proletarskemu gibanju, tedaj je prva zahteva, da ne prinašajo s seboj nobenih ostankov meščanskih, malomeščanskih idr. predsodkov, temveč si brez ovinkov prisvoje proletarski nazor. Kakor je dokazano, pa tiči ta gospoda preko glave v meščanskih in malomeščanskih predstavah. V takšni malomeščanski deželi, kakršna je Nemčija, so take predstave gotovo po svoje upravičene. Vendar pa samo izven socialnodemokratične delavske stranke. Če se konstituirajo kot malomeščanska socialnodemokratična stranka, imajo do tega vso pravico. Potem bi se mogli z njimi dogovarjati, skleniti z njimi kartel, če bi tako nanesilo. Toda v delavski stranki so taki ljudje elementi, ki stranko pačijo. Če je utemeljeno, da je začasno prenašamo v stranki, imamo tudi dolžnost, da jih le prenašamo, ne dovolimo jim pa nobenega vpliva na vodstvo in se zavedamo, da je prelom med nami le vprašanje časa. Podoba je, da je ta čas že prišel. Kako more stranka pisce tega članka še dalje prenašati v svoji sredi, nama je nepojmljivo. Če pa v roke takih ljudi pride bolj ali manj celo vodstvo stranke, je stranka kratkomalo skopljena – in tedaj je konec proletarske odločnosti.

Kar zadeva naju, nama je po vsej najini preteklosti odprta samo ena pot. Skoraj štirideset let sva naglašala, da je razredni boj najbližja gonilna sila zgodovine, in posebno, da je razredni boj med proletariatom in buržoazijo veliko vzvod modernega družbenega prevrata. Nemogoče je torej, da bi se skladala z ljudmi, ki hočejo razredni boj odpraviti iz gibanja. *Pri ustanovitvi* Internacionale smo izrecno formulirali bojno geslo: Osvoboditev delavskega razreda mora biti stvar delavskega razreda samega. Ne moreva se torej skladati z ljudmi, ki javno izpovedujejo, da so delavci premalo izobraženi, da bi se sami osvobodili in jih je treba osvoboditi od zgoraj po človekoljubnih velikih in malih buržujih. Če bo stališče novega glasila stranke tako, da bo ustrezalo mišljenju te gospode, ki je meščansko in ne proletarsko, nama ne bo preostalo drugega, kakor da javno pojasniva, da sva proti temu in da odpoveva solidarnost, s katero sva doslej zastopala nemško stranko pred inozemstvom. Vendar se to, upajmo, ne bo zgodilo.

1 Članek, ki so ga napisali Hochberg, Bernstein in Schramm in ga objavili v socialnoreformistični reviji Jahrbuch fur Sozialwissenschaft und Sozialpolitik" „Letopis za družbeno vedo in socialno politiko"). – U redu.

2 Na mestu teh dveh stavkov je prvotno stal tale, v rokopisu prečrtani odstavek : „Schweitzer je bil velik lopov, ampak zelo talentirana glava. Njegova zasluga je bila prav v tem, da je prebil prvotno ozko lassallovstvo z njegovo topoglavo panacejo državne pomoči. Kar je že iz koruptnih nagibov zagrešil in kakor koli je hotel ohraniti svojo vodilno vlogo z obrambo lassallovske panaceje o državni pomoči, je vendar njegova zasluga, da je prebil prvotno ozko lassallovstvo, razširil ekonomske vidike stranke in tako pripravil njeno kasnejšo vključitev v skupno nemško stranko. Razredni boj med proletariatom in buržoazijo, to osišče vsega revolucionarnega socializma, je že Lassalle pridigal. Če je Schweitzer to postavko še močneje poudarjal, je bil to dejansko vendarle napredek, kakor koli mu je bilo to tudi pretveza za sumničenje oseb, nevarnih njegovi diktaturi. Povsem res je, da je iz lassallovstva napravil enostranski interesni boj industrijskih delavcev. Toda enostranskega samo zato, ker iz razlogov politične korupcije ni hotel nič vedeti o interesnem boju poljedelskih delavcev proti veleposestnikom. Toda, tega mu tukaj ne očitajo. ‚Poplivenje' je v tem, da je poglobil značaj boja industrijskih delavcev kot razrednega boja proti buržoaziji." – Uredn.

3sMišljeni so boji na barikadah v Berlinu 18. in 19. marca 1848. – Uredn.

4 S polomom leta 1873 se je končala tako imenovana „vrtoglavica ustanavljanja", razdobje divje špekulacije in borznih kupčij, ki je sledila zedinjenju Nemčije leta 1871. – Uredn.

5 19. oktobra 1878 je v Nemčiji stopil v veljavo izjemni zakon proti socialistom, s katerim je bila socialnodemokratična stranka prepovedana. Zato je morala stranka v ilegalo. Ta zakon je bil razveljavljen šele leta 1890. – Uredn.

6 „Die Zukunft" (Bodočnost) – revoja z reformističnimi težnjami, ki je izhajala v Berlinu od oktobra 1877 do novembra 1878. Urejal jo je Karl Hochberg. – „Die Neue Gesellschaft" (Nova družba), reformistični mesečnik, ki je izhajal v Zurichu od oktobra 1877 do marca 1880 in ga je izdajal dr. F. Wiede – Uredn.

ŠTUDENTSKA PRAKSA V KANADI

Prakso sem opravljala v Winnipegu, glavnem mestu Manitobe, province, ki leži v ravninskem predelu ugodnem za razvoj kmetijstva. Industrija ni obsežna in je usmerjena predvsem v izdelovanje kmetijske opreme. Winnipeg je gospodarsko, politično, univerzitetno in kulturno središče ter s svojimi 553000 prebivalci zajema dobro polovico vse populacije Manitobe. /

Zaposlena sem bila v vladnem podjetju Manitoba Trading Corporation ali kratko Manitrade. Vendar funkcije te organizacije opravljata le še dva uslužbenca, medtem ko ostali delajo za oddelek Market Development, ki je pododdelek Department of Economic Development.

Manitrade so ustanovili z namenom svetovanja in pomoči manjšim in srednje velikim podjetjem pri zunanjetrgovinskih transakcijah, ki pri njih zajemajo vse nakupe in prodaje izven Manitobe (torej tudi v ostale province). Zunanja trgovina tako Manitobe kot Kanade po obsegu ni velika in je pretežno vezana na ZDA in države Latinske Amerike, zato je potrebna pomoč tam, kjer sama podjetja nimajo ustreznih strokovnjakov.

Manitrade je kmalu iz te vloge prešla na vlogo posredovalca, ki je prejemal provizijo za svoje delo.

Vlada je leta 1974 ustanovila Department of Economic Development z več oddelki. Uslužbenci Manitrade so prevzeli vlogo oddelka Market Developmwnt. Njihova naloga je raziskava zunanjega tržišča za potrebe proizvajalcev. Sprva je vsak prevzel svoje tržišče na podlagi določene panoge. To pomlad pa so se reorganizirali tako, da se je tržišče in proučevanje razdelilo teritorialno. Kljub temu pa Manitrade še vedno nudi usluge nekaterim starim strankam, ki potrebujejo pomoč, zato kot taka še vedno obstaja, čeprav precej omejena v svojem delovanju.

Zaradi reorganizacije je tudi propadal posebni projekt (special project) pri katerem naj bi delala kot praktikantka. Manager je zato želel, da pomagam svojemu mentorju pri raziskavi mehiškega tržišča, oziroma natančneje, pri raziskavi možnosti prodaje traktorjev in ostale kmetijske opreme proizvodene v Manitobi na mehiško tržišče.

Pričakovala sem mentorjeve napotke, vendar so bili zelo skopi. Dobila sem le velik kup literature z nalogo izdelave „ustreznega" poročila. Bila sem prepuščena sama sebi in svoji odločitvi, kaj naj bo tisto „ustrezno". Poročilo, ki sem ga napisala na podlagi zbranih informacij, sem razdelila na tri dele:

1. Splošni pregled Mehiškega gospodarstva s poudarkom na kmetijstvu.
2. Dosedanje sodelovanje Mehike in Kanade (Manitobe).
3. Možnosti bodočega gospodarskega sodelovanja, zlasti na področju prodaje kmetijske opreme.

Tako manager kot mentor sta bila zadovoljna, zato sta izdelala načrt za nadaljnje delo, pri čemer naj bi bil moj delež zlasti pri izdelavi podlage (background) za podrobnejše raziskave. Načrt je obsegal prikaz osnovnih črt gospodarstva (profile) med Manitobo in Mehiko. Svoje naloge nisem dokončala, kajti obenem s tem sem podrobneje spoznavala delovanje Manitrade.

Uslužbenec, ki je še vedno opravljal naloge te organizacije, mi je povedal svoje izkušnje. Te so vezane predvsem na tehniko zunanjetrgovinskega poslovanja – izpolnjevanje rokov dobave, pravilno izpolnjevanje faktur, težave pri ladijskih pošiljkah itd.

Prav tedaj je delal kot posrednik podjekta Harco Electronics Ltd. (izdelava medicinskih aparatur) pri prodaji njihovega aparata v Mehiko. Po predstavitvi ozadja transakcije sem spoznala ustrezno dokumentacijo. (Bill of Lading, Letter of Credit, Sight Draft itd).

Skupaj sva odšla tudi v to podjetje, prevzela pošiljko in jo odposlala z letališča.

Pri posredovanju prodaje nekega drugega izdelka sem morala sama ureditti vse dokumente in napisati menico ter ustrezne dopise vsem udeleženim strankam.

Oddelek, v katerem sem delala, je organiziral tudi mnogo seminarjev, kot širšo obliko seznanjanja vodstvenih delavcev podjetij z različnimi novostmi.

V času moje prakse so organizirali Export Packing Seminar, ki sem se ga z zanimanjem udeležila. Osnovna tema je bila ustreznejše pakiranje izvoznih pošiljk (tako poštnih kot ladijskih), dodatne teme pa še:

1. Uporaba metričnega sistema v poštnem sistemu
2. Zavarovanje ladijskih pošiljk in problemi na tem področju.

Na željo oddelka sem pripravila krajši seminar o Jugoslaviji. Orisala sem povojni razvoj, razvoj samoupravljanja, upravljanje v OZD, zunanjepolitično usmeritev, razliko med našim in sovjetskim modelom itd.

Poslušali so me z zanimanjem, saj je znanje povprečnega Kanadčana o Jugoslaviji omejeno le na besede: Tito, komunistična dežela, vzhodni blok, državna lastnina. Večina jih tudi ne pozna gibanja neuvrščenosti.

S prakso sem na splošno zadovoljna, čeprav sem pogrešala več sodelovanja s svojim mentorjem, saj bi lahko svoje delo s področja marketinga bolje opravila. Kljub vsemu sem si pridobila precej dragocenih izkušenj.

Življenje izven službe je potekalo v tesni povezavi z AIESEC. Člani so bili zelo prijazni in ustrežljivi. Poletni program je bil zanimiv, razgiban in obsežen, tako da sem skoraj ves prosti čas preživela s člani in ostalimi praktikanti (7). Poleg družbanih večerov, izletov k jezerom, taborjenj so bili organizirani tudi obiski planetarija, muzeja (Museum of Man And Nature), galerije in gledališča.

Udeležila sem se organiziranega obiska v Winnipeg Commodity Exchange (borza) in v Wheat Boardu. Ekonomska fakulteta, AIESEC in gospodarska zbornica (Chamber of Commerce) so pripravili sprejem za vse praktikante in njihove mentorje.

Vsi praktikanti smo imeli svoje sobe v študentskem domu univerzitetnega središča (University of Manitoba), ki je izven Winnipega.

AIESEC Manitoba zasluži vso pohvalo.

Darja Capuder

CENJENEMU BRALSTVU TRIBUNE SE OPROŠČAMO, ČE JE BIL PRIZADET NJIHOV ČUT ZA LEPO SLOVENSKO BESEDO. VEČINA TEKSTOV V ZADNJIH ŠTEVILKAH TRIBUNE NI BILA NAŠA LEKTORCA PREZASEDENA Z DRUGIMI ZADEVAMI. SICER PA NAŠA NIVES PRAZNUJE V SREDO 28. MAJA SVOJ 22. ROJSTNI DAN. UREDNIŠTVO JI ŽELI VSE NARLBOLŠE !!

V LJUBLJANI

Rock in Opposition

Potem, ko je Tribuna objavila zapis o festivalu Rock in Opposition v daljni Franciji s skeptičnim pomislekom, da kaj takega pri nas ne bi bilo mogoče, mora zdaj avtor omenjenega članka dvigniti roke in oznaniti, da se bo nekaj prav podobnega dogajalo tudi pri nas, v Ljubljani. Račune je prekrižal Škuc, ki se je z bliskovito naglico povezal z organizacijo RIO in posameznimi bendi te organizacije ter se domenil za dvodnevni festival opozicionalnega rocka. Prostor zaenkrat še ni določen, bo pa vsekakor nekje na prostem v Ljubljani. Zato pa je znano kdaj in kdo.

20. in 21. junija bomo lahko slišali štiri najzanimivejše zasedbe tega združenja: Univers Zero, Art Zoyd, Samla Mammas Manna in Etron Fou Leloublan. Te skupine skupaj s Stormy Six predstavljajo udarni vrh združenja, hkrati pa prinašajo izčrpno informacijo, kaj se v Evropi na tem področju zares novega dogaja. Art Zoyd in Univers Zero posebljata kompozicijsko inovativnost, ki je v rocku še ni bilo slišati. To zvrst glasbe velike zasedbe omogočajo z uporabo godal, pihal in trobil ter običajne rockerske inštrumentacije, izvedbo pestrejših glasbenih misli, temelječih na barvnih, ritmičnih in melodičnih kontrastih. Nenehno menjavanje inštrumentov stopa v korak s stalnim sekanjem osnovne linije, kar ustvarja peklenski ritem in neverjeten sound. S še večjo energijo se je treba spoprijeti pri ostalih dveh skupinah, pri čemer njihovi glasbeni in scenski domisleki ne poznajo meja.

20. in 21. junija torej vsak dan po dve skupini združenja, pred njimi pa še najmanj po en slovenski bend s podobno glasbeno in idejno zasnovo. Imena Slovencev naj bodo zaenkrat tajnost, kot je zaenkrat še nepredvidljiva cena vstopnic. Vsekakor pa bo tudi cena skušala dopolnjevati opozicionalno vzdušje.

20. in 21. junija. Tedaj ko bi se moral končati ljubljanski Jazz festival, ki pa je letos preložen na september. Vsi, ki ste si že rezervirali čas za pozicije na Jazz festivalu in tisti, ki imate pogum spustiti se v novo, zapustiti okamenele pozicije, imate priložnost, da tokrat s pozicij opozicije doživite evropsko in slovensko rock dejavnost tega trenutka.

Andrej Drapal

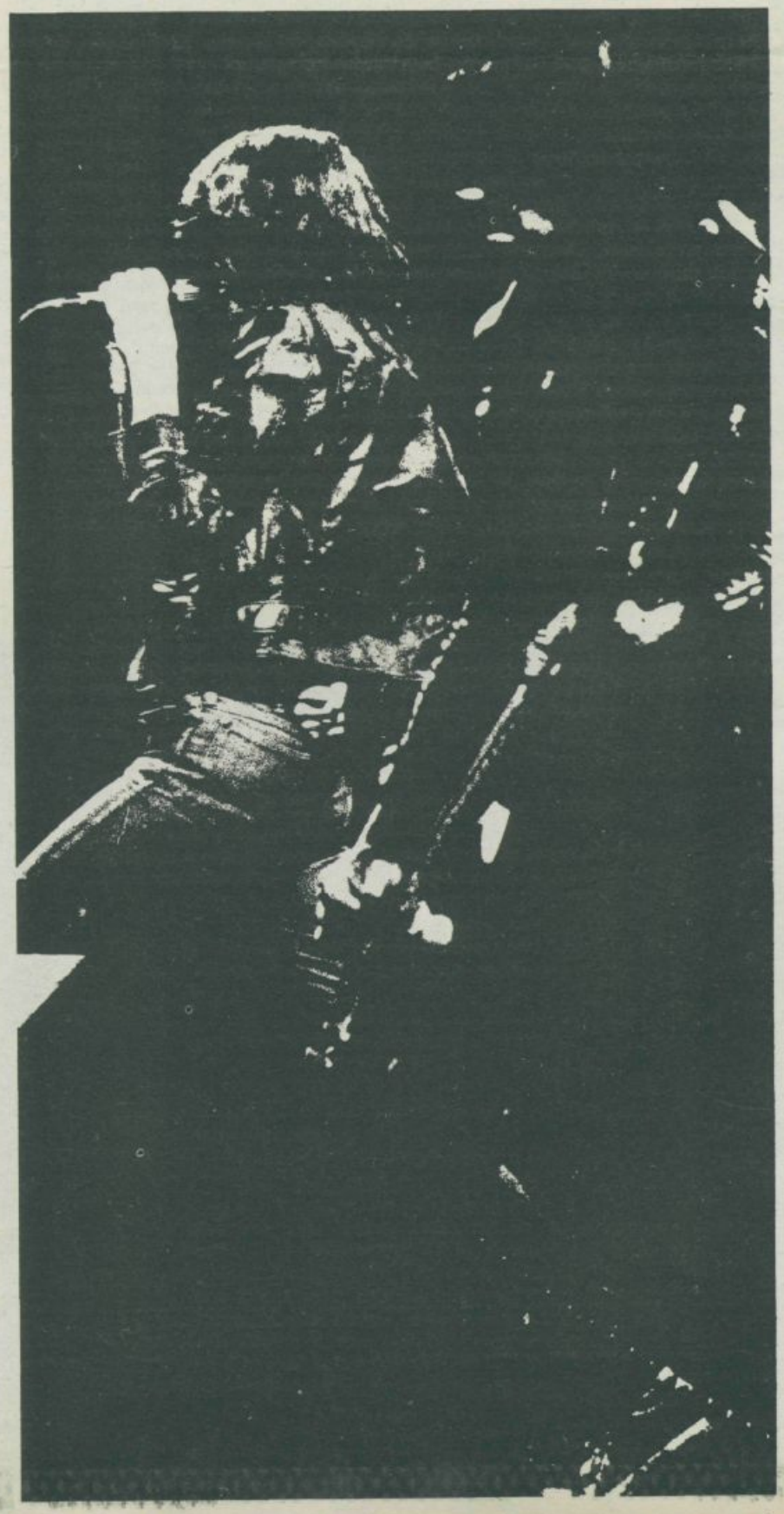

PAPAKINDŽER BEND V VSAK TOPEL SLOVENSKI DOM

Nepregledna množica se je valila proti študentskemu naselju. Nemo, s pogledi uprtimi v tla je množica spominjala na premagano vojsko, ki jo vodijo neznane sile (zatorej: bodi previden na vsakem koraku!). Noč, v tišini izrečene psovke, prerivanje, neznosna vročina, utrujeno telo a jasna in trdna zavest: prispeti v Disko Študent in slišati PAPAKINDŽER BEND. Cena vstopnic ni bila pomembna, pozabil sem na očitno dejstvo, da stojim samo na eni nogi in meglo cigaretnega dima. Črna zavesa je zakrivala oder. Meja, ki mora slejkoprej pasti. Bilo je ravno dovolj časa, da sem si priklical v spomin vse njihove zapise v sredstvih javnega obveščanja, njihove protislovne izjave, poizkusna snemanja na centralni TV in plakate, in obešene na veleblagovnicah. Nasmehnil sem se ob misli na reklamo, ki so jo posneli za neko našo izdelovalko čokolad in šamponov.

Že na samem začetku je nekaj bodlo v oči: nikjer dvojne železne ograje pet metrov pred odrom, nihče ni na vhodu šaril po mojem telesu in iskal skrito zalogo šnopsa, nikjer nobenih trodelnih omar in podpornih članov paraplegičnega društva z škrlatno rdečimi narokavniki, nikjer psov s steklimi očmi. Sledi misel, ki mi je takoj šinila v glavo: stopnja zavesti obiskovalcev kot tudi nastopajočih je že tako velika, da to vse skupaj ni več potrebno. Začela se je zlata doba naše kulture. Umetnost je postala ideologija, ki lahko reprezentira samo sebe in ne potrebuje več vspodbudnikov in nadzorovalcev od zunaj. Samofinanciranje pa je tako že ustaljena praksa. Vsa ta moja premišljevanja prekine oster zvok električne violine, nemirno ropotanje po tolkalih in jasne linije pihal. Zavesa pade, prične se praznik glasbe, teatra in lastnega užitka. Neumno bi bilo popisovati norenje množic (ne bi bilo konca), raje se posvetimo njihovi glasbi. Devet glasbenikov – vsi so vsestranski in akademsko ali vsaj srednje izšolani glasbeniki, je neusahljivi izvir idej, prijetnih melodij, spontanih improvizacij in širokih glasovnih zmožnosti. Kot kotaleča se lava so se njihove melodije vraščale v naša ušesa. Z uporabo dveh bobnarjev so okrepili ritem linijo, ki se nikoli ne ustavi in je kot osnova na katero se tkejo različni in prepletajoči se motivi pihal (dva saksafona in klarinet), dveh solo kitar, violine, trobente in posebnega klavirja narejenega posebno za njih v podružnici Steinway Corporation na bližnjem Koroškem. Po prvi skladbi „Brez naslova" je sledilo pevčevo pojasnilo: to sploh ni javna prireditev, temveč snemanje kasete v živo (zadnji trik show businessa da si prisvoji kolonialne ekstraprofite – ob tej misli me je zaskrbela misel, kako ubraniti našo nacionalno identiteto, zakaj, kapital res ne izbira sredstev pri svojem napredovanju in moraš biti najmanj Homeini ali pa B., V., da se mu postaviš po robu) in doletela me je čast, da med samimi uglednimi in priznanimi kulturnimi delavci prisostvujem temu dogodku. Koncert se je nadaljeval z eno od uspešnic iz radijskih valov, dolžan pa sem vam še opis njihovih oblačil: oblečeni so bili v domače in delavne halje umazane in popackane od barve (delo in kultura si gresta z roko v roki), pevka je prinesla s seboj še celo metlo (očitno ji pospravljalna žilica ne da miru), bobnar pa je nosil frak, ki ga ni uspel sleči po svojem uspelem štiriinštiridesetem dirigiranju v slovenski filharmoniji. Navdušenje v dvorani je raslo, glasbeniki so se razživeli skoraj do skrajnih meja, refreni so se vrstili eden za drugim. Malo so motila le besedila, ki so bila delno v francoščini in angleščini (kako daleč se je že razmahnilo kulturno janičarstvo), vendar skupina kot internacionalna zasedba ne more drugače prodreti na zahodno konvertibilno tržišče. Prepričan pa sem o nečem: vsekakor bodo osvojili tržišče, s tem pa se bodo odprle možnosti za pristno uporabo slovenske besede. Takrat bodo morali o obrambi nacionalne identitete razmišljati Angleži, Francozi in še kdo. Koncet–snemanje se je iztekal, razpoloženje v dvorani je doseglo kritično točko in sledile so dve ponovitve. Za konec so nam prihranili njihovo do sedaj najuspešnejšo skladbo ADIJO VESNA, ob kateri je zapela cela dvorana in še sreča, da je bilo to vse skupaj v kleti, ker bi jo v naspotnem primeru razneslo.

Zopet se pojavi črna zavesa, neznosna vročina, kletvice in prerivanje proti izhodu. Zunaj je še vedno noč.

Skušal sem poiskati glasbenike v njihovi garderobi, vendar sem naletel le na njihovega managerja, ki mi je povedal, da so se odpeljali v hotel Holiday Inn na privatno zabavo. Vse kar sem uspel zvedeti je le to, da fantje nočejo postati pretirano poveličevani zvezdniki zato igrajo tudi na plesih, gasilskih veselicah, šolskih proslavah, bolnicah in umobolnicah. Dogovoril sem se še za bodoči intervju, ki bo kmalu izšel v STOPU ali pa JANI. Če slučajno kdo od bralcev Tribune ne bere zgoraj omenjenih revij (sam v to ne verjamem), naj bo v prihodnjih nekaj tednih pazljiv in naj ne zamudi tega ekstra zapisa o naši trenutno najpopularnejši vokalno–instrumentalni skupini.

16. maja, Leon Magdalenc

TOČKE ZA KULTURO V TRIBUNINEM LETU 1980/81

IZHODIŠČA

Tribuna bo v letu 1980/81 spremljala slovenske in širše kulturne manifestacije in fenomen kulture nasploh na sledeče načine:

1. *težišče bo postavljeno na interpretacijo in analizo današnje kulturno-umetniške politike kot zgodovinsko določene strukture, ki se izraža skozi mehanizem delovanja in skozi svoje produkte. Tematski sklop v začrtanih okvirih bo rdeča nit čez celo leto in bo tako prednostna naloga.*
2. *prevodi tujih teoretičnih tekstov, ki na kakršenkoli način osvetljujejo osnovni tematski sklop.*
3. *vzporedno spremljanje kulturno umetniške produkcije, kot se je že doslej pojavljalo na Tribuninih straneh.*
4. *stalno objavljanje mlade slovenske literature, stripa..., ter vzporedno prevodov sodobne svetovne literature, esejistike, teorije...*

ad 1.

a) gre za prezračevanje kulturnega prostora, za razčiščevanje tistih odnosov, ki so prvi pogoj za vsako umetniško ustvarjanje in so zato najbolj potrebni razjasnitve. Za družbeni mehanizem. Tisti mehanizem, ki je trgovec s kulturo in umetnostjo, ki le to prodaja vsem, ki kulturo hočejo in jo vsiljuje vsem, ki je zaradi posiljene deformiranosti nočejo.

b) posebno pozornost nameniti študentski in sploh kulturno umetniški dejavnosti mladih, v „sožitju" s celoto, ter v odnosu s trgovinskim mehanizmom.

c) razkrivanje in kritika take kulture in umetnosti, ki je pristajanje na obstoječe ali preteklo, kot nekritično pozitivistične in s tem protirevolucionarne dejavnosti.

d) analiza odnosa baza–nadstavba, torej povezave med produkcijo in odslikavo (?) le te v kulturi in umetnosti.

c) zgodovinska analiza odnosov ustvarjalec–posrednik–kupec.

– program je odprt za pripombe, dopolnitve, kritike...

– vabljeni vsi, da poleti premislite o predlogu, ter da jeseni pokažete sadove s sodelovanjem.

– za vse take in druge bo v prvi ali drugi številki Tribune (septembra) objavljen datum prvega sestanka.

za uredništvo: Drapal Andrej

VE, PEACE AND FREEDOM – ZA KOGA ? !

(ali o tem, kako lepo LASJE vihrajo v vetru)

Videti ga – in umreti, bi se dalo na kratko povedat to, kar lahko dni v nadaljevanjih berete v sporedu za kino:

„Let The Sun Shine In... z dvajset tisoč statisti je krik po bodi." „Formanov film je zato blizu današnjemu času, ker o m govori, pleše in poje. Videti ga, pomeni v strasti preživeti dve tki urici v družbi, ki je že lep čas niste imeli!"

„Forman ustvarja scene z navdušenjem, ki nikoli ne ugasne!"

„Vrhunec filma vizualni in zvočni, predstavlja pesem Črni in i fantje ter psihodelična poroka..."

„Ta film je svoboda mladosti, izjemna koreografija, eksplozija mskega ritma..."

Pravzaprav tisto – videti ga in umreti – sploh ne drži. Vse to dušenje, ki sem ga ravnokar citirala, namreč predpostavlja, da gledalci že mrtvi. (Torej jim ni treba umret oziroma tega niti ne rejo več.)

No, in ko nas avtorji filma, propagandna mašina in inarji–ljubitelji filma najdejo takole dva metra pod rušo, to reč oj izkoristijo in nas začnejo razkosavat, kajti pri mrtvakih vsaj Hamletovega očeta naprej nič zatrdno ne veš, lahko se kaj ega zmislijo in se vrnejo na zemljo neurejene zadeve uredit. – kole si privoščijo secirniško zabavo na naš račun, pri čemer je mar (to smo prav mi, gledalci) prisoten, samo da, kot sem že la, veje od njega (pa prav od nas) mrtvaški hlad.

Takole sklepajo ti dečki:

1. Ker smo mrtvi, to pomeni, da ničesar ne vemo. Ne vemo, da se stvari, ki jih lahko vidimo v filmu, res dogajale – dogajale v no določenem času. Če smo pozorni, lahko sicer čisto na ncu filma na nagrobniku preberemo letnico smrti: 1968. Kar m lahko kaj pove ali pa nič. Dečki računajo s slednjim, z nič. smo mrtvi, pač ničesar ne vemo o ameriški levici, o dergroundu, o yippijih in Jerryu Rubinu, mogoče kaj vemo o nnyu Bruceu, gotovo pa nič o Črnih panterjih... Najbrž smo že ali za droge. In zagotovo za hipije, za flower power.

Seveda ni nič hudega, če smo za kaj od tega res že slišali – kaj kot slišali gotovo nismo, ne vemo, KDAJ, ZAKAJ, KAKO se je elo, dogajalo, končalo.

2. Ker smo mrtvi in ker ničesar ne vemo, je iz zgodovine goče narediti ljubko zabavo s pridihom nostalgije po UBEZNI, MIRU IN SVOBODI, nostalgije po mladostni šernosti, ki se je nekoč, v nekem nedoločljivem času, vendar pa neki točno določljivi čudoviti deželi – Ameriki Koromandiji – ko dogajala, tu, zdaj je pa kar nekako ni (mogoče je v Ameriki, o bi to vedel, črnci so še zmeraj tam in najbrž se imajo še zmeraj ko radi z belci, pa hipiji se menda tudi še klatijo po svetu).

Ponudijo nam – na zlatem pladnju prineso – pašo za ušesa – in se pasemo, pasemo, pasemo, kdo bi mislil na okus pri tej grozni koti, ki nam krči želodce? !

Kaj zato, če nam mašijo ušesa z osladnimi popevčicami, ko nam pri tem malajo po platnu tako lepe barve! In ko nam ponujajo liko svobode!

Gremo kar po vrsti. Ponujajo nam:

obodo, da uničimo pozivnico in ne gremo pobijat Vietnamcev
obodo, da pojemo in plešemo v parku
obodo, da se delamo norca iz policajev
isualno svobodo
obodo, da uživamo drogo
obodo, da verjamemo v boga
obodo, da spimo v parku
obodo, da se delamo norca iz bogatih buržujev v črnih frakih, in jim plešemo po mizi pa da jim hčerko zapeljemo
no svobodo (črni fantje so sladki, vzbujajo nemir... beli fantje zelo lepi...)

, tu se pa ta silni plaz svobode prvič zares ustavi: v kasarni je pa nec heca (čeprav takoj nato vidimo, da niti to ni čisto res, da se niti vojska ne more upreti tej ujmi), tu velja samo še komanda in to vsaka, tudi najbolj nora. Prvič se v ta mogočni ordnug–und disciplin–stroj prikrade naša svoboda z muziko skozi zvočnike, pri čemer pa niti sam ljubi bog ne bi vedel pojasniti, čigavo maslo je ta subverzija. Sledi akcija naših junakov, ki smo jih zdaj res že zelo vzljubili, in ki nas prepriča, dokončno prepriča, da niti vojska ni imuna za klice te čudovite in neverjetno nalezljive bolezni – SVOBODE!

In piknik v travi nekje sredi Nevade je poslednji spev svobodi.

Potem pa kar naenkrat, ko se že vsi cedimo od blaženosti – LOP po glavi! Zgodi se usodna pomota, ki poskrbi za primerno dramatičnost dogajanja – kajti prav dolgočasno bi postalo vse skupaj, če bi šel v Vietnam prav tisti, ki se je tja namenil, in če bi še padel povrhu, bi to res bilo že kar sentimentalno realno. Usodna pomota poskrbi za zmedo v pravem trenutku, in za napetost, ki naj vso sicer gladko tekočo, plešočo in pojočo sladkobo pripelje v primerno grenak konec, svobodo v zavest o lastni omejenosti.

Vso to svobodo, ki so nam jo vsuli s platna naravnost v naše prav po njej hlepeče glave, bi lahko imenovali tudi: svoboda življenja na robu. Tistega življenja na robu, ki ga živijo „razgrete mlade glave", „uporniki brez razloga", „mladostni revolucionarji", „vroča mlada kri" in kar je še podobnih prisrčnih oznak. Opevanje te svobode – svobode mladosti – ima dva namena: prepričati stare, da so stari in zato ne morejo biti več mladostno revolucionarni, in prepričati mlade, da so mladi in se jim zato primerna doza razvnetosti tolerira, da pa bo že prišel čas, ko bodo pogruntali, kako nesmiselno je rinit z glavo skozi zid (pa če je še tako trhel...).

Tretji, še bolj prikriti namen tega opevanja pa je dopovedati enim in drugim, to se pravi VSEM, da se ta upornost, to neprestano zahtevanje svobode dogaja samo in edinole v okviru generacijskih razlik. O socialnem, razrednem poreklu teh prešernih mladih ljudi zvemo ravno dovolj, da nas to še bolj prepriča, kako je problem svobode za vse enak in za vse večne čase isti: Sheila je hči buržuja, Berger izhaja iz srednjega sloja, no, Claude pa prihaja celo z dežele! In samo poglejte, kako lepo se razumejo okrog tega, kaj je svoboda!

No, takole pač ta preljuba svoboda izgubi preobleko nedolžnosti, ki jo sicer skozi ves film vztrajno natika nase in poskuša skriti za njo svoje ideološko ozadje. Svoboda, ki jo propagira vladajoča kultura, je vedno svoboda vladajočega razreda – ne glede na to, ali zapiramo oči pred tem dejstvom ali ne. In kolikor bolj se prepričujemo, da nas hoče film samo zabavat (v to nas prepričuje tudi film sam – saj je vendar mjuzikl!), toliko manj nas bo samo zabaval in počel z nami še vse kaj drugega. Do konca bo popačil naše že tako pomanjkljive predstave o pravkar minuli zgodovini in o sedanjem trenutku – že samo s tem, da ju tako vztrajno meša, da sploh ni jasno, kaj je ta: včeraj in kaj ta: danes, oziroma se sploh zdi, kot da ni nobenega včeraj, nobene zgodovine, nobenih resničnih preteklih dogodkov. Važne so tako ali tako samo ideje – in kdo bo med njimi odtegnil prvo mesto svobodi? !

Ker je jasno, koliko nam prav svoboda pomeni, in ker nam ni jasno, ZA KATERO IN KAKŠNO SVOBODO GRE, smo v tej nedefiniranosti občutljivi kar na svobodo sploh – in ta sploh je ravno toliko obsežen in prostran, da je mogoče pod njegovim okriljem spraviti v naše glave prav vse.

Mojca Dobnikar

Bohumil Hrabal

PABIVALCI

(Odlomek)

Na klopci pred cementarno so sedeli starčki, kričali eden na drugega, se vlekli za ovratnike in si vpili u ušesa.

Cementni prah je pršel na pokrajino in vse hiše in vrtovi so bili pokriti z drobno mletim apnencem.

Tako sem prišel med zaprašena polja.

Pod samotno hruško je kilav možicelj s srpom rezal travo.

— Poslušajte, kaj so pa to za eni pritlikavi dedki tam pri vhodu? —

— Kje, pri glavnih vratih? To so naši penzjonisti — je rekel ta kilavi možicelj in naprej rezal travo.

— Te se pa majo fajn na stara leta — pravim.

— Ane—jo rekel moški — tud jaz se že blazn veselim, da bom čez par let tkole pusedu. —

— Sam če boste dučakal to penzijo! —

— To pa sigurn. Tole je blazn zdrav krej. Puprečne starost je sedemdeset let, — je rekel možicelj in z eno roko urno žel travco, iz katere se je kadil cementni prah kot dim iz vlažnega ognja.

— Lepo prosim, — pravim, — kaj se pa te dedki tam kregajo? Da ker naprej tuljo drug na druzga? —

— Promet u cementarni jim ne da mira. Mislijo si, da bi oni to bolš napravl. Razen tega pa, ko se skričijo, so zvečer bolj žejni. Sej veste, cel življejne so tam delal, kar zrasl so s cementarno, tko da brez te fabrike ne morjo živet. —

— Ampak da ne grejo rajš nekam po gobe? Al pa sploh, da se ne odseljo nekam v obmejne guzdove? Vsak bi dubu mejhno hišo z vrtom! —

Tako sem govoril in si s hrbtom roke obrisal nos in na roki me je prikazala sluzasta črna črta.

— S tem je pa tko! — je rekel možicelj in nehal žeti. — En penzjonist, ime mu je Mareček, se je udselu tja nekam u gozd pri Klatovu . . . in čez štirnajst dni ga je prpelu rešilc. Od zdravega zraka je dubu astmo. V dveh dneh je bil spet kurenjak. Ta, ki najbolj kriči, tam pri glavnih vratih, no, to je Mareček. Saj veste, tuki mamo tko močen zrak, kut je noga boku, kut grahove juha. —

— Jaz pa grahove juhe ne maram —, sem rekel in stopil pod hruško. Po prašni poljski cesti sta dirjala dva konja, s kopiti sta zvrtinčila oblak cementa, da se je voz v njem kar zgubil. Voznik pa je v tem oblaku veselo prepeval, kljuse na desni strani pa je v tistem trenutku nategnilo uzdo, da se je s hruške utrgala veja in se usul cent cementnega prahu. Z iztegnjenima rokama sem se izkobacal iz tega oblaka.

Čez hip sem opazil, da sem se odpravil na pot v temni obleki, zdaj pa imam že vso sivo.

Pa pravim — Guspod, bodte tko prjazni, kje pa tuki živi Jirka Burgan? —

Možicelj je kar naprej žel travco, z drugo roko pa kar naprej izravnavala težišče gibajočega telesa.

Tedaj je usekal s srpom v krtino, odskočil in jo je za prepaščeno ucvrl po polju.

— Ose! — je zakričal.

In švigal s srpom okrog glave.

Dohitel sem ga.

— Guspod, lepo vas prosim! Kje tuki živi Jirka Burgan? —

— Jaz sem Jirkov očka? , je zaklical možicelj med tekom in se kar naprej s srpom otepal napadalnih os.

— Veseli me, da sem vas spuznal, jaz sem Jirkov prjatu, — sem se predstavi.

— To bo sin vesel! Vas že čaka! — je zakričal gospod Burgan in pospešil tek.

Ampak ko je tako švigal in udrihal s srpom po osah, si je nesrečno zapičil ta srp v glavo.

In lagodno me je prehitel, srp pa mu je štrlel iz lobanje kot pero izza klobuka.

Pred vratci poslopja sva se ustavila.

Gospod Burgan ni niti trenil z očmi. Kri mu je v curku lila po zaprašenih lasah okrog ušes in se stekala pod brado v hitre kaplje.

— Ta srp vam bo putegnu veno, pravim.

— Ne še zdaj, mogoče me bo hotu naš fant naslikat. Tamle pa gre moja žena! — Skozi vrata je prišla debela gospa, imela je zavihane rokave in mastne roke, kot da bi pravkar trebila gos. Eno veko nižjo od druge in spuščeno spodnjo ustnico.

— Vas že vidm, — je rekla in mi mečkala roko, — kar naprej, kar naprej! —

Skozi vrata je pritekel Jirka, rdečeličen mlad mož, z eno roko mi je stresel desnico, z drugo pa kazal pokrajino: Dragi kolega! To je lepo, kaj! Je res, kar sem pravu, al ne? To so ti farbe! To je landšaft! To je plener! —

— Lepo, ampak puglejte, kaj se je očku zgudil! — pravim.

— Kaj? — se je Jirka ozrl.

— Kaj! Tole! — pravim in sem zamajal srp, ki je štrlel iz glave gospoda Burgana kot ogromen kljun.

— Au! — je rekel gospod Burgen.

— A tole — je prijatelj zamahnil z roko, — jaz pa sem si mislu, da se je bogvekaj zgudil. Mami, puglejte no, očka je sigurn spet ose pregajnu! Očka! Očka! je grozil Jirka in se smejal in dodal: — Pri nas nikol ne zmanjka zabave. Enkrat so nam kradl zajce in jasn je, da je očka, inovator, pustavu deske nad greznco tko mojstrsk, da bi vsak, ki bi ponoč le narahl stopu najne, padu u gnojnco. Ta zajčnk stuji namreč čist zraven te jame za fekalije. Sam pu seb se razume, da je očka na to puzabu in zjutri sam padu noter. —

— Saj ni blo glubok —, je rekel gospod Burgen.

— Kolk? — je Jirka približal uho.

— Tolk, je rekel gospod Burgan in pokazal z roko pod vratom.

— No, torej! — se je zakrohotal Jirka, potem pa rekel: — Drugič pa si je očka nadel vlogo higjeničarja. U stranišče je nasu škaf karbida in čez hip noter spucu fajfo. Jaz grem ven in kaj vidm? Strel kut iz kanona, pet centov fekalij u luft in med nimi očka dela kuzolce šest metrov nad zemlo! Še sreča, da je padu na gnoj!

— Hehehehe . . .—, gospa Burgan se je tako smejala, da se ji je trebuh tresel.

— To ni res, ni blo šest metru nad gnojem—, je zažarel gospod Burgan in kri okrog ušes se mu je posušila in se bleščala kot emajl.

— Torej, kolk? — je Jirka približal uho.

— Največ kakšnih pet metru . . . fekalij pa kakšne štir metre, — je rekel gospod Burgen in dodal—, ta naš fant, zato ker je umetnik, zmeram pretirava.

— Prov gutov—, pravim—, ampak poslušajte, nkar se ne jezite, mene ta srp u glav dela tko nervozngal

— To je malenkost, buhpumagi—, je rekla gospa Burgen in prijela za roč, ga zamajala sem in tja in potem potegnila srp iz rane.

— A ne bi mogu guspod Burgan od tega dubit zastrupitu krvi? — sem se od skrbi nakremžil.

— Ne, tuki vse zdravmo z zdravim zrakom—, je rekla gospa in ljubeznivo skrčila dlan v pest in udarila gospoda Burgana v čelo in povedala, — najbolj je očku takoj dat eno med ruge. In zakaj? Ker je en lump. — In je zagrabila moža za grivo in ga odvlekla na dvorišče in z eno roko tlačila okrvavljeno glavo pod pumbo in z drugo pumpala.

— Dragi prijatu—, je rekel Jirka, — naš očka je kamplc. Letos je med dupustom pupravlu žleb in neprvezan hodu čist po robu strehe in se smeju. Mami je patruljirala spodi na cementnih tleh, da bi stekla pu rešilca, če bi se očka zvrnu. Štirinajstga dne pa se je očka prvezu in padu s strehe in obvisu za nogo. Iz kabineta sem mu dajal pit, mami pa je pustlala vse pernce na cement. In ko sem očka udrezu, le kuko se je to lohk zgudil? Padu je na glavo zrevn teh pernc. Na cement!

— Hehehehe—, se je smejala gospa Burgan, — na cement, ampak zvečer je bil pa spet u gustilni! — je dodala in kar naprej pumpala.

— Naš očka se tud z mutorjem voz—, je Jirka glasno nadaljeval, da bi ga tudi oče slišal, — šuferji nam pravjo: Ne da bi bli zloben, ampak tale vaš očka se tko drži varnostnih predpisov, da ga boste enkrat u košu domu prnesl.! Hahaha! In enkrat očka ni pršu, pa smo vzel koš in ga šli iskat. In v uvinku, prov tamle, ko smo hudil mim trnule, naenkrat kut da bi u tem šavju neki zameketal. Pogledamo . . . no, mami, kaj smo vidl? —

— Heheneh . . ., se je smejala gospa Burgen in kar naprej rinila moževo glavo pod pumpo.

— Naš očka je bil skupi z mutorjem ujet u tistih trnih! — se je Jirka dušil od smeha, — ni zvozu uvinka pa direkt u tist grmovje . . . in je kar sedu na mutorju, roke na balanci in cele dve ure se ni mogu niti premaknt, ker je bil od vseh strani našpikan s temi trni od trnule in budečimi vejcami

— En trn sem mel pa u nosu in en mi je dvigal glavo, ampak gospa Burgen ga je zagrabila za grivo in mu glavo porinila pod pumpo.

— Kuko ste pa očka dubil ven iz tistga trnja? — sem se zastrmel.

— Naprej sem prinesu škarje za striženje ovc, pol vrtnarske škarje, in u grmovju sem izvedu tko imenovan Preislerjev voz in očka čez eno uro izstrigu—, je rekel Jirka.

Gospod Burgan je hotel nekaj dodati, ampak ko je dvignil glavo, se je takoj s tilnikom udaril v železno cev pri pumbi.

Na bližnjem gričku se je zableščalo in zadonela je detonacija.

— Deset je—, je rekel Jirka.

— Lopovi—, je nežno govorila mati in gledala na hribček, kjer se je s poseke dvigal bel oblak.

In med zaprašenimi borovci, tam na gričku, je bilo videti vojake, v tistem hipu je eden izmed njih prišel na poseko, na znamenje z zastavo zvrnil . . . Najprej eksplozija, potem mlečni oblak. Zračni pritisk je stresel, ko se je privalil v dolino, cementni prah z lesk in sončnic. — Lopovi—, je lahno rekla gospa Burgan.

In potegnila moža za grivo stran od pumpe, mu odmaknila lase in skrbno pregledala rano.

— Na zdravem zrak se ti bo to lepo zacelil, — je rekla in me z vljudno kretnjo povabila naprej.

PREVEDLA NIVES VIDRIH

TRIBUNA RAZPISUJE V ŠTUDIJSKEM LETU 1980/81

MESTA UREDNIKOV ZA:

—odgovornega urednika
—glavnega urednika
—univerzo
—mednarodne odnose
—naravoslovje

Interesenti naj se oglasijo na uredništvu Tribune!!

TRIBUNA, ŠTUDENTSKI ČASOPIS
IZDAJA – UK ZSMS LJUBLJANA
Trg osvoboditve 1/II – 86
Telefon: (061) 21 – 280

UREDNIŠTVO: Franc Milošič – glavni urednik, Slavko Hozjan – odgovorni urednik
Bojan Korsika – teorija, Rudi Podgornik – naravoslovje, Igor Bavčar – univerza,
Andrej Drapal – kultura, Nives Vidrih – lektorica, Mitja Maruško – prodaja,
Mojca Dobnikar – tajnica, likovna in tehnična oprema – Vojko Flegar

IZDAJATELJSKI SVET: Rudi Rizman, Primož Hainz, Marjan Kunej (predsednik),
Mile Šetinc, Janez Topovšek, Samo Hribar, Tomaž Kraševec, Borut Eržen, Igor Bavčar,
Bojan Korsika, Franc Milošič, Slavko Hozjan

Uradne ure so vsak delavnik od 10. do 13. ure v prostorih uredništva.
Redni javni sestanki uredništva so vsako sredo ob 17. uri. Rokopisov ne vračamo
in pisem uredništvu ne honoriramo. Pisma uredništvu ne smejo presegati 7,5 tipkane strani
(pol avtorske pole). Celoletna naročnina za dijake in študente je 50 din
za ostale 75 din. Številka žiro računa 50101 – 678 – 47303 – z obveznim
pripisom za Tribuno!

TISK: Tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani. Priprava za tisk: IBM Dnevnik

Oproščeni temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu
številka 421-1/70 z dne 22. januarja 1973.

Naj živi proletarska revolucija!